

L'ENSENYAMENT DE
L'ESGLÉSIA A LA CIUTAT
DE BARCELONA.
DIRECTORI ESTADÍSTIC.

TESI DOCTORAL

VOLUM II

MANUEL GARCÍA GARGALLO

DIRECTOR DE TESI: BUENAVENTURA DELGADO CRIADO

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE HISTORIA
DEPARTAMENT D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA
PROGRAMA DE DOCTORAT
“EL MON CONTEMPORANI. ESPAI EUROPEU I ATLÀNTIC”
(1997-1999)

4-CENTRES MASCULINS CLASSIFICATS PER BARRIS

BARRI GÒTIC

- ***Convent de la Mare de Déu de la Mercè (1218-1835).*** *Plaça de la Mercè - Ample - Simó Oller - Passeig de Colom - Boltres. Mercedaris.*
Convent sense col·legi ni ensenyament. En 1835 l'Església fou convertida en Parròquia, el Convent convertit en Capitania General i posteriorment reconstruït del tot. Des de 1265 el Convent va ser dúplice, albergant també la comunitat de Monges Mercedàries.
- ***Escola gratuïta del Convent de la Mare de Déu de la Mercè (1816?-1821?).***
Plaça de la Mercè - Ample - Simó Oller - Passeig de Colom - Boltres. Mercedaris.
Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Mercedaris, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.
- ***Convent de Santa Caterina (1219-1835).*** *Plaça de Santa Caterina - Freixures - Sant Pere més Baix - Mestres Casals i Martorell (abans Claveguera) - Fonollar - Gombau - Giralt el Pellisser - Colomines. Dominics.*
Convent de grans dimensions, sense col·legi ni ensenyament. Establerts des de 1223 en aquest emplaçament, fou acabat de construir cap a 1268. En 1835 el convent fou incendiat i poc després totalment enderrocat. Part de la finca fou utilitzada per traçar diversos carrers, i la resta l'ocupa l'actual Mercat de Santa Caterina.
- ***Escola gratuïta del Convent de Santa Caterina (1816?-1821?).*** *Plaça de Santa Caterina - Freixures - Sant Pere més Baix - Mestres Casals i Martorell (abans Claveguera) - Fonollar - Gombau - Giralt el Pellisser - Colomines. Dominics.*
Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Dominics, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.
- ***Convent de Sant Francesc (1567-1835).*** *Plaça Portal de la Pau - Josep Anselm Clavé (abans Dormitori de Sant Francesc) - Passatge Dormitori de Sant Francesc - Passeig de Colom (abans Muralla de Mar). Franciscans Observants.*
Convent fundat en 1229 pels Franciscans Conventuals, en 1567 fou entregat als Observants.
- ***Escola gratuïta del Convent de Sant Francesc (1816?-1821?).*** *Plaça Portal de la Pau - Josep Anselm Clavé (abans Dormitori de Sant Francesc) - Passatge Dormitori de Sant Francesc - Passeig de Colom (abans Muralla de Mar). Franciscans Observants.*
Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Franciscans, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.
- ***Convent de la Santíssima Trinitat (1529-1835).*** *Ferran - Trinitat - Lleona - Beat Simó. Trinitaris.*

Convent sense col·legi ni ensenyament. Originat en una Església oberta en 1394 i ocupat després per altres religioses, en 1529 fou ocupat pels Trinitaris. En 1835 l'Església es convertí en l'actual Parròquia de Sant Jaume, el Convent en Caserna de la Guàrdia Civil i posteriorment enderrocat.

- **Escola gratuïta del Convent de la Santíssima Trinitat (1816?-1821?).** Ferran - Trinitat - Lleona - Beat Simó. Trinitaris.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Trinitaris, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.

- **Convent de Sant Francesc de Paula (1573-1835).** Jonqueres - Ramon Mas - Sant Francesc de Paula - Sant Pere més Alt - Hort d'en Favà (desapareguda) - Muralla (ara Plaça Urquinaona - Trafalgar). Mínims.

Convent de clausura, on no havia inicialment cap ensenyament. Establerts a Sant Beltran (1573) passaren en 1589 a l'adreça esmentada. Amb l'Exclaustració de 1835 els religiosos són expulsats, el Convent convertit en fàbrica (actualment hi ha el Palau de la Música) i l'Església convertida en parròquia.

- **Escola gratuïta de Sant Francesc de Paula (1816?-1821?).** Jonqueres - Ramon Mas - Sant Francesc de Paula - Sant Pere més Alt - Hort d'en Favà (desapareguda) - Muralla (ara Plaça Urquinaona - Trafalgar). Mínims.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Mínims, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.

- **Convent de l'Esperit Sant (1685-1719).** Adreça desconeguda. Caracciolins.

Primer emplaçament dels Caracciolins a Barcelona. Segons sembla, van tenir més d'una casa durant aquest període. La manca de dades d'aquesta Orde impedeix precisar més. No tenien ensenyament.

- **Convent de Sant Sebastià (1719-1835).** Plaça Antonio López (abans Plaça de Sant Sebastià - Consolat del Mar - Campmany - Passeig d'Isabel II). Caracciolins.

Trasllat de l'emplaçament anterior, igualment sense ensenyament. Primerament va existir l'Església del mateix nom (1507-09), i dos segles després els Caracciolins se'n van fer càrrec d'Ella (1719), i construïren el seu Convent annexe. Dedicats només a la seva vida de comunitat, durant el Segle XVIII van voler obrir una escola gratuïta per fills de militars, que finalment no va produir-se. En 1835 tant l'Església com el Convent són comprats per la Junta de Comerç de Catalunya, fins el seu enderrocament amb l'apertura de la Via Laietana.

- **Escola gratuïta del Convent de Sant Sebastià (1816?-1820).** Plaça Antonio López (abans Plaça de Sant Sebastià - Consolat del Mar - Campmany - Passeig d'Isabel II). Caracciolins.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Caracciolins, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer amb l'inici del Trienni Liberal.

- **Escola de la Junta de Damas (1872-1873).** Beates, 2 2º. Fills Sagrada Família.

Escola gratuïta, finançada per aquesta entitat de dones i portada pels religiosos. A finals de 1873, a causa de l'inestabilitat del moment i enfermetat dels religiosos, abandonen l'empresa i abandonen la ciutat. No tornen fins 1876.

- **Escola de Sant Josep de les Conferències de San Vicente de Paül (1879-1884).** Pont de la Parra, 3 bis. La Salle.
La primera escola fundada per La Salle a Barcelona, gratuïta i patrocinada per l'associació del mateix nom. Constava d'una casa particular de 2 pisos i terrat i la regentaven tres germans. Desapareix als pocs anys.
- **Col·legi Comercial de Sant Josep (1880-1880).** Pont de la Parra, 4. La Salle.
Per poder sostenir les fundacions abans dites es funda un Col·legi Externat de pagament enfront de l'escola gratuïta de Pont de la Parra. Des d'Abril fins Octubre estigué en aquesta casa. 1^a ensenyança i Comerç. Amb 150 alumnes.
- **Ídem (1880-1890).** Montcada, 19. La Salle.
Trasllat de la casa anterior.
- **Ídem - Col·legi Comtal (1890-1906).** Comtal, 35. La Salle.
Per poder sostenir les fundacions abans dites es funda un Col·legi Externat de pagament enfront de l'escola gratuïta de Pont de la Parra. Des d'Abril fins Octubre estigué en aquesta casa, on just abans havien estat les Religioses del Servei Domèstic. 1ª ensenyança i Comerç. Amb 150 alumnes.
- **Ídem - La Salle Comtal (1906).** Amadeu Vives, 6-8 (abans Passatge Cameros, s/n). La Salle.
En 1905 s'adquirí una parcel·la per construir de nova planta un nou col·legi que va ser acabat en 1906. Ara s'imparteix la 1^a i 2ª ensenyança, i estudis de Comerç. No apareix cap escola gratuïta. Alumnes: 550 (1908); 384 (1909); 480 (1910); 802 (1928). Religiosos: 30 (1927); 34 (1928).
- **Escoles de la Asociación de Católicos de Barcelona (1887-1889).** Lledó, 4. Fills Sagrada Família.
Escoles gratuïtes portades per l'associació del mateix nom. Molt aviat es traslladà a Riera Alta, 21 en el Raval.
- **Casa d'Ensenyança (1889-1890?).** Canuda, 31. Fills Sagrada Família.
Segurament es tracta de l'emplaçament inicial de la casa següent.
- **Casa d'ensenyança (1890-1901).** Sant Pere Més Baix, 55. Fills Sagrada Família.
Possible trasllat de la casa anterior.
- **Escola Pia Calassància (abans Centre Calassanci) (1893).** Ample, 28 (abans Ancha / General Primo de Rivera). Escolapis.
Col·legi-escola Externat gratuït i de pagament, establert al antic Palau Sessa-Larrard (1772-78). 1^a, 2ª ensenyança, i Comercial. Establert a una antiga finca senyorial que fou llogada Fou obert com a sucursal del Col·legi de Sant Antoni, per l'impossibilitat de donar cabuda a tots els externs a un sol edifici. En aquest cas, els alumnes de pagament superaven en proporció als de pagament. En 1899 deixà de dependre de

Sant Antoni i va passar a ser un centre Escolapi més. Alumnes: 338 (1908); 380 (1909). Religiosos: 14 (1927).

- **Secció Filial nº 1 de l'Institut "Milá i Fontanals"- Col·legi Calassanci (1969?-1974).** General Primo de Rivera, 28. Escolapis.
- **Casa (-1895?-).** Comtal. Hospitalaris Sant Joan de Déu.
Hospital-escola de nens, sucursal de la casa de Les Corts. Nombrada una única vegada, no hi han més detalls.
- **Col·legi de Sant Miquel (1895-1898).** Duran i Bas, 9 (abans Governador).
Missioners del Sagrat Cor.
Establiment obert en 1868 per un sacerdot francès, Miquel Clergue. No depenia de cap Orde religiosa. Col·legi de pagament de 1ª i 2ª ensenyança, tant per interns com externs. Cap a 1892 mor el seu fundador i el seu successor, veient-se incapaç de continuar, ho posa en venda. Es llavors quan, en 1895, els Missioners del Sagrat Cor el compren i inaguren la seva dedicació a l'ensenyament. Als pocs anys decideixen traslladar-ho a l'edifici que servia de Seminari, propi (aquest emplaçament era de lloguer), més ampli i retirat a Rosselló, 175 en l'Esquerra de l'Eixample.
- **Escolania de l'Església de la Mercè (1897-1904).** Ample. Fills Sagrada Família.
Escolania per a nens amb ensenyament de música. Amés, ensenyança elemental gratuïta a càrrec dels religiosos a la mateixa Escolania. 70 alumnes de 5 a 12 anys.
- **Escoles Parroquials de Santa Maria del Mar (1897?-).** Argenteria, 65 (abans Plateria). Pis. La Salle.
Escola gratuïta de nois, oberta gràcies a Dorotea de Chopitea però regentada ja anteriorment per seglars. 1ª ensenyança des de 6 anys. Alumnes: 150 (1900). Adreça esmentada en 1901. En 1914 els religiosos deixen l'escola, encara que es segueix anomenant fins 1922.
- **Ídem (?-1901?).** Mirallers, 9 pral. La Salle.
Trasllat de la casa anterior. Adreça esmentada des de 1908, quan el trasllat ja s'havia produït.
- **Ídem (1901?-1907).** Basea, 41 (ara Plaça Jacint Reventós - Argenteria). La Salle.
Trasllat de la casa anterior.
- **Ídem (1907-1914).** Montcada, 18. La Salle.
Trasllat de la casa anterior. Alumnes: 115 (1908); 128 (1910).
- **Acadèmia Champagnat (1904-1905).** Rambla Caputxins, 7. Pis. Germans Maristes.
Ensenyament d'Idiomes i Comerç, amb documentació acreditativa de la seva apertura en 1904. Per manca d'espai es trasllada immediatament.
- **Escoles del Círculo Obrero de San Pedro Apóstol (1907-1924).** Trafalgar, 48.
Germans Maristes.
Fundat en 1891, la seva secció escolar no apareix esmentada fins 1908 amb escoles gratuïtes per a nens, nenes i pàrvul. Els Maristes s'encarregaren de la secció de nens

en 1910 amb 1ª ensenyança. La seva comunitat depèn de Llúria, 38. Des de 1920 també hi ha ensenyament de comerç. En data indefinida el Centre es trasllada. Alumnes: 90 (1910); 100 (1914). Religiosos: 2 (1936).

- **Ídem (1924-1936).** Sant Pere més Alt, 25. Germans Maristes. Trasllat de la casa anterior.
- **Escola Parroquial de Sant Pere Apòstol (1913-1915?).** Lluís el Piatós, 1 - Plaça de Sant Pere. Pis. Germans Maristes.
Escola Parroquial gratuïta de nens. Vinculada a la Parròquia de Sant Pere de les Puelles, en el pis d'una finca propera a l'Església. 1ª ensenyança. Alumnes: 130 (1914). Va durar molt poc, perquè l'escola apareix nombrada fins 1920 però des de 1915 no s'esmenta als Maristes com a encarregats.
- **Escola de l'oratori (1966-1979).** Plaça Sant Felip Neri, 6 (abans 2). Felipons.
Fundada en 1966 annexa a l'Oratori, en 1979 els Felipons es van desvincular de l'Escola, i aquesta ha seguit funcionant fins l'actualitat. Amb Parvulari i EGB.

El Barri Gòtic és la primera zona de la ciutat en ser atesa per les Ordes i Congregacions masculines, pel fet obvi de ser el primer nucli urbà nascut de la ciutat actual; apart, els nuclis urbans posteriorment absorbits tenien molt poca importància. Per tant, durant segles ha tingut un pes demogràfic evident.

L'establiment de comunitats masculines a la ciutat es va donar des del Segle IX. Els primers en arribar van ser Canonges Regulars: els Aquisgranesos (878-1592), i molt més tard els del Sant Sepulcre (1141-1421), i Agustinians o Lateranencs (1155-1423). No fou fins el Segle XII que van arribar altres comunitats diferents: l'Orde militar dels Templers (1134-1312) i l'hospitaler dels Santjoanistes (1205-1699). Totes aquestes comunitats van desaparèixer al cap d'uns segles, i mai van dur a terme cap activitat docent.

A principis del Segle XIII hi ha un canvi. Des de llavors hi ha un domini gairebé total de les Ordes mendicants, que serien les que desenvoluparien fonamentalment la tasca docent a posteriori. Així van aparèixer els Mercedaris (1218, inicialment Orde militar), Dominics (1219), i Franciscans (1229). Totes elles van fundar Col·legis-Convencent durant el Segle XVII. Apart dels Frares del Sac (1260-74), que foren molt breus.

Els Segles XIV i XV són gairebé inèdits, arribant tant sols els Celestins (1408-50) i els Antonians (1434-1787), que mai van tenir cap ensenyament.

Al Segle XVI comença una nova etapa d'implantacions: els Trinitaris (1529), Mínims (1573), Caputxins (1578), Agustins Recol·lectes (1618) i Trinitaris Descalços (1632), i Caracciolins (1685). La seva aportació posterior a l'ensenyament va ser molt minsa i puntual. Llavors també va arribar l'únic Orde monàstic al barri, els Cistercencs (1670), però traslladant-se des del Raval on eren des del Segle XIV. Com a Ordes religioses de concepció més novedosa trobem els Teatins (1632), i els Camils (1662). Des de llavors, fins l'Exclaustració de 1835 no va haver cap més implantació al Barri Gòtic. Les implantacions de convents al Barri Gòtic havien sigut constants fins al Segle XVII; però poc a poc el Raval va anar guanyant importància. No només amb els Col·legis-Convencent, on el Raval va tenir un domini absolut, sinó també amb els

Convents sense tasca educativa. Amb el pas del temps, la manca d'espai per construir nous convents va dificultar molt aquesta activitat.

Després de les Guerres napoleòniques (1808-14), tots els Convents de la ciutat tornaren a la seva vida normal, i no va haver cap comunitat que desaparegués totalment de la ciutat durant aquesta etapa. Llavors es va donar un fet que va canviar totalment l'actitud de les Ordes a la ciutat: un Reial Decret de Ferran VII (Novembre de 1815), demanant l'apertura d'escoles gratuïtes de nois a tots els convents del Regne. El Decret no obligava, sinó que "convidava" o insinuava la seva creació com força positiva. Per tant, cada Orde (i inclús cada Convent, per separat) la podia interpretar a la seva manera, com així va ser.

D'aquesta manera van sorgir algunes escoles a diversos convents del Barri Gòtic, fins llavors totalment tancats a la vida exterior: els Mercedaris, Dominics, Franciscans, Trinitaris, Mínims, i Caracciolins van obrir escoles. En canvi, no en van fer cas els Cistercencs, Jerònims, Caputxins, Agustins Recol·lectes, Trinitaris Descalços, Teatins, i Camils. Per tant, el seguiment fou de poc menys de la meitat: de les 13 comunitats ubicades al barri, 6 ho van fer, i 7 no. Així van sorgir cap a 1816, per primera vegada a la història de la ciutat, tot un entramat d'escoles gratuïtes per tot el casc urbà (més cinc al Raval, i els seus sis Col·legis-Convent), aparentment sense cap discriminació de categoria social. Però amb l'arribada del règim liberal (1820), es va arribar a una supressió legal de totes les Ordes masculines (excepte els Escolapis), afectant això a tots els Convents, i per tant a les joves escoles obertes, que van tenir que desaparèixer. En 1820 tot va ser arrasat.

En 1823 va tornar la normalitat legal per totes les comunitats masculines, que tornen als seus convents. Novament, totes van sobreviure i cap Orde va desaparèixer de la ciutat.

L'Exclaustració de 1835 va ser mortal per totes les Ordes religiosos masculines. Tots els Convents van desaparèixer, el seu personal dispersat, i els seus béns expropiats. Només es van salvar els Escolapis al Raval, gràcies a la seva dedicació a l'ensenyança gratuïta per a tothom, sent aquesta l'única casa d'ensenyament per nois que hagué en la ciutat durant dècades, situació que es va mantenir fins 1871 quan els Claretians fundaren a Gràcia. I fins 1875 no sorgí cap més dintre de l'antic recinte emmurallat de Barcelona.

Durant 40 anys l'activitat fou nul·la. No fou fins 1860 que van començar a arribar algunes comunitats: Claretians (1860), i Hospitalaris de Sant Joan de Déu (1867); però no al Barri Gòtic. No va ser fins l'arribada dels Fills de la Sagrada Família (1872), que van fundar una escola al Barri Gòtic (1872), res més arribar; però van abandonar la ciutat a l'any següent.

Finalment, la Restauració Borbònica va suposar una llarga etapa d'estabilitat en què tot tipus de comunitats religioses s'establiren al Barri Gòtic. En un primer moment només van ser els Germans de La Salle, amb una escola (1879-84). Més tard retornaren els Fills de la Sagrada Família, amb tres escoles gratuïtes (1887-89, 1889-1901, 1897-1904). Cap d'elles eren pròpiament fundacions, sinó escoles ja existents, en mans d'associacions catòliques que posaven en mans de religiosos la seva secció escolar. Totes van ser molt breus.

Apart de les escoles gratuïtes també van sorgir diversos col·legis, que van ser les cases d'ensenyament més representatives al barri, i a la vegada les més perdurables: el Col·legi de La Salle (1880), fou el primer. El dels Escolapis (1893) era, en realitat, una sucursal de Sant Antoni, al Raval, que després esdevingué autònoma. Amb aquests dos Col·legis ja quedava consolidat el panorama educatiu de pagament al Barri Gòtic, que s'ha mantingut inamovible fins els nostres dies. Posteriorment una nova comunitat, els Missioners del Sagrat Cor, van tenir el seu Col·legi (1895-98), però poc després el van traslladar a l'Esquerra de l'Eixample. També els Germans Maristes van fundar una Acadèmia (1904-05), igualment traslladada, a la Dreta de l'Eixample, l'any següent. Aquests fets anunciaven la clara perdua de pes específic del barri en favor del nou Eixample (i que es va fer molt més patent en la vessant femenina).

Des de 1895 les fundacions són només escoles gratuïtes. Els Germans de La Salle se'n fan càrrec de l'Escola Parroquial de Santa Maria del Mar (1897-1914). Després els Germans Maristes se'n fan càrrec d'una Escola de Patronat (1907-36), que va ser l'única casa gratuïta que va aconseguir certa llarga durada al barri; i també se'n van fer càrrec de l'Escola Parroquial de Sant Pere (1913-15?). També destacar una Escola-Hospital (-1895?-), a càrrec dels Hospitalaris de Sant Joan de Déu, de molt curta vida.

A partir de 1915 l'activitat fundacional va cessar totalment. Només sobreviuen els dos Col·legis de pagament de La Salle i Escolapis, i l'Escola de Patronat dels Maristes. Amb la Guerra Civil va ser destruït el Patronat, quedant tan sols els Col·legis en peu. Així ha sigut durant dècades en què el Barri Gòtic ha quedat postergat com lloc de destí per totes les comunitats masculines. Només en 1966 es funda una Escola a càrrec dels Oratorians (1966-79), annexa al seu Oratori. Però als pocs anys els religiosos la van deixar. L'estancament és patent, i fins ara en cap moment han hagut indicis de redreçament.

D'aquestes dades es desprèn que el Barri Gòtic va ser secularment un territori molt poc propici per fundacions de tipus docent, ja que el Raval sempre va ser un lloc preferit per aquesta activitat durant segles, primer amb els Col·legis-Convent, i després amb els Escolapis. No va haver cap, fins l'apertura de les escoles gratuïtes en 1816-20; però no es va aconseguir apropar-se al nivell del Raval, que encara el doblava. Malgrat una certa llunyania del barri, el Raval donava un servei suficient en funció de la demanda existent que feia innecessàries fundacions noves al mateix Barri Gòtic. Quan el Raval ja no donava més de sí, des de 1860 aproximadament el relleu ho va prendre el naixent Eixample. En aquest cas no s'oferia només un ampli espai, sinó que va acabar per convertir-se en el nou centre neuràlgic de la ciutat, desbancant al Barri Gòtic. Finalment, a finals de Segle XIX, la zona alta (Sarrià, Sant Gervasi) va acabar de substraure al Barri Gòtic l'alumnat potencial.

Amb aquestes circumstàncies, els Col·legis de La Salle i Escolapis van ser més que suficients per capitalitzar l'alumnat disponible. Però tenint en compte el pes demogràfic i social de la zona, són molt poques. Tanmateix, les escoles gratuïtes eren molt precàries, i pràcticament només el Patronat dels Maristes va tenir un paper important. Tampoc les Escoles parroquials van durar massa. El barri perdia lideratge i dinamisme en el conjunt de la ciutat, però encara tenia un pes específic propi i les classes populars no tenien la predominància que tenien en el Raval. Només en el període 1895-1900, fou momentàniament el barri amb més cases d'ensenyament de

tota la ciutat, amb cinc cases. Des de llavors es va estancar, mentre altres barris creixien, l'igualaven, i inclús el superaven.

RAVAL

- **Col·legi de Betlem i Cordelles - Imperial i Reial Seminari de Nobles (1553-1767).** Xuclà - Plaça Bonsuccés - Bonsuccés - Les Rambles, 107-119 (abans Rambla dels Estudis) - Carme, 2. Jesuïtes.

Els Jesuïtes fundaren el Col·legi de Betlem per primeres lletres (1553) i posteriorment van afegir-ne Cordelles, Institució promoguda per la família del mateix nom en 1530 com Col·legi per nobles, que funcionava en un gran edifici annex a Betlem, i que en 1635 va ser posada sota la direcció dels Jesuïtes. D'aquesta manera es va afegir la 2ª ensenyança, però mantenint-se només per nobles. Més tard (1662), tot el conjunt d'edificacions passaren a ser propietat legal de la Companyia, formant un únic Col·legi. Posteriorment es va construir l'Església (1681-1729), l'únic edifici que queda de tot el conjunt. Després de l'expulsió en 1767, Cordelles es convertí en Seminari Diocesà (1771-1868) i posteriorment fou enderrocat. Mai fou recuperat, malgrat el seu retorn en 1815. Actualment només queda l'Església de Betlem, com a Parròquia des de 1835.

Betlem fou la primera escola de nens fundada per una comunitat religiosa masculina.

- **Col·legi-Convent de Sant Guillem d'Aquitània (1587-1835).** Elisabets, 10-14. Agustins.

Col·legi amb ensenyament de Filosofia i Teologia. Era de petites dimensions, i es trobava adosat a les dependències de la Casa Municipal de Misericòrdia. Durant l'ocupació napoleònica, la comunitat va fugir (1808-14). Degut a la seva petitesa, no va sofrir desperfectes durant la Crema de Convents de 1835; també la proximitat a la Casa de Misericòrdia ho va impedir. Sí fou afectat per l'Exclaustració i la Desamortització, quedant buit fins ser integrat en 1844 a les dependències de la Casa de Misericòrdia. Poc després es va ubicar la Casa-Hospital d'Infants Orfes, a càrrec de les Filles de la Caritat (1846-75), i posteriorment de les Carmelites de la Caritat (1875).

- **Col·legi-Convent del Sant Àngel Màrtir (1593-1835).** Rambles, 43 (abans Rambla de Caputxins, 24). Carmelites Calçats.

Col·legi amb ensenyament de Filosofia i Teologia. Instal·lats inicialment a la Capella de Montserrat (Portaferrissa), molt poc temps després es traslladaren a aquest emplaçament on construïren el seu Col·legi-convent en 1593. Al costat es va construir el Col·legi-Convent dels Franciscans, amb el qual compartirien una rivalitat acadèmica constant. Pel seu estat ruïnós i per obrir el Carrer Nou de la Rambla fou enderrocat i refet del tot, a la vegada que s'alineava amb el nou traçat de les Rambles (1790). Durant l'ocupació napoleònica el Col·legi fou desallotjat cap a 1809-10, funcionant com oficines, fonda, i cavallerissa, passant la comunitat al Convent del Carme. Reocupat en 1814, amb el Trienni Liberal fou desallotjat de nou (1821-24) funcionant com Caserna de batallons, Acadèmia, i Col·legi de Farmecèutics. La Crema de Convents de 1835 no el va afectar perquè al costat es trobava l'antic Col·legi-Convent de Franciscans, que des de 1834 era Cuartell de Policia; però l'Exclaustració i la Desamortització el van suprimir. Després de diversos usos, des de 1844 va funcionar com a Cuartell de la Guardia Civil. Excepcionalment l'edifici no

ha sigut enderrocat i encara subsisteix actualment com a Cuartell, ara de la Guàrdia Urbana.

- **Col·legi-Convent de Sant Bonaventura (1628-1834).** Rambles, 45 (abans Rambla Caputxins, 22) - Unió. Franciscans Observants.

Col·legi amb ensenyament de Filosofia i Teologia. Dintre dels Col·legis-Convent de l'època, el dels Franciscans gaudia d'una gran reputació a la ciutat com a centre intel·lectualment molt selecte, amés de ser de gran tamany; i amb certa rivalitat acadèmica amb el dels Carmelites Calçats, establert abans al mateix costat. Fou ampliat en 1799 amb motiu de la rectificació del traçat de les Rambles. Durant l'ocupació napoleònica van ser expulsats (1810-14). En 1821 els religiosos van ser expulsats, i es van unir a la comunitat del Convent de Sant Francesc. L'edifici fou enderrocat en 1823, i amb la Restauració els religiosos el van reconstruir (1824). Finalment, van ser expulsats definitivament en 1834 per establir un Cuartell de Policia: això el va salvar de la Crema de Convents a l'any següent. Després es va establir el Cafè Orient, fins ser enderrocat.

- **Col·legi-Convent de Sant Pere Nolasc (1668-1825).** Les Rambles, 25 (abans Rambla de Santa Mònica, 2) - Arc del Teatre (abans Trentaclus). Mercedaris.

Col·legi amb ensenyament de Filosofia i Teologia. Fou utilitzat com a Comissaria de Policia durant l'ocupació napoleònica (1808-14) i durant el Trienni Liberal (1820-23), passant la comunitat a residir al Convent de la Mercè durant aquests períodes. El Col·legi fou retornat en ambdues ocasions; però la segona vegada (1824), possiblement pel mal estat de l'edifici, els Religiosos van decidir traslladar el Col·legi a Tarragona. Poc després l'edifici fou enderrocat (1827), i la mateixa Orde va construir-hi cases al solar que després va vendre.

- **Col·legi-Convent de Sant Vicenç i Sant Raimón (1668-1758).** Tallers - Plaça Universitat. Dominics.

Col·legi amb ensenyament de Filosofia i Teologia. Establert a unes cases cedides als dominics per una vídua, properes a la muralla.

- **Ídem (1758-1835).** Sant Pau, 74 - Cadena. Dominics.

Trasllat de la casa anterior, establert en unes dependències prou modestes i reduïdes comparat amb la resta de Col·legis-convent contemporanis. Durant l'ocupació napoleònica fou desallotjat en data imprecisa, i reocupat en 1814. En 1835, durant la Crema de Convents fou incendiat, la comunitat exclaustada, i la propietat desamortitzada. Després de diversos usos i quedar buit, fou habilitat en 1845 com Convent per les Agustines-Penedides, fins ser enderrocat definitivament en 1868.

- **Monestir de Sant Pau del Camp (914-1808; 1814-1820; 1823-1835).** Sant Pau, 101. Benedictins.

Fundat en 914, no està clar si seguia la Regla Benedictina, fet molt probable, ja que en aquella època la fundació de monestirs a Catalunya seguien íntegrament aquesta Regla. Després va desaparèixer (segurament en 985, amb la ràzzia d'Almanzor que va destruir Barcelona), i refet posteriorment. En 1117 ja hi ha constància documental de la seva presència.

- **Col·legi del Monestir de Sant Pau del Camp (1672-1808; 1814-1820; 1824-1833).** Sant Pau, 101. Benedictins.

Convent fundat en 914 i refet en 1117. Molt després va incorporar Noviciat i Col·legi, que havien sigut fundats en 1592 a Lleida i més tard traslladats a Cervera, i que es traslladaren definitivament a Sant Pau en 1672. Entre 1808-14 tot el Convent fou utilitzat com a Hospital Militar, i fou evacuat de nou durant el Trienni Liberal (1820-23). Ja retornats, el Col·legi no va obrir fins 1824 perquè funcionava com a Caserna de les Tropes reialistes. En 1833 el Col·legi tancà, i poc després els Benedictins també van abandonar el Convent a causa de l'Exclaustració. Des de 1842 els edificis de l'antic Col·legi foren utilitzats com a escoles, i des de 1845 fins 1890 com a Casernes. Més tard se'ls va voler tornar a donar una funció educativa, però el seu mal estat va aconsellar la seva demolició en 1927 per construir el Grup Escolar Collasso i Gil. Derruït també el Convent, actualment només queda l'Església a mode de Parròquia.

- **Col·legi-Convent de la Santíssima Trinitat (1675-1835).** Àngels, 1 - Peu de la Creu. Trinitaris.

Col·legi amb ensenyament de Filosofia i Teologia. Es va establir en una modesta casa amb hortet, que un particular va llegar en testament als Trinitaris en propietat en 1660; però no en usufructe, motiu que va retardar l'apertura del Col·legi fins la mort de l'usufructuària en 1674. Habilitat en 1675 per la comunitat Trinitària, diverses dificultats van impedir l'apertura com a Col·legi fins 1685. Durant el Trienni Liberal la casa va ser expropiada (1821). Retornada en 1824, l'Exclaustració i la Desamortització va acabar definitivament amb el Col·legi-Convent. Llogat i venut posteriorment a propietaris particulars (1844), el seu lloc l'ocupa actualment el Grup Escolar Milà i Fontanals, bastit en 1929.

- **Escola Pia de Sant Antoni (1815).** Ronda de Sant Pau, 70-72 (abans 54-60). Escolapis.

Col·legi-escola gratuït i de pagament. El Convent de Sant Antoni Abat fou fundat en 1157 per l'Orde dels Antonians. Degut a l'extinció d'aquesta Orde fou traspasat als Escolapis en 1806, però les circumstàncies polítiques van impedir el permís de les autoritats pertinents i ni tan sols van poder prendre possessió. Per fi, el permís es produí en 1815 i a finals d'any ja començaren les classes. Des de bon principi la casa va funcionar com a Escola Externat gratuïta i Internat de pagament, però fou en 1827 quan l'Internat s'establí com a tal amb un funcionament separat. Funcionà aquí fins 1894, que es traslladà a la sucursal construïda a Sarrià.

En 1846-47 s'enderrocà l'antic Convent i es construï un nou edifici, ampliat en 1862 aprofitant l'enderrocament de les muralles de la ciutat. Basats en l'ensenyament gratuït, els Interns només pagaven la pensió. En 1849 ya figura la 2ª ensenyança.

Per manca d'espai s'obre una sucursal de l'Externat al carrer Ample (1893), i una altra per l'Internat a Sarrià (1894).

Incendiat i destruït en 1909, es reconstruï totalment i fou reobert en Abril de 1910, malgrat que la reconstrucció encara durà uns anys. En 1914 encara són gratuïts 2/3 parts del total dels alumnes. Alumnes: 700 (1836 i 1840); 800 (1842); 963 (1908); 207 (1910); 1038 (1914). Religiosos: 20 (1914); 19 (1927).

- **Convent del Carme (1292-1835).** Carme - Àngels - Elisabets. Carmelites Calçats. Primer convent dels Carmelites a la ciutat, sense ensenyament. Fou destruït durant la Crema de Convents de 1835.

- **Escola gratuïta del Convent del Carme (1816?-1821?).** Carme - Àngels - Elisabets. Carmelites Calçats.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Carmelites Calçats, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.

- **Convent de Sant Agustí (1309-1835).** Plaça de Sant Agustí (abans de la Igualtat) - Arc de Sant Agustí - Sant Pau - Robador - Hospital. Agustins.

Convent sense col·legi ni ensenyament. Fundat en 1309, el Convent va tenir diversos emplaçaments fins que s'establiren aquí en 1728, acabant-se de construir en 1750. En 1835 fou incendiat, l'Església convertida en Parròquia, i el Convent derruït per construir-hi cases.

- **Escola gratuïta del Convent de Sant Agustí (1816?-1821?).** Plaça de Sant Agustí (abans de la Igualtat) - Arc de Sant Agustí - Sant Pau - Robador - Hospital. Agustins.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Agustins, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.

- **Convent del Bonsuccés (1576-1835).** Plaça Bonsuccés - Plaça Vicenç Martorell. Servites.

Convent sense col·legi ni ensenyament. Establerts definitivament en aquest edifici en 1636 després de diversos establiments provisionals, i tampoc propis. Amb l'Exclaustració de 1835 els religiosos són expulsats i el Convent convertit en Caserna militar. Ja no han tornat a la ciutat.

- **Escola gratuïta del Convent del Bonsuccés (1816?-1821?).** Plaça Bonsuccés - Plaça Vicenç Martorell. Servites.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Servites, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.

- **Convent de Sant Josep (1586-1835).** Rambla Sant Josep, 101 - Passatge Colom - Jerusalem - Passatge de la Virreïna. Carmelites Descalços.

Convent sense ensenyança. En 1835 tant l'Església com el Convent foren incendiats i posteriorment enderrocats, situant-se l'actual Mercat de la Boqueria.

- **Escola gratuïta del Convent de Sant Josep (1816?-1821?).** Rambla Sant Josep, 101 - Passatge Colom - Jerusalem - Passatge de la Virreïna. Carmelites Descalços.

Escola gratuïta de nens oberta dins el Convent dels Carmelites Descalços, que fins llavors mai havia tingut cap tipus d'ensenyament. Oberta arran la petició de Ferran VII d'obrir escoles als convents (finals de 1815), va desaparèixer en el decurs del Trienni Liberal.

- **Escoles de la Junta Diocesana de Enseñanza (1876-1880).** Ponent ,18 1º (ara Joaquín Costa). Fills Sagrada Família.

Retornats a la ciutat, els religiosos tornen a fer-se càrrec d'unes Escoles finançades per una associació caritativa.

- **Escola de Sant Josep de la *Asociación de Católicos de Barcelona* (1880-1887).** Ferlandina, 45. La Salle.
Escola gratuïta muntada com a secció escolar de la associació obrera del mateix nom. Arribà a tenir fins 500 alumnes.
- **Escola Catòlica de Sant Josep de la *Juventud Católica de Barcelona* (1881-1901?).** Nou de la Rambla, 69 (abans Conde del Asalto). Fills Sagrada Família.
Escola gratuïta finançada per l'associació caritativa del mateix nom, fundada en 1869 i fent-se càrrec els Religiosos de la seva gestió des de 1881.
- **Escola Catòlica de Sant Josep de la *Juventud Católica de Barcelona* (1881-1901?).** Sant Oleguer, 17 1°. Fills Sagrada Família.
Escola gratuïta de caràcter similar i mateixes característiques.
- **Escola Catòlica de Sant Josep de la *Juventud Católica de Barcelona* (1901?-1909).** Riereta, 28. Fills Sagrada Família.
Escola gratuïta de nens, i part de pagament. Escola oberta com a resultat de la reunificació de les dues escoles anteriors. Diürna i nocturna. Alumnes: 255 diürns i 95 nocturns (1901). L'escola desapareix en 1909, però segons algunes fonts sembla que els religiosos mantenen la casa fins els anys 20.
- **Escoles de la *Asociación de Católicos de Barcelona* (1887-1889).** Ferlandina, 45. Fills Sagrada Família.
Escoles gratuïtes portades per la Congregació del mateix nom i els GG. de La Salle fins 1887, que passa a ser portada pels Fills de la Sagrada Família. Es trasllada a Riera Alta, 21.
- **Escoles de la *Asociación de Católicos de Barcelona* (1889-1906).** Riera Alta, 21. Fills Sagrada Família.
Escoles gratuïtes, diürnes i dominicals. Obertes en 1889, es tracta del trasllat de la casa anterior (i la de Lledó, 4 del Barri Gòtic) a un local molt més espaiós, ara portades amb ajuda de *Las Conferencias de San Vicente de Paúl*. Nens obrers de 3-14 anys. Alumnes: 294 diürns (1898). Religiosos: 3 (1901). Igualment desapareguda amb la Setmana Tràgica.
- **Ídem (1906-1909).** Sant Gil, 3 1°. Fills Sagrada Família.
Trasllat de la casa anterior, i és probable que des de 1907 també absorvis la casa de Riereta, 28. En tot cas, tot va desaparèixer amb la Setmana Tràgica. Fins 1912 també apareix com pertanyent als PP. Religiosos de la Caritat Cristiana (Orde il·localitzada), però es pot tractar d'una transcripció errònia de la Congregació. També surt una escola dominical de la *Asociación de los Amigos de los Pobres* des de 1907 i fins 1915 com a mínim, però potser fossin entitats diferents a la mateixa finca. Alumnes: 50 (1914).
- **Escola Parroquial de Sant Raimón de Penyafort (1904-1906).** Sant Pau. Tercera Orde Seglar dels Dominics.
Escoles regentades pels Terciaris Dominics, a l'empar de la propera Església parroquial que els Dominics tenien al seu càrrec des de 1889, malgrat que la residència dels religiosos corresponia a Bailén, 10. Elemental nocturna per nens.

Alumnes: 70-80 (1914). No foren incendiades en 1909. Nomenades en 1914, 1920 i 1922.

- **Ídem (1906-1910?).** Guàrdia. Tercera Orde Seglar dels Dominics.
Trasllat de la casa anterior. Cap a 1910 es trasllada a Rambles, 22 en el Barri Gòtic, fins desaparèixer cap a 1922.
- **Ídem - Església de Sant Josep i Santa Mònica (1910?-1922?).** Les Rambles, 9 (abans Rambla Santa Mònica, 22). Tercera Orde Seglar dels Dominics.
Trasllat de la casa anterior, ara establerta a les dependències de la Parròquia de Sant Josep i Santa Mònica, regentada pels Dominics. Des de 1922 ja no hi ha referència alguna a l'escola. Religiosos: 12 (1927).
- **Escoles del Centro Obrero Calasancio (1905-1914?).** Ronda de Sant Antoni, 2-4. Escolapis.
Al costat de Sant Antoni s'instal·la l'ensenyança nocturna d'obriers des de 12 anys. Alumnes: 200 (1914). No hi han més notícies des de 1914. Possiblement desaparegué amb la Setmana Tràgica.
- **Escoles del Patronato Obrero de San José (1906-1936).** Sant Oleguer, 10. Germans Maristes.
Funcionant des de 1879, el Patronato no posseï escoles gratuïtes de 1ª ensenyança fins 1906. La de nens és regentada pels Maristes, la de nenes i pàrvuls no s'especificuen. Alumnes: 390 (1908); 470 (1910); 250 diürns i 100 nocturns (1914). Oscilació en torn als 400 alumnes. Religiosos: 6 (1936).
Sembla que l'escola va créixer fins formar local i residència pròpia, ja que els religiosos vivien al costat de l'escola: el nou Col·legi de Sant Olegari. El col·legi és saquejat en 1936 però no cremat, per no propagar el foc a vivendes col·lindants. Malgrat això, no tornen.
- **Casa d'Ensenyança (1909-12?).** Sant Gil, s/n. Escolapis.
Casa d'ensenyament, possible substitutòria temporal del Col·legi de Sant Antoni, incendiat en 1909 i temporalment inhàbil. Ocupa una finca abandonada pels Fills de la Sagrada Família arran dels mateixos fets. Alumnes: 300 (1909).
- **Escola Sant Joaquim - Escoles Parroquials del Carme (1928-1936).** Carme - Passatge del Bisbe Laguarda. La Salle.
Desapareguda amb la Guerra Civil, en 1941 es van intentar reobrir però no va reeixir.

El Raval va ser, durant segles, un gran descampat buit proper al casc urbà de la ciutat, però que aviat va tenir un paper destacat en l'ubicació de diverses comunitats, buscant un lloc més ampli i a la vegada més enretirat del casc urbà. També fou clau pel creixement de la ciutat enfora de les muralles, fins al punt que en 1775 va quedar totalment annexionat a la ciutat, al ser englobat dintre del recinte emmurallat.

Les primeres comunitats ubicades al Raval van fonamentalment Ordes monàstics: els Benedictins (1117), la primera Orde ubicada a la ciutat després dels Canonges Aquisgranesos; i més tard els Cistercencs (1311), que van completar el panorama d'Ordes monacals al barri. Des de finals del Segle XIII el domini de les Ordes mendicants fou gairebé absolut: els Carmelites (1292), Agustins (1309), Trinitaris

(1529), Servites (1576), Carmelites Descalços (1586), i Trinitaris Descalços (1632). Cap d'elles es va dedicar a l'ensenyament inicialment en aquests convents. Totes elles van desaparèixer amb l'Exclaustració de 1835, i malgrat que gairebé totes van retornar després a la ciutat, ja no ho van fer al mateix Raval.

Respecte al Barri Gòtic, es pot veure que hi ha una progressiva equiparació entre ambdues zones al llarg dels segles. Amb el pas del temps, el Raval va anar guanyant pes respecte al Barri Gòtic com lloc predilecte per fundar qualsevol tipus de casa religiosa, per ser aprop i a la vegada prou lluny del bullici del nucli urbà, i sobretot pels amplis espais buits que encara quedaven a la seva àrea. Al Segle XVI ja va haver una igualació, i finalment al Segle XVII hi ha un domini major del Raval, bàsicament gràcies als Col·legis-Convent que van ser patrimoni exclusiu d'aquest barri.

Un fet decisiu va ser l'arribada dels Jesuïtes a la ciutat (1545), que poc després van fundar un Col·legi (1553). Va ser el primer establiment educatiu per nois obert a la ciutat, i que a llarg termini fou un model per la resta d'Ordes. Per diverses circumstàncies, les principals Ordes de la ciutat van fundar Col·legis-Convent, tots ubicats al Raval: en una primera etapa van fundar els Agustins (1587), Carmelites Calçats (1593), i Franciscans (1628). En una segona etapa, molt més breu, van ser els Dominics (1668), Mercedaris (1668), Benedictins (1672), i Trinitaris (1675) qui en van fundar. Excepte en el cas dels Benedictins, tots els Col·legis eren convents nous. I tots, sense excepció, van nèixer al Raval.

El Segle XVIII ofereix molta menys activitat. Només arriben els Paüls (1704-1833), que mai s'han dedicat a l'ensenyament. Però important és la desaparició del Col·legi dels Jesuïtes (1767), arran de la seva expulsió de tot el Regne. Amb la marxa dels Jesuïtes, el seu Col·legi també va acabar desapareixent.

Després de les Guerres napoleòniques (1808-14), tots els Convents de la ciutat tornen a la seva vida normal, sense que cap comunitat desaparegués totalment. Amés, va arribar una Orde totalment nova: els Escolapis, que van obrir una Escola (1815). La seva concepció teòrica de l'ensenyament era més propera als Jesuïtes que no pas als Col·legis-Convent vigents, ja que per ells l'ensenyament tenia un paper primordial, i amb una major versatilitat de matèries; però a la vegada van obrir-se a tots els estaments socials, imposant la gratuïtat, sent aquest un tret distintiu únic respecte a tots.

Llavors es va donar un altre fet que va canviar totalment l'actitud de les Ordes a la ciutat: un Reial Decret de Ferran VII (Novembre de 1815), demanant l'apertura d'escoles gratuïtes de nois a tots els convents del Regne. El Decret no obligava, sinó que "convidava" o insinuava la seva creació com força positiva. Per tant, cada Orde (i inclús cada Convent, per separat) la podia interpretar a la seva manera, com així va ser. Al igual que al Barri Gòtic, l'interpretació va ser desigual. En van fer cas els Carmelites Calçats, Agustins, Servites, i Carmelites Descalços. En canvi, no ho van fer els Trinitaris Calçats, Trinitaris Descalços, i Paüls. Dels set convents del Raval sense cap tasca docent quatre ho adoptaren, i tres no: més que al Barri Gòtic, on ho van fer menys de la meitat. Per altra banda totes es van obrir als Convents, mentres els Col·legis-Convent van seguir funcionant amb el seu format anterior, sense obrir cap escola annexa a cadascun dels Col·legis. D'aquesta manera va sorgir cap a 1816, per primera vegada a la història de la ciutat, tot un entramat d'escoles gratuïtes per tot el Raval (més cinc al Barri Gòtic), aparentment sense cap discriminació de categoria social.

Amb el nou règim liberal a Espanya (1820), es va arribar a una supressió legal de totes les Ordes masculines (excepte els Escolapis), afectant això a tots els Convents, i per tant a les joves escoles obertes, que van tenir que desaparèixer. En 1820 tot va desaparèixer, tant els Col·legis-Convent, com les escoles.

En 1823 la situació va tornar la normalitat legal a totes les Ordes, recuperant la seva activitat, i tampoc va haver cap Orde que desapareixés del Raval arran del Trienni Liberal. Però tots els fets adversos viscuts durant el Segle XIX havien fet que algunes Ordes quedessin molt malmeses, reduint la seva presència a la ciutat. Totes van preferir mantenir els Convents, en detriment dels Col·legis-Convent: així van desaparèixer els Col·legis-Convent dels Mercedaris (1825), dels Benedictins (1833), i dels Franciscans (1834).

L'Exclaustració de 1835 va ser mortal per totes les Ordes religiosos masculines. Tots els Convents i Col·legis-Convent van desaparèixer, el seu personal dispersat, i els seus béns expropiats. Només es van salvar els Escolapis ubicats al Raval, gràcies a la seva dedicació a l'ensenyança gratuïta per a tothom, sent aquesta l'única casa d'ensenyament per nois que hagué en la ciutat durant dècades, situació que es va mantenir fins 1871 quan els Claretians fundaren a Gràcia. I fins 1875 no sorgí cap més dintre de l'antic recinte emmurallat de Barcelona.

Durant 40 anys l'activitat fou nul·la. No fou fins 1860 que van començar a arribar algunes comunitats: els Claretians (1860), els Hospitalaris de Sant Joan de Déu (1867), i els Fills de la Sagrada Família (1872-73) que van abandonar la ciutat a l'any següent.

Amb la Restauració Borbònica s'inicia una llarga etapa d'estabilitat caracteritzada per l'apertura d'un gran nombre de cases d'ensenyament, totes gratuïtes, a càrrec de poques comunitats, i generalment molt breus. La comunitat més activa va ser els Fills de la sagrada Família, que arriben al barri (i a la ciutat) en 1876, fent-se càrrec de fins a sis escoles d'associacions catòliques (1876-80, 1881-1901?, 1881-1901?, 1887-89, 1889-1909, 1901?-09). Totes eren seccions escolars de diverses associacions catòliques. Malgrat l'instabilitat general dels assentaments, el Raval augmenta lentament les seves cases d'ensenyament fins arribar a 6 en 1909. També van estar presents breument els Germans de La Salle amb una Escola (1880-1887), igualment d'una associació catòlica.

A principis del Segle XX partir de 1900 s'acceleraren les implantacions. Arribaren els Terciariis Dominics, obrint l'Escola Parroquial de Sant Raimon de Penyafort (1904-1922?). Els Escolapis obren una Escola d'obers, annexa al seu Col·legi de Sant Antoni (1905-1914?). Els Germans Maristes se'n fan càrrec d'una Escola de Patronat (1906-1936), convertint-se en l'única escola mínimament estable del barri apart dels Escolapis de Sant Antoni. En 1906 el Raval tenia 6 escoles, i pot dir-se que la presència de religiosos al barri era força alta, amb possibilitats de seguir augmentant. El fluxe de fundacions, malgrat que en bona part eren cases breus, mostrava un gran dinamisme.

Però amb la Setmana Tràgica (1909) es va tallar aquest lent augment, arribant-se a una etapa d'estancament total. Van desaparèixer les dues escoles dels Fills de la Sagrada Família, que van marxar del barri. També ho van fer l'Escola per obrers dels Escolapis cap a 1914, i l'Escola Parroquial dels Terciariis Dominics cap a 1922. Al Raval només quedaven els Escolapis i els Maristes, amb un Col·legi i una Escola de Patronat respectivament. Només es va obrir una casa més, a càrrec dels Germans de La Salle que tornaven al barri: les Escoles Parroquials del Carme (1928-36).

La Guerra Civil fou fatal pel barri, ja que van desaparèixer que va veure com desapareixien les cases dels Germans Maristes, i de nou els Germans de La Salle. Des de llavors el Col·legi dels Escolapis ha sigut l'única casa d'ensenyament del barri, i no ha hagut cap més fundació nova. Com en el Barri Gòtic, en cap moment ha hagut cap indicatiu de redreçament en el teixit educatiu del barri. L'abandó és total.

El Raval ha tingut dos moments clarament diferenciats: abans i després de l'Exclaustració de 1835. Fins llavors, la zona havia estat escassament urbanitzada i posseïa les condicions idònies per ubicar qualsevol tipus de casa religiosa: amplitud, tranquil·litat, i escassa distància respecte a la ciutat. Així, diverses Ordes van decidir establir-se directament al Raval; però totes, sense excepció, el van escollir per obrir els seus Col·legis-Convenc. Destaquen els Jesuïtes, que van obrir la primera casa d'ensenyament a càrrec d'una comunitat religiosa masculina a la ciutat (1553). Els Col·legis-Convenc van deixar de sorgir en 1675, i com no es van fundar de nous a cap altra zona de la ciutat pot dir-se que les necessitats del moment quedaven prou cobertes, i que el deturament no es devia a una pèrdua de qualitat de la zona.

Quan el Raval va incloure's dins el recinte emmurallat (1775), quedava clar que el seu nivell d'urbanització ja era força alt, i per tant les seves avantatges s'havien perdut en gran part. L'aparició dels Escolapis (1815) fou un fet aïllat, però fonamental per la ciutat malgrat trobar-se a un extrem del Raval, i molt lluny del casc urbà. Les tres escoles gratuïtes obertes entre 1816 i 1820 sembla que van ser suficients per atendre al barri, comparades amb les cinc del Barri Gòtic, i tenint en compte la diferent densitat poblacional d'ambdues zones. En tot cas, es pot dir que el Raval va tenir en escoles una atenció similar que el Barri Gòtic.

L'Exclaustració va crear un barri nou, el·liminant tots els Col·legis-Convenc. Va mantenir els Escolapis, i amés era l'única Escola de la ciutat; però el seu caràcter, creixentment dens i obrer, ja no era el d'abans ni tan propici, i generava unes altres necessitats molt diferents. Quan en 1875 comença una nova etapa de fundacions a la ciutat, el Raval va rebre cases totalment diferents: escoles gratuïtes, petites, i generalment de curta vida. No va crear-se cap Col·legi. Aquesta etapa força activa es va trencar totalment amb la Setmana Tràgica. Des de llavors, el Raval ha quedat abandonat, amb un marginament que ha durat fins l'actualitat. Com ha sigut des de fa dos segles, només li queda el Col·legi dels Escolapis; però fa temps que aquest Col·legi mira més cap a altres barris, després de la desaparició de l'antiga muralla i haver-se urbanitzat tota la zona immediatament exterior.

BARCELONETA

- **Escoles de la *Junta Diocesana de Enseñanza* (1876-1880).** Sant Ferran, 33 1º (ara de la Maquinista). Fills Sagrada Família.

Retornats a la ciutat, els religiosos tornen a fer-se càrrec d'unes Escoles finançades per una associació caritativa.

- **Escola de Sant Josep (1890-1936).** Mediterrani, 1 (abans Hernán Cortés). La Salle.

Escola gratuïta de nens, oberta gràcies a Dorotea de Chopitea. 1ª ensenyança des dels 6 anys. Des de 1914 acull també els pàrvuls sortints de l'Asil de Sant Joan Baptista de

les Filles de la Caritat, en la Barceloneta. Alumnes: 215 (1900); 250 (1908); 240 (1910); 225 (1914); 200 (1928). Religiosos: 3 (1927); 5 (1928).

- **La Salle-Barceloneta (1957).** Balboa, 18-20. La Salle.
- **Secció Filial nº 2 de l'Institut "Ausias March"- La Salle-Barceloneta (1961-85).** Balboa, 18-20. Barceloneta.

El barri de la Barceloneta fou creat des de 1753 per donar cabuda als barcelonins desallotjats de part del barri de la Ribera, enderrocat totalment després de la Guerra de Successió en 1718, per construir la fortalesa militar de la Ciutadella. La pèrdua de població que patí la ciutat arran del conflicte bèl·lic no va fer imprescindible ni urgent la seva construcció, però el posterior creixement demogràfic va rescatar el pla fins fer-lo realitat tal com avui el coneixem.

Els primers religiosos en arribar a la Barceloneta van ser els Fills de la Sagrada Família (1876), que es van fer càrrec de l'escola d'una associació catòlica; no va durar gaire, tancant-se en 1880. Posteriorment van arribar els Germans de La Salle, en dues etapes diferents. Primer van fundar una Escola gratuïta (1890), que funcionà fins ser destruïda en 1936 amb la Guerra Civil. El segon període s'inicià en 1957, quan van fundar una nova casa d'ensenyança al mateix emplaçament de l'anterior. Després no han hagut més incorporacions ni novetats.

Per tant, els Germans de La Salle han monopolitzat l'ensenyament masculí del barri mariner durant dècades, sense cap més competència.

BESÒS

- **Escola Pia Mina-Pekín. Castell de les Quatre Torres. Camp de la Bota (1963-1972).** Besòs.

Escola situada al Camp de la Bota, en concret al barri coster i marginal de Pekín. En 1972 van-se traslladar al barri de la Mina, a la mateixa zona però al terme municipal de Sant Adrià del Besòs, dedicats especialment a la promoció del món Gitano.

- **Col·legi Sant Gabriel (1969).** Gran Via, 1196 - Bernat Metge, 5 (abans s/n). Gabrielistes.

El Besòs és un polígon residencial construït fonamentalment entre 1959 i 1960 per allotjar la població immigrada (gairebé tots del Sud d'Espanya), basat en grans blocs d'habitatges, i mancat des del principi dels serveis més elementals, entre ells els educatius. Dintre de la seva àrea també s'inclou el barri del Maresme, construït abans (1956), però de dimensions més petites i annex al barri del Besòs. També queda inclòs l'antic barri de barraques del Camp de la Bota (també dit Somorrostro i antigament barri de Pekín), existent des de principis del Segle XX i actualment desaparegut.

La primera presència al barri del Besòs va ser dels Escolapis, que es van instal·lar al Camp de la Bota en 1963. En 1972 es va traslladar dins la mateixa zona, però dintre del terme municipal de Sant Adrià del Besòs, i més centrats en el nou polígon residencial de la Mina. La segona casa fundada al barri ha sigut la dels Gabrielistes (1969), que van establir un Col·legi en ple cor del polígon residencial del Besòs i ha acabat per ser el Col·legi més important del barri.

Per tant, els Gabrielistes són el principal centre docent de tot el barri (tant Besòs com Maresme), però van arribar després de gairebé deu anys sense cap altre casa d'ensenyament al barri.

BON PASTOR

- *Escola l'Esperança (-1970?-).* Quito, 1. Gabrielistes.
Escola situada al polígon de Baró de Viver, depenent del Patronat Parroquial de Nostra Senyora de l'Esperança. Sembla que els Gabrielistes van tenir una vinculació molt breu i potser de simples promotors. Sembla que els Gabrielistes van tenir una vinculació molt breu i potser de simples promotors: només hi ha una referència i pot ser errònia.
- **Col·legi Parroquial del Bon Pastor (1970?-77).** Sant Adrià, 134. Marianistes.

El Bon Pastor va ser un barri construït entre 1927 i 1929 per acollir els barraquistes expulsats de Montjuïc, reurbanitzat amb motiu de l'Exposició Universal de 1929. Posteriorment va continuar creixent a costa de l'immigració.

Només ha hagut una casa d'ensenyament de religiosos: l'Escola Parroquial del Bon Pastor, que durant una anys va estar dirigida pels Marianistes (1970?-77). Apart, també hi ha una Escola a càrrec dels Gabrielistes (-1970?-) a la mateixa època, però que duraria molt poc temps.

Van passar 40 anys perquè arribés alguna comunitat al barri, i fes front a les necessitats educatives del barri. En conjunt, totes dues incursions (Marianistes i Gabrielistes) ha sigut molt breus. Apart d'això, l'Escola Parroquial va continuar funcionant sense ells.

CAMP DE L'ARPA

- **Escola Professional de Sant Josep de Calassanç (1963-1969).** Sant Quintí, 5. Camp de l'Arpa.
Escola annexa a la Parròquia del mateix nom, regida pels Escolapis des de 1953 i sota la qual nasqué aquesta casa.
- **Ídem (1969-1980).** Indústria, 268 6º 2º. Escolapis.
Trasllat de la casa anterior.

El Camp de l'Arpa va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització.

L'única presència al barri ha sigut molt breu i tardana: una Escola professional dels Escolapis (1963-80), annexa a la parròquia del barri (que els mateixos Escolapis han regit sempre) d'acord amb el caràcter obrer i empleat del barri. Va acabar desapareixent alguns anys després.

El barri no ha tingut cap més presència de religiosos durant el seu segle i mig d'existència.

CLOT

- **Escola Tècnica Professional del Clot (abans *Centro de Nuestra Señora del Carmen i San Pedro Claver*) (1899-1932; 1940).** València, 680 (abans Carretera del Clot, 210). Jesuïtes.

Trasllat del centre de València-Passeig de Sant Joan, fundat en 1891. Establert al Clot en 1893 rep el nou nom de *Centro de Nuestra Señora del Carmen i San Pedro Claver*. Dut per la *Congregación de la Inmaculada i San Luis Gonzaga*, des de 1899 ja fou dirigit pels Jesuïtes que finalment el poseiran des de 1930. S'impartia 1ª ensenyança de nens i ensenyament tècnic, motiu que la va fer coneguda també com a *Escuela de Aprendices*. Incendiat en 1909, fou reobert a l'Agost del mateix any i les classes començaren en Setembre amb normalitat. Requisat en 1932. Reobert en 1948, des de 1955 començà a dir-se amb el nom actual. Alumnes: 321 (1908); 380 (1909); 325, 82 gratuïts (1951).

- **Secció Filial nº 3 de l'Institut "Ausias March"- ETP Clot (1961).** València, 680. Jesuïtes.

Incorporació de la 2ª ensenyança a la casa abans citada.

El Clot també va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització.

El barri ha tingut una única presència, i des de molt aviat. Es tracta d'una Escola professional dels Jesuïtes (1899), dedicada a l'ensenyança d'arts i oficis, d'acord amb el caràcter proletari del barri. Però resulta l'extraordinària duració que ha tingut el centre: per una part, els Jesuïtes exigien una espartana disciplina i el compliment estricte de totes les pràctiques religioses, tant de l'alumnat com dels pares en nombroses ocasions. Emmotllar-se al seu estricte pensament era condició indispensable per rebre el seu ensenyament. Per altra banda, el Clot era un barri obrer, inestable, i on les idees anticlericals havien calat molt. El centre fou destruït en la Setmana Tràgica, però es va refer. No sofrí danys en 1936 gràcies a l'expulsió dels Jesuïtes d'Espanya anys abans. Des de 1940 ha funcionat fins l'actualitat. No s'han fundat més cases al barri.

Resulta de difícil explicació la pervivència d'una casa de pensament tan estricte en un ambient tan poc propici, malgrat l'existència de sectors adeptes que eren, en tot cas, molt minoritaris.

CONGRÉS

- **La Salle-Congrés (1959-1960).** Felip II, s/n. La Salle.
Casa oberta amb motiu de la construcció del nou barri del Congrés, construït a un costat del centre del nou barri, la Parròquia de Pius X.
- **Ídem (1960).** Cardenal Tedeschini, 50. La Salle.
Trasllat de la casa anterior.

Com el seu nom indica, el barri fou construït íntegrament a principis dels anys 50 amb motiu del Congrés Eucarístic Internacional (1953), fet que obligà a desallotjar multitud de barraquistes de Diagonal-Pedralbes, zona on succeïen els principals events, i allotjar-los al nou barri.

L'única casa d'ensenyament que ha hagut al barri és un Col·legi dels Germans de La Salle (1959), que ha durat fins l'actualitat. No ha hagut cap més novetat des de llavors.

DRETA EIXAMPLE

- **Col·legi del Sagrat Cor de Jesús - Casp (1881-1932; 1939).** Llúria, 13 (abans 21) - Caspe, 25 - Pau Clarís, 18 (abans 22). Jesuïtes.
Col·legi Externat de pagament amb 1^a i 2ª ensenyança, i estudis de Comerç. Retornats a Barcelona en 1876, ben aviat els Jesuïtes miraren de tenir una casa pròpia a la ciutat on poguessin treballar amb amplitud. Escollits els terrenys, es van comprar a tres propietaris diferents (1879-80), i l'edifici es va finançar gràcies als generosos crèdits del banquer Manuel Girona i a una donació igualment cuantiosa de Dorotea Chopitea. Primer s'acabà l'edifici del costat de Llúria (1880-81), acabant-se posteriorment el costat de Pau Clarís, i finalment l'Església cap a 1887. No fou incendiat en 1909. Fou requisat en 1932 i convertit en Grup Escolar per la República, evitant-se així danys en 1936. Des de 1939 funciona amb normalitat, i inclús dins seu es va originar l'Escola de Sant Estanislau de Kostka. Alumnes: 420 (1908); 390 (1910?), dels quals 50 eren gratuïts (1914). Religiosos: 61 (1927).
- **Col·legi de la Immaculada (1900-1900).** Plaça Urquinaona, 2 pral. Germans Maristes.
La primera fundació escolar a Barcelona dels Maristes: Sant Andreu quedava molt lluny, i possiblement encara no donaven classes. La docència era al principi molt heterogènia, però aviat predomina la 1ª ensenyança. Només durà de Març a Setembre, que es traslladà.
- **Ídem (1900-1936).** Roger de Llúria, 38-40. Germans Maristes.
Trasllat de la casa anterior. Col·legi Externat de pagament, per nens. Amb 1^a i 2ª ensenyança. Inicialment s'establí només al número 38; però tal fou l'èxit que el Col·legi adquireix cap a 1906 la finca col·lindant (número 40) del mateix carrer. Més tard afegeix Comerç, i per manca d'espai torna a ampliar-se i traslladà Secundària i

Indústria a Llúria, 58. La casa tenia la seva escola gratuïta vinculada a la Parròquia de la Concepció. Durant la guerra s'organitzà una altra escola en l'edifici. Fou saquejat, i encara que no fou incendiat els Maristes ja no van tornar en 1939. Alumnes: 293 (1909); 340 (1910). Religiosos: 17 (1909); 20 (1910); 23 (1927); 11 (1936).

- **Col·legi de la Immaculada - Sucursal (1919-1936; 1939-1946).** Roger de Llúria, 58. Germans Maristes.

En 1909 la seu provincial ocupa un pis d'aquesta finca fins 1919, en què els Maristes ocupen tota la finca traslladant la 2ª ensenyança i Indústria des de Llúria, 38. Edifici amb Capella, menjador, Biblioteca i museus, però sense Església. Fou saquejat en 1936, però no pas incendiat perquè en la planta baixa havien tendes i fou requisat per la Generalitat. Així l'edifici es va conservar en condicions. Religiosos: 15 (1927); 14 (1936).

En 1939 fou residència i escola de 1ª ensenyança i Comerç, però aviat es pensà en un trasllat a un altre edifici més espaiós. Abandonat definitivament en 1946 al traslladar-se a València, 370 (Sagrada Família).

- **Escola Parroquial de la Concepció (1901-1909).** Claustres de l'Església. Germans Maristes.

Escolas parroquials fundades en 1882 pel Rector. En 1901 els Maristes s'encarreguen d'ella com a sucursal gratuïta del Col·legi de Llúria, 38. Alumnes: 75 (1901). Des dels 6 anys. Per manca de lloc són traslladats a un altre local.

- **Ídem (1909-1914).** Carreró del Mercat. Germans Maristes. Trasllet de la casa anterior. Alumnes: 140 (1910).

- **Ídem (1914-1936).** Passatge de l'Església, 2. Germans Maristes. Trasllet a un local més espaiós. Va desaparèixer amb la Guerra Civil. Alumnes: 160 (1914). Religiosos: 3 (1936).

- **Acadèmia Champagnat (1905-1916).** Rambla Catalunya, 63-65 - Aragó. Germans Maristes.

Trasllet de la casa fundada a la Rambla Caputxins, 7 (1904), però ara afegeix la 1ª ensenyança. Després no hi han més notícies i la casa apareix com a residència marista entre 1909 fins 1915, sense aclarir-ne l'ús. Només en 1915 apareix explícitament com establiment d'ensenyament i aquest any deixa d'esmentar-se. En 1916 es trasllada a Aragó, 268 (al mateix barri) i canvia el seu nom per Escola Sant Josep.

- **Escola Sant Josep / Residència (1912?-1916).** Diputació, 274. Germans Maristes.

Esmentada entre 1912 i 1914 com casa dels Maristes, sense especificar-ne ús. Podria tractar-se de la residència dels religiosos de la Acadèmia Champagnat, i no sembla clar que tingués activitat docent. Va tancar en 1916 integrant-se en la casa següent.

- **Escola Sant Josep (1916-1925).** Aragó, 268. Germans Maristes. Trasllet de l'Acadèmia Champagnat amb un nom diferent, rebent a la vegada a la Residència de Diputació, 274. Esmentada explícitament des de 1917, a la vegada que es deixen d'esmentar les dues cases precedents. Desapareix en 1925, i segurament la comunitat va tenir continuïtat amb l'Escola Parroquial de Sant Josep Oriol de Villarroel, 91 a l'Esquerra de l'Eixample.

- **Escola Pia de Nostra Senyora (1909-1910).** Passeig de Gràcia, 7. Escolapis.
Obert com allotjament provisional de l'alumnat del Col·legi de Sant Antoni, cremat i destruït en la Setmana Tràgica. Alumnes: 300 (1910). A l'any següent es trasllada a una finca definitiva, ja com a Col·legi nou i independent de Sant Antoni.

- **Ídem (1910).** Diputació, 277. Escolapis.
Trasllat de la casa anterior. Nombrada des de 1913. La 2ª ensenyança i Comerç ja són nombrats en 1920. En 1915 encara apareix com a sucursal de Sant Antoni. Religiosos: 22 (1927).

- **Col·legi Claret (1909-1912).** Passeig de Sant Joan, 82. Claretians.
Trasllat provisional del Col·legi de Sant Antoni Maria Claret, 45-49 del barri de Gràcia incendiats i destruïts durant la Setmana Tràgica. En 1912 van retornar al seu lloc d'origen.

- **Acadèmia Lourdes - Capella Francesa (1908-1974).** Bruc, 94. Pares Maristes.
Nascuda en 1908, aquesta casa reuneix als refugiats de les cases de Gràcia i Diputació de la mateixa Congregació a causa de la seva destrucció en 1909. Des de 1915 apareix com a centre de 1ª ensenyança, sense especificar més. En 1918 i 1922 s'especifica com a centre de 2ª ensenyança: la "Academia Lourdes" d'Idiomes, especialment el francès, llengüa vernàcula dels religiosos. Des de llavors només apareixen com capella per la colònia francesa resident a Barcelona, tasca que segurament portaren a terme des de bon principi. Es trasllada a Sarrià en 1974.

- **Col·legi de Nostra Senyora del Carme i Sant Joan de la Creu (1921-1971).**
Roger de Llúria, 151-153. Carmelites Descalços.
Va nèixer com a Escolania pels escolans de l'Església del Convent dels Carmelites (situat a Av. Diagonal 424, molt aprop de l'edifici), i després es va ampliar com a col·legi per un alumnat més extens. Malgrat el que diuen algunes fonts, no fou Escola Parroquial. Va tancar i fou enderrocat.

- **Institut Comercial de la Immaculada (1927-1932; 1939-1952).** Rosselló, 223-225. Jesuïtes.
Centre d'ensenyament d'estudis superiors de Comerç.

- **Escola de Sant Estanislau de Kostka (SEK) (1939-1984).** Roger de Llúria, 13-15 4°. Jesuïtes.
Escola fundada pels escolans i cantors de l'Església del Sagrat Cor del Col·legi de Casp, a mode d'Escolania. Se situà en el mateix edifici Col·legi de Casp, però apart del Col·legi. Alumnes: 40, tots gratuïts (1951). Arribà a tenir 320 alumnes. A principis dels 60 el Concili Vaticà II propicià que els escolans i cantors ja no fossin imprescindibles, fent que l'Escola-Escolania perdés sentit. No obstant, es mantení fins 1984 en que es trasllada a Antequera, 2 (Vallcarca). Però amb una vinculació amb els Jesuïtes ja molt indirecta.

- **Col·legi Sagrats Cors (1940-1975).** Diputació, 250. Pis. Sagrats Cors.
Col·legi Externat. 1^a i 2ª ensenyança. Establert en un gran pis Principal. En 1961 la 2ª ensenyança es trasllada a la nova casa de l'Avinguda de Vallvidrera, 8-10 en Sarrià.

Tancat el Col·legi en 1975, encara va fer-ne ús una comunitat fins marxar definitivament en 1981.

Alumnes: 170 (1940); 300 (1960); 200 (1970); 120 (1974); 70 (1975). Religiosos: 7-8 (1960); 3-4 (1970).

- **Col·legi Sagrada Família (1955-1965).** Avinguda Diagonal, 351. Sagrada Família de Belley.

Trasllat de la casa de Còrsega, 335 en el barri de Gràcia. A principis de 1953 es va comprar un antic Hotel abandonat, començant les obres a finals de l'any. L'edifici fou pràcticament refet, afegint varis pisos. En 1954-55, i mentres duraven les obres, es va fer el trasllat progressiu de les classes consumant-se el trasllat aquell mateix curs. Aquí funcionà el Col·legi durant 10 anys. Amb 1^a i 2ª ensenyança. Novament, per manca d'espai fou clausurat i totes les seves dependències foren traslladades al Col·legi de Peris Mencheta, 26-46 (Horta), nascut com a sucursal i que ara es convertia en casa central dels religiosos a la ciutat. Alumnes: 500 (1955); 600 (1965).

La Dreta de l'Eixample forma part de la quadrícula planificada per Ildefons Cerdà (1860), com a ampliació de la ciutat antiga ja lliure de les muralles que havien impedit el seu creixement durant segles. Poc a poc, la zona que avui es coneix com la Dreta va anar diferenciant-se de la resta del nou Eixample, convertint-se progressivament en el nou centre neuràlgic de la ciutat i concentrant les capes altes i mitges de la societat barcelonina que deixaven l'antic casc urbà buscant un àmbit de residència molt més nou i ampli. Això també es va notar dintre del camp educatiu, ja que la Dreta es va poblar de nombroses cases d'ensenyament específicament dedicades a aquests selectes estrats socials que el poblaven.

La primera comunitat en instal·lar-se al barri són els Jesuïtes (1881), amb un Col·legi Externat. També tenien ensenyament gratuït, però separat de la resta.

La següent presència al barri fou dels Germans Maristes, que a la llarga van ser la comunitat masculina més activa al barri fins la Guerra Civil. Primer van obrir un Col·legi Externat (1900-46), poc després es van encarregar de l'Escola Parroquial de la Concepció (1901-36), més tard van obrir una Acadèmia (1905-25), i finalment van habilitar una sucursal del Col·legi Externat (1919-36). Van ser els més actius en aquest barri, cobrint tots els tipus d'ensenyament, i oferint una alternativa als Jesuïtes. També van mantenir les diferències segons pagament o gratuïtat, en aquest cas en ubicacions diferents. En total, la meitat de les fundacions docents de la zona són seves.

Posteriorment arriben els Pares Maristes, que van obrir circumstancialment una Acadèmia d'idiomes (1908-22?). El seu paper és molt reduït, durant pocs anys, i supeditat a la seva tasca de ministeris per la colònia francesa del barri.

Els Escolapis es van instal·lar arran dels incidents de la Setmana Tràgica (1909), que els va obligar a traslladar el Col·legi de Sant Antoni (Raval), de manera provisional, a aquest barri. Són dels últims en arribar. Va prosperar, i finalment es va mantenir com a Col·legi independent.

Després d'una dècada sense activitat (1910-1920), s'estableixen els Carmelites Calçats amb una Escolania que després es va reconvertir en Col·legi (1921-71), i que van ser la darrera comunitat docent establerta al barri abans de la Guerra Civil.

Amés, els Jesuïtes van fundar una altra casa: l'Institut Comercial (1927-52), i d'aquesta manera tenien dues cases al barri, sent les més prestigioses i cotitzades del barri.

Com a contrapartida, als anys 20 desapareixien les dues acadèmies del barri, primer la dels Pares Maristes (cap a 1922), i després la dels Germans Maristes (1925).

En total, el barri mantenia 7 cases d'ensenyament en 1930 i era (juntament amb Gràcia) el barri millor atés de la ciutat, amb gran diferència sobre la resta (cap no tenia més de tres). Llavors, la supressió dels Jesuïtes (1932) fou un fet trascendental: va suposar el confiscament de les dues cases que tenien al barri, i que van ser transformades en escoles públiques. En principi, l'estatus quo escolar no havia de canviar; però l'alumnat va canviar substancialment, ja que molts pares van refusar la nova situació, retirant als seus fills, i portant-los a acadèmies que regiren els Jesuïtes sota una fòrmula exteriorment laica. Per tant, la supressió fou un aconteixement que va trasbalsar substancialment al barri.

La Guerra Civil va afectar sobretot als Maristes, que van perdre l'Escola Parroquial i una de les dues finques del seu Col·legi; l'altra finca va acabar deixant-se en 1946 i fou traslladada al barri de la Sagrada Família, però tocant al barri de la Dreta. Els Jesuïtes van recuperar les dues cases expropiades en 1932, i amés van obrir una Escola-Escolania al mateix Col·legi de Casp (1939-84), diversificant encara més l'ensenyament ofert a la zona. Els Escolapis també van obrir sense problemes.

Als anys 40 i 50 la zona seguia sent molt atractiva per fer noves fundacions, i així van arribar noves comunitats: arribaren als religiosos dels Sagrats Cors amb un Col·legi (1940-75), i els Germans de la Sagrada Família de Belley amb un altre (1955-65). Com a contrapartida, la ja dita desaparició dels Germans Maristes (1946), i el tancament de l'Institut Comercial dels Jesuïtes (1952).

La Dreta de l'Eixample es va establitzar amb un màxim de 6 cases d'ensenyament durant un temps, fins que des de 1965 començaren a desaparèixer la majoria de cases: Sagrada Família de Belley (1965), Carmelites Calçats (1971), Sagrats Cors (1975), i l'Escola dels Jesuïtes (1984), que fou traslladada a un altre barri. Des de llavors tan sols han quedat dos col·legis, els dels Jesuïtes i Escolapis.

A priori podria semblar que la Dreta de l'Eixample, com a zona paradigmàtica de les classes mitjanes i altes de la ciutat i nou centre emergent de la ciutat, hauria tingut un gran nombre de fundacions: és així, però no des d'un principi. El barri és un dels que més fundacions va tenir, però va trigar bastant en marcar aquestes distàncies. En principi la diferència fou, principalment, qualitativa: les cases fundades no eren moltes i en general no eren de grans dimensions, però suficients pel barri i que feien innecessàries noves apertures. En el seu conjunt gairebé totes eren cases de pagament, demostrant una clara homogeneïtat. Posteriorment la diferència ja fou tant quantitativa com qualitativa, i llavors sí va ser abrumadorament superior a altres barris, com a priori cabria esperar. Durant tot el Segle XX el barri mostra prou regularitat en el seu procés de creixement, amb fundacions espaiades i generalment duraderes. Igualment, el decreixement ha sigut força paulatí, i sense arribar a ser catastròfic pel barri.

Així, curiosament en 1900 només havia un Col·legi a tot el barri, malgrat que bona part del barri de la Dreta ja estava prou urbanitzat, i l'èxode social des del Barri Gòtic ja feia temps que s'havia iniciat. Això podria explicar-se pel pes que manteniren durant cert temps els dos col·legis externats del Barri Gòtic a càrrec dels Germans de

La Salle i els Escolapis, i en menor grau per la naixent competència dels Internats de la zona alta (Sarrià i Sant Gervasi).

Però en 1909 el panorama ja era totalment diferent: ja havien tres col·legis (Jesuïtes, Germans Maristes, Escolapis), dues acadèmies (Germans i Pares Maristes), i una escola gratuïta (Germans Maristes). Excepte els Jesuïtes, els edificis no eran de gran tamany, i les acadèmies es reduïen a un simple pis. En tot cas, sembla clar que foren els Jesuïtes els que van capitalitzar gran part de la demanda escolar molt aviat i amb grans mitjans, deixant pocs resquicis a les comunitats següents. L'ensenyança gratuïta era molt minoritària, d'acord amb la composició social del barri, i està convenientment separada de la de pagament.

A partir de 1920 i fins els anys 50 es va entrar en una etapa de creixement i a la vegada de substitució, fent-se fundacions de major tamany a la vegada que desapareixen les cases més petites (principalment les acadèmies i l'Escola Parroquial).

Finalment, des dels anys 60 es va entrar en un procés de contracció constant, causat per una redistribució general dels recursos educatius destinant-los a barris de la ciutat molt més mancats, per la creixent manca de recursos humans de cadascuna de les comunitats, i perquè el barri tenia una demanda descendent a causa del descens de la natalitat.

Des dels anys 80 el barri s'ha estabilitzat amb només dos col·legis, sense que hagi cap indici de cap desaparició més.

ESQUERRA EIXAMPLE

- **Asil de la Immaculada Concepció (1867-1881).** Rosselló, 175. Hospitalaris Sant Joan de Déu.

Hospital-escola infantil. Instal·lats en una caseta al xamfrà, van fer una ampliació de l'edifici que va concloure en 1875. Ja dedicats a guarir i educar als nens ingressats. Buscant un lloc més ampli i retirat, es traslladen a Les Corts i van vendre la finca als Missioners del Sagrat Cor.

- **Col·legi de Sant Miquel (1898).** Rosselló, 175 (abans 45). Missioners Sagrat Cor.

Convent, Església i Internat de pagament. En 1882 fou comprat aquest Hospital als Hospitalaris de Sant Joan de Déu per utilitzar-lo com a Residència i Seminari de formació de religiosos; però sense cap activitat docent. Ja en 1887 apareix referit per primera vegada en aquesta direcció com a convent, sense assenyalar cap tipus d'ensenyament. En el costat de Muntaner s'instal·la el Col·legi, mentre al costat de Rosselló s'instal·len les dependències dels religiosos. Al xamfrà havia l'Església. En 1901 gairebé desapareix per manca d'alumnat degut al seu trasllat, però pocs anys després arriba als 200 alumnes. Es mantenen els ensenyaments abans impartits, i des de 1918 aproximadament ja apareixen estudis de Comerç. Fou incendiat en 1909 i destruït en 1936, reconstruint-se tal com avui el coneixem. No està clara com fou la transició de l'Internat al Externat. Alumnes: 218 (1910); 500 (1930); 1000 (1959). Religiosos: 14 (1927).

- **Col·legi Comercial (1905-1918).** Provença, 187-193. La Salle.

Ja existí un col·legi de noies a la mateixa adreça, documentat de 1902 a 1905. L'edifici fou inaugurat en 1905 com a *Colegio Comercial*, segons els documents

d'apertura. Apart de Comerç, des de 1906 s'imparteix 1ª ensenyança per nens externs. Alumnes: 220 (1908); 234 (1910). No hi ha escola gratuïta.

- **Escoles de Nostra Senyora del Roser de l'Associació de Nostra Senyora de Pompeia (1915-1920).** Aribau, 62. Caputxins.

Escoles de nois, noies i obrers que funcionaven des de 1912 a Gràcia. Des de 1915 la secció femenina l'escola de noies se separa de la resta, i es situa en aquesta adreça. No s'esmenta la participació directa dels Caputxins en les activitats docents: en aquest cas, se'n feien càrrec una senyorettes integrants de l'Associació. No tornen a esmentar-se des-de 1920.

- **Escola Parroquial de Sant Josep Oriol (1925-1936).** Villarroel, 83 (abans 91). Germans Maristes.

Escola Parroquial de nens. També s'esmenta una Església i col·legi, que deu ser el mateix. 1ª ensenyança. No s'aclareix la seva gratuïtat. Religiosos: 17 (1936).

- **Escoles Antonianes (1940-1944).** Mallorca, 154 1° 2^a. Franciscans Conventuals. Trasllet de la residència de Trafalgar, 58 en el Barri Gòtic, però que ara incorpora l'ensenyament. Establert en un pis de lloguer. Als pocs anys es trasllada a Elisa 19-21, en el barri de Sant Gervasi. Alumnes: 18 (1940); 180 (1943).

- **Patronat Social Obrer de Les Corts - Escola nocturna (1951-1955).** Entença, 206. La Salle.

Escola nocturna per obrers originada en l'associació del mateix nom, formada per antics alumnes de La Salle i amb seu en el Col·legi de Les Corts. Fundada en 1905, va ser una activitat complementària d'aquest col·legi durant anys fins el seu trasllat a aquests locals. Documentat des de 1951, segurament ja hi era abans; com a mínim, des de la desaparició del Col·legi (1948).

- **Col·legi Parroquial de Sant Josep Oriol (1953-1976)** Villarroel, 83. Gabrielistes.

El Col·legi continuà funcionant en 1976, malgrat que els Gabrielistes el deixessin.

L'Esquerra de l'Eixample forma part de la quadrícula planificada per Ildefons Cerdà (1860), com a ampliació de la ciutat antiga ja lliure de les muralles que havien impedit el seu creixement durant segles. Progressivament, la zona actualment coneguda com a Esquerra va anar adquirint un caràcter social mitjà-baix, urbanitzant-se lentament i d'una manera poc ordenada. Degut al caràcter social bàsicament menestral i modest que l'anava poblant, i a la vegada al seu creixement dispers, l'Esquerra va rebre una atenció educativa força reduïda.

La primera comunitat en arribar al barri ho va fer molt aviat: van ser els Hospitalaris de Sant Joan de Déu, amb una Escola-Hospital de nens (1867), que en 1881 va ser traslladada a Les Corts buscant un millor emplaçament. Fou una casa planificada per funcionar lluny de la ciutat, quan la zona estava pràcticament buida. Quan això començava a canviar, es mudaren.

La següent comunitat en arribar van ser els Missioners del Sagrat Cor, que van portar a l'Esquerra un Col·legi Internat (1898), provinent del Barri Gòtic. Ha sigut l'única casa d'ensenyament de gran durada al barri, i que encara es manté.

Posteriorment, els Germans de La Salle va fundar un Col·legi Comercial (1905), però de vida molt breu, ja que va desaparèixer en 1918.

Finalment, van arribar els Germans Maristes, fent-se càrrec de l'Escola Parroquial de Sant Josep Oriol (1925-36).

La Guerra Civil va suposar la desaparició de l'Escola Parroquial dels Maristes. A començaments dels anys 50 van haver noves fundacions: els Franciscans Conventuals, amb una Escola (1940-44); els Germans de La Salle, amb una Escola Nocturna per obrers (1951-55); i els Gabrielistes, amb l'Escola Parroquial de Sant Josep Oriol (1953-76).

Totes aquestes cases van tenir, novament, una durada molt breu (exceptuant l'Escola Parroquial, que va aguantar uns anys més), i l'Esquerra es va tornar a quedar amb la casa de sempre: el Col·legi dels Missioners del Sagrat Cor.

Malgrat que han hagut fins a 7 fundacions al llarg de gairebé un Segle, l'Esquerra de l'Eixample ha sigut un barri profundament desatés. Mai ha tingut més d'una o dues cases funcionant simultàniament (excepte entre 1953-55); però pot dir-se que, a la pràctica, al barri només ha funcionat un Internat fundat en 1898, posteriorment convertit en Externat, i una Escola Parroquial entre dues èpoques. L'Escola-Hospital inicial (1867-81) duia a terme tasques més sanitàries que no pas docents, i com a tal tenir un funcionament tancat. Després l'Internat (1898), com a tal, també havia de tenir un funcionament aïllat i recollit, i per això tampoc va repercutir positivament al seu entorn més immediat. El Col·legi Comercial (1905-18) estava específicament destinat a estudis de Comerç, i com a tal no estava destinat a altres estudis més bàsics. I també va durar molt poc.

Per tant, no fou fins l'apertura de l'Escola Parroquial (1925), que va nèixer una casa d'ensenyament realment activa dins el barri, intentant paliar una carència total; però va desaparèixer amb la Guerra Civil, quedant de nou el barri totalment abandonat. L'Escola franciscana (1940-44), i l'Escola per obrers (1951-55) van ser testimonials i sense una mínima rellevància. Refeta l'Escola Parroquial (1953), de nou van oferir un servei que ningú més hi donava fins la seva desaparició en 1976. Llavors, el panorama educatiu ja havia canviat força i no era tan precari. Amés, l'antic Internat ja s'havia transformat en Externat, i per tant la seva aportació al barri era molt més destacada.

FORT PIUS

El Fort Pius forma part de la quadrícula planificada per Ildefons Cerdà (1860), com a ampliació de la ciutat antiga ja lliure de les muralles que havien impedit el seu creixement durant segles. Es trobava a la zona compresa entre la Dreta de l'Eixample, la Ciutadella, i el barri obrer del Poblenou. Com a tal, es va anar urbanitzant molt lentament, sense cap nucli poblacional definit, i rebent una població bàsicament obrera i menestral.

Mai cap comunitat masculina ha fundat cap casa en aquest barri.

GRÀCIA

- **Col·legi Claret (abans Col·legi i Escoles del Cor de Maria) (1871-1909; 1912).** Nàpols, 344-350 - Sant Antoni Maria Claret, 45-49 (abans Coello, 255) - Sicília, 323-333. Claretians.

Col·legi de pagament i Escola gratuïta amb classes diürnes i nocturnes. En 1860 els Claretians fundaren l'anomenat "Convent Nou" a un modest edifici rodejat de conreus a les afores de la llavors Vila de Gràcia; però no fou fins 1871 que començaren les activitats educatives. Aquest edifici inicial es trobava a la cantonada de Claret-Nàpols, però malgrat no estar alineat amb l'Eixample Cerdà (que fou aprovat en el mateix 1860), casualment en coincidí i això el va salvar força anys. Sembla que l'Escola gratuïta fou establerta algun temps a Travessera de Gràcia, 260-264 en un antic Col·legi Politècnic (1895-1909 aproximadament), i devia ser un annexe molt proper a l'edifici. En 1904 fou construïda l'actual Església al Carrer Claret i que es convertí posteriorment en l'eix central del complexe educatiu. Incendiat en 1909, es traslladaren provisionalment fins que l'edifici de Nàpols fou reconstruït totalment en 1912 (i ja coincidint totalment amb la quadrícula Cerdà). Degut a la demanda, es construï un nou edifici (1926-29) a la cantonada Claret-Sicília, quedant l'Església centrada entre els dos edificis del Col·legi. Amb 1ª ensenyança, cap a 1920 ja apareixen la 2ª ensenyança i Comerç.

En 1936 l'Església fou incendiada, i encara que el Col·legi no ho fou va ser saquejat i va quedar inservible. Tornà a obrir-se en 1940. En 1960, i amb motiu del centenari de la fundació s'afegiren nous pisos i les instal·lacions esportives. Finalment, en 1997 s'enderroca l'edifici de Claret-Nàpols (edificat en 1909-12, i ja molt malmés), i es substituï per un de nou.

Alumnes: 165, 65 gratuïts (1910); 140, 40 gratuïts (1914). Religiosos: 20 (1914); 30 (1927).

- **Casa Municipal de Correcció - Escola de Reforma (1884-1890).** Travessera de Gràcia, costat mar (abans Travesera Solar, 91). Sant Pere ad Víncula.

La Casa de Correcció Municipal fou inaugurada en el Convent de las Agustines-Beates Magdalenas del Carrer de Jonqueres, en 1834. Va ser habilitada per l'ensenyança i correcció d'homes i dones de menys de 20 anys, però separats internament. Fou enderrocat en 1854 durant el bienni progressista, i al acabar es va plantejar la seva restauració. Així, en 1856 es reobrí en l'antic Convent de les Mínimes (Carme, 44) fins que en 1875 retornaren les monges i la Casa fou recol·locada en una antiga fàbrica de fundició de metalls a Gràcia. Com els reclusos augmentaven, la secció femenina es separà en 1880 entregant-la a les Religioses del Bon Pastor. En 1883 havien 93 reclusos i en 1887 ja eren 141: urgia trobar un nou local.

En 1884 es confià la seva direcció als RR. de Sant Pere ad Víncula, Orde especialitzada en la gestió d'establiments de correcció de la joventut. La titularitat de la casa seguia sent de l'Ajuntament, que es reservava una quota d'assignació d'ingressats, però poc a poc els Religiosos es van fer amb tot. Van reduir l'edat d'ingrés de 8 a 15 anys, però encara no donaven abast. Ingresaven joves per desig patern, que pagaven la seva plaça.

- **Escola de Sant Joan Baptista de La Salle (1892-1936).** Església, 2-4. La Salle. Escola gratuïta de nens. 1ª ensenyança des dels 6 anys. Alumnes: 212 (1900 i 1914); 150 (1908); 200 (1910); 270 (1928). Religiosos: 3 (1927); 6 (1928). Incendiat en 1936.

- **Col·legi La Salle-Gràcia (1940-1971).** Sant Salvador, 44. La Salle.
Continuació de la casa anterior en un emplaçament diferent, però molt proper. En 1967 va rebre l'alumnat de La Salle-Josepets (1912-67), dintre del mateix barri.
- **Ídem (1971).** Plaça del Nord, 14 (abans 6, s/n). La Salle.
Continuació de la casa anterior, juntament amb les dues seccions filials.
- **Secció Filial nº 3 de l'Institut "Menéndez Pelayo"- La Salle-Gràcia (1963).**
Sant Salvador, 36-50. La Salle.
- **Secció Filial nº 4 de l'Institut "Menéndez Pelayo"- La Salle-Gràcia (1966).**
Sant Salvador, 44. La Salle.
- **Escola Pia Balmes (1899-1912).** Passeig de Gràcia, 114. Escolapis.
Col·legi Externat de pagament. Originat en l'Acadèmia Balmes de 2ª ensenyança, fundada per un Mossèn, Francesc Galí. En 1899 els Escolapis se'n fan càrrec de l'Acadèmia, incorporant la 1ª ensenyança. Primer centre escolapi sense ensenyament gratuït. Alumnes: 230 (1900); 300 (1908); 400 (1909). En 1912 es trasllada, encara que es continua esmenant aquesta adreça fins 1918.
- **Ídem (1912-1930).** Còrsega, 327. Escolapis.
Trasllat de la casa anterior. Es mantenen la 1^a i 2ª ensenyança.
- **Ídem (1930).** Balmes, 208 (abans 230-232). Escolapis.
Trasllat de la casa anterior.
- **Escola de Sant Josep del Centro Moral Instructivo de Gracia (1903-1914).** Ros de Olano, 7-9 (abans Las Gracias). La Salle.
El *Centro Moral*, fundat en 1869, té entre altres la seva secció escolar per obrers. Escoles gratuïtes, diürnes per nens i nocturnes per adults. Des de 1903 els GG. de La Salle se'n encarreguen de la diürna, de 1ª ensenyança. Alumnes: 200 (1899); 300 (1908); 200 (1909); 60 (1910); 200 (1914). Fins 1922 segueixen esmentant-se les escoles, però sense La Salle.
- **Escoles de Nostra Senyora del Roser de l'Associació de Nostra Senyora de Pompeia (1912-1912).** Avinguda Diagonal, 450. Caputxins.
Dintre del Convent de la Mare de Déu del Roser de Pompeia, inaugurat en 1908, es va promoure la creació de l'Associació de Nostra Senyora de Pompeia en 1910, amb diversos serveis socials per a la població de Gràcia. Entre aquests es trobava l'organització d'unes Escoles Gratuïtes. Els Caputxins van tenir una intervenció directa, malgrat no ser la seva finalitat principal. Diürnes per a nois i noies, nocturnes per obrers, i dominicals per serventes. Van començar a funcionar en 1912 i es van organitzar al mateix convent, però per manca d'espai aviat es va decidir traslladar-les a un nou local més ampli el mateix any.
- **Ídem (1912-1926).** Travessera de Gràcia, 8 prop Gran de Gràcia- Antic Teatre Coliseu. Caputxins.
Trasllat de les escoles a un local més ampli, en l'Antic Teatre Coliseu i amb dues finques col·lindants. En 1911 tenen 127 alumnes; en 1914 tenen 273 nens i 140 nenes diürns, i 460 obrers nocturns. En 1915 la secció femenina es trasllada a Aribau, 62.

- **Ídem (1926-1972).** Riera de Sant Miquel, 1 bis. Caputxins.
Trasllat de la casa anterior a un nou edifici més espaiós, construït en terrenys annexes al Convent dels Caputxins.
- **La Salle-Josepets (abans Col·legi de Nostra Senyora de Gràcia) (1912-1967).**
Marquès de Santa Anna, 5-7 (abans Santa Ana). La Salle.
Anomenat de dues formes: *Colegio de Nuestra Señora de Gracia* (1913), o *Colegio de San Juan Bautista de La Salle* (1920). Fundat al costat de l'Església dels Josepets de Gràcia en 1912, possiblement va substituir a unes Escoles Parroquials annexes a l'Església dels Josepets (1909-12) al número 3 del mateix carrer. Es tracta d'un Col·legi perquè no hi ha referència alguna a caràcter benèfic o caritatiu. 1ª ensenyança. Religiosos: 10 (1927).
- **Col·legi del Sagrat Cor de Jesús (1925-1932; 1939-1984).** Torrent de les Flors - Encarnació, 49. Jesuïtes.
Continuació de l'empresa anterior, però amb majors objectius. Ara es tracta d'una Escola, igualment portada per la *Congregación del Apostolado de la Oración del Sagrado Corazón de Jesús*, i vinculada a la Companyia. En aquest cas la participació dels Jesuïtes sembla que fou molt escassa, fet que la permeté sobreviure a la dissolució de 1932 i funcionar fins 1936. Després de 1939 l'implicació dels Jesuïtes fou major. En 1948 el centre pateix una profunda reforma i ampliació i incorporà una Escola Professional Textil, però la perd en 1961. Poc després afegí la 2ª ensenyança. En 1984 va desaparèixer. Alumnes: 50 (1939).
- **Escola de la Santíssima Trinitat (1928-1965).** Torrent d'en Vidalet, 1-3. Trinitaris.
Escola pels escolanets de l'Església dels Trinitaris, fundada entre 10 i 15 anys abans de la guerra. Segurament fundada per un Capellà a títol personal, després fou dirigida pels religiosos quan aquests arribaren a la ciutat. Molt petita i poc representativa dins el barri. Alumnes: 15.
- **Col·legi Sagrada Família (1950-1955).** Còrsega, 335 1°. Sagrada Família de Belley.
Establert en un pis de lloguer, donat el gran ritme de creixement aviat es va pensar en un nou emplaçament. Des de 1954 s'inicià el trasllat de les dependències a la nova casa d'Avinguda Diagonal, 351 a la Dreta de l'Eixample i va ser tancat definitivament a principis de 1955. Alumnes: 13 (1950); 215 (1953).

A l'actual zona de Gràcia, quan la Vila ni tan sols existia, ja van sorgir alguns Convents situats a les afores de la ciutat: el Convent de Santa Maria de Jesús (1427-1835), dels Franciscans Observants; el Convent del Montcalvari (1578-1714), a càrrec dels Caputxins. I fonamentalment és important el de Santa Maria de Gràcia (1626-1835), fundat pels Carmelites Descalços, ja que entorn d'aquest darrer va nèixer la posterior Vila de Gràcia. Cap d'ells va tenir cap tasca docent. Després de la Desamortització van desaparèixer tots, quedant només l'Església del Convent dels Carmelites Descalços, coneguda posteriorment com dels Josepets fins l'actualitat. Entorn d'ell va créixer un important nucli de població, arribant a ser el més important de tots els del pla de Barcelona en el Segle XIX.

La Vila de Gràcia va estar tradicionalment ben assortida de centres masculins, i fou la més ben atesa entre els municipis agregats a la ciutat. No es poden definir períodes, doncs les fundacions foren bastant escalonades. I totes les cases, en conjunt, mostren un gran equilibri entre l'ensenyament gratuït i el de pagament.

La primera comunitat en arribar a la Vila foren els Claretians (1860), que més endavant van fundar un Col·legi i Escola (1871), però molt retirats del nucli gracienc original. Destaca molt que aquesta va ser la primera comunitat religiosa arribada a Barcelona i municipis del voltant des de la Desamortització de 1835, escollint Gràcia per ubicar-se. Igualment, la seva va ser la primera casa d'ensenyament oberta des de llavors.

Els següents en arribar van ser els Pares de Sant Pere ad Víncula, fent-se càrrec de la secció masculina de la Casa de Correcció Municipal (1884). Per les característiques de l'entitat, varen tenir un funcionament allunyat de la Vila. Posteriorment es traslladaren a un nou edifici en l'actual barri de Sant Gervasi (1890), però tocant als límits del barri i, en realitat, geogràficament més propers a Gràcia que a Sant Gervasi. Després van arribar els Germans de La Salle, que foren els més fecunds fundant tres cases ben diferents. Primer van fundar una Escola gratuïta (1892); van fer-se càrrec de l'Escola d'una associació (1903-14); i van fundar un Col·legi de pagament als Josepets (1912-67).

Posteriorment van ser els Escolapis en arribar, que van assumir la direcció d'un Col·legi que va acabar sent seu (1899).

Després, els Caputxins van obrir una Escola annexa al seu Convent (1912-72).

A posteriori van arribar els Jesuïtes amb una Escola (1925-84), que en realitat no depenia del Orde, sinó d'una de les seves Congregacions Marianes.

I finalment els Trinitaris, que tornaven a la ciutat amb una petita Escola (1928-65), sent els darrers en arribar abans de l'esclat de la Guerra Civil.

En total es van fundar tres col·legis de pagament, cinc escoles gratuïtes, i un correccional. Exceptuant el Correccional pel seu caràcter de reclusió, totes estaven molt lligades a la vida del municipi gracienc, atenent a l'alumnat de la pròpia Vila: ni tan sols hi ha cap Internat. Un panorama docent molt divers i equilibrat, protagonitzat per moltes comunitats (només La Salle tingué un pes superior a la resta), que pot considerar-se consolidat a 1928 amb un màxim de 7 cases d'ensenyament al barri. Des de llavors no hi han pràcticament fundacions, però tampoc desaparicions (exceptuant una de les Escoles de La Salle en 1914). L'estabilitat és un punt molt destacable del barri.

Després de la Guerra Civil no va desaparèixer cap casa, mantenint-se l'estabilitat fins als anys 60. Inclús va haver una darrera incorporació amb dels Germans de la Sagrada Família de Belley, obrint un Col·legi (1950-55), que fou molt breu i aviat es va traslladar a un altre barri.

A partir dels anys 60 va començar una lenta contracció, tancant-se les cases dels Trinitaris (1965), La Salle de Josepets (1967), Caputxins (1972), i els Jesuïtes (1984). Després d'arribar a un màxim de 8 cases obertes en el període 1950-55, el constant decliu ho va deixar en només 3 cases (1985). Queden obrerts els Col·legis dels Claretians, La Salle i Escolapis; curiosament, són les cases més antigues les que perduren fins ara.

Com pot veure's, l'ensenyança en mans de comunitats masculines s'ha trobat tradicionalment fermament arraigada a Gràcia. No era la única, però sí tenia un paper destacat. Curiosament, durant la Setmana Tràgica bona part de les cases existents van ser cremades; però no va desaparèixer cap i van continuar les implantacions. L'actiu associacionisme popular que Gràcia sempre ha desenvolupat fa que, malgrat aquest gran desplegament, els religiosos no tinguin un paper omnipresent ni dominant, ja que havien altres alternatives i ideologies docents igualment presents i actives a la Vila. Per tant, l'acceptació dels religiosos educadors a la barriada fou total, però no unànime. A jutjar pel resultat, es pot concloure que Gràcia demostrava un cert pensament tradicional i conservador en matèria educativa que arriba a ser fins i tot sorprenent. La Setmana Tràgica fou un gran estrall, però podria haver sigut provocat per una minoria molt poc representativa del barri.

GUINARDÓ

- **Germans Maristes del Guinardó (?-1909).** Germans Maristes. Convent incendiat en 1909. I desaparegut, perquè no van haver més notícies sobre ell. Es desconeix si era escola, cosa molt probable en cada fundació marista. També podria ser una confusió de l'època que confondria els Maristas amb el Convent dels Mínims.
- **Col·legi Sagrat Cor (abans *Centro Salud Canisio*) (1950-78).** Plaça Can Baró, 1-3. Jesuïtes. Fundat abans de la Guerra com a Centre Catequístic, després de 1939 va ser dut per una de les Congregacions Marianes de la Companyia, la *Congregación de la Purificación i San Francisco de Borja*. Amb la compra del local en 1945 i l'inaguració de les classes en 1950 va rebre el nom de *Escuela del Centro de Nuestra Señora de la Salud i San Pedro Canisio* (popularment dit *Centro Salud Canisio*), amb direcció dels mateixos Jesuïtes. Per obrers i empleats. Alumnes: 150, 38 gratuïts (1951). Des de 1968 també col·laboren les Religioses del Sagrat Cor, i és llavors quan canvia el seu nom pel de Col·legi Sagrat Cor. Funcionant com a entitat privada independent des de 1978, no reeixí i va desaparèixer en 1984.
- **Col·legi Sagrat Cor (1976-78).** Molist, 17. Jesuïtes. Ampliació de la casa anterior, amb una finca al mateix barri però separada de l'anterior. Al marxar els Jesuïtes va poder seguir funcionant independentment fins 1993 aproximadament
- **Secció Filial nº 11 de l'Institut "Ausias March" - *Congregación de la Purificación i San Francisco de Borja* (1969?-74).** Plaça Can Baró, 1-5. Jesuïtes. Incorporació de la 2ª ensenyança a la casa anterior.
- **Convent de Sant Joaquim - Escola Apostòlica (1901).** Oblit, 22 (abans 3). Mínims. Seminari, Noviciat i Convent. Incendiat en 1909, fou reobert en Abril de 1910. La seva Escola funcionà des de 1971 fins 1984. Religiosos: 5 (1927).

El Guinardó era, fins finals del Segle XIX, una zona bàsicament agrària de l'antic municipi de Sant Martí de Provençals sense cap tipus d'urbanització, llevat d'alguns masos. Durant la primera meitat del Segle XX es va convertir en un barri residencial de classe mitjana-baixa i segona residència de classes modestes. A partir dels anys 60 es va urbanitzar molt densament, sent totalment engolit per la trama urbana de la ciutat.

La primera fundació al barri va ser un Convent dels Germans Maristes que va durar molt pocs anys i que va desaparèixer amb els incidents de la Setmana Tràgica (1909); tampoc està clar si va existir realment, i si va tenir escola.

Fins després de la Guerra Civil no torna a obrir-se cap altre casa, quan el barri ja estava força poblat i urbanitzat. En aquest cas, els Jesuïtes arriben amb un Col·legi (1950-1978) a càrrec d'una de les seves Congregacions Marianes. Aquesta va ser el centre educatiu del barri durant gairebé tres dècades.

Per altra banda, el Convent dels Mínims (fundat en 1901) també va dedicar-se a la docència en un breu període (1971-84).

Amb la desaparició de les cases dels Jesuïtes (1978) i dels Mínims (1984), el barri ha quedat buit de col·legis de religiosos. L'escola fundada pels Jesuïtes va continuar oberta durant un temps. Mentres, els Mínims continuen al barri; però dedicats només a la seva vida comunitària.

HORTA

- **Col·legi de Sant Joaquim i Escoles Parroquials Verdager (després La Salle-Horta) (1912-1985).** Chapí, 74 (abans Combinación, 82). La Salle.

Escoles parroquials d'Horta, preses per La Salle a instància del Bisbe de la ciutat en 1912 i documentades fins la guerra. S'imparteix 1ª ensenyança i, al contrari del que és habitual en les escoles parroquials, és de pagament. Alumnes: 100 (1914). Des de 1920 apareix el nom de *Colegio de San Joaquín*, segurament nascut a l'escalfor de les escoles parroquials. possible oferta gratuïta i de pagament per separat.

Posteriorment s'amplià amb la construcció de la casa d'Hedilla 66, situada al mateix barri, passant allà la seu del Col·legi en 1966. Encara va acollir diverses dependències fins a la seva desaparició.

- **La Salle-Horta (abans La Salle-Hedilla) (1963).** Dr. Letamendi, 63-65 (abans Hedilla, 66). La Salle.

Col·legi fundat inicialment com a ampliació de la casa de Chapí, 74 al mateix barri. Posteriorment, al desaparèixer aquella casa aquesta passa a concentrar tots els serveis docents dins el barri i adopta el nom actual, més genèric.

- **Secció Filial nº 2 de l'Institut "Menéndez Pelayo"- La Salle-Hedilla (1962).** Hedilla, 66. La Salle.

- **Col·legi Sagrada Família-Horta (abans Col·legi Sant Josep) (1956).** Peris i Mencheta, 26-46. Sagrada Família de Belley.

Nascut com a sucursal de la casa d'Avinguda Diagonal, 351 de la Dreta de l'Eixample. Preveient-se que el Col·legi de Diagonal no podria donar a abast en un futur, es van fer gestions per adquirir una propietat més àmplia. Finalment es fixaren

en Can Carabassa, també dita Maryland, Torre senyorial d'estil neoclàssic amb espaiosos jardins. Fou comprada en 1956 i després d'alguns arranjaments provisionals va començar a funcionar com a Col·legi aquell mateix any. Inicialment dit Col·legi Sant Josep, va funcionar com a sucursal de Diagonal fins 1960 i posteriorment, en 1965, va absorbir-lo i adoptà el seu nom. Amb aquesta integració la Torre era insuficient, però els amplíssims jardins havien permès ampliar el Col·legi amb 4 pabellons bessons (1965). Posteriorment, un pavelló nou (1974-75) i el progressiu arranjament de tota la finca amb patis i jardins va donar la fesomia actual al Col·legi. Alumnes: 132 (1957); 989 (1965); 1500 (1970); 1954 (1990). Religiosos: 10 (1960); 22 (1964).

Horta va ser municipi independent fins 1904, en què fou agregat a Barcelona, resistint un pocs anys més a l'agregació a la que foren subjectes la resta de municipis del Pla (excepte Sarrià). Englobava el que actualment són els barris d'Horta, Vall d'Hebron, i Vallcarca.

Durant molts anys, l'única casa d'ensenyament que va funcionar a Horta va ser l'Escola Parroquial, a càrrec dels Germans de La Salle (1912-85), que excepcionalment foren de pagament quan normalment eren gratuïtes.

Després de la Guerra Civil el barri va tenir una millor atenció, gràcies a dues cases fundades gairebé consecutivament: un Col·legi dels Germans de la Sagrada Família (1956), i un altre dels Germans de La Salle (1962), com a ampliació de l'antiga Escola Parroquial que també es va convertir en Col·legi. En 1985 va desaparèixer l'antiga Escola Parroquial, quedant els dos col·legis fundats a posteriors fins l'actualitat.

HOSTAFRANCS

- **Escola (-1902?-).** *Constitució, 116. Salesians.*

En 1902 apareix l'escola regida pels Salesians amb 111 nens, i inclús subvencionada pel Ajuntament. Al any següent desapareix la referència als Salesians i a la mateixa escola.

- **Escola del Centre Montserrat-Xavier (1904-32; 1939-1984).** Ermengarda, 11-25. Jesuïtes.

Té el seu origen al *Centro de Nuestra Señora de Montserrat i San Francisco Javier*, fundat en 1904 per la mateixa Congregació que fundà la casa del Clot. Dit per abreviar Montserrat-Xavier. Des del principi fou dirigit pels Jesuïtes. Escola elemental. Fou requisat en 1932 i convertit en escola de la Generalitat. En 1936, durant la Guerra, hi construïren un nou edifici per a la 1ª ensenyança. En 1941 s'incorporà l'Escola Tècnica Professional i en 1956 la 2ª ensenyança, però amb una reorganització del Centre ambdós estudis passaren a l'altre seu del Centre en 1971. Els Jesuïtes marxaren en 1984 i la casa subsisteix com a *Escola Montserrat-Xavier*, regida per la *Fundació Cultural d'Hostafrancs*.

- **Ídem - Ateneu d'Hostafrancs (1919-1932; 1939-1984).** Torre de Damians, 6 - Consell de Cent, 14. Jesuïtes.

En 1919, per manca d'espai, l'Escola del Centre s'amplià amb aquest altre edifici, l'Ateneu d'Hostafrancs. En 1971 la 2ª ensenyança i l'ensenyament Professional es

traslladaren a aquest edifici, mentre a l'altre seu es mantenien els estudis de caire més elemental. Inclús l'edifici fou enderrocat i bastit un molt més gran. Els Jesuïtes marxaren en 1984 i la casa subsisteix com a entitat independent amb el nom de *Centre i Ateneu Montserrat*, després dit *Escola Joan Pelegrí*.

- **Secció Filial nº 5 de l'Institut "Ausias March"- Congregació Mariana de Professionals - San Miquel i ETP Hostafrancs (1956-84).** Ermengarda, 11-25. Jesuïtes.

Incorporació de la 2ª ensenyança a la primera casa abans citada. Després es va traslladar a Torre de Damians, 6.
portada per la *Fundació Cultural d'Hostafrancs*.

- **Obra Max Bembo. Asil de Desamparats (-1907?-).** Cortes, 18 (actualment Gran Via, 388- esq. Llançà). Salesians.

Asil de nens vinculat als Salesians, amb 12 religiosos al seu càrrec. La seva missió és l'asil de nens i nenes obrers fins que poden valdre's per sí mateixos. Contaven amb 100 nens i 70 nenes. Segurament els Salesians s'encarregaven de les classes, deixant l'obra assistencial a altres persones, ja que la finalitat dels Salesians no s'inclou els asils d'orfes o pobres.

l'obra no torna a ser referida fins 1912, però llavors els Salesians ja estaven desvinculats. Des de 1917 es traslladen a 26 de Gener, 36, fins la seva desaparició en 1925.

- **Escoles del Centro Angélico de Hostafrancs (-1915?-).** Sant Roc, 27. Germans Maristes.

Patronat obrer fundat pel Rector de Sants en 1882 i vinculat a la parròquia, és societat obrera des de 1905. Cap el 1915 comencen a donar classes dominicals els Maristes, fins data desconeguda.

Hostafrancs va nèixer a principis del Segle XIX com un petit suburbi del municipi de Sants, de caràcter inicialment comercial al trobar-se tocant a la Carretera de Sants, però gradualment va anar adoptant un caràcter creixentment obrer degut als establiments industrials que s'hi allotjaven. Des de 1839 va pertànyer a Barcelona.

En general, el barri ha tingut diversos intents d'implantament que no han tingut èxit. En primer lloc, una Escola (-1902?-) i un Asil (-1907?-) a càrrec dels Salesians, però d'atribució molt dubtosa, i en tot cas molt breus. També els Germans Maristes van arribar al barri, encarregar-se de l'Escola d'un Centre Obrer (-1915?-), però igualment va tenir una durada molt minsa.

Els únics que han aconseguit reeixir al barri han sigut els Jesuïtes, amb una Escola gratuïta (1904), a càrrec d'una de les seves Congregacions Marianes. Va aconseguir mantenir-se, i inclús van obrir una sucursal (1919). Aquest centre es va convertir en el principal centre docent del barri durant dècades.

Posteriorment el barri ha continuat augmentant demogràficament, amb un espectacular creixement, especialment en els anys 20. Però malgrat això, no ha tingut cap més fundació. Els Jesuïtes marxaren en 1984, però el centre que van fundar ha continuat funcionant fins l'actualitat

LES CORTS

- **Escoles de l'Asil de Sant Joan de Déu (1881-1969).** Deu i Mata, 57 (abans San Francisco / Carmelo / Gelabert Coscoll, 30) - Av. Diagonal, 565 (abans 14 de Abril / Av. Generalísimo, 635). Hospitalaris de Sant Joan de Déu.
Trasllat de la casa anterior. Amés d'Hospital-Escola, és un Asil Internat gratuït per nens malalts i cecs. Reben ensenyament elemental i d'oficis, adequat a les seves possibilitats fins curar-se. De 5 a 15 anys. En 1969 es trasllada a Esplugues, transformant-se en Hospital i perdent tota activitat educativa. Interns: 200 (1895); 240 (1900); 204 (1914). Religiosos: 18 (1905); 22 (1927).
- **Escola de Sant Josep (1887-1939; 1940-1946).** Carretera de Sarrià, 4. La Salle.
Escola gratuïta de nens, oberta gràcies al mecenatge de Dorotea de Chopitea. 1ª ensenyança des dels 6 anys. També apareixen esmentades classes de dibuix i francès. Una congregació dona classes nocturnes per obrers. Alumnes: 212 (1900); 210 (1910); 108 (1928). Religiosos: 3 (1914 i 1927). Incendiat en 1909, fou reobert en Octubre del mateix any.
- **Ídem (1946-1965).** Joan Gamper, 16-20. La Salle.
Trasllat de la casa anterior.
- **Col·legi Pare Manyanet (abans Col·legi -Taller del Nen Jesús i Col·legi Sagrada Família) (1892).** Taquígraf Garriga, 129 (abans San Carlos, 49 / Castellbisbal / Carmelo) - Entença, 301 (abans Riera de Magòria) - Prat Rull - Travessera de les Corts, 331 (abans 3-5). Fills Sagrada Família / Teatins.
Col·legi-Taller per a fills d'obriers de Les Corts. Fundat per un sacerdot en 1883, en 1892 se'n fan càrrec els religiosos. 1ª ensenyança i oficis manuals, de 5-14 anys. De pagament, part gratuït. Incendiat en 1909, fou reobert en Setembre. Des de 1918 l'Escolasticat de Filosofia i Teologia es trasllada a aquesta casa, i sembla que el Taller no tanca malgrat no ser nombrada durant uns anys aunque. Apareix documentat el Taller fins 1932 amb la Casa generalícia. Des de 1929 aproximadament canvia la seva denominació per *Sagrada Família*.
En 1964 hi hagué una profunda renovació amb la construcció d'un nou edifici que és el que hi ha en l'actualitat i adoptant la denominació actual. Alumnes: 126 en total, 36 gratuïts (1899); 61, ? gratuïts (1914). Religiosos: 5 (1927).
- **Col·legi Maristes-Les Corts (1967).** Vallespir, 160. Germans Maristes.
- **Col·legi Santíssim Redemptor (-1970?-).** Montnegre, s/n. Fills Sagrada Família.
Només van donar catequesi. No va ser mai un centre depenent, i amés el vincle va ser molt breu.

Les Corts va sorgir com a suburbi llunyà del municipi de Sarrià, aconseguint la seva independència definitiva en 1836. Va ser un municipi bàsicament agrari durant força temps, fins que a finals del Segle XIX va començar a predominar el caràcter obrer, però a la perifèria del seu terme. Malgrat això, la densitat de població no va créixer realment fins la dècada dels anys 20 del Segle XX, mantenint així el seu caràcter eminentment rural.

Al continuar sent un municipi poc poblat, però a la vegada proper a la ciutat, va propiciar l'arribada de la primera comunitat: els Hospitalaris de Sant Joan de Déu, amb un Hospital-Escola de nens (1881-1969), traslladat des de l'Esquerra de l'Eixample. S'establiren buscant un lloc sa, retirat i tranquil, no pel desig de dur a terme cap tasca docent dins el municipi, com així van fer fins a la seva desaparició.

Les següents cases sí que van tenir un objectiu d'escolarització a les Corts, a causa d'un constant augment demogràfic basat fonamentalment en el proletariat. A la classe obrera anaven destinades les noves cases: els Germans de La Salle, amb una Escola gratuïta (1887-1965). I els Fills de la Sagrada Família (1892), que es fan càrrec d'una Escola-Taller per obrers. D'aquesta manera es cobriren els nivells d'ensenyament més adequats a la zona. Únicament va faltar un Col·legi de pagament, que degut a la manca d'una èlit social sòlida al municipi no va sorgir.

La Setmana Tràgica (1909) cremà una de les cases (l'Escola-Taller), però totes dues van sobreviure. Malgrat el creixement de la població i l'augment de la proletarització no va haver cap fundació més durant dècades, segurament per l'intensa activitat associativa i cultural des de principis del Segle XX que va generar focus educatius alternatius, molt sovint laics o inclús anticlericals, i que va restar possibilitats d'expansió.

Després de la Guerra Civil no van haver canvis a curt termini. Als anys 60 s'insinua una tendència a la baixa amb el tancament del Col·legi de La Salle (1965); però poc després, els Germans Maristes obriren un altre Col·legi (1967), compensant ràpidament la pèrdua anterior. Posteriorment també van marxar els Hospitalaris (1969), traslladant-se a Esplugues; però com la seva tasca era bàsicament sanitària, pot dir-se que la situació va quedar exactament igual i que el barri ha sortit molt ben parat de la crisi iniciada als anys 60, que va provocar la desaparició de moltes cases d'ensenyament per tota la ciutat. Inclús en plena etapa de crisi i retrocés les Corts va rebre una fundació nova, fita poc habitual en aquella època.

En general, les Corts ha tingut unes fundacions docents de llarga durada i molt estables, tant si han acabat desapareixent com si es mantenen actualment. Pot dir-se que el seu principal centre docent ha sigut el Col·legi dels Fills de la Sagrada Família, molt més situat en el nucli original de les Corts. La Salle estava més retirat en un extrem del barri (als anys 40 es traslladà al cor del barri, però ja molt tard), i els Maristes han arribat molt més recentment.

MONTJUÏC

Montjuïc és una petita muntanya propera a l'antic casc urbà medieval de la ciutat. Durant segles els assentaments a la muntanya han sigut molt petits, adquirint importància des de 1870, amb barris de barraques dels treballadors de les pedreres que havien a la muntanya per la construcció de la ciutat.

La població augmentà molt més des dels anys 20 als anys 50, amb multitud de zones de barraques: Jesús i Maria, Can Valero, Las Banderas, Tres Pins, Sobre la Fossa, i inclús dins l'Estadi Municipal (després Olímpic). Des de llavors es van construir grups de cases barates per allotjarlos a la part Nord-Oest de la mateixa Muntanya: El Polvorí, Can Clos, la Vinya, i al barri del Port (aquests dos darrers dins el barri de Zona Franca). Així es van fer desaparèixer les barraques a mitjans dels anys 70.

Mai cap comunitat masculina ha fundat cap casa en aquest barri.

PEDRALBES

Pedralbes ha sigut durant segles una ampli espai vinculat a Sarrià amb finalitats fonamentalment agràries, gairebé totalment despoblat, i amb una població reduïda a un Monestir de Clarisses (1321), al costat del qual es va formar un petit nucli a mitjans del Segle XIX que es va mantenir gairebé inamovible durant gairebé un Segle com un petit nucli vinculat a Sarrià. Així va romandre fins molt tard, fins que des dels anys 50 fou ràpidament urbanitzat com una zona exclusiva per classe social alta i molt alta.

Mai cap comunitat masculina ha fundat cap casa en aquest barri.

POBLENOU

- **Escoles del Patronato Obrero de San José (1906-1909).** Wad-Ras, 206 - Llacuna, 8. Germans Maristes.

Centre Obrer. Financiat pel Marquès de Comillas, fou fundat en 1906 adquirint un local gran que anteriorment fou fàbrica. Els Maristes dirigeixen la seva escola gratuïta de nens, sense indicar si la resta del Patronato estava sota la seva direcció. En 1908 s'aconsegueix un nou local, segurament contigu, que amplia la cabuda de l'anterior. La residència dels Maristes estava en Llacuna, separada del Patronat de Wad-Ras per un pont. Fou incendiat en 1909. El Centre Obrer fou reobert en 1910, però sense la presència dels Maristes. Alumnes: 179 (1905).

- **Centro Católico Obrero (1910?-1912?).** Rambla Poblenou, 53 (Abans Passeig del Triomf). Germans Maristes.

Alumnes: 65 nens i 80 nenes (1910). Probable continuació de la casa anterior, però en qualsevol cas no apareixen els Maristes.

- **Asilo de Protección a la Infancia - Protección de menores (1949-1951).** Wad-Ras, 98. Escolapis.

- **Asilo de Protección a la Infancia - Protección de Menores (1951-1966).** Wad-Ras, 89. Camilians.

Fundació excepcional, ja que els religiosos es dedicaven fonamentalment a disminuïts psíquics i malalts. Possiblement van substituir als Escolapis (1949-51), i a la vegada ho van ser pels Amigonians (1972-83).

- **Escoles Professionals de Nostra Senyora de l'Esperança (1972-1974).** Wad-Ras, 85. Amigonians.

- **Ídem (1974-1983).** Wad-Ras, 98. Amigonians.
Trasllat de la casa anterior.

El Poblenou va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització. De tots ells, el Poblenou va ser el que major expansió va tenir. Des dels seus orígens va ser un barri essencialment obrer i de ràpid creixement, a la vegada que es desenvolupava un pensament poc procliu a acceptar el món clerical.

D'aquesta manera era impossible establir cap casa d'ensenyament, i fins principis del Segle XX no n'hagué cap. Els primers en arribar van ser els Germans Maristes, que es van fer càrrec de la direcció d'un Patronat Obrer i, lògicament, de les seves escoles (1906). Amb la seva arribada es podria haver iniciat un procés de noves arribades; però la Setmana Tràgica ho va tallar totalment (1909), incendiant el Patronat i obligant a marxar als Maristes.

Les diferències entre el proletariat del Poblenou i el clergat docent eren tan insalvables, que el barri va ser descartat com a destí i, des de llavors, cap altra comunitat es va asomar pel barri. Afortunadament, l'intens associanisme obrer i la dinàmica vida cultural existents barri van suplir la seva absència, i van actuar d'una manera més ajustada a la idiosincràsia del barri.

No va ser fins després de la Guerra Civil (40 anys després) que va tornar a haver personal religiós actuant a la zona. I no va ser al barri pròpiament dit, sinó al *Asilo de Protección a la Infancia*, entitat municipal de reclusió que no tenia cap contacte amb el barri. Dins la secció dedicada a la reeducació de joves, se'n van encarregar en diversos períodes els Escolapis (1949-51), els Camilians (1951-66), i els Amigonians (1972-83).

En definitiva, la presència de comunitats masculines d'ensenyament al Poblenou ha sigut pràcticament nul·la. El pensament secular i inclús anticlerical, tan arraigat al barri, ha fet impossible obtenir cap resposta positiva. Les comunitats no donaven resposta a les necessitats bàsiques de la població.

POBLE SEC

- **Escola de Santa Madrona (1890-1934).** Blai, 34 (abans 42). La Salle. Escola gratuïta de nens, oberta a través d'una Junta de Senyores de la que formava part Dorotea de Chopitea. 1ª ensenyança gratuïta des dels 6 anys. Cap a 1920 canviaren de nom, dint-se *Nostra Senyora del Carme*. Alumnes: 200 (1900); 90 (1908); 150/250 (1910); 250 (1928). Incendiada en 1909, en 1910 es reobrí i els alumnes hagueren de pagar per reconstruir-la. Religiosos: 4 (1927); 5 (1928).
- **Col·legi Sant Pere Claver (1950).** Vila i Vilà, 14 - Puig i Xoriguer, 31. Jesuïtes. Els orígens de la casa es troben en un local del *Apostolado de Señoras para la Preservación de la Fe* al xamfrà de Vila i Vilà, 14-16 - Puig i Xoriguer, 31-35. Allà, cap a 1912 es va obrir una escola gratuïta per nens de 1ª ensenyança que surt esmentada fins a 1922 aproximadament. Després de la guerra fou habilitat com a nova Parròquia del Poble Sec (1945), i que posada sota el govern d'un Jesuïta en 1948 començà a crear un complexe assistencial al barri. La finca es dividí en dos grans equipaments: un Dispensari (Vila i Vilà, 16 - Puigxoriguer, 33-35), obert en 1949. I als extrems del xamfrà el Col·legi *San Pedro Claver* per nois (1950), i

l'Escola-Taller "Stella Matutina" (1955) per noies que es fongueren en un Col·legi mixte únic (1975). El vincle del centre amb els Jesuïtes sempre ha vingut a través del Rector Parroquial, més moral que legal, però sempre vigent. Alumnes: 150, tots gratuïts (1951).

- **Secció Filial nº 1 de l'Institut "Ausias March"- Sant Pere Claver (1959-76).** Vila i Vilà, 14-16. Jesuïtes.
Incorporació de la 2ª ensenyanca a la casa abans citada.

El Poble Sec va nèixer a mitjans del Segle XIX com a barri proper a l'antic Raval de la ciutat i en certa manera era la seva perllongació com a barri obrer i d'immigració. Al igual que altres barriades proletàries, va mantenir un esperit força indomable i beligerant amb les comunitats religioses.

Únicament una comunitat religiosa es va atrevir a establir-se al barri, els Germans de La Salle, amb una Escola (1890-1934), que es convertí en el centre neuràlgic docent del barri, situada just al seu centre geogràfic. L'escola es va mantenir en part perquè l'activitat associativa i cultural del barri era molt minsa, insuficient per oferir alternatives. L'Escola va ser incendiada durant la Setmana Tràgica (1909), però va poder ressorgir. Finalment, va tancar-se en 1934.

Després de la Guerra Civil, el Poble Sec estava totalment abandonat, fins la creació d'una Escola a càrrec dels Jesuïtes (1950), en uns locals on antigament hagué una Escola d'una associació catòlica de senyores cap a 1915. Amb la desaparició de l'Escola de La Salle, aquesta nova Escola es va convertir en el nou nucli docent masculí del barri fins l'actualitat.

PORT DE BARCELONA

- ***Asilo Naval Español. Corbeta "Tornado" (1897-1899).*** Moll d'Espanya. Fills Sagrada Família.

Asil de nois fundat en 1877 i que durà més enllà de 1939 instal·lat a diversos vaixells, especialment a Corbetes. Els religiosos se'n encarregaren només un parell d'anys. Per orfes de marins desitjosos de aprendre l'ofici de mariner. De 10-16 anys. Amb places de pagament i gratuïtes. Asilats: 70-100 (1895); 70 (1901).

El Moll de Barcelona no és pròpiament un barri, però resulta ser de difícil classificació donades les característiques de la fundació: es tracta d'una Corbeta usada com a Asil de nois formant-los per ser mariners, que va funcionar durant diverses dècades amb aquesta tasca. Fundat en 1877, durant uns anys (1897-99), se'n van fer càrrec els Fills de la Sagrada Família. La seva menció és més anecdòtica degut a les seves peculiars característiques, ja que la seva importància real fou mínima a causa de la seva brevetat.

Però aquest fet demostra la tendència d'organismes tant privats com públics d'acció caritativa a entregar la seva direcció a religiosos, malgrat que aquests sapiguessin poc o res de la institució i dels continguts, com era aquest cas. És difícil imaginar-se quins coneixements podien tenir els religiosos de les Ciències del Mar, o navegació.

SAGRADA FAMÍLIA

- **Col·legi Sagrada Família (1904-1932; 1939-1979).** Sardènia, 339-345 (abans 335-337). Jesuïtes.

Escola portada per una de les Congregacions Marianes de la Companyia amb el nom de *Escola del Patronat de la Sagrada Família i Sant Ignasi de Loiola*, amb col·laboració dels mateixos Jesuïtes. Per obrers i empleats. 2ª ensenyança. Els antics locals van ser substituïts per una moderna construcció (1975-78), però per inviabilitat econòmica la Companyia va tenir que cedir-lo a l'administració pública en 1979, funcionant com a tal fins l'actualitat. Alumnes: 250, 68 gratuïts (1951).

- **Col·legi Maristes - la Immaculada (1943).** València, 370 - Passeig de Sant Joan, 88. Germans Maristes.

Actual emplaçament dels dos Col·legis de Llúria (num. 38 i 58). Es tracta de l'antic convent de les monges Saleses que el posen en venda degut al seu mal estat. Els Maristes el compren en 1940 el restauren. Des de 1943 s'imparteix 2ª ensenyança, i des de 1946 la 1ª ensenyança i Comerç que s'impartien en Llúria, 58.

El barri de la Sagrada Família pren el nom del mateix temple, en construcció des de 1882. Inicialment la zona es va denominar barri de Poblet, fins que va generalitzar-se la denominació actual. quan es va planificar l'Eixample de Cerdà (1860) la zona pertanyia al antic municipi de Sant Martí de Provençals i estava pràcticament buida, sense cap nucli de població concret. Durant dècades ha tingut una urbanització molt discontinua i la seva evolució ha estat supeditada al creixement de la Dreta de l'Eixample per un costat, i el suburbi obrer del Camp de l'Arpa per un altre. En general, el seu caràcter ha sigut obrer fins èpoques recents.

Els primers en situar-se al barri van ser els Jesuïtes amb una Escola (1904-79), a càrrec d'una de les seves Congregacions Marianes. Aquesta ha sigut l'Escola fonamental del barri durant dècades, fins que va continuar funcionant assumida per l'administració pública.

Posteriorment van arribar els Germans Maristes amb un Col·legi establert a l'antic Internat de les Saleses (1943). No era pròpiament una fundació, sinó un trasllat des de la Dreta de l'Eixample. Amés, es van situar a la frontera del barri, tocant a la Dreta, i en realitat pertany a la realitat social d'aquell barri.

Per tant, es pot dir que la Sagrada Família ha tingut en l'Escola dels Jesuïtes el seu centre docent principal durant dècades, adaptat al caràcter obrer que el barri ha mantingut fins dates molt recents. Els Germans Maristes han tingut un funcionament apart.

SAGRERA

- **Escola Sant Joan Bosco. Obra Social de la *Caja de Ahorros i Monte de Piedad* (1966-1984).** Plaça Ferran Reyes, 2-3 (abans Indústria, 563-573). Salesians.

La Sagrera va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització. De tots ells, la Sagrera va ser el nucli poblacional més petit. Amb el temps ha quedat pràcticament vinculat a Sant Andreu, al nèixer molt a prop d'aquest i posteriorment units per continuïtat urbana.

Tradicionalment ha sigut una barriada molt petita, i cap comunitat masculina es va establir a la zona. No fou fins mitjans del Segle XX que la Sagrera va començar a rebre una fort creixement demogràfic, i llavors sí va rebre algun tipus d'atenció. Van ser els Salesians, amb una Escola (1966-1984). Després de la seva desaparició, novament no hi ha ningú al barri.

SANT ANDREU

- ***Colegio de niñas de los RR. Dominicos (1920?-1922?).*** Hostal, 13 (ara Malats). Tercera Orde Seglar dels Dominics.

Segurament es tracti d'una errata: l'ensenyament de noies no podia ser competència seva. Però al estar integrat dintre d'un llistat d'escoles de noies, podria ser que existís de veritat. Potser es tractés d'una casa de Religioses Dominiques de l'Anunciata, ja presents al barri; però no els hi consta aquesta fundació. Esmentada en 1920 i 1922.

- **Col·legi de Jesús, Maria i Josep (1877-1877).** Tramontana, 18. Fills Sagrada Família.

Fundació provisional del Col·legi a una casa anomenada Can Salí, que pocs mesos després fou traslladat a un lloc millor, cedint l'edifici pel Noviciat de les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret, branca femenina de la Congregació.

- **Ídem (1877).** Sant Sebastià, 55. Fills Sagrada Família / Teatins.

Trasllat de la casa anterior a una casa anomenada Torre Llobet. Col·legi de pagament i Casa generalícia. 1^a i 2ª ensenyança, aquesta darrera ressenyada des de 1884. En 1887 apareix el seu emplaçament especificat per primera vegada. Incendiat en 1909, fou reobert un mes després. Alumnes: 320 (1908); 200 (1909). Religiosos: 19 (1927).

- ***Jesús, Maria i José (1909?-1915?).*** Gran de Sant Andreu, 335. Fills Sagrada Família / Teatins.

Escola de 1ª ensenyança. No indica Orde que el porti, però pot tractar-se d'un trasllat temporal del col·legi del mateix nom obert a causa de l'incendi de l'edifici original en 1909. És nombrat fins 1915, i coincideix casualment amb l'època que la comunitat fou absorvida pels Teatins. Alumnes: 95 (1909).

- **Col·legi (1908-1909).** Vallès - Les Monges, 27 - Torrent Parellada. Germans Maristes.

En 1897 els Maristes compren el Col·legi de les Religioses de Jesús-Maria al barri de Sant Andreu, amb Convent i Església. En 1898 establiren la Seu Provincial i el Noviciat, amés de l'infermeria de religiosos grans. En 1908 s'obriren unes escoles per a nens, diürnes i nocturnes, al mateix edifici. Centenars d'alumnes, segons algunes fonts. La casa fou incendiada en 1909, i ja no va ser reconstruïda pel seu elevat cost.

- **Col·legi Sagrat Cor (1909-1909).** Casanovas, 90 (després Gran de Sant Andreu). Germans Maristes.

Aquest deu ser el local definitiu de l'escola de 1ª ensenyança que s'havia establert a la Seu Provincial, o una possible ampliació donada la gran demanda que es parlava. No va poder arribar a funcionar, ja que segurament fou destruïda durant la Setmana Tràgica. L'única referència que hi ha sobre ella és la documentació per la seva apertura aquell mateix any.

Sant Andreu del Palomar té el seu origen en un petit nucli de població ja esmentat el Segle X, que es va convertir amb el temps en un dels diversos municipis existents al pla de Barcelona. Fins el primer terç del Segle XIX era un poble bàsicament agrari, augmentant des de llavors el seu caràcter obrer, i amb un gran creixement demogràfic. Fou agregat a Barcelona en 1897, al igual que altres municipis.

Malgrat el seu creixement, Sant Andreu tan sols ha tingut una casa d'ensenyament fixa al barri: es tracta dels Fills de la Sagrada Família, que varen fundar un Col·legi Externat de pagament (1877) que ha sobreviscut fins l'actualitat.

Posteriorment va haver una segona fundació, que podria haver augmentat l'oferta del barri, amb els Germans Maristes i una Escola gratuïta (1908-09). Fou molt breu.

D'aquesta manera van funcionar dues cases al barri, una de pagament i una gratuïta; però poc després la Setmana Tràgica (1909) fou funesta, ja que van ser incendiades totes dues cases. Això va suposar una greu fractura entre els religiosos i la població, ja que els Germans Maristes van marxar per no tornar. Per altra banda, els Fills de la Sagrada Família van aconseguir reconstruir el seu Col·legi; però després de varios anys de provisionalitat. Tampoc van haver notícies d'ensenyament gratuït. Sembla que des de llavors l'ensenyança es va limitar a aquells sectors socials més afins, que solien ser de pagament (per tant, el creixent proletariat quedaria exclòs).

Des de llavors ningú més s'ha establert al barri. Cap altre comunitat ha intentat ubicar-se en un barri molt proletaritzat i amés anticlericalitzant, renunciant a la zona. La situació posterior a la Guerra Civil tampoc va oferir canvis.

SANT ANTONI

- **Escoles de Sant Josep - Institut Salesià (després Col·legi de Sant Josep) (1890).** Rocafort, 42 - Floridablanca, 41. Salesians.

Escola gratuïta de nens i obrers. Fundat gràcies a Dorotea de Chopitea, que també ajudà a fundar la casa dels Salesians de Sarrià. S'oferia 1ª ensenyança, amb classes diürnes i nocturnes i esporàdicament de pàrvuls. Annexa es va construir l'Església, ja que no havia cap al barri (1907-14). Fou incendiat en 1909, però obrí en 1910 encara que molt precàriament. En 1936 l'Església fou incendiada i destruïda. Mentres, el Col·legi fou incendiat en part i va servir com a Grup Escolar i Caserna durant la Guerra, quedant molt malmés. Va tornar a funcionar des de 1939, però precàriament ja que la restauració total del centre no es va assolir fins 1958. Posteriorment es va fer el Pavelló esportiu (1989-91), i una àmplia remodelació del centre (1990-93).

Alumnes: 400 (1890); 650 en total (1901); 450 (1908); 350 (1909); 410 (1910?); 500 (1914). Religiosos: 12 (1901); 9 (1927).

Sant Antoni va nèixer com a fruit del desplegament de l'Eixample Cerdà, entre l'antic Raval i el naixent nucli del Poble Sec. Va començar a urbanitzar-se a la segona meitat del Segle XIX, i al tractar-se d'una zona intermitja entre dos nuclis de població obrera i menestral, va adoptar ràpidament aquesta mateixa identitat. Fins l'actualitat ha mantingut una identitat social fonamentalment mitja-baixa.

Quan la zona començava a tenir una mínima població dispersa per tota la quadrícula, va rebre la que seria la seva casa fonamental: l'Escola dels Salesians (1890), que des del seu naixement ha sigut el centre educatiu fonamental del barri. Col·locat estratègicament en el cor d'un naixent barri menestral (però no míser), va tenir una bona acceptació gràcies al tracte més familiar i igualitari que van practicar els Salesians. Malgrat que el centre fiu destruït amb la Setmana Tràgica (1909) i amb l'esclat de la Guerra Civil (1936), en totes dues ocasions es va refer i ha aconseguit durar fins l'actualitat.

Cap centre més s'ha obert al barri. Inclús el seu equivalent femení, les Salesianes, han protagonitzat un cas similar al barri.

SANT GERVASI

- **Col·legi de la Sagrada Família i Sant Gervasi (1870-1873).** Passeig Bonanova, 5-7. Jesuïtes.

Van marxar per culpa de l'inestabilitat política del moment, i foren substituïts per les Filles de la Caritat que reobriren el Col·legi com a Obrador de noies.

- **Escola Parroquial de Sant Joan Baptista de La Salle (1889-1958).** Passeig de la Bonanova, 6. La Salle.

Escola gratuïta per nens, vinculada a la Parròquia de la Bonanova. Depenent i costejada pel Col·legi adjacent, no es pot considerar com a fundació apart. Foren inaugurades a uns locals provisionals prefabricats just abans del Col·legi de pagament, que hi era just al costat. Començà amb 25 alumnes, però als pocs anys ja n'hi tenia 200. En 1935 s'inauguraren uns nous locals, però sempre apart del Col·legi. En 1958 l'Escola desapareix, agregant-se al Col·legi i l'edifici passa a ser d'estudis superiors de Telecomunicacions. Alumnes: 110 (1900); 185 (1914). Religiosos: 46 (1927).

- **Col·legi La Salle-Bonanova (abans Col·legi de Nostra Senyora de la Bonanova) (1889).** Passeig de la Bonanova, 8-12. La Salle.

Col·legi Internat de pagament. 1^a ensenyança, i des de 1916 2^a ensenyança. A principis de 1889 es comprà la Finca Muntadas, que constava d'una Torre i espaiosos terrenys, al costat de l'Església de la Bonanova. Al mateix any s'inaugurà el Col·legi de pagament, situat a la Torre senyorial.

A la vegada, a mitjans d'aquell any es comença a construir l'edifici actual que s'inaugurà en 1892, planificat per 400 interns. La Capella, construcció apart, s'acabà en 1901.

En 1933 passà legalment a dependre de “LAIPSA” i s’anomenà “Col·legi Verdaguer”, d’acord amb una secularització forçada per la nova legislació. En 1936 fou incendiat en part, convertit en Caserna (1936-37), Escola popular (1937-39), i des de 1938 també fou Hospital de guerra. Des de 1939 tornà al seu tarannà anterior. En 1951 s’enderrocà l’antiga Torre Muntadas i comencen unes obres d’ampliació que finalitzen en 1954, donant com a resultat l’edifici actual. Alumnes: 400 (1895); 360 (1909).

En total (Escola i Col·legi), 350 alumnes i 32 religiosos (1906); 760 alumnes i 65 religiosos (1923); 907 alumnes i 70 religiosos (1928).

- **Asil Toribi Duràn-Escola de Reforma (1890-1943).** Granada del Penedès, 42 (abans Granada i Lluís Antúnez) - Tuset, 1 - Travessera de Gràcia. Sant Pere ad Víncula.

Com l’edifici antic ja no era suficient, els religiosos decidiren construir-ne un de nou i propi. Arribà un prohò, Toribi Durán, que llegà tota la seva fortuna per comprar un terreny i construir-lo, i així el problema va quedar solucionat.

L’edifici fou acabat a finals de 1890 i el seu arquitecte fou Josep Pellicer. Ocupava tota l’illa de Travesera de Gràcia-Tuset-Riera d’en Malla (després Balmes)-Granada. Des de llavors la casa portà el nom del seu mecenas, i substituï el concepte de correcció pel de reforma. La potestat municipal ja quedava molt minvada: 2/3 parts dels Internats eren enviats pel Ajuntament, però el funcionament intern escapava a la seva jurisdicció i l’edifici tampoc era seu. 1895: 230 asilats; 1902, 271; 1914, uns 300.

Les places designades per la municipalitat eren pagades pel Ajuntament; la resta eren pagades, per les famílies dels Internats.

En 1909 s’obrí una granja agrícola en una caseta annexa a l’edifici, que l’obertura del carrer Balmes enderrocà cap a 1928. En 1936 fou incendiat, quedant inservible pel seu ús. Restaurat a dures penes, es procedí a buscar un nou lloc.

- **Ídem. Torre Vilana (1943-1977).** Vilana, 12 (abans 10). Sant Pere ad Víncula. Trasllat de la casa anterior.

- **Escola Toribio Durán (1977-1990).** Vilana, 12. Sant Pere ad Víncula. Transformació de la casa anterior en una nova fórmula educativa que no reeixí.

- **Escola Gratuïta (1914-1922?).** Calaf, 16 - Santaló, 80. Franciscans Observants. Casa fundada en 1904, amb una escola de música gratuïta per nens que funciona des de 1914 aproximadament. Es nombra entre 1914 i 1922, i no hi han notícies d’altres ensenyaments o reformes posteriors. Religiosos: 14 (1927).

- **Escoles Antonianes (1944-1945; 1946-1963).** Elisa, 19-21 (ara 23-25). Franciscans Conventuals.

Trasllat de la casa de Mallorca, 154 en l’Esquerra de l’Eixample. Casa on havien estat anteriorment les Filles de Santa Anna, dedicades a la sanitat, fins 1936. En 1942 s’instal·là la residència, i dos anys després el Col·legi. Establert en dues velles cases de planta baixa, una profunda reforma (1949-50) les afegí dos pisos i un solar enfront de les Escoles (Elisa, 28-30), va servir de pati des de 1950. Amb Pàrvuls i 1ª ensenyança, des de 1947 va incorporar la 2ª ensenyança. Tots externs. Cap a 1960 els locals i mitjans ja eren insuficients, fins acabar en la clausura del Col·legi. La

comunitat continuà vivint aquí fins 1964. Religiosos: 7 (1950); 9 (1960). Alumnes: 70-80 (1954); 110-120 (1962).

- **Parvulari de les Escoles Antonianes (1961-1963).** Bertran, 14. Franciscans Conventuals.

Establert fins llavors a la casa anterior, es trasllada per manca d'espai. Desapareix juntament amb la seva casa d'origen. Posteriorment fou enderrocada per construir la Residència de religiosos que continua vigent en l'actualitat.

- **Col·legi Sant Pere Apòstol (1966-1993).** Planella, 40. Sant Pere ad Víncula.

Col·legi annex a l'edifici de l'Asil Duran, obert per atendre a un tipus de alumnat menys problemàtic.

Sant Gervasi de Cassoles va nèixer cap al Segle X, sent durant segles una població molt petita en relació a la resta de municipis del Pla, i fins mitjans del Segle XIX encara era una població molt reduïda. Va ser municipi independent fins 1897, en què fou annexionat a Barcelona.

La primera comunitat establerta a la població van ser els Jesuïtes amb un Col·legi (1870-73), que va ser molt breu i va desaparèixer a causa de l'instabilitat política del moment. Pot considerar-se que va ser una fundació prematura i aïllada, ja que res té que veure amb un procés fundacional iniciat a tota la ciutat a partir de la Restauració Borbònica (1874).

Posteriorment van arribar els Germans de La Salle, que van obrir una Escola Parroquial (1889-1958), la qual va poder donar cabuda a la població escolar del municipi. Però el més important fou la simultània fundació de l'Internat (1889), que aviat es va convertir en un dels més importants de Barcelona. Degut al seu caràcter d'Internat selecte per famílies de la ciutat, la seva vinculació amb la població fou molt reduïda.

Poc després van arribar els Pares de Sant Pere ad Víncula, amb el seu Correccional de joves (1890-1977), traslladat desde Gràcia; però malgrat trobar-se dins l'actual àrea de Sant Gervasi, es localitzava geogràficament molt més proper al nucli urbà gracienc. En 1943 es va inaugurar un nou edifici que, ara sí, s'enclavava plenament dintre del barri. Tanmateix, el seu caràcter d'Internat per la reforma de joves li conferia un aire tancat, que res aportava al barri.

Finalment, al Convent dels Franciscans Observants es va obrir una Escolania (1914-22?), bàsicament encaminada a l'ensenyança de cant, i sense poder saber-se si havia altres matèries afegides. Al ser molt breu, tampoc tingué gaire impacte en la població.

Pot dir-se que, fins la Guerra Civil, la casa d'ensenyament més activa dins el barri va ser l'Escola Parroquial de La Salle. La resta de cases (un Internat, un Correccional, una Escolania) es dedicaven a l'internament, o (en el cas de l'Escolania) van durar molt poc.

Després de la Guerra Civil es van fundar noves cases, en aquesta ocasió més integrades en la vida social del barri. En primer lloc, els Franciscans Conventuals van obrir un Col·legi (1944-63) traslladat des de l'Esquerra de l'Eixample. De petites dimensions, va durar 20 anys.

Anys després va desaparèixer l'Escola Parroquial de La Salle (1958), però l'apertura de l'Internat a alumnes externs va paliar en part la seva desaparició.

Aquestes dues desaparicions també van ser suplides al barri pels Pares de Sant Pere ad Víncula, que van obrir un Col·legi (1966-93), annex al seu Correccional. Més tard, també van reconvertir el seu Reformatori en Escola (1977-90), mantenint els antics objectius, però sense reclusió. Cap de les fòrmules va tenir èxit, tancant-se l'Escola (1990) i el Col·legi (1993).

Des de 1993 tan sols ha quedat el Col·legi de La Salle.

Sant Gervasi pertany a l'anomenada zona alta de la ciutat, caracteritzada per estar força allunyada del casc urbà i gaudir de gran tranquil·litat degut al caràcter social del seu municipi, bàsicament botiguer i menestral. La població obrera era pràcticament inexistent. Gràcies a això, la població va ser ideal durant dècades per ubicar cases d'internament, tant en la vessant de col·legi com de reformatori, i relativament apartades del nucli poblacional. D'aquí li va venir la fama a Sant Gervasi de ser barri de centres docents de grans dimensions i alta categoria, encara que això es correspon amb la realitat només en part: de totes les cases masculines fundades, només una va ser un col·legi Internat. La reputació li ha vingut sobretot per la vessant femenina, on quantitativament sí va haver una aflluència enorme.

En realitat no era el municipi de Sant Gervasi el que va rebre, sinó l'àrea de la Bonanova, repartida a mitges entre Sant Gervasi i Sarrià. Inclús Sarrià va acumular geogràficament els centres masculins, mentre Sant Gervasi ho feia amb els femenins. D'aquí que en el pla masculí Sant Gervasi tingui un bagatge tan escàs, però en general mantingui aquesta seva fama intacte.

El Correccional és un cas apart: no va ser inicialment una presència anòmala, ja que es trobava molt lluny de l'antic nucli de Sant Gervasi i es trobava més lligat a Gràcia. El seu trasllat a la Bonanova, en canvi, sí es pot qualificar de sorprenent.

Durant molt de temps l'únic benefici directe per a la població de Sant Gervasi fou l'Escola Parroquial, i els col·legis oberts després de la Guerra Civil. El Col·legi de La Salle no ho va ser fins dates més recents, fent innecessari la presència d'altres col·legis. D'aquí que sigui l'únic Col·legi existent al barri avui en dia.

SANTS

- **Escola Parroquial de Sants (1907-1936).** Església parroquial. Germans Maristes.

Oberta a instància del Rector de Santa Maria de Sants per manca d'un local docent d'aquestes característiques al barri. Alumnes: 200 diürns i 170 nocturns (1914). Tots gratuïts.

- **Col·legi Maristes - Sants (abans Col·legi Sagrat Cor) (1907).** Antoni de Capmany, 80 (abans via fèrria) - Fernández Duro, 1 (abans 33) - Olzinelles, 10-12 (abans Mina, 6-8). Germans Maristes.

Col·legi Externat de pagament. Oberta l'Escola Parroquial, paral·lelament es construí el col·legi enfront de la Parròquia. Alumnes: 211 (1910) de 1ª ensenyança. Cap a 1920 ja ofereix 2ª ensenyança. Entre 1928 i 1929 es va construir l'edifici actual a la mateixa finca. Incendiat i destruït en 1936, fou reconstruït poc després tal com era

durant la mateixa guerra. Aquesta ha sigut l'única casa dels Maristes que va sobreviure a la guerra fins els nostres dies. Religiosos: 7 (1927); 11 (1936).

- **Escoles del Centro Católico de Sants (-1914?-).** Fernández Duro, 35. Germans Maristes.

Escola gratuïta per obrers. En 1914 els Maristes donaven classes nocturnes per obrers en el centre, contigu al edifici del Col·legi del Sagrat Cor. Les escoles s'esmenten fins 1922, però els Maristes només apareixen en 1914.

Dedicat a activitats agrícoles durant segles, Sants va desenvolupar el seu caràcter industrial molt aviat, sent ja a mitjans del Segle XIX un barri amb pes industrial, i generant una gran quantitat de població obrera, principalment immigrada. Va ser municipi independent fins 1897, en què va ser agregat a Barcelona.

L'ensenyament masculí a Sants és fàcilment resumible a través d'una única comunitat religiosa: els Germans Maristes, que han sigut els únics en establir-se al barri. En primer lloc van obrir una Escola Parroquial (1907-36), i immediatament després un Col·legi Externat de pagament (1907). Amb aquestes dues cases van funcionar fins la Guerra Civil.

Apart, van tenir al seu càrrec l'Escola gratuïta d'un Centre obrer (-1914?-), sembla que durant un temps molt curt.

Amb la Guerra Civil va desaparèixer l'Escola Parroquial, reduint-se a la seva tasca al Col·legi. No ha hagut cap més modificació des de llavors.

Malgrat l'omnipresència dels Germans Maristes en el barri, les seves fundacions van tenir un pes real bastant relatiu: en total, la presència de les seves cases d'ensenyament a Sants és inferior al tamany reial del barri. S'ha de tenir en compte que la seva arribada (1907) es va donar en un barri ja prou crescut, i que durant dècades no havia estat present cap comunitat educativa. Amés, durant el primer terç del Segle XX Sants va tenir un creixement demogràfic igualment fort, i això tampoc es va veure correspost amb noves fundacions, tampoc després de la Guerra Civil. D'aquí es pot deduir que els Maristes van arribar per donar un servei docent només als sectors socials adictes, amb ensenyament de pagament, i amb el gratuït totalment per separat. Sants era un barri principalment obrer, bastant desafecte al tema clerical, i l'actiu associacionisme del barri va completar la mancança de serveis educatius amb un ensenyament propi i alternatiu, sovint combinat amb l'anticlericalisme existent. La breu experiència docent dels Maristes al Centre Obrer així ho demostra.

SARRIÀ

- **Escoles Professionals Salesianes (abans Escoles Salesianes d'Arts i Oficis) (1884).** Passeig Sant Joan Bosco, 42 (abans Carretera de Sarrià / Don Bosco, 4). Salesians.

Col·legi-Taller Internat i Externat d'arts i oficis. Fundat gràcies a Dorotea Chopitea, dona dedicada a promocionar obres de caritat arreu de la ciutat, que buscava la creació d'un centre d'ensenyament d'arts i oficis per fills d'obriers que haguessin acabat l'ensenyament elemental i que fins llavors mancava. Al conèixer la feina dels

Salesians, els convidà a establir-se a la ciutat. En 1883 compra la casa de Can Prats, i l'adequa per a les activitats que portarien a terme els religiosos. Aquests arriben en 1884, i des de llavors s'han anat obrint les més diverses especialitats: sastreria, fusteria, i enquadernació (1884), impremta (1885), tipografia (1887), manyeria (1890), mecànica (1920), electricitat (1940), electrònica (1965), i informàtica (1981). Tant per nois interns com externs, de 12-17 anys. L'Església pública s'inagurà en 1901, i amb aquesta obra s'acabà una primera etapa d'expansions successives. Als anys 50 i 60 el centre es reestructura i pateix una profunda ampliació i renovació, amb noves construccions. l'Internat desaparegué en 1974. Alumnes: 400 interns i 100 externs (1895, Tallers+Col·legi?); 390, 145 gratuïts (1900, Tallers+Col·legi?); 200 (1914). Religiosos (Tallers+Col·legi): 45 en total (1900); 12, i 32 auxiliars (1914); 58 (1927).

- **Col·legi del Sant Àngel de la Guarda (1891).** Passeig Sant Joan Bosco, 74 (abans Don Bosco, 4). Salesians.

El Col·legi-Escola fou fundat com a complement als Tallers, per proporcionar 1^a i 2ª ensenyança als alumnes que no tinguessin edat suficient per accedir als Tallers. Igualment, tenia tant alumnes interns com externs. Per nens de 7-12 anys. Funcionant al uníson amb els Tallers, des de 1964 ambdues cases tenen un funcionament independent. Combinava el pagament i la gratuïtat. Alumnes: 150 (1914). de 7-12 anys. Alumnes: 150 (1914). Combina el pagament i la gratuïtat.

- **Col·legi Sant Ignasi (1892-1914; 1927-1932; 1939).** Carrasco i Formiguera, 32 (abans Campmany, 12 / Doctor Amigant, 14/31). Jesuïtes.

Col·legi Internat de pagament. 1^a, 2^a ensenyança, i des de 1905 Comerç. En realitat es tracta de l'antic Col·legi de Manresa, establert a un edifici municipal llogat i que, per manca d'entesa entre l'Ajuntament i els Jesuïtes, es va haver de desallotjar. En 1892 es comprà la finca Gardenyes, que constava de Casa i extensos jardins. Es va construir un edifici annex, i al mateix any començaren les classes. Mentres, entre 1893 i 1896 es construí el magne edifici actual que fou inagurat en 1895 sense acabar i s'anà completant entre 1915 i 1926. Cap a 1905 es comencen a incorporar alumnes migpensionistes i externs. En 1914 el Col·legi es tancà per traslladar-hi les facultats de Filosofia i Teologia de la Companyia (dit Col·legi Màxim), però el Col·legi torna a obrir-se en 1927. Llavors, els interns ja eren una minoria.

Fou requisat en 1932, establint-se diversos centres educatius públics que van continuar funcionant fins l'acabament de la guerra. Reobert en 1939, va continuar funcionant amb normalitat i creixement constant. La marxa de les facultats en 1949 ho demostrava. L'ensenyament gratuït només va existir des de 1939 fins mitjans dels anys 50 i en proporcions gairebé testimoniales, però no eren atesos apart. Alumnes: 217 (1892); 669 (1940); 1066 (1953). Religiosos: 30 (1892); 229 (1927).

- **Escola Pia de Sarrià (1894).** Immaculada, 25-35 (abans Nova de Santa Eulàlia, s/n). Escolapis.

Col·legi Internat de pagament. 1^a, 2ª ensenyança, i Mercantil. Trasllat de l'Internat ja existent a Sant Antoni, i que a causa del constant augment dels externs van obligar a buscar un emplaçament nou dels interns, apartat i que permetés major cabuda. En 1890 es compraren els terrenys, i es construí un edifici de nova planta (1892-94). Durant les obres, en 1893 es compraren la resta dels terrenys que conformaren la finca quadrangular actual. Ja inagurat, havia d'acollir entre 140 i 160 interns de Sant Antoni; però la demanda va fer que des del principi es superessin aquestes xifres. En

1899, l'Internat deixà de dependre de Sant Antoni i va passar a ser un centre Escolapi més. Des de 1923 hi han alumnes migpensionistes i des de 1927 n'hi han també d'externs.

En 1933 es transformà en "Mútua Escolar Josep Gispert", per adaptar-se a les noves circumstàncies jurídiques en matèria d'educació a l'Estat. En 1936 fou assumit per la Generalitat com a Residència escolar de nens, però al poc temps es convertí en Escola Popular de Guerra per formació militar durant la Guerra Civil. Des de 1939 va recuperar el seu tarannà habitual. Alumnes: 200 (1895). Religiosos: 37 (1927).

- **Col·legi Sagrats Cors (1961).** Avinguda de Vallvidrera, 8-10. Sagrats Cors. Col·legi Externat. Inaugurat per paliar la manca d'espai que es sofria al Col·legi de Diputació, portant-se la 2ª ensenyança. Ocuparen un gran xalet amb uns extensos terrenys que serviren per construir el Col·legi actual, inaugurat en 1966. En 1979 es va agregar el Col·legi de les Religioses dels Sagrats Cors del Passeig de Reina Elisenda, 18 al mateix barri de Sarrià. En 1985 la unió va quedar consumada quan tota la 2ª ensenyança va passar a Reina Elisenda, i igualment tota la 1ª ensenyança de les dues cases es va agrupar en aquest edifici.

Alumnes: 158 (1961); 320 (1966); 1232 (1978); 1737 (fusió dels dos col·legis, 1979). Religiosos: 13 (1961); 15 (1966); 18 (1978); 5 (1995).

- **Col·legi Sagrats Cors -Sucursal (abans Col·legi Adoració Perpètua) (1979).**

Passeig Reina Elisenda, 18 bis (abans 14). Sagrats Cors.

Col·legi Externat. Es tracta del Col·legi fundat per les Religioses dels Sagrats Cors, que va ser incorporat a la casa anterior. Al mateix 1979 les religioses abandonaren la seva titularitat, deixant-ho tot en mans dels religiosos, encara que algunes continuaren treballant com a professores. No es pot considerar una nova fundació, ja que des de 1985 tots dos edificis funcionaven com una sola casa.

- **Col·legi Sagrat Cor (1963).** Eduard Conde, 17-23. Germans Coristes.

Col·legi de 1^a i 2ª ensenyança. En 1963 els religiosos, provinents del País Basc, compren uns terrenys amb una caseta de jardiner en la qual instal·len les primeres classes aquell mateix any. En 1967 es van construir diversos pabellons prefabricats per solventar la gran demanda existent. Per fi, entre 1971 i 1973 es va construir el gran edifici actual i les instal·lacions adjacents, enderrocant totes les construccions provisionals. Alumnes: 29 (1963); 85 (1964); 250 (1967); 895 (1986). Religiosos: 4 (1963); 12 (1988).

- **Col·legi del Reial Monestir de Santa Isabel (1993).** Rocabertí, 12 (abans Montserrat, 7). Legionaris de Crist.

Convent de clausura, originàriament ubicat a la cantonada Elisabets-Xuclà, al Raval. Fundat en 1554 com a alberg de dones, en 1564 es convertí en Convent de Monges Clarisses i sense ensenyança en cap moment. Expulsades en 1835, retornen en 1849; però al trobar-se l'edifici en estat ruïnós s'estableixen en una caseta a Sarrià (1878), mentre es construïa el nou convent que inauguraren en 1880. Únicament de clausura, en 1946 es fundà el Col·legi del Reial Monestir de Santa Isabel, de caire diocesà, per donar viabilitat econòmica a l'edifici. Les monges romangueren totalment apart del seu funcionament, i es traslladaren definitivament en 1990. El centre docent ha continuat vigent com a entitat diocesana dirigit pel seu fundador, fins que poc després de la mort d'aquest (1992) se'n feren càrrec del centre els Legionaris de Crist.

Sarrià va nèixer cap al Segle X, sent sempre un municipi molt petit respecte als altres (Sants, Gràcia, Sant Andreu). Va tenir un creixement demogràfic molt lent, compostant-se socialment de pagesos, botiguers i menestrals. Al Segle XIX va augmentar lleugerament gràcies a una immigració bàsicament burgesa de la ciutat, que s'hi va instal·lar. La classe obrera era pràcticament inexistent. Tot això va mantenir Sarrià com un municipi tranquil, força conservador, i sense cap conflicte social. Va ser el darrer terme municipal en ser annexionat a Barcelona, ja que va resistir independent fins 1921.

El primer establiment religiós al terme fou el Convent dels Caputxins (1578-1835), desaparegut amb la Desamortització de 1835. No va tenir cap tipus de tasca educativa. Després dels Caputxins, no hagué cap més fundació al poble fins tres segles més tard.

La primera comunitat docent en arribar a Sarrià van ser els Salesians, que van fundar primer una Escola d'Arts i Oficis (1884), i més tard un Col·legi annex (1891), que normalment han funcionat com una única casa. Totes dues cases eren tant Internat com Externat, i tant gratuït com de pagament, i sense establir diferències segons categoria. El seu tracte obert i compromés amb les classes populars, poc donat a tancar-se en sí mateixos, els va fer molt estimats a Sarrià i foren els que més directament van servir a l'alumnat sarrianenc de classe modesta.

La següent comunitat arribada van ser els Jesuïtes, amb un Internat (1892) traslladat de Manresa. Va ser un Internat d'altíssima categoria pels estaments privilegiats de la ciutat, d'espartà funcionament i molt alt nivell d'exigència acadèmic, ja propi dels Jesuïtes. Degut al seu caràcter d'Internat i a tenir un mode de viure i pensar apart de la resta del món, totalment tancats, la població sarrianenca amb prou feines se'n beneficià de la seva presència. L'inclusió d'alumnes externs des de 1905 tampoc va canviar aquesta tendència. Fou tancat temporalment entre 1914 i 1927, per ubicar les Facultats de formació de nous Jesuïtes.

Poc després arribaren els Escolapis, fundant un Internat (1894) fundat inicialment com a sucursal del Col·legi de Sant Antoni del Raval, i fou Col·legi independent en 1899. Des de 1927 també fou Externat. Sent un centre d'esència gratuïta, el seu alumnat hauria hagut de ser bastant divers socialment; però la seva ubicació a la zona el va convertir en un Col·legi d'èlit, al igual que altres centres de la zona. No van ser tan impermeables com els Jesuïtes, però el seu emplaçament en un lloc llavors molt apartat els va aïllar totalment.

Aquests tres col·legis han des de llavors la columna vertebral educativa del barri, sent els de més gran influència i tamany. Només s'ha de remarcar el tancament del Col·legi dels Jesuïtes entre 1914 i 1927, per raons internes de la Companyia. La seva incidència dins l'alumnat potencial de Sarrià fou desigual: molt els Salesians, menys els Escolapis, i molt poc els Jesuïtes. Excepte els Salesians, es van nodrir bàsicament d'alumnats provinents de la ciutat i de categoria social mitja-alta.

En 1932 van ser expulsats els Jesuïtes, i el seu Col·legi fou convertit en Escola Pública de la Generalitat. L'alumnat canvià molt, ja que els Jesuïtes tenien un públic molt fidel, i molts alumnes van continuar amb Ells a través d'una Acadèmia que els Jesuïtes van fundar, i on van continuar les seves activitats educatives sota un revestiment legalment laic.

Després de la Guerra Civil van ser reoberts tots tres Col·legis, mantenint-se la situació anterior a la República i la Guerra. S'ha de destacar que poc després va nèixer al Reial Monestir de Santa Isabel un Col·legi (1946), a càrrec d'un sacerdot, que al igual que els Salesians va tenir un paper destacat en l'alumnat sarrianenc.

A partir dels anys 60 es van fer noves fundacions: van arribar els Pares dels Sagrats Cors, amb un Col·legi (1961), que més tard va ser ampliat amb el que posseïen les Religioses dels Sagrats cors (1979). Poc després van arribar els Germans Coristes, amb un altre Col·legi (1963). Finalment, i d'una manera molt tardana, els Legionaris de Crist es van fer càrrec del Col·legi del Reial Monestir de Santa Isabel (1993).

Totes aquestes fundacions posteriors a la Guerra destaquen també per ser de dimensions grans, però sense arribar a les enormes proporcions de les anteriors. Amés, l'elitisme social ja no està tan accentuat, però en general encara continua predominant l'afluència d'alumnat provinent d'altres zones de la ciutat.

És molt destacable que, de la mitja dotzena de Col·legis fundats a Sarrià durant gairebé un Segle, cap d'ells ha desaparegut: tots han demostrat una gran longevitat, apart de ser de importants dimensions i gran demanda en el conjunt de la ciutat. Curiosament, en el procés iniciat als anys 70 que va suposar el tancament de molts col·legis per tota la ciutat (principalment en aquells barris millor atesos) i que va suposar la seva millor redistribució per tota la ciutat, Sarrià va ser una destacada excepció. No només no va perdre, sinó que va augmentar, i des de 1975 s'ha convertit en el barri amb més centres masculins de tota la ciutat. Actualment Sarrià té sis Col·legis, molt per davant de la resta de barris (qui més té és Gràcia, amb tres).

Sarrià ha acollit els més importants Internats de tota la ciutat, dirigits per les comunitats masculines més presents a la ciutat: Salesians, Jesuïtes i Escolapis, totes de grans dimensions i concurregudes pels principals estaments de la ciutat, i que després de la Guerra es van mantenir i van saber adaptar-se a les noves èpoques. No només això, sinó que posteriorment van fundar-se tres Col·legis més. Sarrià ha demostrat tenir un funcionament totalment diferent de la resta de la ciutat: cap dels seus col·legis ha desaparegut, no ha patit etapes de crisi ni descens, i inclús ha continuat augmentant quan altres barris perdien pes. Malgrat la voluntat de les comunitats masculines de reubicar-se per tota la ciutat a partir dels anys 70 i la sobrada oferta existent, ningú s'ha atrevit a marxar del barri.

Sarrià ha continuat funcionant com un cas apart fins l'actualitat, i manté la seva fama de ser un barri eminentment de col·legis, tant en la vessant masculina com en la femenina, però destacant la masculina per la seva regularitat.

VALL D'HEBRON

- **Col·legi Sant Joan Bosco (abans Fundación Planás) (1941).** Passeig Vall d'Hebron, 258 (abans s/n). Salesians.
- **Hogares Ana G. de Mundet (1957-1982).** Passeig Vall d'Hebron, s/n. Salesians. Orfanat de nois i noies. Els Salesians donaven classe als nois.

La Vall d'Hebron fou durant molt de temps una zona pertanyent al terme municipal d'Horta, fins la seva agregació a la ciutat. A la seva zona va existir el Monestir dels

Jerònims (1393-1835), desaparegut amb l'Exclaustració, i que va ser l'única casa religiosa existent a la zona durant segles. No va tenir cap tasca educativa. Fins el Segle XX estava pràcticament despoblat, existint només el petit nucli de Sant Genís dels Agudells, ja existent al segle X i de molt escàs creixement fins els anys 50, que va construir-se massivament per albergar població immigrada i de barraques. També llavors va nèixer el barri de Montbau, construït als anys 50 per les mateixes raons. Des de llavors s'ha anat urbanitzant massivament, de manera tan ràpida com cadúca, i creant-se multitud de barris ja sense cap vinculació amb Horta, però units pel Passeig que porta el seu nom.

L'única comunitat establerta a la zona han sigut els Salesians, fundant un Col·legi (1941). Aquesta casa ha sigut suficient per atendre a tota la zona. Posteriorment, els mateixos religiosos es van fer càrrec de l'ensenyament dels orfes de les Llars Mundet (1957-82).

Fins després de la Guerra Civil no es va fundar cap casa, per absència de població a la zona. Ni tan sols van existir Internats o correccionals, cases tancades que no necessitaven cap nucli urbà a la vora. Sí que es va donar en el cas femení.

VALLCARCA

- **Col·legi Parroquial Mare de Déu del Coll (1949).** Santuari, 28-30. MM. Sagrats Cors.

Els religiosos establiren una residència en 1928 i porten la parròquia, però fins 1949 no porten a terme l'obertura, molt precària, d'un Col·legi vinculat a la mateixa parròquia i al servei del barri.

- **Col·legi Crist-Rei (1958-1985).** Passeig Vall d'Hebron, 28-34 (abans Azucena, 2). Companyia Crist-Rei.

Col·legi de nois. Des de 1985 fins 1986 fou Diocesà, passant després a ser una entitat privada independent que va plegar definitivament el 2000.

- **Secció Filial nº 10 de l'Institut "Ausias March" (1969?).** Azucena, 2. Companyia Crist-Rei.

Incorporació de la 2ª ensenyança al projecte educatiu.

Vallcarca va nèixer com un petit nucli inclòs al terme municipal d'Horta, però geogràficament molt més proper a Gràcia, amb el qual ha acabat tenint molta més vinculació. Bàsicament va créixer com un barri d'estiueig i segona residència de menestrals i de la classe mitja-baixa de la ciutat. Paral·lelament va nèixer el petit barri del Coll, de caràcter més suburbial i pobre.

La primera comunitat arribada van ser els Missioners dels Sagrats Cors, obrint un Col·legi (1948) annex a la seva Parròquia oberta en 1928. Malgrat estar insert dintre de Vallcarca, en realitat el Col·legi es troba en l'extrem Est del barri i mira cap als barris del Coll (pertanyent a Vallcarca) i del Carmel (pertanyent a Horta), suburbi de barraques d'Horta, molt més necessitats.

Posteriorment va arribar la Companyia de Crist-Rei, fundant un Col·legi (1969-85). Igualment, el seu objectiu tampoc és el nucli del barri de Vallcarca, ja que es va situar en l'extrem Nord del barri, per atendre al barri de Penitents.

Vallcarca ha rebut dues cases d'ensenyament força tardanes, ja que el barri ja estava prou format a principis del Segle XX, i aquestes es van fundar molt tardanament. En tot cas, podrien semblar suficients. Però totes dues es dedicaren a atendre petites zones perifèriques del barri: el Coll, el Carmel, i Penitents, molt més marginals i necessitades. Per tant, el nucli urbà pròpiament dit de Vallcarca s'ha quedat sense cap casa d'ensenyament de cap comunitat religiosa masculina.

VALLVIDRERA

- **Ciudad de los Muchachos. Casa Puig (1963-1977).** Carretera de l'Arrabassada, s/n. La Salle.

Casa d'acolliment de nens. Es tracta d'una sucursal de l'Asil Municipal del barri del Port (Zona Franca), que un any abans havia estat posat sota la direcció dels religiosos, i que va escollir aquest emplaçament per ampliar els seus serveis. Només classes per interns.

- **Escolania del Temple del Tibidabo. Casa de Formació (1980-96).** Santuari del Tibidabo, s/n. Salesians.

Establerts al cim del Tibidabo des de 1912, havia una Escolania per a aspirants a integrar-se dins dels Salesians. No hi han referències de l'Escolania fins 1980 amb 1ª ensenyança, i tampoc queda clar si s'obren les portes a tot tipus d'alumnat.

- **Col·legi de l' Esperança. Reeducació (1983-1995).** Carretera de Vallvidrera al Tibidabo, s/n. Amigonians.

Trasllat de la casa de Wad-Ras, 98 en el Poblenou. Dedicats a l'ensenyament de joves mitjançant la reeducació i prevenció. Internament, ensenyament i cura.

Vallvidrera va ser un terme municipal independent fins 1892, en què fou absorbit per Sarrià. A la seva vegada, es va integrar a Barcelona en 1921, quan Sarrià va ser agregat a la ciutat. Localitzat a la Serra de Collserola, és de caràcter muntanyós i sempre molt poc poblat. Ni tan sols al Segle XX, quan va adquirir protagonisme com a lloc d'estiueig, va tenir un gran creixement demogràfic, però sí va millorar la seva comunicació amb la ciutat

Els primers que arriben són els Germans de La Salle, amb una Asil d'acollida de nens i joves (1963-77). Posteriorment arriben els Amigonians amb una Col·legi d'acolliment i reeducació de joves (1983-95), traslladada des del Poblenou. I, finalment, els Salesians van obrir una Escolania (1980-96) al Temple del Tibidabo, dedicada a formar futurs Salesians.

Totes aquestes cases han desaparegut actualment, de manera que ja no queda cap casa d'ensenyament al barri.

Degut a la seva petitesa, cap comunitat masculina s'instal·la a la població fins a dates molt recents. Amés, les cases fundades són molt tardanes i tampoc són pròpiament

col·legis, sinó cases de caràcter tancat i reeducatiu. Això també s'ha degut a la seva proximitat a Sarrià, barri amb una oferta educativa sobrada que feia innecessària (i poc pràctica) qualsevol fundació a un nucli urbà tan petit. Per tant, la població escolar de Vallvidrera no ha sigut atesa realment per cap comunitat, ja que les poques presents han tingut una activitat apart de la possible població escolar del barri.

VERNEDA

La Verneda forma part de l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, i en aquest cas abarca una zona en què no va haver cap nucli urbà nascut a causa de la creixent industrialització del municipi. En realitat es tracta de l'antic nucli urbà de Sant Martí i els seus voltants, demogràficament molt reduït comparat amb els nuclis obrers nascuts posteriorment (Clot, Camp de l'Arpa, Poblenou). Fins els anys 50 la Verneda fou una zona eminentment agrària, i des de llavors es construïren diversos grups residencials. Primer s'allotjaren barraquistes expulsats de Pedralbes amb motiu del Congrés Eucarístic (1953), i després molts altres grups de blocs de vivendes per obrers i immigrants, fins configurar el barri actual. També als anys 70 sorgí el barri de barraques de la Perona, erradicat a finals dels 80.

Mai cap comunitat masculina ha fundat cap casa en aquest barri.

VILAPICINA

Vilapicina va nèixer durant el Segle XIX com un petit nucli urbà a cavall de les llavors poblacions independents d'Horta i Sant Andreu del Palomar, i integrat dintre aquest darrer municipi. Mai va ser de gran tamany ni extensió, i el seu creixement es va donar des dels anys 40 i 50 amb la desproporcionada construcció a la zona limítrofa de Nou Barris.

Mai cap comunitat masculina ha fundat cap casa en aquest barri.

ZONA FRANCA

- **Col·legi Nostra Senyora del Pilar de la Factoria SEAT (1956-1977).** Vivendes Seat. Passeig de la Zona Franca (abans Paseo Puerto Franco). Marianistes.
- **La Salle-Port (abans *Hogar La Salle-Nostra Senyora del Port*) (1962-1977).** Passeig Zona Franca, 56 (abans Paseo Puerto Franco). La Salle.
Aquesta casa té el seu origen en l'Asil Municipal de Nostra Senyora del Port, dedicat inicialment a l'acolliment de vagabunds, pobres i alcohòlics, i la reforma de dones, tasca que fou a les Esclaves de Maria Immaculada des de 1929. A posteriori es va fundar una sucursal a un edifici apart, dedicada a l'asilament i reforma per nois, que en 1963 va ser cedida als religiosos fins que va acabar-se quan l'Ajuntament va tancar les instal·lacions. Llar i classes pels interns. No havien classes per externs.
- **Escola d'Educació Especial Nostra Senyora de Montserrat (1980).** Energia, 17-19 (abans s/n). Marianistes.

Fins el primer terc del Segle XX, a l'actual barri de la Zona Franca només havien dues petites barriades. Per una banda el barri del Port, nascut al voltant de la Carretera del mateix nom que vorejava la Muntanya de Monjuïc per Ponent, a mig camí entre l'actual Gran via i el mar. I per altra banda Can Tunis, un petit barri de pescadors nascut a principis del Segle XIX tocant a la costa de Barcelona, en la falda de Montjuïc, i estretament vinculat al Port. Tots dos eren nuclis molt petits, fins que als anys 20 a causa de l'immigració massiva van començar a créixer a gran escala fins convertir-se en suburbis marginals.

La Zona Franca té el seu origen en una gran porció de terreny pertanyent a l'Hospitalet de Llobregat, que a principis dels anys 30 fou annexionada a Barcelona per establir allà una gran zona industrial. Projectada durant la República, el projecte fou abandonat a causa de la Guerra Civil, i no es va dur a terme (substancialment modificat) fins els anys 50 i 60. Com a conseqüència, van néixer nous polígons de vivendes adjacents per allotjar als seus treballadors, com van els polígons de vivendes SEAT i Eduard Aunós construïts als anys 50.

En tota l'àrea no va haver cap presència de comunitats masculines, mentre existiren únicament els petits nuclis del Port i Can Tunis, malgrat la seva marginalitat. Fou amb la construcció i la conseqüent immigració massiva dels nous polígons residencials que varen començar a arribar alguns religiosos.

Els primers en arribar van ser els Marianistes amb un Col·legi (1956-77), específicament obert per atendre al alumnat de les vivendes SEAT.

Posteriorment van arribar els Germans de La Salle, establint-se al barri del Port. Però es tracta de la secció masculina de l'asil Municipal (1962-77), i per tant no va tenir cap incidència directa en el barri.

En 1977 la Zona Franca va quedar sense cap activitat, quan les dues comunitats van cessar les seves activitats. Només s'ha obert una Escola Especial per deficients i discapacitats a càrrec dels Marianistes (1980), amb la limitació que això suposa. També està ubicada a les vivendes SEAT.

Per tant, es pot concloure que el Barri del Port, malgrat rebre als Germans de La Salle, no se'n va beneficiar, ja que aquests van treballar en un organisme públic de reclusió. Tampoc Can Tunis ha tingut cap presència, i ha estat totalment abandonat. Només la zona dels nous polígons de vivendes adjacents a la Zona Franca van tenir un Col·legi dels Marianistes que va acabar desapareixent.

NOU BARRIS

Tota aquesta zona pertanyia a l'antic terme municipal de Sant Andreu, de la qual van sorgir des dels anys 50 multitud de barris destinats a barraquistes i població immigrada de la resta d'Espanya. En general, tots aquests barris són de vida molt recent (entre 30 i 60 anys), van ser construïts molt ràpidament i amb grans deficiències i mancances, per una classe social baixa immigrada, i amb endèmics problemes estructurals.

Cap comunitat masculina s'ha establert en cap dels diversos barris que conformen aquesta àrea.

5-CENTRES FEMENINS CLASSIFICATS PER BARRIS

BARRI GÒTIC

- **Beateri (1522-1803).** Plaça de les Beates. Beates Dominiques.
 Casa de vida en comunitat. Agrupa diverses dones que viuen compartint una gran devoció cristiana, però sense categoria de monges ni Institut religiós. Per mantenir-se es dediquen a l'ensenyament gratuït de nenes, dirigit més a les labors que als estudis de lletres o números. No està documentat amb exactitud des de quan es van dedicar a aquesta activitat, però si van fer-ho des del principi serien la primera comunitat en termes absoluts a la ciutat.
- **Convent de Nostra Senyora del Roser (1803-1884).** Plaça de les Beates, 3. Beates Dominiques - Dominiques de l'Ensenyança.
 Continuació de la casa anterior, possiblement al mateix emplaçament. Entre 1798 i 1803 es construí una Església, cosa que suposà aconseguir la categoria de Convent. L'ensenyament ja és present amb absoluta seguretat; prova d'això és la seva pervivència en 1835 gràcies a aquesta activitat, ja que amb una simple vida en comunitat això no era possible. En 1884 es traslladà a un nou edifici a Mallorca, 349 - Roger de Flor, 220 dins la Dreta de l'Eixample.
- **Convent-Escola de Nostra Senyora de l'Ensenyança (1650-1655).** Cucurulla, 6 - Arcs, 5. Companyia de Maria.
 Convent de clausura i Escola gratuïta de nenes, tant per internes com externes. Inicialment, i per manca d'un espai més adient, es van allotjar en el Palau Jossà (actual "Real Círculo Artístico"), on ràpidament van iniciar les seves tasques docents. L'ensenyament constava únicament d'aquelles tasques pròpies de la dona a la llar, i posteriorment es van afegir l'ensenyança de lectura, escriptura i números.
- **Ídem (1655-1840; 1845-1875).** Avinyó - Call - Baixada de Sant Miquel - Pas de l'Ensenyança. Companyia de Maria.
 Trasllat de la casa anterior instal·lant-se al Palau de l'Arquebisbe, edifici molt més gran i pràctic per les seves activitats. Degut a la seva tasca docent van ser sempre respectades en aquelles èpoques més dures: Guerra de Successió, ocupació napoleònica, Trienni Liberal, Crema de Convents i Exclaustració de 1835, i Desamortització de 1837. Només en l'interval de 1840-45 es van traslladar forçosament a altres recintes, a instàncies de l'Ajuntament. Retornades en 1845, les Monges van continuar la seva tasca fins que l'enrunament de l'edifici va obligar-les a traslladar-se a un nou edifici a la Dreta de l'Eixample en 1875. Alumnes: 859 (1836), 400-500 externes (1842).
- **Ídem (1840-1842).** Plaça Sant Pere, 1. Companyia de Maria.
 Trasllat de la casa anterior allotjant-se a l'antic Monestir de Sant Pere de les Puelles de Monges Benedictines, que des de l'Exclaustració de 1835 i fins llavors havia servit d'allotjament per famílies de militars pobres i retirats. Al poc temps reiniciaren les tasques docents fins 1842, que l'Ajuntament va decidir convertir-lo en Presó, i les Religioses van ser traslladades de nou a l'antic Monestir de Sant Maties de Monges Jerònimes, al barri del Raval.

- **Col·legi de Nostra Senyora de Loreto (1845-1865?).** Plaça Santa Anna (ara Avinguda Portal de l'Àngel, entre Cucurulla-Archs i Comtal-Santa Anna). Pis. Sagrada Família de Bordeus-Loreto.

Col·legi i Internat de pagament per noies. 1ª ensenyança. Després d'una estància d'unes setmanes a un pis prop de Santa Maria del Mar, sense ensenyament, lloguen un pis a una finca del Marquès de Cerdanyola, i ja obren el Col·legi a finals de 1845. No s'ha pogut saber exactament quan es van traslladar, però és molt probable que ho fessin amb motiu dels enderroc per la connexió del Portal de l'Àngel i el Passeig de Gràcia cap a 1865.

- **Ídem (1865?-1880).** Plaça Cucurulla. Sagrada Família de Bordeus-Loreto. Trasllat de la casa anterior.
- **Ídem (1880-1884).** Riera de Sant Joan, 6 Pral. Sagrada Família de Bordeus-Loreto. Trasllat de la casa anterior, al Palau del Marquès de Sentmenat. Establertes de lloguer. És possible que després de 1884 aquesta casa funcionés més temps, o donés cabuda a alguna activitat congregacional de l'Institut. Posteriorment, el Palau va acollir el Col·legi de les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell des de 1897. En tot cas, l'apertura de la Via Laietana en 1909 va acabar amb l'enderroc d'aquesta finca.
- **Ídem (1884-1895?).** Rambla dels Estudis. Sagrada Família de Bordeus-Loreto. Trasllat de la casa anterior. Aquesta casa podria tractar-se de la mateixa finca que fa cantonada amb Portaferrixa; per tant es tractaria del mateix emplaçament que ve a continuació. Surt anomenada amb aquesta adreça entre 1884 i 1888.
- **Ídem (1895?-1924).** Portaferrixa, 7-9. Sagrada Família de Bordeus-Loreto. Trasllat de la casa anterior. Col·legi Externat de pagament, no està clar si es tracta d'una finca contigua a l'anterior o un simple canvi d'adreça. En tot cas, el col·legi apareix localitzat a Portaferrixa clarament des de 1895. Es tracta d'una finca dels Marquesos d'Aitona i Desplà, i en aquest cas les Religioses no lloguen un pis sinó tot l'edifici. No consta escola ni places gratuïtes, però les alumnes d'aquest Institut formaven molt sovint congregacions que organitzaven activitats d'ajuda i caritat en altres llocs. Incendiat en 1909, fou reobert en Setembre de 1911. En 1924 fou traslladat a Mallorca, 274 dins la Dreta de l'Eixample, seguint la tendència imperant a l'època. Alumnes: 100 (1908).
- **Escola de Beneficència de la Mare de Déu de la Mercè (1854-1884?).** Mercè, 30 - Plaça de Sant Just, 11. Carmelites de la Caritat. Escola gratuïta per a noies obreres. De 5 a 12 anys.
- **Ídem (1884?-1896?).** Mercè, 16. Carmelites de la Caritat. Trasllat de la casa anterior.
- **Ídem (1896?-1922?).** Ample, 15. Carmelites de la Caritat. Trasllat de la casa anterior. Des de 1915 la casa subsisteix, però ja no s'indiquen les religioses ni la finalitat. Alumnes: 100 (1899); 120 (1910). Religioses: 10 (1899).

- **Col·legi de Sant Rafael - Asil de Serventes (1857-1993).** Lledó, 11. Carmelites de la Caritat.

Col·legi Internat de pagament establert al Palau Mercader, edifici de principis del segle XVIII. Amb algunes places gratuïtes (10 en 1899). Alumnes: 150 (1908); 125 (1910). Amés, també fa d'Asil gratuït de Serventes sense casa. Places: 63 (1899); 65 (1912). També hi han classes dominicals per les mateixes serventes. També fa de Seu Provincial, almenys des de la desaparició de la casa de Ample. Religioses: 30 (1927).

- **Col·legi de les Germanes Andarió (1857-1858).** Avinyó, 23. Escolàpies.
Col·legi familiar, traspassat a les Escolàpies. Internat i Externat. Alumnes: 160.

- **Col·legi (1858-1867).** Avinyó, 20. Escolàpies.

Trasllat de la casa anterior. Es tracta d'un altre Col·legi, portat per Josefa Espinàs des de la seva fundació en 1824, i que a la seva mort fou traspassat a les religioses. Segurament devia de ser de dimensions més espaioses i funcionals.

- **Col·legi (1867-1873).** Pi, 5. Escolàpies.

Trasllat de la casa anterior. Situada a la Casa del Baró de Maldà, que després fou ocupada pel Fomento de la Producción Nacional. En 1873 fou traslladat a la Dreta de l'Eixample, a Aragó 304 i Llúria 64.

- **Col·legi de l'Infant Jesús (1860-1861).** Portal de L'Àngel, 10. Dames Negres.
Col·legi Externat de pagament per noies. Establertes les monges en 1860, obren l'escola a l'any següent en el mateix lloc. Situada a l'alçada de l'actual Plaça de Pi i Sunyer. En 1861 van traslladar el Col·legi a una casa de Gràcia.

- **Ídem (1863-1865).** Plaça Santa Anna. Dames Negres.

Després d'un breu trasllat a Gràcia (1861-63), tornen al Barri Gòtic. Però en 1865 es traslladen definitivament a Sant Gervasi (Travessera de Gràcia, 55-65), transformant el Col·legi en Internat.

- **Asil de noies joves (1861-1865).** Portal de l'Àngel, 10. Adoratius.

Casa-Asil de noies joves per reformar. Establertes de manera provisional, s'allotjaren amb les Dames Negres que havien arribat un any abans. Amb motiu de les obres per connectar el Portal de l'Àngel fins el Passeig de Gràcia, la finca és enderrocada i les religioses es veuen obligades a abandonar la finca.

- **Ídem (1865-1865).** Portaferrissa, 13. Adoratius.

Trasllat de la casa anterior. Establertes provisionalment a la Casa Malgarola, propietat de la Marquesa de Moya i destacada mecenes de l'Institut, mentre preparaven el trasllat a la casa de Travessera de Gràcia, 1 a la Vila de Gràcia.

- **Ídem (-1865?-).** Pont de la Parra. Adoratius.

Possible trasllat de la casa anterior. En algunes fonts s'esmenta aquesta adreça, mentre l'Institut no la reconeix i només esmenta la de Portaferrissa. No hi han més dades.

- **Col·legi de les Germanes Llopart (1862-1863).** Bou de la Plassa Nova.
Caputxines Divina Pastora.

Primera casa a Barcelona, fent-se càrrec d'un Col·legi familiar.

- **Col·legi Divina Pastora (1863-1865).** Sant Pere més Alt, 3. Pis. Caputxines Divina Pastora.
Trasllat de la casa anterior. Es tracta d'un pis, que aviat queda estret i imposa un nou trasllat.
- **Ídem (1865-1877).** Torrent de Jonqueres, 1 - Plaça de Jonqueres (ara Bilbao). Caputxines Divina Pastora.
Trasllat de la casa anterior. Finalment es trasllada definitivament a un edifici nou, a Bailén 38-40 a la Dreta de l'Eixample.
- **Convent de Montsió (1351-1835; 1846-1868; 1875-1888).** Plaça de Santa Anna, 17. Dominiques.
Convent de clausura. Exclaustrades en 1835, fou instal·lat el Liceu de Música fins 1846, en què les monges van tornar. Novament expulsades en 1868, va funcionar com a Cuartell fins el seu retorn en 1875. El mal estat de l'edifici les va obligar a traslladar-se.
- **Ídem (1888-1947).** Rambla de Catalunya, 115 - Rosselló. Dominiques.
Trasllat de la casa anterior fins 1947, en què fou traslladat a Esplugues fins l'actualitat.
- **Escola del Convent de Montsió (-1863?-).** Plaça de Santa Anna, 17. Dominiques.
En 1863 apareix documentada puntualment una Escola particular per a noies en aquest Convent, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls.
- **Convent de Santa Teresa (1588-1835; 1846-1936).** Mare de Déu, 2 - Canuda, 12. Carmelites Descalces.
Convent de clausura. Exclaustrades en 1835, van retornar en 1846. Després de la Guerra Civil el Convent es va traslladar a Sarrià fins l'actualitat.
- **Escola del Convent de Santa Teresa (-1863?-).** Mare de Déu, 2 - Canuda, 12. Carmelites Descalces.
En 1863 apareix documentada puntualment una Escola particular per a noies en aquest Convent, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls.
- **Escola Parroquial de Santa Anna (1863-1917).** Plaça de Santa Anna, 14. Dames Negres.
Escola Parroquial gratuïta per noies. Segons dades de l'Institut, en 1863 s'obre una escola que amb seguretat es tracta de l'Escola Parroquial que allà ja subsistia abans. També s'esmenta una escola apart a la mateixa plaça, que segurament degué ser una ampliació d'aquella. Fins 1914 es diuen explícitament a les Dames Negres, però l'escola segueix sortint fins 1922. Alumnes: 49 (1908); 30 (1910).
- **Reial Monestir de (Sant Antón i) Santa Clara (1233-1713).** La Ciutadella. Benedictines.

Fundat en 1233, sense ensenyament. En 1713 fou destruït per culpa de la Guerra de Successió, i la construcció de la fortificació de la Ciutadella va impedir que fou reconstruït. Anys després es va traslladar a l'emplaçament següent.

- **Ídem (1716-1835; 1854-1868; 1872-1936).** Comtes, 6-8 (abans 1) - Plaça del Rei, 19. Benedictines.

Trasllat de la casa anterior. Expulsades en 1835, va passar a ser seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Van tornar en 1854, encara que part de l'edifici va continuar funcionant com amb l'Arxiu. En 1868 les religioses foren desallotjades de nou, retornant definitivament en 1872. Des de llavors el Monestir va fer una vida tranquil·la fins la Guerra Civil, que fou traslladat a Sant Gervasi i després a Ripollet fins la seva desaparició (1952).

- **Escola gratuïta del Monestir de (Sant Antón i) Santa Clara (1864?-1868; 1872-1877?).** Comtes, 6-8 (abans 1) - Plaça del Rei, 19. Benedictines.

Es parla d'ensenyança gratuïta de nenes en 1864 i 1877, a càrrec de les religioses. Després del desallotjament (1868-72), sembla que al tornar van reprendre l'activitat, i és imprecisable quan deixaren d'exercir.

- **Col·legi-Obrador de la Sagrada Família (1866-67).** Corríbia, 15 (actualment Avinguda de la Catedral - Tapineria). Filles de la Caritat-Franceses.

Casa fundada específicament per noies de famílies de bona posició vingudes a menys, a qui se'ls feia impossible costejar un Col·legi de pagament i a la vegada anar a Escoles gratuïtes de beneficència. També comptava amb places gratuïtes per noies de classe modesta, sense les circumstàncies abans dites. Per manca d'espai degut a les demandes, es van traslladar a Casp, 75 al barri del Fort Pius.

- **Residència (1869-1875).** Montcada, 25. Filipenses.

A causa de la Revolució de 1868, les Filipenses perden totes les seves possessions a Mataró, casa mare i fundacional fins llavors. L'Institut gairebé es dissol, però la fundadora i dues religioses més decideixen establir-se a Barcelona a la Casa Puig Oriol. Es tracta d'un simple refugi donada la seva situació, sense establir ensenyament. No se sap si van marxar poc després, o van esperar a millorar la seva situació per fundar una casa més estable. En tot cas, l'establiment fou provisional i sense cap activitat.

- **Casa d'Ensenyança (1875-1880).** Pont de la Parra, 1. Filipenses.

Probable trasllat de la casa anterior, a una finca que acabaven de deixar lliure les Adoratius. La comunitat ja s'estableix formada com a tal, i incorporant la docència. S'obren classes gratuïtes per a noies del barri de Santa Maria del Mar, i classes dominicals per a serventes. En 1880 es traslladaren a la nova Casa Mare de Via Augusta, 75 al municipi de Sant Gervasi.

- **Casa (1875-1876).** Sant Pere Mitjà. Pis. Dominiques de l'Anunciata.

Fundació inicial de l'Institut dins el casc urbà de la ciutat, sense ensenyament. Van instal·lar-se buscant un local més espaiós per dedicar-se a l'ensenyament.

- **Casa d'Ensenyança (1876-1876).** Comtal. Pis. Dominiques de l'Anunciata.

Trasllat de la casa anterior. Lloc més espaiós, on va obrir classes diürnes i nocturnes. Però al poc temps els locals es quedaren petits i es tornen a traslladar.

- **Casa d'Ensenyança i Pensionat de Senyores (1876-1884?).** Sant Pere més Alt. Pis. Dominiques de l'Anunciata.
 Trasllet de la casa anterior. Un gran pis, molt més espaiós, que sí ofería condicions més adequades. Continuen les classes diürnes i nocturnes. Des de 1880 incorporen una Residència de senyores grans. Malgrat el costós lloguer, les religioses aguantaren i només van marxar a causa del soroll d'una fàbrica situada a la mateixa finca.
- **Casa d'ensenyança de Dominiques (1884?-1887?).** Riera de Sant Joan, 19, 1º. Dominiques de l'Anunciata.
 Trasllet de la casa anterior. Augmenta el nombre de senyores acollides, però disminueixen les alumnes. Casa esmentada en 1884 i 1887 en aquesta adreça com a Casa d'Ensenyança de Dominiques, que sembla amb tota seguretat que és aquesta.
- **Col·legi Santa Catalina de Siena i Asil del Salvador dels Pàrvuls (1887?-1909).** Mercaders, 21 1º. Dominiques de l'Anunciata.
 Trasllet de la casa anterior al pis d'un antic palau. Continua la seva funció com a Col·legi de pagament per noies. Des de 1896 fins 1901 funcionà un Asil de noies anomenat "del Salvador dels Pàrvuls". A causa de l'apertura de la Via Laietana va tenir que traslladar-se. Alumnes: 25 (1902).
- **Ídem (1909-1936).** Trafalgar, 50-52. Dominiques de l'Anunciata.
 Trasllet de la casa anterior, llogant diversos pisos de la finca. El Col·legi prosperà, i en 1917 inclús va llogar un altre pis de la finca. Amb 1ª ensenyança, en 1917 el centre ja tenia 2ª ensenyança i inclús de Magisteri. Alumnes: 60 (1908 i 1910). Religioses: 16 (1927).
- **Col·legi (1877-1884?).** Palma de Sant Just, 1 1º. Mercedàries.
 Primera fundació de l'Institut al casc urbà de la ciutat, amb religioses provinents de la Casa Mare de Sant Gervasi, encarregant-se del Col·legi d'una mestra laica que el va traspasar. Degut a la manca de mitjans i a la necessitat de trobar locals més amplis degut a la gran demanda, la casa va patir constants moviments posteriors.
- **Ídem (1884?-1887?).** Rosich, 3. Mercedàries.
 Trasllet de la casa anterior. Ressenjada en 1884 i 1887.
- **Ídem (1887?-1895?).** Banys Vells / Princesa. Mercedàries.
 Trasllet de la casa anterior. En aquest període estigué a dues direccions, sense que se sàpiga quan va ser el trasllat.
- **Ídem (1895?-1902).** Montcada, 1. Mercedàries.
 Trasllet de la casa anterior. Ressenjada en 1895 i 1896.
- **Ídem (1902-1905).** Riera de Sant Joan, 20-22. Mercedàries.
 Trasllet de la casa anterior. Ressenyat entre 1912 i 1922, segurament podia tenir altres usos.
- **Ídem (1905-1906).** Nova de Sant Francesc. Mercedàries.

Trasllat de la casa anterior. Segons algunes fonts, les Mercedàries passaren directament de Rosich a Cucurulla; per tant, el pas per les anteriors direccions fou molt efímer.

- **Ídem (1906-1911).** Cucurulla, 9. Mercedàries.
Trasllat de la casa anterior.
- **Col·legi Mare de Déu de la Mercè i Sant Pere Nolasc (1911-1919).** Plaça Reial, 12. Mercedàries.
Emplaçament gairebé definitiu. En aquesta etapa ja queda clar que es tracta d'un Col·legi de pagament. Apart, una escola dominical per obreres i serventes regida per ex-alumnes com obra post-escolar. Ensenyança i moralització. Cap a 1920 es trasllada a Provença, 283 a la Dreta de l'Eixample.
- **Col·legi de la Presentació de la Santíssima Verge (1878-1887?).** Carders, 15. Dominiques de la Presentació.
Fundació inicial de la casa d'ensenyament més antiga de l'Institut, de la qual hi han només dues referències en 1884 i 1887, i es va traslladar en data indeterminada.
- **Ídem (1887?-1895?).** Cucurulla, 4. Dominiques de la Presentació.
Trasllat de la casa anterior.
- **Ídem (1895?).** Bellafila, 4 - Palma de Sant Just. Dominiques de la Presentació.
Trasllat de la casa anterior. Col·legi de pagament per noies, ja establertes en un edifici construït per elles que ha sigut definitiu. Esmentat per primera vegada en 1895. 1ª ensenyança. Alumnes: 200 (1908). Religioses: 15 (1927).
- **Secció filial nº 2 de l'Institut "Montserrat" (1967-73).** Bellafila, 4. Dominiques de la Presentació.
- **Casa d'Ensenyança (1878-1879).** Grunyí, 5. Carmelites Tereses de Sant Josep.
Trasllat de la casa de Peu de la Creu, 3 del Raval. Al poc temps torna a traslladar-se, ara fora del casc urbà, al Passeig de Sant Joan 209-211 en la Dreta de l'Eixample.
- **Casa d'ensenyança (1880-1880).** Freneria, 14. Teresianes.
Trasllat de la casa inicial de les Teresianes a la ciutat. Ja es van donar algunes classes, però a molt poques alumnes i sense ser formalitzar-se com a Col·legi. Va desaparèixer al tralladar-se tota la comunitat a la casa de Travessera de Gràcia, 260.
- **Col·legi de Jesús-Maria (1881-1884?).** Canuda. Jesús-Maria.
Col·legi Externat de pagament. Aquesta casa d'ensenyament té el seu origen en un Col·legi privat anterior, portat per una senyoreta anomenada Loreta Feliu. Quan aquesta va ingressar dintre de l'Institut, el Col·legi es va incorporar automàticament a la xarxa docent de les religioses. Aviat es va traslladar.
- **Ídem (1884?-1887?).** Sant Pere més Baix, 35. Jesús-Maria.
Trasllat de la casa anterior. Entre 1884 i 1887 apareix ressenyada aquesta casa d'ensenyança.
- **Ídem (1887?-1890).** Riera de Sant Joan. Jesús-Maria.

Trasllat de la casa anterior. Va durar molt poc, ja que mentres es construïa el nou edifici a Casp 50-52, dins la Dreta de l'Eixample.

- **Col·legi del Sagrat Cor (1881-1894).** Mercaders, 36 pral. Filipenses.
Col·legi i Residència de noies. La primera fundació realitzada tenint com a centre neuràlgic a Sant Gervasi.
- **Col·legi de Jonqueres (1882-1895?).** Arc de Jonqueres, 1 - Riera de Sant Joan, 45. Teresianes.
Col·legi Externat de pagament per noies. 1ª ensenyança. Pertanyent a la germana d'un sacerdot amic de l'Institut, que el cedeix gratuïtament. Posteriorment la mateixa finca podria haver sigut de les Germanes de la Sagrada Família de Natzaret, però és només una hipòtesi.
- **Ídem (1895?-1902).** Riera de Sant Joan, 22 1°. Teresianes.
Trasllat de la casa anterior, molt aprop de la vella finca: gairebé enfront. És segur que va estar en aquest lloc, però no hi han més detalls.
- **Col·legi Teresià de Jesús, Maria i Josep (1902-1921).** Bilbao, 199 (ara Via Laietana, entre Comtal i Fontanella). Teresianes.
Trasllat de la casa anterior. Ara ja té nom específic. Alumnes: 100 (1908); 155 (1910). Religiosas: 12 (1927).
- **Casa de Beneficència (1883-1884).** Comtal. Carmelites Missioneres.
Dedicada a la vetlla i atenció de malalts. Per motius de supervivència, va derivar en la casa següent.
- **Casa d'Ensenyança i Beneficència (1884-1895?).** Abaixadors, 2. Carmelites Missioneres.
Fusió de les cases obertes en 1883 en els carrers Ferlandina, en el Raval (dedicada a l'ensenyament), i Comtal (dedicada a l'assistència sanitària), donant com a resultat una casa única d'ensenyament i de vetlla de malalts d'acord amb l'esperit de l'Institut.
- **Casa de Beneficència (1895?-1896?).** Basea, 31. Carmelites Missioneres.
Possible trasllat de la casa anterior, a una antiga casa senyorial del Segle XVI dita *Can Serrallonga*. Apareix referida en 1895 i 1896 com a Casa de Beneficència a càrrec de les *Carmelitas Terciarias Descalzas*, el nom habitual que rebien llavors aquestes religioses i difícilment podria tractar-se d'un altre Institut de Carmelites. Ni el mateix Institut l'esmenta; per tant, va ser un emplaçament brevíssim. La finca va desaparèixer cap a 1909 amb l'obertura de la Via Laietana i es trobava a l'alçada dels números 11-12; però en tot cas, cap a 1900 ja es va produir el trasllat a l'establiment següent.
- **Escola de Beneficència de Santa Maria del Mar (1896?-1975).** Banys Vells, 9 1° (abans 3). Carmelites Missioneres.
Trasllat de la casa anterior. Esmentada des de 1901. Més tard apareix com a Escola Parroquial gratuïta de noies, adscrita a les escoles parroquials de Santa Maria del Mar. Alumnes: 60 (1908); 65 (1910). Religioses: 10 (1901).

- **Casa d'Ensenyança (1884?-1885).** Gignàs, 41. Filipenses.
Una de les moltes fundacions de les religioses de petites dimensions i escassos mitjans, de la qual no hi ha més constància que la seva existència en un moment concret.
- **Escoles Parroquials Puríssima Concepció.** Plaça de Santa Anna, 14 / Parròquia de Santa Anna. Sagrada Família de Natzaret.
Escoles parroquials de nois i noies, atribuïdes amb més fiabilitat a les Dames Negres. És possible que passés a Elles, mentres les Dames Negres tindrien una casa propera; pero no està comprovat. En tot cas, les Escoles Parroquials van desaparèixer en 1917.
- **Col·legi de Sant Josep (1884-1906).** Santa Anna, 10. Pis. Sagrada Família de Natzaret.
Oberta com a simple comunitat, en 1886 adquireixen un altre pis de la finca i obren una Residència de senyores; i poc més tard comencen les classes de 1ª ensenyança per noies externes. En 1898 es tanca la Residència, deixant la casa únicament com a Col·legi.
- **Ídem (1908-1914).** Arc de Jonqueres, 8 1° (ara Via Laietana, 52-54). Sagrada Família de Natzaret.
Després d'una breu estància a Girona, 64 a la Dreta de l'Eixample la casa torna al Barri Gòtic. Col·legi de pagament per noies. Un Col·legi ja és esmentat en 1902 sense les religioses, i aquestes només apareixen mencionades explícitament des de 1908. Va sobreviure a l'apertura de la Via Laietana. Alumnes: 15 (1908); 18 (1910).
- **Ídem (1914-1986).** Josep Anselm Clavé, 27 - Nou de Sant Francesc, 16. Sagrada Família de Natzaret.
Trasllat de la casa anterior. Ensenyança elemental. Després fou reconvertit en Parvulari. Religioses: 14 (1927).
- **Col·legi pel Servei Domèstic (1888-1890).** Comtal, 35 2°. RR. del Servei Domèstic.
Primer emplaçament a la ciutat, de lloguer. Ja està documentat l'ensenyament per serventes. Van ser desallotjades, i tota la finca va ser llogada als Germans de La Salle on establiren el Col·legi Comtal.
- **Ídem (1890-96).** Comtal, 9 2°. RR. del Servei Domèstic.
Trasllat de la casa anterior, igualment de lloguer. Però més petit, donada la seva precarietat i la precipitació amb la que van tenir que marxar de l'emplaçament anterior. Posteriorment s'emplaçaren a Mallorca, 393-397 a la Dreta de l'Eixample.
- **Asil-Cuna del Nen Jesús (1889-1903).** Riera de Sant Joan, 22 Pral. Franciscanes dels Sagrats Cors.
Casa fundada per una Junta de Senyores de la Tercera Orde Franciscana en 1887, ara passa a dependre de les religioses i s'atenen tant nens i nenes com nadons. En canvi, desapareixen les notícies referents al Taller de noies obreres. També hi han classes nocturnes i dominicals per noies i obreres. Atesos: 200 (1895); 314 (1901). Alumnes: 126 (1901). Religioses: 15 (1901).

- **Ídem (1903-1908).** Montcada, 25. Franciscanes dels Sagrats Cors.
Trasllat de la casa anterior, causat per la manca d'espai. El trasllat és més ampli però provisional, mentres es prepara la casa següent.

- **Ídem - Guarderia-Cuna i Escoles del Nen Jesús (1908).** Montcada, 18.
Franciscanes dels Sagrats Cors.
Trasllat de la casa anterior a una gran casa, àmplia i acondicionada. No hi han notícies respecte als successos de la Setmana Tràgica. Continuen les mateixes activitats, amb l'afegit d'algunes noies internes. Acollits: 330 (1910); 290 nens i 40 nadons (1921). Religioses: 9 (1914); 10 (1927).

- **Escoles Catòliques del Sagrat Cor i Maria Immaculada (1892-1893).** Portal Nou, 31. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Escola gratuïta de noies. Escoles dominicals fundades pel un sacerdot de la Parròquia de Sant Pere de les Puelles, i que des del principi foren regides per Filles de la Caritat provinents de l'obrador d'Arc de Sant Agustí, 8 en el Raval. Des dels 3 anys. En principi les escoles es situen a la mateixa parròquia, mentres aquesta casa només feia de residència. Però degut a la demanda rebuda van tenir que traslladar-se a un altre lloc, que amés de residència servia d'Escola. Aquesta casa fa només de residència, ja que les religioses també anaven a altres barris a fer altres activitats educatives.

- **Ídem (1893-1895).** Sant Pere més Baix, 26. Pis. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Trasllat de la casa anterior. Poc després es traslladaren al número 7 del mateix carrer, i el pis va ser ocupat per les Filipenses.

- **Ídem (1895-1911).** Sant Pere més Baix, 55 1º. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Trasllat de la casa anterior. Ara també hi ha ensenyament en aquesta casa. Ensenyança de pàrvuls mixta; elemental i 1ª ensenyança per noies. Alumnes (1899): 135 pàrvuls mixtes (3-7 anys), 90 noies diürnes (7-15), i 160 joves nocturnes (des de 11). 385 en total. Amés, 200 dominicals (des de 7). En 1908, 300 en total. Religioses: 9 (1899). al Fort Pius (Girona, 35), o Poblenou (Badajoz, 34-38).

- **Ídem (1911-1918).** Sant Pere més Baix, 7. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Trasllat de la casa anterior. Alumnes: 270 (1908); 260 (1910). En 1914 havien 110 pàrvules, 100 d'elemental, 60 joves, i 125 dominicals. Religioses: 8 (1914). En 1918 es van traslladar fora del barri, a un edifici de Provença, 193 situat en l'Esquerra de l'Eixample.

- **Col·legi de Nostra Senyora de Lourdes (1892-1907).** Fontanella, 34 1º (abans 18). Filipenses.
1ª ensenyança de noies. Amb 3 alules, va ser en el seu moment el Col·legi més gran de les religioses apart del de Sant Gervasi.

- **Residència del Sagrat Cor de Jesús (1893-1936).** Sant Pere més Baix, 26.
Filipenses.
Residència de noies i senyores grans. Van ocupar una casa de les Filles de la Caritat. Referida com a escola des de 1895 fins a 1919 aproximadament com a Col·legi, en realitat només feia de Residència. Des de 1919 apareix referida com a Casa d'Exercicis i Pupilatge.

- **Ídem (1939-1952).** *Roger de Llúria, 102. Dreta Eixample.*
Trasllat de la casa anterior, com a resultat de la Guerra. Va continuar amb les mateixes finalitats.

- **Col·legi Sagrada Família (1894-1897).** Escudillers, 19 Pral. Sagrada Família d'Urgell.
Trasllat de la casa fundada un any abans en Salvà, 32 al barri del Poble Sec. Col·legi de pagament per noies. 1ª ensenyança. Degut a la precipitació del trasllat, els locals eren bastant petits i inapropiats. Establertes de lloguer. Alumnes: 3 (1894).

- **Ídem (1897-1909).** Riera de Sant Joan, 6 Pral. Sagrada Família d'Urgell.
Trasllat de la casa anterior, al Palau del Marquès de Sentmenat. Establertes de lloguer. Anteriorment el Palau també havia acollit el Col·legi de les Religioses de Loreto (1880-84). Alumnes: 5 (1897).

- **Ídem (1909-1932; 1939).** Avinyó, 20. Sagrada Família d'Urgell.
Trasllat de la casa anterior a una propietat de la família del banquer Manuel Girona. Inicialment establertes de lloguer, en 1921 es va comprar tota la casa. Des de 1919 s'incorporà una Residència de noies i en 1924 la Seu Provincial de l'Institut. Alumnes: 140 (1909). Religioses: 19 (1927).

- **Ídem - Colegio Barcelonés (1932-1936).** Portaferrissa, 22. Sagrada Família d'Urgell.
Trasllat de la casa anterior. A causa de la secularització forçosa amb la República, les religioses es veuen obligades a establir el seu Col·legi en un nou emplaçament, canviant-li el nom i acatant totes les formalitats pertinents (laicització aparent, absència d'hàbit, etc). Desapareix amb la Guerra.

- **Casa (1894-1895).** *Duran i Bas (abans Governador). Oblates.*
Emplaçament inicial de les religioses a la ciutat, molt petit. És molt probable que ja comencessin les seves activitats, però no està comprovat.

- **Asil (1895-1895).** Basea, 31. Oblates.
Trasllat de la casa anterior. Finca amb jardí de lloguer, on sí es va poder obrir-se un Asil per noies. Degut a la precarietat i la poca tranquil·litat del lloc, van decidir marxar i la finca va passar a les Carmelites Missioneres, que van obrir una casa de Beneficència. En tot cas, la finca va desaparèixer amb l'apertura de la Via Laietana, corresponent-se aproximadament amb l'alçada dels números 11-12 d'aquest carrer, i es van traslladar al Carrer Bellesguard de Sant Gervasi.

- **Tallers i Residència (1894?-1899?).** Montcada, 10. Trinitàries.
Escola tècnica gratuïta per noies internes i externes. Alumnes: 60 (1898?). Va fondre's amb la casa de Casp, a la Dreta de l'Eixample.

- **Escoles del Centro Católico de Nuestra Señora de Montserrat de San Pedro Apóstol (1895-1901?).** Trafalgar, 40 1°. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Secció escolar del Centre, posada a càrrec de les Religioses. Escola de nois. De 5 a 12 anys. diürna. Elemental. Alumnes: 100 (1901). Religioses: 2 (1901). Després de 1901 no torna a aparèixer.

- **Col·legi Puríssim Cor de Maria (1895-1897).** Montcada, 18. Pis. MM. Cor de Maria.
Col·legi de pagament per noies. 1ª ensenyança. De 3 a 15 anys. Degut a la petitesa del pis, condicions higièniques, i soroll es va decidir traslladar els locals. Alumnes: 20 (1895).
- **Ídem (1897-1970).** Sant Pere més Alt, 27 1°. MM. Cor de Maria.
Trasllat de la casa anterior a la finca de la Marquesa de Moragas, llogant un dels seus pisos. Posteriorment ocuparan un altre pis com a residència de les religioses. Alumnes: 100 de pagament, amb 10 gratuïtes (1900). Quota del 10%: una gratuïta per cada deu.
- **Col·legi Filles del Sagrat Cor de Maria (1897-1915).** Hèrcules, 3. MM. Cor de Maria.
Col·legi de pagament. De 3 a 15 anys. Igualment, 10% de gratuïtat. Documentada amb seguretat fins 1914 encara surt esmentada en 1920 i 1922, però sembla que ja es va traslladar abans a Diputació, 280 a la Dreta de l'Eixample.
- **Col·legi de la Puríssima Concepció - Escoles del Montepió de Santa Madrona para obreras (1900-1977).** Montcada, 19. Franciscanes Missioneres.
Escola dominical per noies establerta en el Palau Meca, construït en el Segle XVIII. Amb 1ª ensenyança, les religioses se'n encarregaven de la secció escolar d'aquest centre obrer. Actualment s'hi troba el Museu Picasso. Alumnes: 40 (1908); 47 (1910). Religioses: 8 (1927).
- **Col·legi Sagrada Família (1902?-1920?).** Claveguera, 26. Sagrada Família d'Urgell.
No és segur que pertanyés a les Religioses, malgrat el nom de l'escola. 1ª ensenyança.
- **Escola d'Obrers (1905-1907?).** Passeig de Pujades, 4. Dames Catequistes.
Escola d'obriers adults. Alumnes: 400-450. Probablement es va traslladar a les instal·lacions del Centre Catòlic Obrer del Poblenou, al Passatge Venero, 4.
- **Escola (1902?-1907).** Basea, 15 (ara Sots-tinent Navarro - Plaça Emili Vilanova). Filles de la Caritat-Franceses.
Escola de nens. Només sostinguda per Yetano. Destruïda per l'obertura de la Via Laietana, possiblement es va traslladar a l'adreça següent.
- **Escola de la Immaculada (1907-1914?).** Correu Vell, 6 pral. Filles de la Caritat.
Escola gratuïta de noies. Diürna. Fundada en 1907, la participació de les Religioses apareix només en 1914 però és possible que es tracti de la casa anterior. Alumnes: 50 (1910); 70 (1914). Religioses: 3 (1914). Des de 1914 tampoc hi han més referències a l'escola.
- **Col·legi (1924-1936).** Arcs, 5. Teresianes.
Casa documentada tan sols pel propi Institut, sense més referències. Segurament obert per suplir la demanda del Col·legi de Bilbao, 199, tancat en 1921.
- **Pupilage para obreras (1931-1932?).** Avinyó, 7 bis-15. Serventes del Sagrat Cor.

Casa d'acolliment per a joves obreres, també oberta amb raó de la proclamació de la República i acollir a les religioses de les altres comunitats de l'Institut si n'hagués calgut. Al poc temps, per manca d'espai fou clausurada. En tot cas, no va haver cap tipus d'ensenyament.

- **Centre de l'arc del Triomf per Obrers (1940-1945).** Passeig Lluís Companys, 18 (abans Salon de Víctor Pradera). Dames Catequistes.
Establert a instal·lacions del Grup Escolar Pere Vila (1940-42), albergant classes per obrers i obreres del Parque?. Posteriorment passa a Arc del Triomf? i es va vincular amb el centre de Roger de Flor, 291 a Gràcia: les dones van passar allà, mentre els homes continuaven aquí. Posteriorment, per manca d'espai els homes també van ser traslladats a Gràcia i aquest centre fou clausurat. Obrers: 300; Obreres: 400 (1942).
- **Institut Social per a la Dona (1951-1959).** Capellans, 2. Xaverianes.
Ensenyament d'arts i oficis per joves obreres.
- **Ídem - Escola Tècnica-Professional Xavier (1959).** Francesc Cambó, 12 2º (abans Avinguda de la Catedral). Xaverianes.
Trasllat de la casa anterior, que cap a 1999 va canviar el seu nom per l'actual. Ensenyament de Formació Professional.
- **Secció Filial nº 2 de l'Institut Femení "Infanta Isabel de Aragón" (1971?-74).** Francesc Cambó, 12. Xaverianes.
Breu docència de 2ª ensenyança.
- **Escola annexa a l'Escola Parroquial de Sant Sever (1969-1984).** Sant Sever, 12. Auxiliars Parroquials.
Escola de Pàrvuls i escolans. Conveni amb l'Escola de l'Església del mateix nom, on les religioses col·laboraven.
- **Llar Infantil. Casa de Família (1977).** Trafalgar, 32 pral. Jesús-Maria.
Casa d'acollida de noies òrfenes o amb diversos problemes familiars. No passen de ser unes 10 ingressades. Ensenyament elemental i professional, però l'objectiu principal és l'acolliment.

El Barri Gòtic és la primera zona de la ciutat en ser atesa per les comunitats femenines de vida religiosa, pel fet obvi de ser el primer nucli urbà nascut de la ciutat actual; apart, els nuclis urbans posteriorment absorbits tenien molt poca importància. Per tant, durant segles ha tingut un pes demogràfic evident.

L'establiment de comunitats femenines al primitiu casc urbà es va donar des del Segle X. Totes tenien el seu equivalent masculí en dels diferents Ordes monàstics i mendicants, que en la seva vessant femenina (i fos quina fos la finalitat específica de l'Orde masculina) sempre es convertien en cases de vida contemplativa i clausura total. Les primeres en arribar van ser l'Orde monàstic de les Benedictines (945-1936), amb gran anticipació respecte a la resta.

Posteriorment va arribar fonamentalment la branca femenina de les principals Ordes Mendicants de l'època, totes ja presents a la ciutat en la seva categoria masculina: les Clarisses (1233-1513), les Mercedàries (1261-1835), les Agustines (1372-1877), les

Dominiques (1549-1888), i les Carmelites Descalces (1588-1936). Totes es van dedicar a l'ensenyament, de manera molt puntual i breu; excepte les Clarisses, que només ho van fer al Raval, i de manera més continuada. I les Mercedàries, que van desaparèixer molt abans per culpa de l'Exclaustració, al tenir una vida molt lligada als Mercedaris.

Apart de les Ordes mendicants, també van arribar altre tipus de comunitats: l'Orde militar de les Comendadores de Santiago (1269-1808), que foren les úniques que van arribar sense l'Orde masculina a la ciutat; l'Orde Hospitaler de les Santjoanistes (1699-1880), que van substituir als homes al arribar; i les Canongeses Regulars de Letran (1362-1593), únic cas de canongia femenina a la ciutat. Excepte les Santjoanistes, cap d'elles es va dedicar mai a l'ensenyament.

La majoria d'aquestes comunitats es van traslladar a altres barris durant els Segles XIX i XX buscant millor ubicació, i per tant continuen presents a la ciutat.

Fins al Segle XVI, les comunitats femenines havien escollit per majoria el Barri Gòtic per establir-s'hi. Des del Segle XVII aquest fluxe desapareix degut a la manca d'espai al perímetre emmurallat de la ciutat, sent el Raval on s'ubicaren les noves arribades, o on es fundaven els nous convents d'Ordes ja presents. D'aquesta manera, als Segles XVII i XVIII gairebé no van nèixer convents nous al Barri Gòtic.

L'ensenyament a la ciutat sorgeix amb la fòrmula dels Beateris; concretament, amb l'Escola de les Beates Dominiques (1522-1884). Aquesta fou la primera casa d'ensenyament al Barri Gòtic a càrrec d'una comunitat de vida religiosa i, per extensió, de tota la ciutat. Fou l'única existent durant més d'un Segle, fins que va arribar a la ciutat la Companyia de Maria, fundant una Escola gratuïta de noies (1650-1875). Amés de ser la primera Orde en dedicar-se a l'educació a la ciutat, ho va fer com a activitat exclusiva i compatible amb la clausura. La seva Escola era de grans dimensions en l'època, permetent així un major camp d'acció, amb el conseqüent benefici per la ciutat. Durant gairebé dos segles aquestes foren les úniques cases d'ensenyament presents a la ciutat, que van ser molt duraderes, sobrevisquent a tot tipus d'aconteixements polítics i socials: Guerres Napoleòniques, Trienni Liberal, la crema de convents i Exclaustració, successos que per la resta d'Ordes van ser funestos.

Fins el primer terç del Segle XIX, gairebé totes les comunitats femenines del Barri Gòtic eren Ordes únicament contemplatives, i on l'activitat educativa no tenia raó de ser. El Beateri Dominicà i la Companyia de Maria eren l'excepció. La Desamortització no va afectar a les comunitats femenines; però sí l'Exclaustració del mateix any, feta amb un criteri de pragmaticitat, i que volia mantenir aquells convents amb alguna utilitat per la ciutat. Així, les dues escoles van ser les úniques cases del barri que no van ser eliminades, gràcies a la seva tasca jutjada com a útil per l'autoritat municipal, i l'oferta educativa es va mantenir. Només en un breu període la Companyia de Maria va abandonar la zona (1842-45), traslladant-se al Raval de manera forçosa; però poc després van retornar.

Des de 1845 començà una nova etapa a la ciutat i al Barri Gòtic, caracteritzada per una actitud molt més permissiva amb la presència de comunitats femenines a la ciutat. Per una banda, les antigues Ordes femenines van començar a retornar a la ciutat, i la majoria va aconseguir recuperar els seus antics convents. Entre 1845 i 1846 la gran majoria d'Ordes exclaustrades es referen, i inicialment es va reprendre l'status quo

precedent. Per altra banda, també comencen a arribar des de 1845 comunitats noves; però no es tractaven d'Ordes contemplatives, sinó de Congregacions amb finalitats més actives, com era l'ensenyança. Des de llavors comença a canviar la situació: de les dues comunitats dedicades a l'ensenyament en 1844, a 10 en 1865. En gran part és la seva finalitat única, si no primordial o combinada amb activitats. En menys de 20 anys arriben tres vegades més comunitats dedicades a l'ensenyança que en els dos segles anteriors:

Les Religioses de Loreto, amb un Col·legi Externat (1845), que temporalment també fou Internat. Molt més tard es va traslladar a la Dreta de l'Eixample.

Les Carmelites de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1854).

Les Escolàpies, amb un Col·legi en un pis (1856), després traslladat a la Dreta de l'Eixample.

Les Carmelites de la Caritat, amb un Col·legi (1857-1993).

Les Dames Negres, amb un Col·legi (1860-61 i 1863-65) en dues etapes, traslladat momentàniament a Gràcia i després definitivament a la Dreta de l'Eixample.

Les Adoratius, amb un Correccional de noies joves (1861), després traslladat a Gràcia i finalment a l'Esquerra de l'Eixample.

Les Caputxines de la Divina Pastora, amb un Col·legi (1862), després traslladat a la Dreta de l'Eixample.

Les Dames Negres, amb una Escola Parroquial (1863-1917).

La majoria centraven la seva oferta (i supervivència) en l'ensenyança de pagament. La seva arribada va ser pràcticament sempre molt precària, ubicant-se en pisos, i sovint havien de canviar d'emplaçament. Amés, la seva consolidació definitiva no es va donar al barri, sinó posteriorment al Eixample.

En 1863 apareixen documentades diverses escoles gratuïtes per noies, ubicades en convents dels antics Ordes femenins per tota la ciutat. En el cas del Barri Gòtic, van nèixer dues als convents de les Dominiques i les Carmelites Descalces, dedicats fins llavors únicament a la vida de clausura. Tot indica que van tenir un impuls prou escàs, ja que no tornen a ser esmentades mai més. També se'n parla d'una altra Escola gratuïta oberta al Convent de les Benedictines cap a 1864, però en aquest cas la seva activitat va tenir continuïtat, i s'esmentà esporàdicament fins 1877.

Entre 1865 i 1875 es produeix un estancament, segurament produït per l'inestabilitat política i social del moment. Pràcticament no arriben comunitats noves, ni fan fundacions les ja existents. En aquesta època només arriben dues comunitats, però sense cap impacte:

Les Filles de la Caritat, amb un Col·legi-Obrador (1866-67) traslladat al Fort Pius poc després.

I les Filipenses (1869), però sense cap activitat docent fins 1875.

En canvi, s'inicia un procés per part de les comunitats arribades fins el moment, que abandonen la zona per traslladar-se a la Dreta de l'Eixample: Dames Negres (1867), Escolàpies (1873), Companyia de Maria (1875), i Divina Pastora (1877). Per la seva diferent tasca, les Adoratius van seguir un camí diferent: primer van marxar a Gràcia (1865), i després a l'Esquerra de l'Eixample (1875). És a dir, de les comunitats arribades des de 1845 al Barri Gòtic, tan sols es van mantenir les Religioses de Loreto (que es van traslladar molt més tard, en 1924), i les Carmelites de la Caritat (que mai es van traslladar fins desaparèixer). Després d'uns primers anys en què Gràcia semblava el destí preferit, és indubtable l'atracció que ofería el nou Eixample, més espaiós, salubre i barat. També mostra el ràpid grau d'acceptació que totes aquestes comunitats ensenyants havien arribat a aconseguir en poc temps, arreplegant els

recursos suficients per poder construir edificis nous i propis (excepte les Dames Negres, que es van mudar massa prematurament, i només s'allotjaren en un pis). Aquest procés es troba a cavall de l'època inestable del Sexeni Democràtic i els primers anys de la Restauració; però es situa clarament dintre de la primera etapa, ja que va ser aquesta situació la que va decidir a les comunitats a buscar un emplaçament més tranquil, i malgrat que en la meitat de casos es va culminar ja fora d'aquest període.

En unos casos deixen el barri del tot, i en altres funden Escoles gratuïtes que romanen a la zona mentres els Col·legis marxen. Se segueix satisfent la demanda de les capes mitges i altes pròpies del barri, a la vegada que es comença a atendre a les més modestes. Però es comença a confirmar una segregació tant en locals com en zones geogràfiques diferents.

Des de 1875 fins 1885 es torna a viure una etapa de plena expansió, concentrada en els Col·legis de pagament. Amb l'estabilització de la vida política del país arriba una nova onada d' Instituts que compensen la "fuga" de cases a l'Eixample:

Les Filipenses, amb una Escola (1875-80), després traslladada a Sant Gervasi.

Les Dominiques de l'Anunciata, amb un Col·legi (1876-1936).

Les Mercedàries, amb un Col·legi (1877-1919), després traslladat a la Dreta de l'Eixample.

Les Dominiques de la Presentació, amb un Col·legi (1878).

Les Carmelites Tereses, amb una Escola gratuïta (1878-79), molt breu, al poc temps traslladada a la Dreta de l'Eixample i definitivament Gràcia.

Les Religioses de Jesús-Maria, amb un Col·legi (1881-90), després traslladat a la Dreta de l'Eixample.

Les Filipenses, amb un Col·legi (1881-94).

Les Teresianes, amb un Col·legi (1882-1921), després d'una breu presència en 1880.

Les Carmelites Missioneres, amb una Escola gratuïta (1883-1975).

Les Filipenses, amb una Escola (1884?-85), desapareguda al poc temps.

Les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret, amb un Col·legi (1884-1986).

Les Religioses del Servei Domèstic, amb una Escola gratuïta per serventes (1888-96), després traslladada a la Dreta de l'Eixample.

Les Franciscanes Sagrats Cors, amb una Guarderia-Escola (1889).

Les Filles de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1892-1918), traslladada posteriorment a l'Esquerra de l'Eixample.

Les Filipenses, amb un Col·legi (1892-1907).

Les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell, amb un Col·legi (1894) vingut del Poble Sec.

Les Trinitàries, amb una Escola-Taller (1894?-1899?).

Les Oblates, amb un Correccional de noies joves (1894-95), poc després traslladat a Sant Gervasi.

Les Filles de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1895-1901?).

Les Misioneres del Cor de Maria, amb un Col·legi (1895-1970), i un altre Col·legi (1897-1915) traslladat a la Dreta de l'Eixample.

Les Franciscanes Missioneres, amb un Col·legi (1900-77).

Similarment a la primera onada (1845-65), aquestes comunitats funden les seves cases en precàries condicions que pateixen continus trasllats. La majoria va optar per ubicar-se dintre del barri. En aquesta etapa, el trasllat a altres barris de la ciutat va ser menor, però més repartit: les Filipenses (1880) i les Oblates (1895) van anar a parar a Sant Gervasi (1880); i Jesús-Maria (1890), a la Dreta de l'Eixample. També ho va fer

l'antic Beateri de les Beates Dominiques (1884), a la Dreta. Això indicaria que l'ensenyança de les capes més altes d'aquells barris estava momentàniament prou coberta. Per altra banda, aquestes comunitats ja no són nouvingudes a la ciutat, ja que la casa oberta al barri no és la primera que s'obre a la ciutat, demostrant que aquesta zona ha deixat de ser l'objectiu principal de les comunitats. I algunes de les cases van tenir curta vida, fet que abans no passava.

En aquesta època el Barri Gòtic va viure una expansió enorme, i de les de 8 cases existents en 1875 es va passar a 19 en 1900. Però qualitativament ja havia perdut el lloc de privilegi per fundar les millors cases d'ensenyança, en favor d'altres barris: la Dreta de l'Eixample acollia els externats, i Sarrià i Sant Gervasi els Internats. El trasllat cap a aquests barris no va ser aclaparador, ja que moltes de les cases van preferir quedar-se al barri; però el Barri Gòtic continuava sent lloc de pas per bastir-hi col·legis, mentre creixien les cases dedicades a l'ensenyament gratuït pels sectors més modestos de la zona. Com una obra accésoria i assistencial apareixen escoles gratuïtes dependents dels Instituts o d'alguna parròquia o patronat, i en ocasions a mode d'obra postescolar per l'alumnat de pagament: caritat amb els pobres. Aquestes fundacions són absolutament heterogènies en els seus plantejaments i venen d'altres zones de la ciutat. El Barri Gòtic ja és un destí secundari, amb poca demanda per cobrir.

Des de 1900 fins 1915 les implantacions al barri van ser molt escasses, caracteritzades per ser escoles gratuïtes, i fetes per comunitats ja presents a la ciutat:

Les Dames Catequistes, amb una Escola d'obers (1905-07)

Les Filles de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1907-14?).

Per tant, en 15 anys tan sols van haver dues cases noves i que amés van desaparèixer als pocs anys, senyal d'un total estancament.

Després d'arribar-se a un punt àlgid amb 20 cases obertes en 1905, des de la Setmana Tràgica el barri pràcticament no rep fundacions. Es dona una estabilització entorn a 17 cases i no hi ha gairebé cap fundació nova. Les que es produeixen són bàsicament Escoles gratuïtes, tant parroquials com de patronats, un tipus d'ensenyament que es vertebrava i estructura principalment en aquesta època. Així, pot dir-se que ara està present tot tipus d'ensenyança. Tots els sectors socials estan atesos i a la vegada segregats. La Setmana Tràgica no va modificar el panorama per res: malgrat l'incendi d'algunes escoles no va desaparèixer ni una sola casa.

Des de 1915 s'entra en una etapa de decadència, amb un continu decreixement de cases. Ja no hi havien cases noves, ni arribaven comunitats noves: des de 1895 això no es produïa. Únicament es funda un Col·legi, a càrrec de les Teresianes (1924-36), i que en realitat venia a substituir el Col·legi desaparegut en 1921. En canvi, les desaparicions eren constants: l'Escola Parroquial de les Dames Negres (1917), i l'Escola gratuïta de les Carmelites de la Caritat (1922?). Apart, continuaven les mudances a l'Eixample: es van traslladar les Missioneres del Cor de Maria (1915), les Mercedàries (1919), i les Religioses de Loreto (1924), a la Dreta. I les Filles de la Caritat (1918), a l'Esquerra.

Desapareixen especialment els Col·legis, que en realitat no desapareixen sinó que es traslladen. Mentrestant, les cases d'orientació més benèfica i caritativa mantenen la seva presència. Com es pot veure, la composició social del Barri Gòtic ja ha canviat sensiblement. D'aquesta manera, de les 17 cases existents en 1915 es passà a 11 cases de 1935.

La Guerra Civil suposa la desaparició dels col·legis de les Dominiques de l'Anunciata i les Teresianes, passant-se de 11 a 9 cases en 1939, i accentuant encara més l'aire creixentment decadent del barri. Des de llavors la situació s'estabilitza, i inclús arriben algunes comunitats:

Les Dames Catequistes, amb una escola per obrers (1940-45)

Les Xaverianes, amb una Escola professional (1951).

Les Auxiliars Parroquials, amb una Escola Parroquial (1969-84).

Són cases dedicades al món obrer, de petit tamany, i amb molt pocs recursos, que deixen patent que el barri ha perdut totalment la seva antiga categoria social.

Als anys 70 va començar un lent procés de desaparicions, i el barri es va enfonsar fins quedar només 4 cases obertes en 1993: van desaparèixer les Missioneres del Cor de Maria (1970), Carmelites Missioneres (1975), Franciscanes Missioneres (1977), Auxiliars Parroquials (1984), Sagrada Família de Natzaret (1986), i Carmelites de la Caritat (1993). Aquesta decadència va portar al Barri gòtic a tenir gairebé tan poques cases com el Raval, fruit d'una dinàmica decadent ja comuna.

Actualment tan sols queden 4 cases: Dominiques de la Presentació, Sagrada Família d'Urgell, Franciscanes dels Sagrats Cors, i Xaverianes. Molt poques cases per un barri tan poblat i dens, que amés ha arribat a tenir quatre vegades més cases obertes.

RAVAL

- **Convent-Escola de la Immaculada Concepció (1705-1979).** Hospital, 23. Beates Agustines - Agustines Missioneres.

Casa fundada inicialment com a Beateri, agrupant dones devotes. Inicialment fundat en 1678 per la fundadora en solitari després d'enviduar, progressivament se li van anar afegint altres membres fins que en 1697 ja hagué una comunitat prou nombrosa. En 1705 obriren l'escola per noies pobres, dedicant-se a l'ensenyança de labors. La seva dedicació afavorí que en 1835 no foren exclaustres i també es van salvar de la crema de convents. Més tard es transforma en Convent amb capella. En 1959 s'integrà dintre de l'Institut de les Agustines Missioneres fins que el 1979 l'Escola fou tancada i l'edifici fou clausurat per ruinós. Finalment, es bastí un nou edifici (1994) dedicat a residència de noies universitàries.

Alumnes: 40 (1908); 30 (1910). Religioses: 16 (1927).

- **Convent de Nostra Senyora de la Misericòrdia (1696-1920).** Elisabets, 8-10 (abans 4). Clarisses.

Hospici fundat en 1593, dedicat a l'acollida i ensenyança de noies òrfenes per una banda, i asil d'ancianes per una altra. Des de 1696 acull a les Clarisses, prenent al seu càrrec totes les activitats del Hospici. A diferència d'altres cases de l'Orde, no foren expulsades en 1835 gràcies a aquestes activitats, jutjades com a profitoses. Les ensenyances es limiten a llegir, escriure, labors i aritmètica.

Arribaren a haver fins a 700 asilades, entre noies i ancianes. Més tard es moderen les xifres: 320 albergades (1864); 300 (1884); 300-350 (1901). Se'n fan càrrec unes 25-30 germanes. En 1920 abandonen la casa i són substituïdes per les Filles de la Caritat.

- **Casa Provincial de Caritat (1829-1880).** Montalegre, 5. Carmelites de la Caritat. Organisme creat en 1802 pel Ajuntament, fou gestionat per una Junta que cridà a les Carmelites per portar el funcionament intern de la Casa. Estigueren més de 50 anys,

fins que una decisió de la Junta Gestora va imposar un relleu: portaren les Filles de la Caritat en 1879 i provocà la marxa de les Carmelites l'any següent.

- **Convent de Jesús-Maria (1623-1638).** Hospital. Mínimes.
Convent de clausura, sense referències a cap tipus d'ensenyament.
- **Ídem (1638-1653).** Tallers. Mínimes.
Trasllat de la casa anterior.
- **Ídem (1653-1835; 1846-1908).** Carme, 44. Mínimes.
Trasllat de la casa anterior. Exclaustrades en 1835, van continuar fent vida en comú al mateix edifici del Convent, però sense clausura. En 1846 van emprendre de nou la seva vida formalment com a Orde religiosa fins el seu trasllat a Horta (1908), vigent fins l'actualitat.
- **Escola del Convent de Jesús-Maria (1835-1846; -1863?-).** Carme, 44. Mínimes.
Escola oberta de mode transitori, ja que les monges es dedicaren a donar classes per noies mentres durava la seva Exclaustració des de 1835. Seguien vivint al seu convent, però amb l'Església tancada i sense vida de clausura. No s'indica quan deixaren l'activitat docent; però segurament fou en 1846, quan van poder reprendre la seva vida monàstica amb normalitat. Després apareix documentada puntualment en 1863 una Escola particular per a noies, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls.
- **Convent-Escola de Nostra Senyora de l'Ensenyança (1842-1845).** Sant Antoni Abat, 8 (Abans 2) - Plaça del Padró. Companyia de Maria.
Trasllat del Convent dedicat a l'ensenyança, fundat al Barri Gòtic en 1650, i que breument (1840-42) es va traslladar a l'antic Monestir de Sant Pere de les Puelles de Monges Benedictines. En 1842 es van allotjar a l'antic Monestir de Sant Maties de Monges Jerònimes, que des de l'Exclaustració de 1835 havia quedat buit. Immediatament començaren les classes i van romandre tres anys, fins que van poder retornar al seu antic Convent.
- **Casa-Hospital d'Infants Orfes (1846-1875).** Plaça dels Àngels, 3. Filles de la Caritat.
Orfanat mixte fundat en 1370 per un particular. Des de 1846 les Filles de la Caritat es fan càrrec d'ell, fins que en 1875 les Carmelites de la Caritat les succeïxen fins l'actualitat. Amb la separació no se sap si fou regit per les espanyoles o les franceses.
- **Asil d'Expòsits (1853-1884).** Ramalleres, 7-17. Filles de la Caritat-Espanyoles.
La secció d'orfes de l'Hospital de la Santa Creu havia quedat del tot insuficient, i és per això que en 1853 es van traslladar a unes altres dependències. Aquestes formaven part de la Casa de Misericòrdia, i es van segregar per instal·lar l'Asil d'Orfes. L'edifici tenia tres seccions: lactància de nadons, acolliment d'orfes, i Dispensari de nens externs que rebien atencions tant sanitàries com docents. Al Hospital de la Santa Creu només quedava la Maternitat. Aquell mateix any van arribar les Filles de la Caritat per fer-se càrrec del seu funcionament. Ja en 1863 es va començar a pensar en un trasllat degut a la reiterada manca d'espai, però de moment es van tenir que conformar amb el lloguer de finques col·lindants. L'organisme estava gestionat per una Junta de Senyores, mentres les Filles de la Caritat se'n feien càrrec de tot el

funcionament intern. Progressivament, la secció d'Orfes fou traslladada a la Travessera de les Corts: els nens (1884), i les nenes (1885). Més tard anaren els nadons lactants (1892). Aquell mateix any rebé la Maternitat des de l'Hospital de la Santa Creu, però també va anar a Les Corts en 1920. A Ramalleres només quedaren les oficines i el Dispensari per nens, que funcionen fins el seu tancament definitiu en 1948.

Acollits: 3000-3500 en total (1884); 829+4848 nadons i 5677 orfes (1914).

- **Col·legi Immaculada Concepció (1860-1892).** Carme, 11 1°. Concepcionistes. Casa d'ensenyament que funciona mentres es construeix el nou edifici pel seu trasllat a València, 252 en la Dreta de l'Eixample; però per diverses circumstàncies continuen funcionant al barri fins 1892.

- **Sales d'Asil per pàrvuls del Sagrat Cor (1861-1873).** Lluna. Filles de la Caritat-Espanyoles.

L'associació dita *Junta de Señoras* planejà crear diversos parvularis gratuïts per fills d'obriers, fins un total de tres. Aquest fou el primer. Locals dedicats a l'acollida diürna mentres els seus pares treballaven: en ells rebien atencions, alimentació i ensenyança gratuïta, sempre a càrrec de les Filles de la Caritat. Els locals són mixtes. Edat: 2-7 anys. 34 pàrvuls acollits. Per manca d'espai es construí un edifici propi i més gran a Aldana, 1 a l'esquerra de l'Eixample.

- **Monestir de Santa Maria de Jerusalem (1494-1835; 1845-1868).** Jerusalem, 6. Clarisses.

Monestir de clausura. Exclaustrades en 1835, fou utilitzat com a Cuartell i després com a Caserna fins que les monges van tornar en 1846. En 1868 l'edifici va ser enderrocat per l'Ajuntament pel seu estat ruïnós. Des de llavors, les religioses han passat per diversos emplaçaments fins l'actualitat, i van tornar a tenir ensenyament de manera puntual a Sant Gervasi (1901).

- **Escola del Monestir de Santa Maria de Jerusalem (-1863?-).** Jerusalem, 7. Clarisses.

En 1863 apareix documentada puntualment una Escola particular per a noies en aquest Convent, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls. Apareix ubicada a Jerusalem, 7; però deu tractar-se d'una errata.

- **Reial Monestir de Santa Isabel - Elisabets (1564-1878).** Elisabets, 1 - Xuclà. Clarisses.

Convent de clausura. En 1554 es fundà inicialment com alberg de dones, que en 1564 es convertí legalment en Convent de clausura. Exclaustrades en 1835, l'edifici va allotjar una casa d'ensenyament: el "Colegio Barcelonés", però sense cap vincle amb les Clarisses. Les monges van tornar en 1849, reprenent la seva vida en comunitat. El progressiu enrunament de l'edifici va imposar un canvi de residència, i en 1878 es van traslladar a Sarrià. Posteriorment ho van fer a Lavern-Subirats (1990), on continua existint actualment.

- **Escola del Reial Monestir de Santa Isabel - Elisabets (-1863?-).** Elisabets, 1 - Xuclà. Clarisses.

En 1863 apareix documentada puntualment una Escola particular per a noies en aquest Convent, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls.

- **Convent Mare de Déu dels Àngels i Peu de la Creu (1549-1835; 1846-1926?).** Plaça dels Àngels, 1. Dominiques.

Convent de clausura. Exclaustrades en 1835, van retornar en 1846 fins que cap a 1926 es van traslladar a un nou Convent a Pedralbes i finalment a Sant Cugat del Vallès (1977), on subsisteix actualment.

- **Escola del Convent de Mare de Déu dels Àngels i Peu de la Creu (-1863?-).** Plaça dels Àngels, 1. Dominiques.

En 1863 apareix documentada puntualment una Escola particular per a noies en aquest Convent, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls.

- **Convent de San Maties (1475-1835; 1846-1913).** Sant Antoni Abat, 8 (Abans 2) - Plaça del Padró. Jerònimes.

Convent de clausura, que va mantenir també tasques sanitàries fins temps indefinit. Van ser exclaustrades en 1835, i van tornar en 1846. Durant aquest interval, el Convent va allotjar la Companyia de Maria i el seu Convent de l'Ensenyança (1842-45). Les religioses es van traslladar a Sarrià en 1913, i a l'antic edifici es va establir l'Escola Parroquial del Carme, que des de 1928 van funcionar a càrrec de les Filles de la Caritat. Les Jerònimes ja no van tenir participació alguna.

- **Escola del Convent de Sant Maties (-1863?-).** Sant Antoni Abat, 8 (Abans 2) - Plaça del Padró. Jerònimes.

En 1863 apareix documentada puntualment una Escola particular per a noies en aquest Convent, sense que posteriorment torni a aparèixer cap més senyal i sense més detalls.

- **Escoles de la Immaculada Concepció (1874-1875).** Nou de la Rambla (abans Conde del Asalto). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Escola gratuïta de noies. Diürna per filles d'obrers. Sostinguda per la *Congregación de Hijas de María del Sagrado Corazón* i administrat per les Filles de la Caritat. Per manca d'espai es trasllada a l'any següent.

- **Ídem (1875-1879).** Santa Margarida / Carme. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa anterior. Segons unes fonts, al carrer de Santa Margarida; segons altres, al carrer del Carme. En qualsevol cas, dins el mateix barri. A l'escola diürna s'incorporen les classes nocturnes per obreres. Novament, per manca de lloc es traslladen.

- **Escoles-Asil de la Immaculada Concepció i Obrador del Sagrat Cor de Jesús (1879-1936).** Arc de Sant Agustí, 8. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa anterior. Fou instal·lada en part de l'antic convent de Sant Agustí cedides pel Cura. En aquest nou lloc la casa torna a ampliar el seu servei, i ja contempla tres seccions:

-Escoles de la Immaculada per noies obreres. Classes diürnes, nocturnes i dominicals. Des dels 7 anys. Alumnes: 136+150+? (1901); 156+58+? (1914).

-Asil de la Immaculada Concepció per noies òrfenes, admeses de 2-10 anys.
 -Obrador del Sagrat Cor, per noies de l'Asil amb 12 anys per aprendre un ofici.
 Alumnes (Asil i Obrador): 40 (1899); 100 (1908); 150 (1910). Religioses (en total): 3 (1901); 4 (1914); 9 (1927).
 Foren incendiades en 1936, i com a conseqüència van quedar totalment destruïdes. Per això, al tornar les religioses van buscar un nou local.

- **Escola Immaculada Concepció (1940-1957).** Hospital, 110 Principal. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Continuació de la casa anterior. Degut a la manca de mitjans es triga més d'un any en reobrir l'Escola, i amés només en un pis llogat. Classes per nois i noies diürnes, i nocturnes per noies joves. La *Congregación de Hijas de María del Sagrado Corazón* continua vinculada a l'obra, fins que des de 1943 la Caixa de Pensions se'n fa càrrec del seu sosteniment i compra el pis.

- **Ídem (1957-93).** Avinguda de les Drassanes, 3-5 (abans Avenida García Morato, s/n - Portal de Santa Madrona). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Continuació de la casa anterior. 1ª ensenyança i Comerç diürn, i classes nocturnes de labors i confecció per obreres. La 2ª ensenyança va arribar més tard, però desapareix amb la reforma educativa de 1969. La col·laboració de La Caixa de Pensions es manté sota diverses iniciatives educatives. Va desaparèixer en 1993. Religioses: 5 (1977).

- **Casa-Hospital d'Infants Orfes (després Vedruna-Àngels) (1875).** Plaça dels Àngels, 3. Carmelites de la Caritat.

Hospici mixte d'orfes pobres de la Diòcesi de Barcelona, fundat en 1370. Asumit quan és deixat per les Filles de la Caritat. S'imparteix ensenyança elemental, i després ofici o labors.

Internos: 6+18 (1884); 11+22 (1899); 11+20 (1914), 7+19 gratuïtas. Religiosas: 6 (1884); 7 (1899); 8 (1914 i 27).

- **Col·legi Nostra Senyora del Roser (1875-1972).** Elisabets, 19. Dominiques de l'Anunciata.

Col·legi de pagament per noies i Seu Provincial. En aquest cas no s'esmenten activitats sanitàries. Religioses: 22 (1927).

- **Ídem (1972-1987).** Àngels, 18. Dominiques de l'Anunciata.
 Trasllat de la casa anterior.

- **Casa d'Ensenyança (1877-1878).** Emplaçament desconegut. Carmelites Tereses de Sant Josep.

Escola per a noies pobres, oberta quan l'Institut encara no havia sigut aprovat oficialment. Primer emplaçament de l'Institut en la ciutat. Establerta en la Parroquia de Nostra Senyora del Carme, ha sigut impossible localitzar-la exactament.

- **Casa d'Ensenyança (1878-1878).** Peu de la Creu, 3. Carmelites Tereses de Sant Josep.

Trasllat de la casa anterior. Al poc temps es trasllada a Grunyí, 5 en el Barri Gòtic.

- **Casa Provincial de Caritat (1879-1957).** Montalegre, 5. Raval. Filles de la Caritat-Franceses.

Hospici fundat en 1802 per a nens orfes o pobres, disminuïts físics i pobres de totes les edats. Des de 1879 les Filles de la Caritat se'n fan càrrec del seu funcionament. La part dedicada als nens té cinc seccions: pàrvuls, elemental, dibuix, música i gimnàstica. Les classes són tant pels interns, com per externs gratuïts. En 1957 es trasllasa a la Vall d'Hebron. Alumnes: 665 interns i 369 externs (1899); 490 i 308 (1902). Religioses: 67 (1899); 70 (1914); 79 (1927).

- **Casa d'Ensenyança (1879-1879).** Nou de la Rambla, 40 2º (abans Conde del Asalto). Carmelites Missioneres.

Casa d'ensenyança oberta en el Raval, que no va durar més que uns pocs mesos. Fou obert per dues novícies, per donar ajuda econòmica al Noviciat de Vallcarca. Però una ho va deixar, i l'altra el va voler continuar independentment com a seglar. Va fracassar i tancà de seguida.

- **Casa d'Ensenyança (1883-1884).** Ferlandina. Carmelites Missioneres. Dedicada a l'ensenyament. Per motius de supervivència, es fusionà amb la casa del carrer Comtal, oberta el mateix any i dedicada a l'assistència sanitària, formant una comunitat única al carrer Abaixadors, 2 en el Barri Gòtic.

- **Col·legi de Nostra Senyora dels Dolors (1883-1893).** Xuclà, 15 2º. Filipenses.

- **Ídem (1893-1905).** Carme, 31. Filipenses. Trasllat de la casa anterior.

- **Ídem (1905-1908).** Pintor Fortuny. Filipenses. Trasllat de la casa anterior, molt breu i desapareixent sense deixar rastre. Definitivament, les religioses decideixen abandonar el barri i traslladar-se a la nova fundació de Consell de Cent, 321 en la Dreta de l'Eixample. O com a màxim, seria destruïda durant la Setmana Tràgica

- **Casa de Lactància i Cuna - Sales d'Asil (1896-1913).** Hospital, 67 (abans 127). Josefines de la Caritat.

La Casa de Lactància i Cuna era una associació fundada en 1888 per atendre nadons i nens. En 1896 sol·licità a les Josefines els seus serveis per atendre la fundació, que se'n encarregaren de de llavors. Guarderia gratuïta mixta per fills d'obrers, fins a 5 anys. són esmentades fins 1914, quan van ser substituïdes per les Carmelites de Sant Josep. Atesos: 416 (1900); 300 (1914). Religioses: 7 (1900).

- **Casa d'Ensenyança (1902?-1920?).** Nou de la Rambla, 52 (abans Conde del Asalto). Filipenses.

Casa d'ensenyament per noies que no s'ha pogut comprovar que pertanyés al Institut. 1ª ensenyança. Alumnes: 60 (1908).

- **Escoles de Nostra Senyora de Montserrat (1902?-1922?).** Junta de Comerç, 16-20 (abans Mendizábal). Franciscanes Missioneres.

Escoles gratuïtes per noies, dependents de la *Real asociacion de las Escuelas Dominicales*. Existents anteriorment, eren mixtes fins que se'n fan càrrec les Religioses; segurament, des de llavors només per noies. L'escola s'esmenta des de 1902, però les religioses no apareixen fins 1912. Alumnes: 40 nois i 18 noies (1908 i 1910); 160 alumnes (1914). Des de 1922 no hi han notícies.

- **Casa de Lactància i Cuna (1913-1929?).** Hospital, 67 (abans 127). Carmelites de Sant Josep.

Inicialment atesa per les Josefines de la Caritat (1896-1913), després les substituïren per raons desconegudes. Guarderia gratuïta mixta per fills d'obrers, fins a 5 anys. S'imparteix l'ensenyament similar. Des de 1913 ja és segur que les Religioses s'ocupaven de la casa. Assistits: 80 (1909). Religioses: 7 (1927).

- **Ídem (1929?-1936).** Hospital, 54 bis. Carmelites de Sant Josep. Trasllat de la casa anterior. Ara també s'esmenta la vetlla de malalts.

- **Centre del Paral·lel per Obrers (1914?-1936?).** Paral·lel-Raval. Dames Catequistes.

Escoles gratuïtes per obrers adults, segurament establertes annexes a una fàbrica de localització desconeguda. Esmentades en 1914-15, és molt probable que continuessin fins la Guerra Civil.

- **Ídem (1939-1967).** Sant Pau, 109. Dames Catequistes.

Establert a instal·lacions del Grup Escolar Collaso i Gil, destinat a atendre als obrers del barri que ja havien sigut atesos abans de la Guerra (segurament pel centre de Mendizábal, 19 al mateix barri). Obrers: 100 (1939); 170 (1940). Des de 1942 va incorporar l'ensenyament per dones. Va funcionar fins 1967, que les seves dependències foren integrades dins del centre de Gràcia.

- **Casa d'ensenyança (-1917?-).** Junta de Comerç, 19 (abans Mendizábal). Dames Catequistes.

Només mencionat en 1917 com a Escola subvencionada pel Ajuntament, és molt probable que continués funcionant fins 1936, ja que segons l'Institut el centre obert en 1939 al mateix barri va dirigir-se als obrers atesos abans de la Guerra.

- **Casa de Misericòrdia (després Escola Laboure) (1920).** Elisabets, 8-10. Raval. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Quan marxen les Clarisses, les Filles de la Caritat agafen el relleu i igualment agafen tant la seva secció d'Asil com la d'instrucció de les noies internes.

- **Col·legi de noies (-1920?-).** Sant Pau, 75 1°. Carmelites de la Caritat.

Col·legi de noies. No demostrat totalment que sigui de les Carmelites. 1ª ensenyança. Alumnes: 40 (1908); 47 (1910).

- **Escoles Parroquials del Carme (1932).** Sant Antoni Abat, 10 - Bisbe Laguarda, 1-3. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Després de ser totalment destruïda arran de la Setmana Tràgica, es va construir una nova Església i centre parroquial (1910-14). Des de 1932, les Escoles Parroquials han estat confiades a les Filles de la Caritat.

- **Guarderia Municipal n° 2 (1945-1981).** Floristes de la Rambla, 1 (abans 3) (abans Cervelló, s/n). Carmelites de Sant Josep.

- **Col·legi (1962-1964).** La Paloma, 12. Dames Catequistes.

Possible extensió del Centre del Paral·lel, però no va reeixir.

El Raval va ser, durant segles, un gran descampat buit proper al casc urbà de la ciutat, però que aviat va tenir un paper destacat en l'ubicació de diverses comunitats, buscant un lloc més ampli i a la vegada més enretirat del casc urbà. També fou clau pel creixement de la ciutat enfora de les muralles, fins al punt que en 1775 va quedar totalment annexionat a la ciutat, al ser englobat dintre del recinte emmurallat.

La primera comunitat femenina ubicada al Raval van ser les Cistercenques (1237-1913), seguides per les Jerònimes (1475-1913), les Caputxines (1599-1880), i les Mínimes (1623-1908), i les Carmelites Calçades (1649-1884). També van arribar altres Ordes que ja havien fundat abans al Barri Gòtic: les Clarisses (1426-1920), les Dominiques (1549-1926?), i les Agustines (1567-1863). Totes eren Ordes monàstics. En una etapa posterior van arribar altres comunitats de caràcter lleugerament diferent: les Beates Agustines (1678-1979); les Darderes (1731), associació de laïques convertida després en Congregació religiosa; i la Casa de l'Esperança (1769-1936), també una mena de Beateri.

La majoria d'aquestes comunitats es van traslladar a altres barris durant els Segles XIX i XX buscant millor ubicació, i per tant continuen presents a la ciutat.

Fins el Segle XVI, al Raval només arriben aquelles Ordes que buscaven un entorn aïllat, apartat del casc urbà. Aquell mateix Segle es pot veure que comencen a fundar-se Convents d'Ordes ja presents amb anterioritat al Barri Gòtic, i des del Segle XVII el predomini del Raval respecte al Barri Gòtic ja era gairebé total. El Raval atreïa primer per la seva proximitat al casc urbà, i a la vegada perquè permetia l'aïllament del món, requisit propi i imprescindible per algunes regles de vida monàstica femenina. Posteriorment, la disponibilitat de amplis espais lliures (a la vegada que s'esgotaven al Barri Gòtic) va fer decantar definitivament la balança en favor del Raval durant els Segles XVII i XVIII.

Durant Segles el Raval va tenir un caràcter suburbial, propi d'una zona d'extramurs durant segles, sempre supeditada al casc urbà. Això no va canviar durant molt de temps, amb grans edificis com l'Hospital de la Santa Creu (1401), la Casa de Misericòrdia (1593), o la Casa de la Caritat (1802), amb un remarcad paper caritatiu i assistencial.

Aquest caràcter va originar la primera casa d'ensenyament a la zona: van ser les Clarisses, que es van fer càrrec de l'Escola pels orfes de la Casa de Misericòrdia (1696). Molt poc després aparegué l'Escola gratuïta de les Beates Agustines (1705-1979), Beateri fundat poc abans.

Fins principis del Segle XIX, gairebé totes les comunitats femenines al Raval eren Ordes únicament contemplatives, i on altres activitats no tenien raó de ser. Llavors van arribar les Carmelites de la Caritat (1829-80), que es van fer càrrec de la Casa de Caritat, amb les seves corresponents tasques docents. Però la situació començava a canviar: era la primera comunitat de la ciutat sense clausura, i amb un modus vivendi obligatòriament actiu. Fins llavors, les Clarisses de la Casa de Misericòrdia i el Beateri Agustinià havien sigut les úniques cases d'ensenyament al Raval.

La Desamortització no va afectar a les comunitats femenines; però sí l'Exclaustració del mateix any, feta amb un criteri de pragmaticitat, i que volia mantenir aquells

convents amb alguna utilitat per la ciutat. Així, les dues escoles van ser les úniques cases del barri que no van ser eliminades, gràcies a la seva tasca jutjada com a útil per l'autoritat municipal, i l'oferta educativa es va mantenir. De manera breu també s'afegiren dues escoles més: la de les Mínimes (1835-46), religioses que mentre durava l'Exclaustració es van dedicar a l'ensenyament per sobreviure. I la Companyia de Maria (1842-45), que van tenir que traslladar transitòriament el seu Convent de l'Ensenyança del Barri Gòtic a instàncies de l'Ajuntament.

Des de 1845 va començar una nova etapa a la ciutat, caracteritzada per una actitud molt més permissiva amb la presència de comunitats femenines a la ciutat. Per una banda, les antigues Ordes femenines van començar a retornar, i la majoria van aconseguir recuperar els seus antics convents, també al Raval: entre 1845 i 1846 la gran majoria d'Ordes exclaustrades es referen, i inicialment es va recuperar l'status quo precedent. Tanmateix, això va suposar la desaparició de la breu Escola de les Mínimes (1846).

Per altra banda, van començar a arribar comunitats noves a la ciutat i que no eren Ordes contemplatives, sinó Congregacions amb finalitats més actives, com l'ensenyança. Però aquest fet va tenir molt poca repercusió al Raval, ja que la majoria s'instal·laren al Barri Gòtic, aprop d'una demanda econòmicament més capaç de pagar els seus serveis. És per això que des de llavors es van donar molt poques fundacions al Raval, i sempre de caràcter marginal i subsidiari respecte al Barri Gòtic. Així, l'única comunitat nova arribada al barri van ser les Filles de la Caritat, que per la seva dedicació exclusiva als pobres van fer-se càrrec de dos organismes de tipus caritatiu del barri: la Casa d'Infants Orfes (1846-75), i la Casa de Maternitat i Expòsits (1853-84), entitats més o menys vinculades al poder municipal i que tractaven d'oferir un servei públic, confirmant la tendència de confiar a religiosos l'administració d'aquests grans equipaments públics d'assistència.

A principi dels anys 60 hi ha una lleugera revifalla del barri, amb la fundació d'algunes cases:

Van arribar les Concepcionistes, amb un Col·legi (1860-92). Fou una fundació excepcional: durant molts anys (1835-75), fou el primer i únic Col·legi del barri. I l'única casa que no era de les Filles de la Caritat.

Les Filles de la Caritat es van fer càrrec d'una Guarderia amb el suport d'una Associació catòlica (1861-73), després traslladada a Sant Antoni, a tocar del barri.

Amés, cap a 1863 va aparèixer una breu xarxa d'escoles gratuïtes a la ciutat, generalment obertes en convents de les Ordes de clausura. En el cas del Raval, això es va traduir en l'apertura de sis escoles als convents de les Clarisses de Jerusalem, Clarisses de Elisabets, Dominiques, Agustines-Penedides, Jerònimes, i Mínimes. Va ser un fet absolutament puntual a la ciutat i totes desaparegueren al cap de poc temps, potser al cap d'uns mesos. És probable que les Agustines continuessin amb la tasca, però aquell mateix any es van traslladar a Gràcia i, per tant, ho farien fora del barri.

En aquesta breu etapa, les fundacions ja no són cases de gran tamany, lligades més o menys al poder públic: són cases més petites, que en majoria mantenen el seu caràcter gratuït i dedicades a l'ensenyança de les classes desvalgudes, excepte les Concepcionistes. Però no va tenir continuïtat, i durant una dècada (1864-74) el Raval va estar inèdit, sense que hagués cap més moviment.

A partir de 1874, amb l'estabilització de la vida social i política de l'Estat i la ciutat, es produeix una etapa en què arriben nombroses comunitats al barri, malgrat que el

predomini de les Filles de la Caritat continua sent indiscutible. I no només això, sinó que amés les finalitats de les cases obertes deixen de ser exclusivament caritatives, aconseguint-se una lleugera diversificació. Sembla que el Raval començava a ser un emplaçament més propici:

Les Filles de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1874-1993).

Les Carmelites de la Caritat amb un Orfanat (1875), que en realitat no és cap casa nova, sinó que van substituir a les Filles de la Caritat.

Les Dominiques de l'Anunciata, amb un Col·legi de pagament (1875-1987).

Les Carmelites Tereses, amb una Escola Gratuïta (1877-78), traslladada al poc temps al Barri Gòtic.

Les Filles de la Caritat, a la Casa de Caritat (1879-1957), traslladada molt després a la Vall d'Hebron.

Les Carmelites Missioneres, amb dues escoles gratuïtes (1879-79 i 1883-84), totalment anecdòtiques, ja que van desaparèixer al poc temps.

Les Filipenses, amb un Col·legi (1883-1908). Després es va traslladar a la Dreta de l'Eixample.

Aquest impuls va tenir escasses conseqüències, ja que part de les cases obertes van desaparèixer al cap de poc temps.

Després d'aquest fluxe, el paper dominant de les Filles de la Caritat al Raval es va mantenir: malgrat traslladar la Guarderia a Sant Antoni (1873), deixar l'Orfanat a les Carmelites de la Caritat (1875), i traslladar-se la Casa de Maternitat a les Corts (1884). Al fer-se càrrec d'una Escola i de la Casa de la Caritat va deixar el seu domini pràcticament igual a la zona.

Acabat aquest procés, en 1885 ens trobem un equilibri gairebé sorprenent: després de la fundació dels col·legis de les Dominiques de l'Anunciata i de les Filipenses, juntament amb el de les Concepcionistes feien que haguessin fins a tres col·legis al Raval, fet gairebé insòlit. Juntament amb quatre cases de plantejament caritatiu (dues escoles gratuïtes, i les cases de Caritat i Misericòrdia), que completaven el panorama. També destacar que part de les comunitats arribades al barri en aquest període van marxar al cap de pocs anys, preferint expandir-se en altres llocs, principalment al Barri Gòtic. En total, 7 cases funcionant en 1885.

Des de llavors la fundació de nous establiments va ser molt espaciada i totes de caràcter caritatiu, a locals generalment petits. Però a càrrec de comunitats noves al barri:

Les Josefines de la Caritat, amb una Guarderia (1896-1913), sent després substituïdes per una altra comunitat.

Les Franciscanes Missioneres, amb una Escola gratuïta (1902?-1922?).

Les Carmelites de Sant Josep, amb una Guarderia (1913-36). No és cap casa nova, sinó que van substituir a les Josefines de la Caritat que se'n feien càrrec fins aleshores.

Les Dames Catequistes, amb una Escola per obrers (1914?-1967).

Les Filles de la Caritat es fan càrrec de la Casa de Misericòrdia (1920), substituïnt a les Clarisses.

Les Filles de la Caritat obren una Escola Parroquial (1932).

A la vegada, van desaparèixer el Col·legis de les Concepcionistes (1892) i Filipenses (1908), tots dos traslladats a la Dreta de l'Eixample.

Durant tota aquesta etapa es trenca l'equilibri existent anteriorment: tot aquest procés de fundacions i desaparicions acaben per definir clarament la personalitat pròpia del

barri: escoles gratuïtes a càrrec d'associacions caritatives, i cases de beneficència, pròpies d'una població de classe baixa. Amés, la fundació de Col·legis era habitual al Barri Gòtic, augmentant les diferències i consagrant-se la segregació social. Les Filles de la Caritat, seguien sent amb diferència la comunitat més present en el barri, mentre la resta tenien una presència molt més modesta; i en alguns casos tenien una casa d'ensenyament de pagament en altres zones de la ciutat, mostrant-se l'habitual comportament dual segons l'origen social de l'alumnat.

La Guerra Civil va suposar la desaparició de tres cases: la Guarderia de les Carmelites de Sant Josep, i les Escoles de les Dames Catequistes i de les Filles de la Caritat. Però aquestes dues darreres es van reobrir en emplaçaments diferents dins del mateix barri, la primera en 1939 i la segona en 1940. Apart d'això després de la Guerra només van haver dues incorporacions:

Les Carmelites de Sant Josep, que van retornar al barri fent-se càrrec d'una Guarderia municipal (1945-81).

Les Dames Catequistes, amb un Col·legi (1962-64), molt breu, i que segurament seria sucursal de l'Escola d'obers que ja tenien al barri.

El barri aconsegueix mantenir-se amb 9 cases obertes fins 1957; però des de llavors hi ha una lent descens, motivat no només per ser un fet generalitzat a tota la ciutat, sinó també per l'imparable degradació soferta pel barri en el seu conjunt. Això va fer que el procés de desaparicions es mantingués pràcticament fins l'actualitat. Van desaparèixer la Casa de Caritat (1957), Dames Catequistes (1967), Agustines (1979), Carmelites de Sant Josep (1981), Dominiques de l'Anunciata (1987), i l'Escola de les Filles de la Caritat (1993).

En total, de les 9 cases existents, tan sols quedaven 3 en 1994: dues de les Filles de la Caritat i una de les Carmelites de la Caritat, justament les primeres comunitats arribades al barri (després de les Ordes monàstiques), i a la vegada les més fidels per sobre de les circumstàncies.

Durant tota la seva història, les comunitats religioses femenines han tingut un escàs arrelament al Raval, malgrat ser la zona més populosa de la ciutat després del Barri Gòtic durant molt de temps. Mai va perdre el seu caràcter marginal en cap moment, primer respecte al Barri gòtic, i després respecte al nou Eixample de la ciutat. Moltes de les comunitats arribades a la ciutat no hi van ser mai, o van ser d'una manera gairebé testimonial. El caràcter del barri, bàsicament modest i també obrer, podria explicar cert anticlericalisme cap a les religioses; però el nombre de cases presents al barri, sempre constant i força numerós, ho descartaria. Els fets de la Setmana Tràgica ho confirmaria, ja que no va suposar cap desaparició immediata.

Malgrat aquest caràcter subsidiari, fins 1857 el Raval encara tenia més cases obertes que el Barri Gòtic: 5 cases en funcionament, per 4 del Barri Gòtic. Però des de llavors el Barri Gòtic va iniciar un imparable ascens (amb un màxim de 20 cases en 1905), mentre el Raval tan sols aconseguia un lleuger augment. El seu nombre de cases fou molt regular: entre 7 i 8 cases presents, mitjana pràcticament inamovible entre 1860 i 1955, i el procés de fundacions i desaparicions ha sigut constant i simultani, amb etapes de major o menor activitat.

L'evolució social del barri es trasllueix en aquest procés: primer, un efímer equilibri qualitatiu entre cases de pagament i les gratuïtes o de beneficència aconseguit al darrer quart del Segle XIX, i que reflexaria certa diversitat social a determinades zones del barri. Aquest equilibri es va anar trencant a principis del Segle XX, al

mateix temps que el Barri Gòtic també perdia pes específic. El procés iniciat als anys 50 del Segle XX també són reflexe de la greu decadència soferta per aquest barri.

BARCELONETA

- **Sales d'Asil per Pàrvuls de Sant Joan Baptista (1872-1887).** Andrea Dòria (abans Alegría). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Segona Guarderia fundada per la *Junta de Señoras*, després d'Aldana (1861). Inaugurada a la Barceloneta, es trasllada a un edifici més gran en 1887 a la mateixa barriada.

- **Ídem (1887).** Balboa, 19-27 (abans 47) - Mediterrània. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat del local anterior. Mixte, 3-7 anys. Després els nois passen a escoles de La Salle i les noies continuen amb classe de Labors. Acollits: 500 (1899, 1908 i 1910). Religioses: 12 (1899 i 1927)

- **Casa d'ensenyament (1939-40).** Sant Miquel, 3. Pis. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat provisional de la casa anterior, molt malmesa, fins la seva mínima adequació de nou com a Escola.

- **Secció Filial nº 6 de l'Institut "Maragall" (1966-74).** Balboa, 19-27. Filles de la Caritat.

- **Escoles de Sant Vicenç de Paül (1890-1936?).** Sevilla, 45-49. Filles de la Caritat-Franceses.

Escola per noies pobres del barri. Places gratuïtes i de pagament. Des de 5 anys. Patrocinat per una Junta de Senyores. Fundat segons algunes fonts en 1898, encara que la primera notícia és de 1895. Referides en 1922 per darrer cop. Alumnes: 120 en total, 58 gratuïtes (1901); 170 (1908); 170 (1910); 250 en total, 60 gratuïtes (1912). Religioses: 5 (1901); 3 (1912).

- **Escoles del Centre de Nostra Senyora de Montserrat (1890-1928).** Baluard, 92 (abans 96) - Sevilla, 45-49. Filles de la Caritat-Franceses.

Contigua a l'anterior, i fins a cert punt interdependents. Escola per a nois pobres del barri, fills d'obers. Patrocinada per les *Conferencias de San Vicente de Paül*. De pagament per tots, excepte per fills de socis de les Conferencias. Oficialment fundada en 1912 segons algunes fonts, però des de 1901 ja hi han notícies. Ensenyament de pàrvuls i elemental. També hi han classes nocturnes. Alumnes: 170 pàrvuls, 137 elementals, 49 nocturns (1901); 170, 130 i 60 (1914). En total: 244 (1902); 290 (1908); 285 (1910). Religioses: 5 (1901 i 1914); 8 (1927). En 1928 les escoles es traslladen, però sense sortir de la Barceloneta.

- **Ídem (1928-1974).** Sant Carles, 33 - Santa Lluïsa de Marillac, 9 (abans Tormenta). Filles de la Caritat-Franceses.

Trasllat del centre anterior. No hi han variacions aparents.

- **Escola de Sant Vicenç de Paül (1897-1905).** Santa Eulàlia, 8/24 1º. (Actualment Meer). Filles de la Caritat.

Escola de noies. Des de 6 anys. Amb instrucció anomenada com a “variada”. Organitzades per una Junta de Senyores, i posades sota la direcció de les Religioses. Alumnes: 120, 45 gratuïtes (1899). Religioses: 2 (1899). Després de 1901 no torna a aparèixer.

- **Guarderia Infantil (-1963?-).** Sant Miquel, 83-85. Sant Àngel Custodi. Només hi ha una referència, i per això degué ser molt breu.

- **Hogar Maria Niña (1970-1971).** Rector Bruguera, 4. Esclaves Sagrat Cor. Intent fracassat d'establir una escola de Primària al barri. Pel seu nom, possiblement es tracti d'una sucursal de l'escola de Mallorca, 234 de la Dreta de l'Eixample.

El barri de la Barceloneta fou creat des de 1753 per donar cabuda als barcelonins desallotjats de part del barri de la Ribera, enderrocats totalment després de la Guerra de Successió en 1718, per construir la fortalesa militar de la Ciutadella. La pèrdua de població que patí la ciutat arran del conflicte bèl·lic no va fer imprescindible ni urgent la seva construcció, però el posterior creixement demogràfic va rescatar el pla fins fer-lo realitat tal com avui el coneixem.

La comunitat protagonista al barri van ser les Filles de la Caritat, que durant molt de temps han sigut les úniques religioses presents al barri, i amb moltes fundacions. Totes es van obrir amb el suport d'Associacions caritatives, que van ajudar a les religioses a expandir-se.

La primera casa fou una Guarderia (1872), i que ha sigut la única que ha perviscut fins l'actualitat.

Seguidament es van fundar dues Escoles simultànies: una Escola per noies (1890-1936), i una Escola per nois (1890-1974). Després de la Guerra Civil es van fondre en una única casa.

Una quarta casa fou una Escola de noies (1897-1905), que va tenir curta vida.

Amb aquestes tres fundacions es va formar el teixit educatiu de la Barceloneta, amb ensenyança gratuïta per ambdós sexes (això sí, en locals separats), i finançat per sectors socials alts, de fora del barri, però amb vinculacions de tipus econòmic.

Després de la Guerra Civil les tres cases aconsegueixen reobrir-se amb força dificultats. En teoria va desaparèixer una, quan realment les dues escoles del carrer Sevilla es van unificar en una sola. Molt més tard van haver dues fundacions, molt poc importants i breus:

Una Guarderia del Sant Àngel Custodi existent puntualment cap a 1963, i una Escola de les Esclaves del Sagrat Cor (1970-71). Totes dues no van tenir cap tipus de transcendència.

Durant dècades les dues Escoles de les Filles de la Caritat van ser fonamentals en el barri, fins la desaparició d'una d'elles en 1974. L'altra es manté sense problemes com l'únic centre educatiu del barri mariner a càrrec d'una comunitat femenina.

BESÒS

- **Col·legi Externat (1963-1967).** Maestro Alfonso, 35-37. Sagrat Cor.
- **Col·legi Sagrat Cor-Besòs (1967).** Lluís Borrassà, 16-18. Sagrat Cor.
Trasllat de la casa anterior.
- **Apostolat catequístic i Ensenyança (1963-1966).** Barriada Sud-Oest del Besòs, Casa C, nº 3, 4º 4ª. Missioneres Croades.
- **Col·legi i Centre de Formació Professional Santa Maria dels Apòstols (1966).** Pere IV, 560-562. Missioneres Croades.
Trasllat i ampliació de la casa anterior.
- **Secció Filial nº 1 de l'Institut Femení "Maragall" (1964-1969).** Cristòfol de Moura, 223. Missioneres Seculars.
Trasllat d'una casa anterior radicada a Pere IV, 398 en el Poblenou.
- **Casa d'Ensenyança (1967-1974).** Camp de la Bota. Franciscanes MM. de Maria. Classes pels nens del barri, a la parròquia. En 1974 es van traslladar a la Mina, ja dintre del terme municipal de Sant adrià del Besòs.
- **Guardería los Ángeles (1979-1988).** Camp de la Bota, s/n. Filles de la Caritat.

El Besòs és un polígon residencial construït fonamentalment entre 1959 i 1960 per allotjar la població immigrada (gairebé tots del Sud d'Espanya), basat en grans blocs d'habitatges, i mancat des del principi dels serveis més elementals, entre ells els educatius. Dintre de la seva àrea també s'inclou el barri del Maresme, construït abans (1956), però de dimensions més petites i annex al barri del Besòs. També queda inclòs l'antic barri de barraques del Camp de la Bota (també dit Somorrostro i antigament barri de Pekín), existent des de principis del Segle XX i actualment desaparegut.

El barri té dues cases fonamentals, que van nèixer i consolidar-se de manera simultània:

Les Religioses del Sagrat Cor, que van fundar el seu Col·legi de manera provisional (1963), construint el seu edifici definitiu en 1967. I per altra banda les Missioneres Croades, que van començar en un pis (1963), i que després van poder construir un nou Col·legi en 1966, especialitzat en ensenyament professional.

Posteriorment, va ser el suburbi de barraques del Camp de la Bota el que va rebre la corresponent atenció. Primer van ser les Franciscanes Missioneres de Maria, amb una Escola al suburbi del Camp de la Bota (1967-74), que no va desaparèixer al cap d'uns anys, sinó que va traslladar-se al nou polígon residencial de la Mina, dintre del terme municipal de Sant Adrià del Besòs, al costat de les barraques. I després van ser les Filles de la Caritat, amb una Guarderia també al Camp de la Bota (1979-88), i que es va mantenir en funcionament fins la desaparició física d'aquest barri marginal de barraques.

El Barri del Besòs va ser atès d'una manera prou ràpida, només uns pocs anys després de ser construït, i amés amb dos col·legis construïts ex profeso per aquesta tasca, que van ser suficients per atendre tot el polígon de vivendes. El Camp de la Bota ja existia des de feia dècades, i va ser atès molt tard amb cases de dimensions i recursos molt més reduïts.

BON PASTOR

- **Escola Parroquial del Bon Pastor (1966).** Estadella, 63-65 - Sant Adrià, 134. Dames Negres.

Abans dita *Escuela Padre Nicolás Barré*.

El Bon Pastor va ser un barri construït entre 1927 i 1929 per acollir els barraquistes expulsats de Montjuïc, reurbanitzat amb motiu de l'Exposició Universal de 1929. Posteriorment va continuar creixent a costa de l'immigració.

El barri va tenir que esperar gairebé quatre dècades per rebre la seva primera (i única) casa d'ensenyament a càrrec d'alguna comunitat femenina. Van ser les Dames Negres, que van actuar a través de l'Escola Parroquial (1966), i que s'ha mantngut fins l'actualitat. No ha hagut cap més fundació.

CAMP DE L'ARPA

- **Col·legi Calassanç (1861).** Joan de Peguera, 42 (abans 24) - Muntanya. Escolàpies.

Col·legi Internat de pagament, fins 1919 també fou Noviciat. En principi conegut com a *Colegio de las Escorialesas para señoritas*. Fins 1904 no va tenir ensenyament gratuït, amb una escola nocturna per obreres (50 alumnes en 1914), i una dominical. Incendiat en 1909, fou reobert en 1910. Alumnes: 85 (1908); 80 (1910). Religiosas: 15 (1927). I 15 novícies.

- **Col·legi de Santa Teresa de Jesús (després *Obra Benèficio-social Niño Dios*) (1892).** Mallorca, 509 (abans 505). Franciscanes Sagrats Cors.

Obra escolar nascuda com a complement del Hospital del Nen Déu.

- **Asil de la Sagrada Família (1894-1899?).** Muntanya, 2. Pis. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Guarderia gratuïta de nenes filles d'obriers. Es procuraven cuidats i instrucció mentres els seus pares treballaven. Com no donaven a bast, es construï un edifici nou i propi.

- **Ídem (1899?-1979).** Mallorca, 593-595 (abans 333) - Muntanya, 39-41. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa anterior. Es bastí un nou edifici, documentat per primera vegada en 1901. Ara els seus serveis es divideixen bàsicament en dues facetes: Sales d'Asil. Guarderia mixta des de 2 mesos fins a 5 anys. Recollits tot el dia. Acollits: 227 (nadons) i 101 (pàrvuls) (1914).

Ara s'afegeixen escoles gratuïtes per noies: ensenyança elemental i religiosa (podien haver nens); escola nocturna de joves; i escola dominical. En 1979 no va tancar, sinó que es va convertir en l'Escola Pública de primària Dovella.

Alumnes: 250 gratuïtes+56 de pagament (1899); 300 (1909); 230 (1910); 154 diürnes + 66 nocturnes + 80 dominicals (1914). Incendiat i destruït en 1909, fou reedificat i obert en Juliol de 1910. Religioses: 8 (1899 i 1914); 9 (1927).

- **Casa (1928?-1929).** *Consell de Cent, 596. Caputxines Divina Pastora.*
En 1929 s'esmenta per primera i única vegada aquesta casa, sense aclarir el seu ús.

El Camp de l'Arpa va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització.

La primera comunitat del barri van ser les Escolàpies, amb un Col·legi (1861), primer Internat i després Externat, destinat a la petita èlit acomodada del barri. Posteriorment, el Col·legi va incorporar una Escola gratuïta (1904). La casa fou incendiada durant la Setmana Tràgica, però es va mantenir. Sempre ha sigut l'única casa pròpiament docent del barri, ubicada al centre del Camp de l'Arpa.

Tres dècades després, van arribar de manera quasi consecutiva la resta de comunitats del barri:

Les Franciscanes dels Sagrats Cors, amb una Escola annexa al Hospital Infantil de les mateixes religioses (1892), però molt allunyada del nucli original del Camp de l'Arpa. I les Filles de la Caritat, amb una Guarderia per filles d'obers (1894-1979), en el cor del barri. Totes dues cases responen a un caràcter més assistencial que no pas docent.

Després d'aquestes fundacions, no va haver cap més: mai han hagut Escoles gratuïtes pròpiament dites, més apropiades al caràcter obrer del barri; amb excepció de l'Escola gratuïta de les Escolàpies, supeditada al seu Col·legi.

Passada la Guerra Civil, tampoc ha hagut cap més incorporació. En canvi, les Filles de la Caritat van deixar el seu centre (1979) per manca de viabilitat; però va continuar obert com Escola pública. Mentres, l'Escola del Hospital Infantil de les Franciscanes ha sabut reconvertir-se en Col·legi, adaptant-se als nous temps.

Es pot resumir que el Camp de l'Arpa ha tingut Col·legi i Escola units amb la casa de les Escolàpies. La resta van ser una Guarderia i un Hospital Infantil allunyat del barri.

CLOT

- **Col·legi Divina Pastora (1896-1923).** Ter, 5. Caputxines Divina Pastora.
Escola per noies de classe modesta, sembla que gratuïta. 1ª ensenyança. L'escola va desaparèixer en 1923, però sembla que es va mantenir una comunitat almenys fins 1927. Religioses: 11 (1927).

El Clot també va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització.

Al barri només s'ha establert una casa de les Caputxines de la Divina Pastora (1896-1923), quan el barri estava en ple creixement. No està gaire clara la funció d'aquesta casa, ja que totes les fundades per aquesta comunitat duïen el mateix nom, i a barris molt dispersos. És molt probable que es tractés d'un Col·legi de pagament per la petita èlit del barri: cases similars van haver a altres suburbis de Sant Martí: Camp de l'Arpa i Poblenou, i a càrrec d'altres Congregacions. Amés, les Caputxines sempre fundaren cases de pagament. Possiblement tingués Escola gratuïta annexa.

Després de la desaparició d'aquesta casa no es va obrir cap més, i el barri s'ha quedat inèdit durant gairebé 70 anys fins l'actualitat. L'alumnat potencial del barri ha tingut que acudir als centres dels barris propers del Camp de l'Arpa, Sagrera, o Sagrada Família. El caràcter social del Clot com a barriada eminentment obrera de gran agitació i un sentiment anticlerical força arraigat, va impedir altres fundacions posteriors.

CONGRÉS

- **Col·legi Mares Franciscanes Divina Pastora (1950-1988).** Passeig Maragall, 162-164 (abans s/n). Franciscanes Pastores.
En 1988 es van traslladar al Centre Escolar Valldaura, del Barri de la Prosperitat.
- **Escola Arrels (abans Grup Escolar Pius X) (1958).** Cardenal Tedeschini, 70. Institució Teresiana.
Casa d'ensenyament fundada expressament per atendre al alumnat femení del nou barri del Congrés. En 1960 se li afegeix la Residència Santa Teresa, per joves treballadores, que es traslladà en 1968. Situat a un costat del centre del barri, la Parròquia de Pius X. En 1980 adquireix la seva denominació actual.
- **Secció Filial nº 10 de l'Institut "Maragall" - *Seglares al Servicio de la Iglesia* (1968-71).** Cardenal Tedeschini, s/n. Institució Teresiana.
Incorporació de la 2ª ensenyança.

Com el seu nom indica, el barri fou construït íntegrament a principis dels anys 50 amb motiu del Congrés Eucarístic Internacional (1953), fet que obligà a desallotjar multitud de barraquistes de Diagonal-Pedralbes, zona on succeïen els principals events, i allotjar-los al nou barri.

El barri va tenir aviat presència, però amb matitzacions. La primera presència va ser el Col·legi de les Franciscanes Pastores (1950-88). No es pot considerar que el Col·legi fos propi del Congrés, ja que es va bastir just abans de la construcció del barri, es troba en un dels seus extrems geogràfics, i mirava més cap al barri del Guinardó. Això sí, la seva proximitat el va fer molt útil als primers anys de vida del barri, quan no havia cap més oferta educativa.

En canvi, sí és plenament pròpia del barri l'Escola de la Institució Teresiana (1958), emplaçada al cor del barri, i que s'ha mantingut fins l'actualitat. La desaparició del Col·legi de les Franciscanes Pastores (1988) encara ha accentuat més el seu caràcter d'Escola central del barri.

DRETA EIXAMPLE

- **Col·legi de l'Infant Jesús (1867-1925).** Passeig de Gràcia, 33. Pis. Dames Negres.

Col·legi Externat de pagament, obert en un ampli pis. Després de traslladar-se a Sant Gervasi per obrir l'Internat, la manca de l'Externat començà a notar-se i les Religioses van tenir que fundar un nou col·legi d'aquestes característiques per cobrir aquest forat. Alumnes: 130 (1908); 55 (1910). Tancat en 1925, malgrat que segueix esmentant-se fins 1929.

- **Col·legi Mare de Déu de les Escoles Pies (1873-1936; 1950).** Aragó, 302 (abans 362) - Llària, 64 (abans 100). Escolàpies.

Traslladat del Col·legi de Pi, 5 en el Barri Gòtic. Col·legi Externat de pagament, amb part d'alumnes gratuïtes. Les religioses compraren aquest terreny en 1871, començant l'edificació del nou Col·legi a l'any següent. Però la lentitud de les obres va fer que no es pogués inagurar fins 1876. Edifici molt complet, amb Col·legi, Convent i Església. En 1934 es transformà en "Acadèmia Motserrat", per adaptar-se a les circumstàncies vigents a la República. Destruït totalment en 1936, per manca de mitjans no es va poder reconstruir i obrir fins 1950. Alumnes: 100 (1908); 300 (1910). Religioses: 41 (1927).

- **Ídem (1944-50).** Ausias March, 37. Escolàpies.

Després de la Guerra, les Escolàpies intenten reobrir el Col·legi d'Aragó-Llària. Però degut a les destrosses han de llogar varios pisos dins d'aquesta finca per poder recomençar les classes amb el seu antic alumnat. Es va tancar quan el Col·legi va estar en bones condicions.

- **Convent-Escola de Nostra Senyora de l'Ensenyança - Col·legi Lestonnac (1875).** Pau Clarís, 131 (abans 53) - Aragó, 284 (abans 328 i 338-340). Companyia de Maria.

Trasllat del Convent-Escola de l'Ensenyança, fins llavors situat al Barri Gòtic, a un edifici de nova planta, construït en 1874-75 mitjançant el conveni amb una empresa que construï el nou edifici, a canvi de rebre l'antic com a pagament. Així es va fer, i les religioses es traslladaren en 1875 mantenint-se la 1ª ensenyança i l'ensenyament de labors, gratuïts per internes i externes, des dels 5 anys. El principi de gratuïtat es va mantenir inamovible fins 1950, a la vegada que es va transformar l'Orde en una Congregació sense clausura. Alumnes: 500-600 (1901); 400+450 (1908);

- **Institut Tècnic Lestonnac (1976).** Aragó, 284. Companyia de Maria. Ampliació de l'oferta educativa amb la formació tècnica, a la mateixa finca.

- **Col·legi Divina Pastora (1877).** Bailén, 38-40 (abans 48). Caputxines Divina Pastora.

Col·legi Externat de noies. Ensenyança de pàrvuls i elemental. Trasllat definitiu del Col·legi situat a diverses cases del Barri Gòtic. També hi han classes dominicals per serventes i obreres. Trasllat definitiu de la casa anterior en un edifici de nova planta, exprès per l'Institut. Amb capella interior (1884). També hi han associacions de beneficència, com les Escoles Dominicals de la VOT per a serventes, fundades pels Pares Caputxins en 1906 i integrades com a servei afegit del Col·legi. O el *Ropero de pobres del Rosario*. Alumnes: 146 (1910); 194 dominicals (1914). Religioses: 40 (1927).

- **Col·legi Immaculada Concepció (1879)**. València, 252 (abans 320). Concepcionistes.

Col·legi Externat de pagament per noies, i Seu Provincial. Amb Església. 1ª ensenyança. Incendiat en 1909, s'obrí provisionalment en Aragó, 235 en Octubre del mateix any. En 1915 ja tornen a estar en València. Estava comunicat amb l'edifici cremat fins que es restaurà del tot. Alumnes: 20 (1908); 40 (1910). Religioses: 42 (1927).

- **Escola (1879-1879)**. Passeig de Sant Joan, 209-211 (ara 27-29 aproximadament). Carmelites Tereses de Sant Josep.

Trasllat de la casa de Grunyí, 5 en el Barri Gòtic. Juntament amb l'Escola, es planteja fundar un Asil de noies pobres com a afegit de les seves activitats i per això surten del casc antic de la ciutat on fins ara sempre havien estat donant classes. Però l'iniciativa quedà sense suport i va fracassar, traslladant-se al carrer Verdi, 95 a Gràcia.

- **Escoles Parroquials del Nen Jesús (1881-1913)**. Bailén, 93-95. Teresianes. Escoles gratuïtes de la Parròquia de la Concepció. Fundades per les *Conferències de San Vicente de Paúl*, però traspassades enterament a les Teresianes. Classes de pàrvuls (mixta), i noies. Alumnes: 175 (1900). Religioses: 4 (1900).

- **Col·legi (1881-1882)**. Bruch, 103 2°. Teresianes. Alumnes: 20 (1881).

- **Ídem (1882-1884)**. Girona, 33. Teresianes.

Trasllat de la casa anterior. A la vegada funcionà com a Casa de Formació de Religioses.

- **Ídem (1884-1901)**. Passatge Méndez Vigo, 6. Teresianes.

Trasllat de la casa anterior.

- **Casa d'Ensenyança (1901-1909)**. Diputació, 264. Teresianes.

Per coincidència cronològica podria tractar-se de la continuació de la casa anterior. Desaparegut durant la Setmana Tràgica. Alumnes: 40 nois i 50 noies.

- **Escola de Nostra Senyora del Roser (1884)**. Mallorca, 349 (abans 447) - Roger de Flor, 220. Beates Dominiques - Dominiques de l'Ensenyança.

Escuela gratuïta de noies. Trasllat de la casa existent a la Plaça de les Beates, al Barri Gòtic, exercint igualment la seva activitat docent. Incendiat en 1909, no acaben la seva restauració fins 1914; però en 1910 ja fou obert. En 1961 el Beateri fou integrat dins l'Institut de Dominiques de l'Ensenyament de l'Immaculada Concepció. Alumnes: 70 (1890); 125 (1913). Religioses: 28 (1927).

- **Monestir de la Visitació de Santa Maria (1884-1942).** Passeig de Sant Joan, 88 (abans 222). Saleses.
Trasllat de la casa anterior, situada a Gràcia. Convent, Església i Internat, expressament construïts per les Saleses. Un edifici és Convent, l'altre Internat, i l'Església al centre. L'Internat es manté, malgrat l'hermetisme de dades, fins 1928 com a mínim. Incendiat en 1936, l'ensenyança desapareix i l'edifici passa als Germans Maristes. Les Religioses passen a la Vall d'Hebron. Religioses: 36 (1927).
- **Escoles Parroquials del Nen Jesús (1887-1915?).** Bailén 67, baixos. Teresianes. Escoles gratuïtes de la Parròquia de la Concepció. Classes de pàrvuls (mixta), i elemental i superior per noies. Igualment fundades per les *Conferències de San Vicente de Paül*. Alumnes: 30 pàrvuls i 60 noies (1908); 60 i 40 (1910); 80 i 60 (1911). Religioses: 4 (1914).
- **Col·legi del Sagrat Cor (1888).** Diputació, 326 (abans 436) - Bailén, 58-60. Sagrat Cor.
Col·legi Externat de pagament. 1ª ensenyança des dels 6 anys. Edifici rehabilitat com Convent i Col·legi, que s'amplia definitivament en 1892. S'obre com a Col·legi de pagament i Escola nocturna gratuïta. Alumnes: 12 (1888); 200 (1908); 320 (1910). Amés, 250 alumnes gratuïtes (1901 i 1914). Religioses: 8 (1888, 1901 i 1914); 62 (1927).
- **Secció Filial nº 9 de l'Institut "Maragall" (1969?-1982).** Diputació, 326. Sagrat Cor.
- **Col·legi de Jesús-Maria (1890-1973).** Casp, 50-52 - Bruc, 29. Jesús-Maria.
Trasllat definitiu de la casa de Riera de Sant Joan en el Barri Gòtic, aquesta vegada a un edifici nou i ja definitiu. Col·legi Externat de pagament i Ensenyança elemental. Alumnes: 150 (1908); 180 (1910). Religioses: 45 (1927).
- **Escoles del Apostolado de la Oración (1892-1901).** Pau Clarís, 49 baixos. Dreta Eixample. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Segona col·laboració amb la mateixa Congregació. Classes diürnes, nocturnes i dominicals. Les diürnes van a càrrec de les religioses, provinents des de la casa de Sant Pere més Baix, 7 del Barri Gòtic. Apareixen en aquest lloc per darrer cop en 1901, traslladant-se llavors a Santa Llúcia-Cervantes, al barri de Gràcia.
- **Orfelinat de Sant Josep (1893-1897).** Aragó, 345. Sagrada Família de Bordeus-Sant Josep.
Asil de noies. Portat per les Germanes de Sant Josep, la branca de l'Institut dedicada a l'infància desvalguda. Funden l'Asil a una casa particular, fins traslladar-se en 1897 a un edifici propi en Provença, 388-Roger de Flor, 224 al barri de la Sagrada Família.
- **Asil-Tallers de la Santíssima Trinitat (1894-1896).** Aragó, 406. Trinitàries.
Escola tècnica gratuïta per noies internes i externes. Ensenyança d'oficis manuals. Primera casa de l'Institut d la ciutat, que va sofrir diversos trasllats. En 1896 es trasllada a Rosselló, 66 a l'Esquerra de l'Eixample.

- **Escola Tècnica-Professional López Vicuña (abans Refugi i Escoles de Maria Immaculada pel Servei Domèstic - Acadèmia Maria Immaculada) (1896).**
 Consell de Cent, 393-397 (abans 403) - Girona, 75. RR. del Servei Domèstic.
 Trasllat de la casa de Comtal, 9 en el Barri Gòtic. La finca fou comprada en 1890, començant les obres del nou edifici el mateix any. Poc després fou inaugurada. Inicialment només comprenia el número 393, comprant-se el xamfrà de Consell de Cent 395-397 - Girona, 75 poc abans de la Guerra per manca d'espai. No fou incendiat en 1909, i durant la Guerra la casa va funcionar com Hospital i no patí destrosses. El xamfrà afegit fou enderrocat per construir una ampliació més capaç, sent inaugurada en 1970 i donant-li la fesomia actual.
 La casa ja apareix dedicada a l'atenció de Serventes en tots els sentits. Es proporcionava allotjament temporal, servei de col·locació a cases "dignes", i ensenyament adequat al seu comès. Classes nocturnes (elemental i labors pròpies del seu ofici), i dominicals (urbanitat), tant per serventes allotjades o no. Tot gratuït. Actualment el centre subsisteix amb objectius similars, adaptant-se als nous temps: Escola Professional de noies i Residència d'estudiants. Alumnes: 800 (1899); més de 1000 (1911). Religioses: 41 (1928).

- **Escoles Nocturnes de l'Institut de Maria Reparadora (després Adoració del Santíssim Sagrament) (1900?-1914?).** Casp, 49-51 (abans 81) - Girona, 32. Reparadores.
 Trasllat de la casa de Comtal, 35 al Barri Gòtic, igualment dedicada a l'adoració. Inaugurada en 1889, com a activitat suplementària es donaren classes nocturnes i dominicals per obreres. Almenys en 1900 i 1914 aquesta activitat s'esmenta. No fou incendiat en 1909, perquè van aconseguir defensar l'edifici. Després no hi ha cap més notícia d'ensenyament, fins el seu tancament en 1988. Alumnes: 150 (1901 i 1914). Religioses: 43 (1927).

- **Col·legi de la Presentació (1903-1905).** Passatge Concepció, 8-10. Dominiques de la Presentació.
 Col·legi de pagament per noies. 1ª ensenyança.

- **Ídem (1905-1958).** Rosselló, 240. Dominiques de la Presentació.
 Trasllat de la casa anterior. Alumnes: 130 (1908); 123 (1910). Religioses: 15 (1927).

- **Col·legi de la Puríssima per sordmudes i cegues (1903-1942; 1946-1950).**
 Passatge Méndez Vigo, 6-10 - Roger de Llúria, 61. Franciscanes Imm. Concepció.
 Ensenyament de sordmudes, i després també de cegues. Alumnes: 30 (1908); 34 (1909). Apart també hi ha una Escola per noies pobres. Alumnes: 23 de pagament i 16 gratuïtes (1914).

- **Ídem (1942-1946).** Roger de Llúria, 66. Franciscanes Imm. Concepció.
 Trasllat temporal de la casa anterior. En 1946 es traslladen momentàniament totes dues cases fora del barri, a Aragó 100 a l'Esquerra de l'Eixample.

- **Ídem (1950-1978).** Passeig de Sant Joan, 108 (abans General Mola, 8). Franciscanes Imm. Concepció.
 Unificació de les dues cases anteriors en una de sola.

- **Col·legi de Santa Eulàlia (1903-1905).** Passatge Méndez Vigo, 4. Sant Josep de Cluny.
Col·legi Externat. Inicialment es dediquen només a donar lliçons de francès, llengua originària de la comunitat de religioses.
- **Ídem (1905-1912).** Roger de Llúria, 112. Sant Josep de Cluny.
Trasllat de la casa anterior. Dedicades a l'ensenyament, cap a 1907 amplien les seves activitats docents i donen més matèries apart del Francès.
- **Ídem (1912-1931).** Bruc, 131. Sant Josep de Cluny.
Trasllat de la casa anterior. Se segueixen dedicant a l'ensenyament, però ara també inclouen noies internes. Religioses: 32 (1927).
- **Col·legi de Isabel la Catòlica (1904-1909?).** Aragó, 285 (abans 341). Sagrada Família de Bordeus-Loreto.
Col·legi existent des de 1864 amb el mateix nom, en 1904 és assumit per les Religioses. Però tan sols s'ha trobat la documentació del seu traspàs, sense més notícies. Com a molt tard, és possible que desapareixés arran dels successos de 1909.
- **Col·legi (1905-1908).** Rambla Catalunya, 40. Filipenses.
Col·legi de 1ª ensenyança. Es tracta d'un Col·legi que ja existia mencionat des de 1902, mixte fins 1905 i que no torna a esmentar-se des de 1907. Al encarregar-se'n les Filipenses passa a ser només de noies. Les Filipenses són anomenades des de 1912, però llavors ja no hi han referències a l'escola que desapareix al aparèixer la casa de Consell de Cent, 321.
- **Col·legi (1908-1910).** Consell de Cent, 321. Filipenses.
Fusió dels Col·legis existents a la ciutat, en concret dels de Pintor Fortuny (Raval) i Rambla Catalunya en el mateix barri. Malgrat la concentració de mitjans, tampoc va aconseguir tenir continuïtat i va desaparèixer al poc temps.
- **Col·legi de Sant Josep (1906-1908).** Girona, 64 1°. Sagrada Família de Natzaret.
Trasllat de la casa de Santa Anna, 10 del Barri Gòtic. Aquest nou emplaçament no va acabar de prosperar, i als dos anys marxen al carrer Arc de Jonqueres, 8 dintre del mateix casc antic. Tot indica que les religioses s'establiren aquí mentre buscaven un nou lloc dintre del mateix Barri Gòtic.
- **Institut Teresià d'Estudis Superiors - Col·legi Teresià de Maria Immaculada (1908-1969).** Rambla Catalunya, 126. Teresianes.
Col·legi de pagament mixte. Es va comprar un gran edifici-xalet, obra de Puig i Cadafalch, i que va destacar per oferir els més diversos ensenyaments: 1^a i 2ª ensenyança, Comerç, i Magisteri, i altres *clases de adorno*. Amés, tenia tant nois com noies. Alumnes: 30 nois i 20 noies. Religioses: 19 (1927).
- **Culte del Santíssim Sagrament i Col·legi Sagrat Cor de Jesús (després Col·legi-Hogar de María Niña) (1913-1928; 1961-1976).** Mallorca, 234. Esclaves Sagrat Cor.
Trasllat de la casa de Gran Via, 533 a l'Esquerra de l'Eixample. Casa que acull les antigues comunitats de Poble Sec i l'esquerra de l'Eixample, es dedica al Culte i

funda un col·legi. En 1961 es torna a fundar un Col·legi, que durà fins 1976 quan va ser transformat en Residència d'estudiants. També fou Noviciat i Seu Provincial.

- **Col·legi Sagrat Cor de Jesús (després Shalom) (1928).** Rambla Catalunya, 83. Esclaves Sagrat Cor.
Col·legi femení de pagament. Es tracta del Col·legi fundat a la finca de Mallorca en 1913. En 1928 s'adquireix aquesta finca (a la mateixa illa, i comunicada interiorment amb Mallorca), i se situa el Col·legi. Això justifica que el mateix Institut no el reconegui fins 1928. Religioses: 62 (1927).
- **Col·legi Cor de Maria (1915-1919).** Diputació, 280 Pral. MM. Cor de Maria.
Esmentada des de 1916 fins 1919, possiblement es tracti del trasllat del Col·legi de Hèrcules, 3 en el Barri Gòtic. Inicialment es volia comprar la finca, però només es va poder llogar un pis. Posteriorment, la venda de la finca va obligar al trasllat.
- **Ídem (1919-1970).** Girona, 66. MM. Cor de Maria.
Continuació de la casa anterior en el pis Principal, i de lloguer. Segurament, a posteriori es va estendre a altres pisos de la finca.
- **Col·legi de Nostra Senyora de la Consolació (1916-1981).** Passatge Concepció, 8 (abans 4). Germanes de la Consolació.
Trasllat de la casa de Puig-Reig, 9 a Sant Gervasi. Establertes de lloguer en el xalet del banquer Arnús, en 1916 compren la finca com a pròpia. Col·legi de pagament per noies, amb 1ª Ensenyança. Religioses: 8 (1927). En 1981 es va transformar en Residència Universitària.
- **Col·legi Mare de Déu de la Mercè (1919).** Provença, 283. Mercedàries.
Trasllat definitiu del col·legi situat a nombroses cases del Barri Gòtic, des de la seva fundació en 1877. Es va comprar un terreny i es construí l'edifici, aconseguint-se per fi tenir-lo en propietat. Totes dues adreces apareixen simultàniament en 1920; per tant degué ser l'any del trasllat. Segueix sent Col·legi de pagament. Durant la Guerra el Col·legi va continuar funcionant com a casa d'ensenyament, sent retocat i millorat i no va patir destrosses. Posteriorment reformat i ampliat (1952-53), la casa presenta l'aspecte actual. Alumnes: 450 (1970).
- **Col·legi de Nostra Senyora de Loreto (1924-1964).** Mallorca, 274 - Pau Clarís, 164 (abans 90). Sagrada Família de Bordeus-Loreto.
Trasllat de la casa de Portaferrissa, 7-9 en el Barri Gòtic. Finca pròpia, al contrari de l'anterior que només era llogada. Durant la República fou rebatejat com a "Mútua Escolar Lesseps", i adquirí una imatge laica acord amb els temps. Religioses: 30 (1927).
- **Col·legi Femení (1940-1970).** Passatge Mercader, 13-15. Institució Teresiana.
La casa es va obrir en 1929, i com a trasllat d'una Residència de noies oberta en 1918 a una altre finca del mateix carrer. Però no fou fins fins 1940 que se li va afegir un caràcter docent. En 1968 va traslladar part de l'ensenyament a Via Augusta, 300 en Sarrià. Però va desaparèixer gairebé al mateix temps que aquesta casa.
- **Col·legi Re-Vir-Cien (1940-1946?).** Gran Via, 627. Pis. Dreta Eixample.

Col·legi de primària i Batxillerat. El seu nom vol dir “Religió, Virtut i Ciència”. Fundat res més arribar a la ciutat, no està clar quan va desaparèixer; però és possible que la comunitat passés a ensenyar a l’Escola Social per Obreres, al barri de Gràcia.

La Dreta de l’Eixample forma part de la quadrícula planificada per Ildefons Cerdà (1860), com a ampliació de la ciutat antiga ja lliure de les muralles que havien impedit el seu creixement durant segles. Poc a poc, la zona que avui es coneix com la Dreta va anar diferenciant-se de la resta del nou Eixample, convertint-se progressivament en el nou centre neuràlgic de la ciutat i concentrant les capes altes i mitges de la societat barcelonina que deixaven l’antic casc urbà buscant un àmbit de residència molt més nou i ampli. Això també es va notar dintre del camp educatiu, ja que la Dreta es va poblar de nombroses cases d’ensenyament específicament dedicades a aquests selectes estrats socials que el poblaven.

La primera comunitat arribada a la Dreta van ser les Dames Negres, obrint un Col·legi a un pis (1867-1925), com a complement de l’Internat que tenien a Sant Gervasi. Al contrari del que seria habitual després, no construeixen cap edifici nou. La seva arribada és molt prematura, i no es correspon amb la tendència immediatament posterior.

Una primera etapa d’activitat fundacional es va donar aproximadament entre 1873 i 1890, en què es dona un hiperdesenvolupament del teixit educatiu del barri partint del no res, amb una enorme profusió de Col·legis de pagament:

Les Escolàpies traslladen el seu Col·legi des d’un pis del Barri Gòtic a un nou edifici (1873), construït per a tal efecte i molt més espaiós.

La Companyia de Maria trasllada el seu gran Col·legi-Convent gratuït des del Barri Gòtic a un nou edifici (1875), igualment construït per tal efecte, i de dimensions gairebé descomunals.

Les Caputxines de la Divina Pastora es traslladen des d’un pis del Barri Gòtic a un nou edifici (1877), també construït per elles.

Les Concepcionistes funden un Col·legi (1879), en un edifici nou.

Les Teresianes, amb un Col·legi (1881-1909). En aquest cas s’instal·len de manera més discreta, primer en un pis i després en una finca ja existent.

Les Beates Dominiques es traslladaren des de l’antic Beateri del Segle XVI del Barri Gòtic a un nou edifici (1884).

Les Saleses es van traslladar des d’una Torre de Gràcia a un nou edifici (1884-1936), que en aquest cas és un Internat.

Les Religioses del Sagrat Cor, que funden un Col·legi a un nou edifici (1888).

Les Religioses de Jesús-Maria, que també es traslladaren des d’un pis del Barri Gòtic (1890-1973).

Es pot comprovar com totes les cases són externats de pagament, i majoritàriament no són fundacions sinó trasllats, fets sempre per millorar les condicions d’habitabilitat anteriors. Els trasllats es van fer amb cases ubicades al Barri Gòtic, instal·lant-se en edificis construïts ex profeso per la mateixa comunitat. Totes venien de petits pisos (excepte la Companyia de Maria i les Beates Dominiques), aconseguint-se una sensible millora. Dintre del procés tenim l’excepció de les Dames Negres, arribades molt abans amb una precarietat de mitjans poc usual amb la resta, arribades a un

simple pis. I les Saleses, que no venien del Barri Gòtic, sinó de Gràcia, i amb un Internat.

En general, es construïren esplèndids edificis de grans dimensions, i amb totes les comoditats i serveis necessaris per un centre educatiu de l'època. Destaca el de la Companyia de Maria, per la seves dimensions. I l'Internat de les Saleses, igualment gran i especialment sumptuós.

No trobem cap comunitat que s'estableixi a la Dreta, sent la seva primera casa a la ciutat: sempre havia estat abans a la ciutat, o a alguns dels municipis llavors independents.

La majoria de comunitats s'ubicaren en la zona més cèntrica del barri, propera al Passeig de Gràcia, l'eix principal del barri i també de l'emergent nova ciutat. L'excepció són les Saleses, que per la seva condició d'Internat va buscar una zona llavors més retirada però a la vegada accessible i propera; i les Beates Dominiques, amb un Col·legi més dedicat a classes modestes i per això enretirat del privilegiat centre del barri.

Des de 1880, algunes de les comunitats establertes ja no havien estat abans al Barri Gòtic (Teresianes, Saleses, Sagrat Cor), i fundaren directament els seus externats en la Dreta. Senyal inequívoca de què la Dreta ja estava substituïnt al Barri Gòtic com a nou centre vital de la ciutat, i deixava de ser un pas indispensable pel desenvolupament de qualsevol comunitat educativa.

Apart dels Col·legis, només es van fundar dues Escoles: de caràcter parroquial, a càrrec de les Teresianes (1881-1913 i 1887-1915?). Es van fundar per fills i filles de porters, un sector social habitual al barri. Però van tenir una vida no massa llarga.

En total, de no haver cap casa en 1865, es va passar a onze en 1890: una mitjana d'una fundació cada 2 anys.

Entre 1890 i 1900 s'obre una nova etapa al barri: s'estableixen comunitats amb altres objectius i plantejaments gairebé oposats a les Congregacions arribades fins llavors. Com a resultat, es produeix una diversificació d'usos dirigida a atendre a uns sectors minoritaris al barri; però aleshores totalment mancats d'atenció al barri. I com fins llavors, el ritme fundacional es mantingué:

Les Filles de la Caritat es fan càrrec d'una Escola de Patronat (1892-1901), que poc després es va traslladar a Gràcia, a tocar del barri.

Les Religioses de Loreto-Esperança van obrir un Orfanat de nens (1893-97), que als pocs anys es va traslladar al barri de la Sagrada Família, aprop d'aquesta ubicació.

Les Trinitàries van fundar una Escola-Taller per obreres (1894-96), poc després traslladada al barri veí de l'Esquerra de l'Eixample.

Les Monges del Servei Domèstic, provinents del Barri Gòtic, i construïnt un nou edifici (1896). En aquest cas, van arribar amb uns mitjans superiors, i es van mantenir.

I les Reparadores, amb una Escola gratuïta (1900?-14?), que no va tenir massa duració i va desaparèixer.

La majoria de cases van ser molt breus: les tres primeres no van tancar (senyal d'una demanda consolidada), sinó que es van traslladar a altres barris propers. Això demostra que la composició social del barri cristalitzava d'una manera socialment molt homogènia i a la vegada jerarquitzada, i les escoles per segons quins sectors

socials van acabar per ser “expulsades” a zones més adients, com eren les dedicades al proletariat i amb caràcter caritatiu; o van desaparèixer molt aviat. Només van sobreviure les Monges del Servei Domèstic, dedicades a un sector nascut a l’ombra d’un barri burgès: les serventes. Per això van obtenir els mitjans i suports necessaris per ubicar-se i mantenir-se al barri.

En l’etapa següent de 1900-09 prevaleix de nou la fundació de Col·legis de pagament: Les Dominiques de la Presentació, amb un Col·legi (1903-58).

Les Franciscanes de la Immaculada Concepció, amb un Col·legi per sordmudes i cegues (1903-78), i que apart tenia una Escola gratuïta.

Sant Josep de Cluny, amb un Col·legi (1903-31). Inicialment només donaven classes de Francés, però després diversifiquen matèries.

Les Religioses de Loreto, amb un Col·legi (1904-09?). És la seva segona fundació al barri.

Les Filipenses, amb un Col·legi (1905-10).

Les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret amb un Col·legi (1906-08), vingut del Barri Gòtic. En realitat va ser un trasllat temporal, ja que al poc temps hi tornaren.

Les Teresianes funden un segon Col·legi (1908-69).

En aquesta etapa pràcticament totes les cases són noves, i només es va traslladar una des del Barri Gòtic de manera temporal. Les fundacions tenien un caràcter més modest, amb menys mitjans i dimensions, però de manera contínua. I en bona part, van tenir una vida curta. Segueixen sent cases a càrrec de comunitats noves en el barri, excepte dues: les Teresianes, que ja tenien un Col·legi i dues escoles parroquials; i les Religioses de Loreto, que havien estat breument amb un Orfanat. Destaca també la casa fundada per les Franciscanes de l’Immaculada Concepció, dedicades a sordmudes i cegues, i amb l’única Escola gratuïta fundada en tota la dècada.

En 1905 es va arribar a un màxim de 18 cases d’ensenyament al barri, fundades en quatre dècades. La mitjana continua establerta en una fundació nova cada dos anys.

La Setmana Tràgica (1909) va suposar un fre total. Van ser incendiades varies cases, però només va tancar-se dos col·legis: un Col·legi de les Teresianes, i el de les Religioses de Loreto. Poc després van marxar les Filipenses (1910), però no es pot assegurar que sigui per aquest motiu. Des de llavors el nombre total de cases al barri no va tornar a augmentar, estancant-se entre 15 i 17 fins la Guerra Civil. És molt probable que cap a 1909 la demanda educativa dels sectors mitjans i alts presents al barri ja estigués prou coberta, i la Setmana Tràgica no fou per sí mateixa el detonant d’aquest estancament; però sí és molt probable que aquest fet provoqués de retruc un progressiu abandonament dels sectors socials més modestos del barri: des de 1909 no es va obrir cap Escola gratuïta al barri, i inclús van anar desapareixent les ja existents: les dues Escoles parroquials de les Teresianes (1913 i 1915), i l’Escola de les Reparadores (1914?). Només va quedar la casa dedicada a les serventes, i l’Escola del Col·legi per sordmudes i cegues.

Amés, després d’uns anys d’estancament, es va reanudar l’arribada de comunitats al barri: .

Les Esclaves del Sagrat Cor obren un Col·legi (1913).

Les Missioneres del Cor de Maria traslladen el seu Col·legi del Barri Gòtic (1915-70).

Les Germanes de la Consolació traslladen el seu Col·legi des de Sant Gervasi (1916-81).

Les Mercedàries traslladen el seu Col·legi des del Barri Gòtic (1919).

Tot es resumeix en nous Col·legis de pagament, que suposen una consolidació d'un caràcter social mitjà-alt. En aquesta nova etapa d'implantació destaca que es reprén la tendència a traslladar Col·legis ja existents al Barri Gòtic, de reduïdes dimensions, confirmant l'abandó definitiu del Barri Gòtic per part de les principals comunitats femenines dedicades a l'ensenyança de pagament a la ciutat. A la Dreta es trobava aleshores el nucli de la seva demanda, i allà es traslladen abandonant la ciutat antiga. El fluxe de noves comunitats no suposa cap creixement en l'oferta general al barri, a causa de la desaparició de cases ja existents. Però sí es dona suposà un procés de substitució, que reforça el caràcter de classe mitjana i alta del barri, ja que en bona part aquestes comunitats van substituir les fundacions de tipus benèfic i gratuït que van desaparèixer entre 1913 i 1915.

Com a resultat d'això, els sectors socials més modestos del barri van tenir van acabar amotllant-se a aquestes estructures educatives d'èlit, i inclús van ser valorades per ells mateixos com un garant de "prestigi social", i un factor de certa integració davant les classes més poderoses del barri. S'acceptà integrar-se dins una estructura docent clasista, conservadora, diferenciadora entre alumnat ric i pobre, i sense gairebé oposició. La desaparició de les cases benèfiques es va convertir en permanent, refusades pels seus propis usuaris potencials, que tenien el referent d'un ensenyament al qual se sotmetien.

Es pot dir que, des de 1920, el procés d'expansió i creixement de cases docents al barri es dona per finalitzat: des de llavors només arriben les Religioses de Loreto, que traslladen el seu Col·legi des del Barri Gòtic (1924-64). Apart d'això, no hi ha cap comunitat ni fundació nova al barri fins la Guerra. El nombre de cases presents al barri es manté ente 15 i 16, ja que només van tancar dues cases: el Col·legi de les Dames Negres (1925), i de Sant Josep de Cluny (1931). El barri es trobava en una etapa de plena consolidació.

En total, en poc més de mig segle (1867-1919), fins a 25 comunitats femenines dedicades a l'ensenyança van passar pel barri.

La Guerra Civil va suposar un mínim descens: únicament va desaparèixer l'Internat de les Saleses, i temporalment l'Externat de les Escolàpies, que es reobrí en 1950. La resta de centres van acabar per obrir, amb més o menys dificultats. En canvi, tant l'arribada de noves comunitats com de nous centres és pràcticament testimonial. Només es van fundar dos centres:

L'Institució Teresiana, amb un Col·legi (1940-70).

I la Companyia del Salvador, amb un Col·legi a un pis (1940-46?), que fou molt breu.

Totes dues comunitats van arribar poc després d'acabar la Guerra. Des de llavors només va nèixer, un Institut Politècnic de la Companyia de Maria (1976); però dintre del Col·legi ja existent, i que no compta com a fundació nova.

D'aquesta manera, de les 14 cases que van reobrir en 1939, ens trobem novament 16 cases en 1950, mantenint-se quantitativament el mateix nivell des de la Setmana Tràgica. Durant uns 30 anys (1939-69) l'estatus del barri es va mantenir absolutament inamovible, molt estable, i tan sols van desaparèixer algunes cases del barri: els Col·legis de la Companyia del Salvador (1946?), de les Dominiques de la Presentació

(1958), i de les Religioses de Loreto (1964), que en realitat no desapareixia, sinó que es traslladava a Sarrià.

Però no fou fins 1969 que va començar un veritable procés de desaparicions, provocat segurament per la dura reconversió que imposava la nova Llei d'Educació. Des de llavors comencen a tancar cases: desapareixen els Col·legis de les Teresianes (1969), Missioneres del Cor de Maria (1970), Institució Teresiana (1970), Jesús-Maria (1973), Franciscanes de la Immaculada Concepció (1978), i les Germanes de la Consolació (1981). En només 12 anys (1969-81), el barri va perdre gairebé la meitat de les cases existents, passant de 15 a 9 col·legis. Des de principis dels anys 80 s'ha estabilitzat la situació, pot dir-se que s'ha acabat l'etapa de reajustament, i no han hagut més desaparicions.

ESQUERRA EIXAMPLE

- **Col·legi-Obrador de la Sagrada Família - Granja Experimental (1870).** Comte d'Urgell, 262 (abans Coello / Londres, 45 / Granja Experimental, 1). Filles de la Caritat-Franceses.

Una de les fundadores de l'Obrador va llogar una de les seves propietats a les afores de la ciutat. En 1872 les Religioses es quedaren sense la Junta patrocinadora, però sobreviuen i inclús en 1877 poden permetre's comprar la propietat. Immediatament es va aixecar un nou edifici que, amb diverses modificacions, és el que subsisteix en l'actualitat. El traçat del carrer Londres va partir en dues meitats la finca, i la va reduir pràcticament a l'edifici actual. En 1967 es va portar a terme una ampliació del centre, donant-li la fesomia actual. En tot cas, de la finca tan sols queda l'edifici (que coincideix tot just amb el xamfrà d'Urgell-Londres), i els camps han desaparegut del tot.

El Col·legi-Obrador ja s'estructura internament. Per una banda funcionava l'Internat femení de pagament, específic per les noies de famílies de bona posició vingudes a menys, però també comptava amb algunes places gratuïtes. Per altra banda havia l'escola gratuïta per externes pobres, totalment separades de las internes. En total s'impartia l'ensenyança elemental, més els oficis artesanals al Obrador. Des dels 7 anys. Incendiat en 1909, pràcticament va quedar destruït; però ja fou reobert en 1910. Alumnes: 60-70 internes i 150-200 externes (1914). Abans de l'incendi de 1909 encara havien més externes. Religioses: 9 (1927).

L'adreça era molt variable, tenint en compte que es tractava d'un territori sense urbanitzar i on la quadrícula de l'Eixample va imposar-se tard. El centre fou conegut com "La Granja", ja que es trobava a la vora de la La Granja Model, fundada en 1854 com a Escola d'Agricultura Municipal per nois, abarcant 6 hectàrees de terreny amb les seves corresponents instal·lacions. No està clara la vinculació que existia entre la Granja i l'Obrador.

- **Casa (1874-1876).** Provença. Franciscanes Missioneres.

Primera fundació a la ciutat d'aquest Institut. No està clara la docència, però es molt possible ja que les religioses es posaven en marxa res més arribar en totes les seves fundacions prèvies.

- **Casa (1876-1895?).** Enric Granados, 3 (abans Universitat). Franciscanes Missioneres.

Trasllat de la casa anterior. En data indeterminada es traslladà a Gran Via, 192.

- **Casa (1895?-1896?).** Cortes, 186-192 (després Gran Via, 590 aproximadament). Franciscanes Missioneres.

Trasllat de la casa anterior i la de Rull, 2 del Barri Gòtic. Dita com a “Casa de Mares Franciscanes”, no especifica de quin Institut es tracta; però tot indica que van ser aquestes religioses: segons l’Institut, el número 192; segons altres fonts, el 186. Però queda molt clar que era una finca molt propera i a la mateixa illa de la casa actual. Només hi han referències en 1895 i 1896, i tampoc es parla d’ensenyança.

- **Col·legi Sant Francesc d’Assís (1896?).** Plaça Universitat, 2. Franciscanes Missioneres.

Trasllat definitiu de la casa anterior. Col·legi de pagament i Seu Provincial. Apareix nomenat, almenys, des de 1902. Amb 1ª ensenyança, des de 1920 també apareix la 2ª ensenyança i inclús estudis de Comerç. Alumnes: 74 (1908); 94 (1910). Religioses: 13 (1927).

- **Col·legi de la Mare de Déu del Roser (abans Casa-Refugi i Escola de la Mare de Déu dels Desamparats) (1875).** Consell de Cent, 214 - Casanova, 65 (abans 79). Adoratius.

Trasllat de la casa de Travessera de Gràcia, 1 a la Vila de Gràcia. En 1871 es van adquirir els terrenys, però degut a l’instabilitat viscuda aquells anys no es va poder inagurar fins 1875. Establiment definitiu amb un edifici nou que comprén Convent, Correccional, Escoles i Església.

En un principi, la casa funciona com a l’Asil-Correccional de joves d’ingrés voluntari. De 15 a 25 anys, fins que es poden col·locar. Internes: 79 (1899); 80 (1914).

Per altra banda, des de 1900 s’obre una escola gratuïta per noies externes. Alumnes: 76, 116 matriculades (1914). No fou incendiat en 1909: aconseguiren defensar-se. Però fou cremat i totalment destruït en 1936. Religioses: 30 (1899); 34 (1927).

- **Convent de Santa Maria Magdalena - Penedides (1872-1936).** Aragó, 121. Agustines-Penedides.

Trasllat del Convent fundat al Raval (1567) a un nou edifici, després d’altres emplaçaments provisionals. Construït en 1867-70 amb destacada participació econòmica de l’Ajuntament però que no es va poder ocupar immediatament perquè fou utilitzat com a Hospital a causa d’una epidèmia de Tifus. Incendiat en 1909, fou reobert en Abril del següent any fins ser incendiat amb la Guerra Civil. No fou retornat a les religioses, sinó que fou expropiat per fundar un Grup Escolar públic. Ha funcionat com entitat pública d’ensenyament fins l’actualitat. Les religioses es van ubicar en un local contigu i després a Sant Gervasi, fins desaparèixer en 1952.

- **Escola del Convent de Santa Maria Magdalena - Penedides (1877?-1895?).** Aragó, 121. Agustines-Penedides.

Dintre del Convent va existir una Escola gratuïta per noies, de la qual es parla de manera intermitent en 1877, 1884 i 1895. Segurament va tenir continuïtat durant aquest període, i és impossible esbrinar quan va deixar de funcionar. Al Segle XX ja no se’n torna a parlar més.

- **Asil-Tallers de la Santíssima Trinitat (1896-1897).** Rosselló, 66. Trinitàries.
Breu trasllat de la casa d'Aragó, 406. A l'any següent se situa a Casp 80, al Fort Pius.

- **Col·legi de la Presentació de la Santíssima Verge - Nostra Senyora del Roser (1903-1972).** Gran Via, 491 (abans Cortes) - Viladomat. Dominiques de la Presentació.
Col·legi de pagament per noies. Establert a la modernista Casa Golferichs, construïda en 1901 i on poc després s'establiren les religioses. Després del tancament del col·legi en 1972 les religioses vengueren la casa, i actualment es propietat de l'ajuntament. És Centre Cívic, i seu de la fundació Carles Pi i Sunyer. 1ª ensenyança. Alumnes: 80 (1908); 86 (1910). Religioses: 8 (1927).

- **Casa d'ensenyança (1908-1913).** Gran Via, 533 (abans Corts). Esclaves Sagrat Cor.
Segona de les dues fundacions simultànies de l'Institut. A causa de la Setmana Tràgica, aquesta casa acull les Religioses de la casa del Poble Sec. Més tard, per manca d'espai la comunitat busca un nou assentament i es traslladen a Mallorca, 234 a la Dreta de l'Eixample.

- **Escoles Catòliques del Sagrat Cor i Maria Immaculada (1918-1930).** Provença, 193. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Trasllat de la casa de Sant Pere més Baix, 7 del Barri Gòtic. Establertes en l'antic Col·legi Comercial dels Germans de La Salle quan va tancar-se en règim de lloguer.

- **Ídem (1930-1992).** Enric Granados, 87. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Trasllat de la casa anterior. En aquest cas es tracta d'un edifici venut en propietat a l'Associació. Classes diürnes per noies i nocturnes per obreres. En 1936 fou convertit en el "Centre de les Joventuts Llibertàries" (1936-37), i Quartell de Motoristes (1937-39). En 1939 reprenen les activitats.

- **Escola del Patronat de Jesús Natzarè i de la Verge Milagrosa (1930-1992).** Avinguda de Roma, 21 (abans Diagonal del Ferrocarril). Filles de la Caritat-Espanyoles.
Fundació originada en la voluntat de donar assistència als fills de presos de la Presò Model, situada a escassos metres. Apart de les activitats assistencials organitzades pel Patronat, existien les escoles gratuïtes. Uns seminaristes s'encarregaven dels nois, i les religioses de les noies. Classes diürnes i dominicals.
Les escoles foren saquejades en 1936, però l'antic edifici (molt obsolet) fou enderrocat per construir un Grup Escolar més apte. A principis dels anys 40 es compra el pati interior i la finca de Provença, 24. D'aquesta manera el Patronat dobla la seva extensió, abarçant la part central de tota l'illa. Entre 1975 i 1981 l'Escola es traslladà a la casa d'Hostafrancs, 13 per refer totalment les edificacions. En 1981 les classes tornen, fins a la clausura del centre en 1992 que va passar a ser Residència de religioses (cantó Avinguda de Roma) i Seu Provincial (cantó Provença).

- **Secció Filial nº 4 de l'Institut "Maragall" (1966-1973).** Avinguda de Roma, 21. Filles de la Caritat.

- **Col·legi de la Puríssima per sordmudes i cegues (1946-1950).** Aragó, 100. Franciscanes Imm. Concepció.
Subseu de la casa de Méndez Vigo, 6-10 a la Dreta de l'Eixample. En 1950 desapareix, i es trasllada al Passeig de Sant Joan, 108 igualment en la Dreta.
- **Col·legi annexe a l'Escola de Magisteri de l'Església del Sagrat Cor (1959-1964).** Rosselló, 156 Principal. Auxiliars Parroquials.
Escola de Pàrvuls i formació d'escolans.

L'Esquerra de l'Eixample forma part de la quadrícula planificada per Ildefons Cerdà (1860), com a ampliació de la ciutat antiga ja lliure de les muralles que havien impedit el seu creixement durant segles. Progressivament, la zona actualment coneguda com a Esquerra va anar adquirint un caràcter social mitjà-baix, urbanitzant-se lentament i d'una manera poc ordenada. Degut al caràcter social bàsicament menestral i modest que l'anava poblant, i a la vegada al seu creixement dispers, l'Esquerra va rebre una atenció educativa força reduïda.

Curiosament, l'etapa de creixement més intens que va viure l'Esquerra es va donar entre 1870 i 1875, en plena etapa d'instabilitat política, i quan la zona estava encara pràcticament buida. Les Filles de la Caritat van establir un Col·legi-Obrador (1870), vingut d'Hostafrancs i de caràcter semigratuït. Es trobava tocant a la Granja Experimental de la Diputació.

Les Agustines-Penedides, amb una Escola gratuïta (1872-1936?), traslladant-se des de Gràcia. El seu caràcter de Convent de Clausura va afavorir que s'establís aquí, apartat de la ciutat.

Les Franciscanes Missioneres, amb un Col·legi (1874) realment molt proper a l'antic casc urbà, ja que es trobava tocant al Raval.

Les Adoratius, amb un Correccional de noies joves (1875). El seu caràcter tancat afavorí la seva ubicació a una zona llavors buida. Des de 1900 va incorporar una Escola gratuïta.

Després d'aquest procés, en 1875 l'Esquerra tenia 4 cases en funcionament, i inclús superava a la Dreta, que només tenia 2 obertes. Principalment es tractava de cases que buscaven llocs enretirats de la ciutat (amb poca previsió de futur, ja que en poques dècades la zona es va urbanitzar completament), i cap d'elles es va situar per satisfer la demanda del barri, ja que l'Esquerra com a tal pràcticament no existia com a barri.

Les altres dues fundacions són més adequades amb el barri, portades per dos Instituts més compromesos amb les classes modestes. Això sí: es plantegen com a Col·legis de pagament, evitant tenir un caire caritatiu o de beneficència. Això demostrava certa personalitat del barri, amb una consciència de ser un punt intermig entre els privilegiats de la Dreta i els míseros del Poble Sec i el Raval.

Des de 1875 es produeix un estancament, i el progressiu poblament de la zona no comportava l'apertura de noves cases. Només es va produir la presència fugaç de les Trinitàries (1896-97), vingudes des de la Dreta de l'Eixample i poc després anades al Fort Pius. En total, en 1900 el barri tenia exactament les mateixes 4 cases de 1875.

Des de 1900 comencen a haver fundacions, de manera molt espaiada, però constant: arriben les Dominiques de la Presentació, amb un Col·legi de pagament (1903-72); i

les Esclaves del Sagrat Cor, amb una Escola (1908-13). La Setmana Tràgica va tallar momentàniament aquesta tendència, que es va rependre poc després amb una Escola gratuïta de les Filles de la Caritat (1918-92), traslladada des del Barri Gòtic; i un altra (1930-92), de la mateixa comunitat per atendre fills de presos de la Model.

D'aquesta manera, el barri arribava a un màxim de 7 cases obertes en 1930, mantenint-se així fins 1936. Aleshores el barri tenia cases molt heterogènies: tres escoles gratuïtes, dos col·legis, un Obrador semigratuït, i un Correccional.

Amb la Guerra Civil va desaparèixer l'Escola de les Agustines, mantenint-se les demés cases. En aquesta època tan sols van haver dues fundacions, i molt breus: la Sucursal del Col·legi de sord-mudes de les Franciscanes de la Immaculada Concepció (1946-50), de la Dreta de l'Eixample, i que va durar poc temps. I el Parvulari i Escolania de les Auxiliars Parroquials (1959-64), igualment breu.

D'aquesta manera, el barri tornava a tenir 7 cases obertes en dos intervals dels anys 40 i 60, però tan sols fou un miratge: des de llavors, el barri només va tenir pèrdues. Van desaparèixer les Auxiliars Parroquials (1964), les Dominiques de la Presentació (1972), i les Filles de la Caritat en dues ocasions (1992 i 1993). En general van desaparèixer les cases de dimensions més petites, i van sobreviure les més grans (excepte les Dominiques de la Presentació).

Actualment, només queden obertes tres cases: l'antic Obrador de les Filles de la Caritat i l'antic Correccional de les Adoratrius, tots dos reconvertits en Col·legis actualment; i el Col·legi de les Franciscanes Missioneres. A la vegada, es tracta de les cases més antigues del barri.

Malgrat la seva extensió i el progressiu creixement demogràfic del barri, l'Esquerra va tenir un creixement molt irregular. Curiosament, l'estructura fonamental del barri (vigent fins els nostres dies) es va forjar en pocs anys (1870-75), quan el barri estava pràcticament despoblat, i amb més implantacions que durant els 70 anys següents, amés de ser les més duraderes. Totes les cases posteriors han desaparegut o van tenir curta vida, i quant més tard es fundaven pitjor sort corrien. El barri ha presentat una personalitat molt heterogènia, amb cases igualment diferents entre elles.

FORT PIUS

- **Col·legi-Obrador de la Sagrada Família (1867-69).** Casp, 75. Filles de la Caritat-Franceses.

Trasllat de la casa de Corríbia, 15 en el Barri Gòtic. En aquest cas ja es tracta d'una finca complerta. L'associació de Senyores que patrocinava el projecte es va retirar, entrant les Conferències de Sant Vicenç de Paül. Com els locals van quedar petits de nou, es van tornar a traslladar a Vista Alegre, 1 en el barri d'Hostafrancs.

- **Asil-Tallers de la Santíssima Trinitat (1897-1911).** Casp, 80 (abans 98-100) - Bailén, 27 (abans 41). Trinitàries.

Trasllat de la breu casa anterior de Rosselló, 66 a l'Esquerra de l'Eixample. Ensenyança de labors i oficis. Alumnes internes i externes, amb places gratuïtes o de pagament. De 12 a 22 anys. També funciona una escola dominical obligatòria per totes, amés d'altres exteriors. En 1911 es trasllada a Via Augusta, 130 a Sant Gervasi. Alumnes: 60 (1899). Religioses: 16 (1899).

- **Escoles del *Apostolado de la Oración* (1903-1914?).** Girona, 35 (abans 47). Filles de la Caritat-Espanyoles.
Tercera escola gratuïta a càrrec de la Congregació del mateix nom. Les escoles foren fundades a instància del Rector de Sant Pere de les Puelles, i fetes per filles dels ferroviaris que treballaven molt aprop d'allà. No s'indica si són mixtes o femenines. Classes diürnes, nocturnes i dominicals. Les diürnes van a càrrec de les religioses, provinents des de la casa de Sant Pere més Baix, 7 del Barri Gòtic. Van ser incendiades en 1909, però van continuar obertes uns pocs anys més. En tot cas, les religioses i les escoles apareixen esmentades per darrer cop en 1914.
- **Escola Parroquial del Sagrat Cor de Jesús (abans Nostra Senyora del Roser) (1939).** Carretera de Ribes, 65 (abans 41). Serventes Sagrat Cor.

El Fort Pius forma part de la quadrícula planificada per Ildefons Cerdà (1860), com a ampliació de la ciutat antiga ja lliure de les muralles que havien impedit el seu creixement durant segles. Es trobava a la zona compresa entre la Dreta de l'Eixample, la Ciutadella, i el barri obrer del Poblenou. Com a tal, es va anar urbanitzant molt lentament, sense cap nucli poblacional definit, i rebent una població bàsicament obrera i menestral.

La primera presència va ser de les Filles de la Caritat, amb un Col·legi-Obrador provinent del Barri Gòtic (1867-69). Posteriorment es va traslladar a Hostafrancs. Es va obrir quan el barri no existia com a tal, i al servei de la població del Barri Gòtic. En tot cas, la seva presència fou totalment anecdòtica.

La següent comunitat del barri van ser les Trinitàries, amb uns Tallers d'oficis tècnics i manuals traslladats des de l'Esquerra de l'Eixample (1897-1911). Establerta quan el barri ja tenia certa població, va durar uns 15 anys i després es va traslladar a Sant Gervasi.

Posteriorment van retornar les Filles de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1903-1914?) sostinguda per una associació catòlica. Van sobreviure a la Setmana Tràgica, però no van durar més d'una dècada.

El caràcter netament obrer del barri va afavorir l'apertura de dues cases adequades a aquest context social: una Escola gratuïta i una Escola- Taller, a cavall dels Segles XIX i XX, quan el barri estava en plena formació. Però la població del barri devia ser força beligerant amb l'estament eclesial, ja que la Setmana Tràgica es va fer notar. No només va retreure possibles noves fundacions, sinó que a la llarga el barri va quedar totalment abandonat al traslladar-se el Taller (1911) i desaparèixer l'Escola (1914?). Fins la Guerra Civil no va haver cap més actuació.

Immediatament després de acabar la Guerra es va obrir una Escola Parroquial, portada per les Serventes del Sagrat Cor (1939), que va tancar 25 anys d'abandó del barri. Des de llavors aquesta ha sigut la principal casa de tot el barri, ja que no han hagut més intents de fundació, i l'Escola s'ha mantingut en funcionament fins els nostres dies a càrrec de les Religioses.

GRÀCIA

- **Col·legi de la Divina Providència (1847-1936).** Verdi, 95-97 (abans Ancha). Clarisses Divina Providència.
 Convent de clausura. Dedicat a l'ensenyança de noies pobres de Gràcia. De 8 a 16 anys. Amb places gratuïtes i de pagament. Des de 1864 apareix ressenyada la docència, fins 1922. El Convent s'esmenta fins 1932 i fou destruït en 1936, sent resituat fins 1966 a tra. Sra. del Coll, 21 a Vallcarca mantenint la seva activitat docent. Alumnes: 120, 90 eren gratuïtes (1901); 150 (1902); 200 (1914). Religioses: 40 (1877); 34 (1927).
- **Col·legi de les Concepcionistes (1851-1869).** Gran de Gràcia, 196-208. Concepcionistes.
 Primer asentament de les Religioses, establertes a la Torre Trilla. No confondre amb el Col·legi de les Carmelites de la Caritat, que fundaren el seu Col·legi a Gran de Gràcia, 236 (1862).
- **Col·legi de l'Infant Jesús (1861-1863).** Adreça desconeguda. Dames Negres.
 Trasllat de la casa del Portal de l'Àngel, 10 al Barri Gòtic buscant un lloc més tranquil i apartat. Però degut a la distància que les Alumnes de Barcelona havien de recórrer diàriament, van decidir tornar al casc urbà i es van resituar de nou al Barri Gòtic, a la Plaça de Santa Anna.
- **Col·legi de Sant Josep (després Vedruna-Gràcia) (1862).** Gran de Gràcia, 236 (abans Salmerón) - Betlem, 15. Carmelites de la Caritat.
 Col·legi de pagament. No indica cap escola gratuïta. 1ª ensenyança. Alumnes: 80 (1908); 180 (1910). Religioses: 9 (1927).
- **Convent de Santa Maria Magdalena (1863-1872).** *Maignon, 3 (abans Bonavista). Agustines-Penedides.*
Trasllat provisional de la casa original de Sant Pau, 74 al Raval mentres construïen un nou edifici a Aragó, 121 a l'Esquerra de l'Eixample. Allà sí van tenir ensenyament. Aquí no consta cap activitat docent.
- **Asil de noies joves (1865-1875).** Travessera de Gràcia, 39-43 (abans 1 / 63). Adoratrius.
 Trasllat de la casa de Portaferrissa, 13 del Barri Gòtic a una monumental Torre dita Can Moya, obtinguda gràcies a la Marquesa del mateix nom que la va cedir en testament, amés de llegar quantiosos mitjans econòmics que ajudaren a comprar els terrenys de la casa posterior. En 1868 s'obrí el Noviciat. Va ser assaltat en 1873, però les Religioses mai van abandonar la casa. Inclús en 1869 van acollir a les Agustines, que sí havien sigut expulsades del seu Convent. En 1875 es traslladaren a la nova construcció de Casanova, 65 en l'Esquerra de l'Eixample.
- **Sucursal de l'Obrador de la Sagrada Família - Escoles de Sant Vicenç de Paül (1874-1881).** Passeig de Gràcia. Filles de la Caritat-Franceses.
 Casa oberta com a sucursal de la casa d'Urgell, 262 (Esquerra Eixample), i no massa lluny d'aquest centre. Les peticions d'ingrés van obligar a obrir aquest nou local a la "Casa de la Marquesa", luxós immoble llogat a les acaballes del Passeig de Gràcia. Inicialment el seu funcionament fou similar al de l'obrador, amb un Internat de 30 noies de posició social mitjana. Però poc després s'afegiren classes per externes i

classes nocturnes per obreres. En 1878 va passar a ser entitat autònoma de l'Obrador d'Urgell, i poc després la propietària de la casa va obligar a desallotjar-la.

- **Escoles de Sant Vicenç de Paül (1881-1992).** Les Carolines, 10 (abans San Gervasio, 18-20). Filles de la Caritat-Franceses.

Trasllat de la casa anterior. A una casa que, a diferència de l'anterior, va comprar-se en propietat. Però al ser de característiques més modestes va permetre que les noies fossin de condició més diversa i humil. La casa manté l'Internat i les Escoles gratuïtes per noies pobres. Diürnes de noies i nocturnes per a joves. 1ª ensenyança i labors. Des dels 4 anys. En 1895 es parla d'un obrador, però no torna a aparèixer més. Als anys 10 s'incorporen les ensenyances de Comerç, 2ª ensenyança, i Magisteri. En 1916 la casa passa a ser definitivament propietat de les religioses.

Durant la Guerra va ser convertit en Txeca, sofrint diversos danys i pèrdues. Va poder tornar a funcionar en 1939, però en condicions molt penoses durant anys. Alumnes: 120+70 (1901); 250 en total (1909); 100+? (1914); 30 internes (1936). Religioses: 10 (1901); 13 (1927); 13 (1979).

- **Monestir de la Visitació de Santa Maria (1874-1884).** Travessera de Dalt, 86. Saleses.

Convent de clausura i Internat de pagament per noies. Aquesta faceta docent apareix expressament des de la seva fundació. Establertes en una Torre de Gràcia, propietat del polític Ramon Martí d'Eixalà. Al morir, la seva vídua i les seves tres filles entraren a la comunitat, afegint la Torre com a Convent de la comunitat. En 1884 es traslladen a un luxós edifici a Passeig de Sant Joan, 88 a la Dreta de l'Eixample

- **Sales d'Asil de les Escoles de Sant Vicenç de Paül (1877-1896).** Riego, s/n (ara Bretón de los Herreros). Filles de la Caritat-Franceses.

Parvulari de nois i noies ja existent des de 1858, fundat per una particular. En 1877 van ser posades sota el control de les Filles de la Caritat, però depenents de les Escoles de Les Carolines, 18-20 (Gràcia). En 1896 la Junta de Senyores va decidir substituir-les per les Dominiques de la Presentació i es van traslladar a Torrijos, 62 a la mateixa barriada de Gràcia, fins a la seva desaparició. Alumnes: 200 nois i noies. Religioses: 2.

- **Ídem (1894?-1896).** Domènech, 8. Filles de la Caritat-Franceses.

Sucursal de la casa anterior, de la qual hi han molt poques referències. Segurament oberta degut a la manca d'espai i les nombroses peticions. Va ser molt breu, i al igual que la casa anterior totes dues van anar a parar a la nova seu de Torrijos, 62 i ja sota les Dominiques de la Presentació.

- **Col·legi de Sant Josep (1879-1891).** Gran de Gràcia, 243. Carmelites Missioneres.

Casa fundada segons el pensament de l'Institut: combinant tasques d'ensenyament amb tasques sanitàries. Creada amb el suport de la *Congregación de la Caridad Cristiana*. Com que des de 1885 també exercí les funcions de Casa Mare, Noviciat i Casa de Formació (després del tancament de la casa inicial de Vallcarca), s'imposava buscar un lloc més funcional. Als pocs anys es traslladaren a un edifici construït per elles.

- **Ídem (1891).** Montseny, 31-39 (abans Angel, 55). Carmelites Missioneres.

Trasllat de la casa anterior. En 1889 es compren uns terrenys al carrer Àngel, 53 i 55, on al cap de dos anys comencen les obres de construcció del nou edifici. Aquest s'acaba en 1891, sent ampliat en 1900-01. Ensenyança de noies i assistència de malalts les 24 hores. Amb classes diürnes, nocturnes i dominicals. Incendiat en 1909, fou reobert el mateix mes d'Agost. També fou incendiat en 1936.

Alumnes: 40 diürnes, 37 nocturnes, 20 dominicals (1891); 90 (1908); 90 (1910). Religioses: 21 (1901); 34 (1927).

- **Escola (1879-1880).** Verdi, 95 (abans Ample). Carmelites Tereses de Sant Josep. Trasllat de la casa de Passeig de Sant Joan, 209-211 de la Dreta de l'Eixample. Per primera vegada, les religioses s'estableixen a Gràcia i ja no se'n mouran més del barri, malgrat canviar d'emplaçament encara varies vegades. Aquesta adreça es correspon amb el Convent de les Clarisses de la Divina Providència, i és possible que s'allotgessin allà per manca de mitjans a la Vila de Gràcia fins trobar una casa pròpia.

- **Escola (1880-1881).** Sant Pere Màrtir, 1. Carmelites Tereses de Sant Josep. Trasllat de la casa anterior. Se'n encarreguen de les Escoles Domènech, però tan sols aconsegueixen mantenir-se un curs.

- **Col·legi de Nostra Senyora del Carme i Santa Teresa de Jesús (1881-1883).** Sant Martí, 101. Carmelites Tereses de Sant Josep. Trasllat de la casa anterior, a la zona del Camp d'en Grassot.

- **Ídem (1883-1885).** Camèlies, 21. Carmelites Tereses de Sant Josep. Trasllat de la casa anterior a una Casa-Torre, mentres es construïa el nou edifici del carrer Verntallat.

- **Asil i Escola de Sant Josep i Santa Teresa de Jesús (1885-1994).** Verntallat, 1 (abans Olivo) - Rubí, 17. Carmelites Tereses de Sant Josep. Trasllat de la casa anterior. En 1881 s'adquireixen uns terrenys, començant la construcció d'un nou edifici en 1883. La nova instal·lació, ja definitiva, fou inaugurada en 1885. Fou plantejat com a Asil de nenes internes, filles de militars, i Escola d'alumnes externes. De 3 a 14 anys. Places gratuïtes en gran part. També es parla de Sales d'Asil en algun cas, però sembla part de l'Escola. Des de 1926 el Centre acull principalment noies pobres, òrfenes o no, i joves obreres. La casa no fou atacada ni incendiada en 1909, ni en 1936. Des de 1973 l'Asil desapareix, quedant el centre com a Col·legi d'externes fins a la seva clausura. L'edifici fou enderrocat, sent substituït per una residència de religioses grans del mateix Institut. Internes: 19 (1885); 43 (1899); 48 (1908); 52 (1910 i 1914); 200 (1945). Alumnes: 157 (1885). Religioses: 21 (1885 i 1927).

- **Asil de Nostra Senyora de la Caritat del Bon Pastor (1880-1880).** Passeig de Gràcia, 118 (abans 28). RR. Bon Pastor. Res més arribar a la ciutat, les religioses s'encarreguen de la secció femenina de la Casa de Correcció Municipal, que es separa de l'antic edifici i s'estableix en una de les cases de Salamanca sites en el Passeig de Gràcia, amb unes 30 internes. Però al cap d'un mes es traslladen de nou, a Sant Gervasi.

- **Col·legi Teresià de Sant Josep (1880).** Nàpols, 359 - Travessera de Gràcia, 260 - Grassot, 146. Teresianes.

Col·legi de pagament per noies. 1ª ensenyança. Casa portada per l'*Archicofradia Teresiana* i patrocinades pel *Centro Moral Instructivo de Gracia*, que foren traspassades a les Teresianes. Classes diürnes i nocturnes, i des de 1881 dominicals.

- **Escola (1887-1887?).** Encarnació, 62-64. Carmelites Tereses de Sant Josep. Escola per noies pobres. Va durar molt poc.

- **Asil de Sant Josep (1888?-1895).** Sant Salvador, 72. Mares dels Desamparats. Trasllat de la casa de la Torre Putxet, a Sant Gervasi. Establertes de nou de lloguer, les asilades augmenten fins a 40 òrfenes. Al acabar el lloguer de cinc anys, el propietari ven la finca i les religioses han de començar buscar un nou emplaçament. Finalment, s'estableixen a la zona de Vallcarca tocant al barri.

- **Asil d'Orfes de la Asociación de Amigos de los Pobres (1890-1989).** Gran de Gràcia, 190-192 (abans Salmerón). Filles de la Caritat-Espanyoles. Dintre de les molt diverses activitats benèfiques de la *Asociación de Amigos de los Pobres* es troba l'Asil d'orfes. La Asociación fou fundada en 1865, i l'Orfanat degué ser fundat aproximadament llavors. Les Filles de la Caritat se'n fan càrrec en 1890. Orfanat gratuït per nens (orfes parcials en la seva gran majoria). Amb escola elemental i obrador per aprendre un ofici des dels 14-16 anys. Tot l'ensenyament és únicament pels interns. Interns: 20-25 (1884); 25 (1901 i 1914). Religioses: 5 (1927).

- **Escoles del Apostolado de la Oración (1892-1932?).** Siracusa, 53 (abans Santa Llúcia / Voltaire, 35-41) - Milà i Fontanals, 47 (abans Cervantes). Filles de la Caritat-Espanyoles. Primera col·laboració amb la mateixa Congregació. Escola gratuïta per a noies. Religioses: 5 (1927). Apareixen esmentades per darrer cop en 1932, i sempre amb les religioses. Després de la Guerra l'escola fou reoberta als anys 40 per la Companyia del Salvador.

- **Escola (1894-1894?).** Carmelites Tereses de Sant Josep. Escola per noies pobres. Va durar molt poc.

- **Casa d'Ensenyança (1894?-1895?).** San Cristòfol. Josefines de la Caritat. Escola gratuïta per noies, qualificada com "Col·legi benèfic" a càrrec de les Josefines. Esmentada en 1894 i 1895, possiblement es tracti d'una errata i es referís a les Teresianes. Si no, ràpidament fou traspassada a aquestes i poc després a les Escolàpies. Es tractaria d'un primer intent de fundació fracassat, sense documentar per la mateixa comunitat.

- **Ensenyança (1895?-1902).** Sant Cristòfol, 8-12 1°. Teresianes. Escola possiblement fundada i traspassada per les Josefines cap a 1894-95. L'ensenyança a càrrec de les Teresianes es menciona només en 1895. És possible que mantinguessin una residència perquè s'esmenta la casa fins 1928, però en tot cas l'ensenyança passaria a les Escolàpies en 1902. Alumnes: 140 (1908).

- **Sales d'Asil de la Presentació de la Santíssima Verge (1896-1903).** Torrijos, 46. Dominiques de la Presentació. Parvulari gratuït mixte. De 3 a 12 anys. Fundat en 1858 per una particular, estava al carrer Riego (ara Bretón de los Herreros), i havia sigut encomanat a les Filles de la

Caritat en 1877 fins que la Junta de Senyores va decidir substituir-les en 1896. Establert en un pis, per fills i filles de pares obrers pobres. S'imparteix ensenyança elemental (nois), i labors (noies). Tot l'any, excepte Agost. Amés, en el local es troben les escoles del *Patronato de Jóvenes* amb 120 alumnes nocturnes i dominicals.

- **Ídem (1903-1989).** Torrijos, 62 - Sant Lluís, 1. Dominiques de la Presentació. Trasllet de la casa anterior a un edifici més ampli. Atesos: 250 (1901); 425 (1908); 395 (1910); 325 (1914). Religioses: 5 (1901).
- **Col·legi Sagrada Família (1897-1902).** Gran de Gràcia, 61. Pis. Escolàpies. Casa fundada en un pis, que per la seva petitesa es trasllada.
- **Ídem (1902-1958).** Travessera de Gràcia, 117 - Sant Cristòfol, 10-12 (abans 8). Escolàpies. Trasllet de la casa anterior a un edifici nou, possiblement pertanyent a les Teresianes que també hi donaven classes. Ensenyament gratuït, sense més detalls. 1ª ensenyança. En 1958 s'habilità com a residència universitària, fins desaparèixer en 1972. Alumnes: 140 (1908). Religioses: 14 (1927).
- **Escoles del Apostolado de la Oración (1901-1909).** Santa Llúcia-Cervantes. Filles de la Caritat-Espanyoles. Trasllet de la casa de Pau Clarís, 49 (1892) en la Dreta de l'Eixample. Segona col·laboració amb la mateixa Congregació. Segurament desaparegudes durant la Semana Trágica, perquè des de llavors no es tornen a esmentar.
- **Jesús-Maria Gràcia (1901-1903).** Bonavista, 2. Jesús-Maria. Efímera fundació de la que es conserva tant la documentació d'apertura com la de la seva clausura. No va ser viable.
- **Col·legi de la Immaculada (després Col·legi del Santíssim Sagrament) - Culte Perpetu al Santíssim Sagrament (1902-1976).** Encarnació, 62-64. MM. Santíssim Sagrament. Col·legi de pagament per noies. Apart es dediquen a la seva activitat principal, l'adoració.
- **Escola Parroquial (-1914?-).** Plaça de la Virreïna (abans de San Juan). Concepcionistes. Escola Parroquial per noies. Es parla de les Missioneres de la Immaculada Concepció de Maria, fent pensar que es tracta de les Concepcionistes. En tot cas duraren molt poc, perquè només va haver una referència. Alumnes: 100.
- **Centre de Gràcia (1914-1936?).** Roger de Flor, 291. Dames Catequistes. La primera pedra es va col·locar el 1914, i és molt probable que comencés a funcionar aquell mateix any. Tampoc està comprovat a quin lloc de Gràcia es trobava, però és probable que estigués al mateix lloc que va estar després de la Guerra Civil.
- **Guarderia-Preescolar (abans Guarderia Municipal nº 3) (1927-1994).** Llorer, 9-11. Franciscanes MM. de Maria.

Casa fundada com a Escola per nens pobres del barri del Carmel, en 1960 afegí la Guarderia. Als anys 80 va desaparèixer l'escola, mantenint-se la Guarderia fins 1994. Actualment només serveix de residència de religioses.

- **Col·legi de Maria Immaculada - Hospederia del Sagrat Cor de Maria, Refugi de serventes i empleades (1940?-1970).** Matilde, 10 (abans 8) - *Plaça Rius i Taulet, 14*. Claretianes.

Casa portada per les Josefines de la Caritat fins 1926 com a allotjament de serventes, amb les Claretianes manté els seus objectius. Poc després de la Guerra es van obrir les classes i més tard fou reconvertit íntegrament en establiment d'ensenyança. Així va continuar, fins que cap a 1965 va desaparèixer la 1ª ensenyança i en 1970 el Parvulari. Només va quedar la comunitat, fins desaparèixer definitivament en 1976.

- **Col·legi de Mares Concepcionistes de l'Ensenyança (1940-1962).** Travessera de Dalt, 50. Concepcionistes Missioneres.

Posteriorment fou traslladat a La Torre, 19 a Sant Gervasi.

- **Ídem - Obra Social i Cultural Sopena (OSCUS) - Escola Professional (abans Centre de Gràcia per obreres) (1941-1997).** Roger de Flor, 291. Dames Catequistes.

Centre obert inicialment només per obreres, posteriorment absorbeix les classes per obrers del centre de l'Arc de Triomf al Barri Gòtic (1945), obre el Parvulari Dolores Sopena (1948), i una Escola Nocturna (1951). Amés, en data indeterminada es van aconseguir els locals en propietat. En 1965 es va enderrocar l'edifici, però gràcies a un conveni amb la Constructora al nou bloc construït tres pisos seguien fent la mateixa funció d'abans fins la clausura del centre. En 1967 també va absorbir les dependències del centre del Raval. Actualment només queda la residència de religioses.

- **Residència i Escoles Parroquials Madre Ana Mogas (1944-1971).** Travessera de Dalt, 82 (abans 138) - Cardoner, 27. Franciscanes Pastores.

- **Col·legi Santa Maria de Gracia (1945-1980).** Av. Mare de Déu de Montserrat, 16-18 (abans 50). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Casa originada en una escola gratuïta per noies pobres patrocinada per la *Caja de Ahorros i Monte de Piedad*, a la zona suburbial de Can Baró, oberta poc després de acabar la Guerra Civil. Davant la manca de resultats es resolé construir un nou edifici i entregar la direcció a les religioses. Així va funcionar el centre fins que les religioses decideixen deixar-lo; llavors es convertí en el centre escolar públic *Guinardó*. Alumnes: 450.

- **Escola Social per Obreres (1946?-1951).** Milà i Fontanals, 47 (abans Cervantes) - Siracusa, 53 (abans Santa Llúcia / Voltaire, 41). Companyia del Salvador.

Escola per obreres, situada a uns antics locals del *Apostolado de la Oración* on les Filles de la Caritat ja havien portat una escola. Al deixar-la se'n van encarregar de l'Escola les Jesuïtines, portant el nom de "Escola Sagrat Cor".

- **Col·legi Sagrat Cor (1951-1996).** Milà i Fontanals, 47 (abans Cervantes) - Siracusa, 53 (abans Santa Llúcia / Voltaire, 41). Jesuïtines.

Les religioses no l'obren, sinó que prenen el relleu de la Companyia del Salvador que l'havia portat fins ara.

A l'actual zona de Gràcia, quan la Vila ni tan sols existia, ja van sorgir alguns Convents masculins situats a les afores de la ciutat. Important és el de Santa Maria de Gràcia (1626-1835), fundat pels Carmelites Descalços, ja que entorn d'aquest darrer va nèixer la posterior Vila de Gràcia. Després de la Desamortització només va quedar l'Església del Convent, coneguda posteriorment com dels Josepets fins l'actualitat. Entorn d'ell va créixer un important nucli de població, arribant a ser el més important de tots els del pla de Barcelona en el Segle XIX.

La primera casa educativa fundada a la Vila de Gràcia va arribar immediatament després de la normalització de la vida religiosa a Barcelona i els seus voltants, després de l'Exclaustració (1835-45). Va ser una Escola de les Clarisses de la Divina Providència (1847-1936), Convent de Clarisses que va incorporar l'ensenyança per poder fundar-se, donat que en aquella època encara era molt difícil fundar un Convent dedicat únicament a la vida contemplativa. Però van mantenir aquesta dedicació quan la situació es va normalitzar, i durant moltes dècades més. Aquesta fou l'Escola gratuïta més representativa de Gràcia durant varies dècades, fins l'aparició d'altres cases anys després.

Poc després es va fundar la primera casa de pagament: un Col·legi, de les Concepcionistes (1851-69), establertes a una Torre.

Amb aquestes dues cases, gairebé simultànies, es pot dir que quedava coberta l'ensenyança gratuïta i de pagament respectivament. Aquesta situació es va mantenir durant els anys 50.

Entre 1860 i 1865 es va donar una primera etapa de gran intensitat fundacional a la Vila, ja que en un interval de pocs anys van arribar quatre comunitats:

Les Dames Negres, amb un Col·legi Externat (1861-1863), provinent del Barri Gòtic. Però al cap de pocs anys tornà al casc urbà barceloní.

Les Carmelites de la Caritat, amb un Col·legi Externat (1862). Aquesta va ser l'única fundació d'aquesta època que va tenir llarga vida; i a la llarga ha sigut sempre el Col·legi de pagament més representatiu de la Vila fins l'actualitat, ubicat al seu centre.

Les Agustines-Penedides, amb el seu Convent traslladat del Raval (1863-1872). No s'esmenta cap Escola en aquesta època al convent, però és molt probable, ja que al Raval ja la tenia, i al traslladar-se després a l'Esquerra de l'Eixample també surt esmentada.

Finalment, les Adoratrius amb un Correccional de joves (1865-1875), provinents del Barri Gòtic, presents mentre construïen el seu nou Correccional en l'Esquerra de l'Eixample.

Excepte les Carmelites, aquestes fundacions van ser molt breus ja que en realitat no desapareixien, sinó que escollien Gràcia com un lloc de pas i transitori. Totes venien del casc urbà barceloní, buscant una ubicació propera i a la vegada tranquil·la, i a l'espera d'aconseguir un establiment més perdurable, com així van aconseguir.

Entre 1865 i 1875 es va donar una etapa totalment oposada: no va arribar ningú, a la vegada que van desaparèixer la meitat de cases fundades fins al moment. Primer les Dames Negres (1863) van tornar a Barcelona. Les Concepcionistes (1869), que van

tancar el seu Col·legi, i que fou l'única casa realment suprimida. Posteriorment, les Agustines (1872), i les Adoratius (1875) es van traslladar a noves instal·lacions molt més funcionals.

L'instabilitat política i social, que va estar tan present a Gràcia, va tenir una incidència al convertir Gràcia en una zona poc atractiva per les comunitats; però no justifica totes les desaparicions, ja que la majoria van ser trasllats planificats d'avantmà. Sí que els acontereixements van retardar els trasllats, que finalment es van dur a terme tal com estaven previstos. En total, en 1875 només quedaven dues cases de les sis existents en 1863: quedaven l'Escola de les Clarisses de la Divina Providència i el Col·legi de les Carmelites, que a la vegada també han sigut les més representatives de la població en el seu paper durant molt temps.

L'estabilització de la vida quotidiana aconseguida des de 1874 amb la Restauració Borbònica va tenir un efecte immediat a Gràcia: immediatament començaren noves arribades a la població, que es caracteritzen per ser de tot tipus i condició. Prova d'això són les primeres dues comunitats arribades a Gràcia en 1874:

Les Filles de la Caritat, amb dues cases: una Escola gratuïta (1874-1992); i un Parvulari (1877-96), sucursal de la primera casa, i que fou traspassat a les Dominiques de la Presentació.

I les Saleses, que van fundar un Internat molt selecte a una Torre (1874-84). Al cap d'una dècada es va traslladar a la Dreta de l'Eixample a un luxós edifici.

Des de finals dels anys 70, es va donar tota una allau de noves cases:

Les Carmelites Tereses, amb una Escola gratuïta (1879-1994) vinguda de la Dreta de l'Eixample. Va tenir molts emplaçaments, tots molt precaris, fins establir-se 1885 afegint-ne també la dedicació d'Orfanat.

Les Carmelites Missioneres, amb una Escola gratuïta (1879). També amb tasques sanitàries.

Les Teresianes, amb un Col·legi Externat de pagament (1880).

Les Mares dels Desamparats amb un Orfanat (1888-1895), vingut de Sant Gervasi, i al poc temps traslladat a Vallcarca.

Les Filles de la Caritat obren una tercera casa a Gràcia, fent-se càrrec d'un Orfanat (1890-1989), i poc després d'una Escola gratuïta (1892-1932?) desapareguda amb la Guerra Civil, i oberta anys després a càrrec d'una altra comunitat. Totes dues sostingudes per les seves respectives Associacions caritatives.

Les Josefines de la Caritat, amb Escola gratuïta (1894?-95?), molt breu i de dubtosa atribució.

Les Dominiques de la Presentació, amb una Guarderia per fills d'obers (1896-1994). No és una fundació, sinó que venia traspassada de les Filles de la Caritat.

Les Escolàpies, amb una Escola gratuïta (1897-1958).

Les Religioses de Jesús-Maria (1901-03), amb una casa de caràcter indefinit molt breu.

Les Missioneres del Santíssim Sagrament, amb un Col·legi (1902-76).

En total, en gairebé tres dècades (1874-1902) van fundar-se un Internat, 2 Col·legis, 5 Escoles gratuïtes, una Guarderia, i tres orfanats: una mitjana de gairebé una fundació cada dos anys, i on les cases desaparegudes o traslladades a altres barris van ser molt poques. Un cas apart respecte a la resta són les Filles de la Caritat, amb quatre cases, i que fan que l'augment encara sigui més espectacular: de les tres cases existents en 1873, es va arribar a 14 cases obertes en 1902. És especialment remarcable l'alta proporció d'orfanats, un cas inèdit en tota la ciutat. Fins 1880, els establiments

gratuïts i de pagament conservaven cert equilibri; des de llavors, la fundació de cases gratuïtes i de beneficència és gairebé total.

Des de 1902 fins la Guerra Civil es dona una etapa de consolidació. El ritme fundacional passa a ser molt escàs i espatiat:

Les Concepcionistes, amb una Escola Parroquial (-1914?-), que fou molt breu.

Les Dames Catequistes, amb una Escola per obreres (1914-36?). La Guerra Civil la va destruir, i es va reobrir en 1941.

Les Franciscanes Missioneres de Maria, amb una Escola gratuïta (1927-94), dedicada específicament per nens del suburbi del Carmel.

A la vegada, les desaparicions van ser molt poques: només van desaparèixer les Religioses de Jesús-Maria (1903), i amb una presència testimonial de només dos anys. El creixement de cases obertes al barri va ser només de 11 a 13 fins la Guerra Civil.

La Guerra Civil va tenir un gran impacte a curt termini, ja que van desaparèixer tres cases: l'Escola de les Clarisses de la Divina Providència, l'Escola per obreres de les Dames Catequistes, i l'Escola de les Filles de la Caritat fundada en 1892 (que potser va desaparèixer poc abans). Però realment, l'impacte no fou tant: la primera Escola es va traslladar a Vallcarca, reobrint-se en 1939; la segona es va reobrir en 1941 al mateix lloc; i la tercera va continuar funcionant, i se'n va fer càrrec una altra comunitat cap a 1946. Per tant, realment només desapareix una caomunitat del barri: les Clarisses, que en realitat es van mudar a una zona propera. Es mantenen les 12 cases del barri.

En canvi, continuen arribant noves comunitats:

Les Claretianes, amb una Escola per serventes (1940?-70), a una casa que ja funcionava abans amb altres tasques assistencials.

Les Concepcionistes Missioneres, amb un Col·legi (1940-62), posteriorment traslladat a Sant Gervasi, on continua funcionant.

Les Dames Catequistes, que reobren la seva Escola per obreres (1941-97).

Les Franciscanes Pastores, amb una Escola Parroquial (1944-71).

La Companyia del Salvador, fent-se càrrec d'una Escola gratuïta (1946?-51). En realitat es tracta de l'Escola que van deixar les Filles de la Caritat poc abans de la Guerra.

I les Jesuïtines (1951-96), que van substituir a la comunitat anterior a la mateixa casa. A posteriori es va transformar en Col·legi.

El ritme d'apertures es concentra a la primera meitat dels anys 40, però no es pot parlar pròpiament de noves fundacions ni incorporacions. Bàsicament es tracta de cases ja existents abans de la Guerra que es reobren amb cert retard; i restaurades per la comunitat religiosa que les dirigia, o per una altra de nova. Les úniques novetats reals són un Col·legi de les Concepcionistes Missioneres, i l'Escola Parroquial de les Franciscanes Pastores.

En tot cas, això fa arribar al barri a un punt àlgid, amb 16 cases d'ensenyament entre els anys 40 i 50, i igualant a un barri amb tanta tradició com era la Dreta de l'Eixample.

Però des de finals dels anys 50 es va entrar en un imparable procés de descens, que ha acabat per fer desaparèixer gairebé totes les cases del barri. Inicialment va desaparèixer la Companyia del Salvador (1951) com a fet aïllat i poc influent, ja que

van ser substituïdes per les Jesuïtines al centre que portaven; però després s'inicia un procés imparable de desaparicions: Escolàpies (1958), Concepcionistes Missioneres (1962), Claretianes (1970), Franciscanes Pastores (1971), Missioneres del Santíssim Sagrament (1976), les Filles de la Caritat amb les tres cases que tenien (1980, 1989 i 1994), Dominiques de la Presentació (1994), Carmelites Tereses (1994), Franciscanes Missioneres de Maria (1994), Jesuïtines (1996), i Dames Catequistes (1997). El procés ha sigut especialment dur als anys 90, una època en què molts barris de la ciutat ja s'havien estabilitzat frenant la seva caiguda (generalitzada a tota la ciutat); però a Gràcia es va aguditzar encara més.

Això ha suposat que Gràcia ha passat de ser un dels barris més ben coberts amb diferència per centres d'ensenyament de l'Església, a ser un barri més de la ciutat, i inclús per la seva població poc atés. Després de aquest terrabastall, tan sols queden 3 cases obertes al barri: els Col·legis de les Carmelites de la Caritat, Carmelites Missioneres, i Teresianes. No es pot descartar que encara desaparegui alguna casa més, ja que el procés de desaparicions és encara molt recent i no es pot dir que hagi finalitzat.

GUINARDÓ

- **Asilo Amparo de Santa Lucía per cegues (1902-1909).** Buena Suerte (actualment Ronda del Guinardó, entre Lepant i Cartagena). Guinardó.

Trasllat de l'Asil Internat de dones i noies cegues pobres, instal·lat a la Verneda, a un edifici nou gràcies a les gestions dels Germans Maristes. Posteriorment es torna a traslladar a l'Avinguda Tibidabo, 8 en el barri de Sant Gervasi.

- **Col·legi (1924-1934).** Rambla Volart. Dominiques de l'Anunciata.

Oberta com a sucursal del Col·legi de Vilapicina, que a l'any següent va passar a dependre del Col·legi d'Horta i en 1928 s'establí com a casa independent i la seva comunitat va passar a residir a la mateixa casa. S'allotjava a la Villa Vicenta, casa molt semblant a les característiques generals del barri: classe mitjana i retirat del casc urbà.

- **Col·legi-Escola Parroquial del Guinardó (1934-1936).** Avinguda Mare de Déu de Montserrat, 144. Dominiques de l'Anunciata.

Trasllat de la casa anterior. El Sacerdot de la Parròquia del Guinardó va fer construir un nou edifici destinat a Escoles Parroquials, i el va oferir a les religioses per instal·lar-s'hi. Així ho van fer poc després, afegint un nou alumnat al ja existent anteriorment gràcies als espais locals. Va desaparèixer en 1936, quan la manca de recursos va obligar a les religioses a mantenir-se només als Col·legis propis. En certa manera van ser substituïdes a la Parròquia per les Missioneres Cor de Maria (1941-67).

- **Escola Parroquial del Guinardó (1941-1967).** Avinguda Mare de Déu de Montserrat, 144 - Varsòvia, s/n. MM. Cor de Maria.

Escola Parroquial, on les religioses van substituir a les Dominiques de l'Anunciata (1934-36).

- **Col·legi Cardenal Spinola (1953).** Avinguda Mare de Déu de Montserrat, 86-98 (abans 112). Esclaves Diví Cor.

- **Col·legi Dames de la Pau (1957-1973).** José Millán González, 2. Apostolat de Jesús.
- **Col·legi Luz Casanova (1961-1992).** Polònia, 14 (abans 12). Dames Apostòliques.
- **Escola Sagrat Cor (1968-1980).** Plaça Can Baró, 1-3. Sagrat Cor.
Casa oberta en col·laboració amb les Congregacions Marianes dels Jesuïtes i antigues alumnes. Malgrat deixar l'Escola en 1980, segueix oberta.
- **Guarderia Mare Teresa (1973).** Llobet i Vall-llosera, 14 (abans Valls, 6).
Serventes de la Passió.
Guarderia pels nadons de les mares solteres allotjades a l'Asil annexe a aquesta Guarderia (Llobet i Vall-llosera, 12).

El Guinardó era, fins finals del Segle XIX, una zona bàsicament agrària de l'antic municipi de Sant Martí de Provençals sense cap tipus d'urbanització, llevat d'alguns masos. Durant la primera meitat del Segle XX es va convertir en un barri residencial de classe mitjana-baixa i segona residència de classes modestes. A partir dels anys 60 es va urbanitzar molt densament, sent totalment engolit per la trama urbana de la ciutat.

La primera casa del barri fou un Asil per cegues de les Carmelites Missioneres, vingut des de la Verneda (1902-09), que posteriorment es va tornar a traslladar al Sant Gervasi. Es va establir breument, quan a la zona no existia cap nucli de població.

Quan la zona ja tenia cert grau de poblament, va aparèixer la primera casa estable: el Col·legi parroquial de les Dominiques de l'Anunciata (1924-36). El barri no estava massa urbanitzat, i aquesta casa fou suficient per cobrir-lo, però va desaparèixer amb la Guerra Civil.

Després de la Guerra es va tornar a obrir l'Escola Parroquial al mateix lloc (1941-67), però ara regides per les Missioneres del Cor de Maria.

El posterior i continu creixement de la zona va obligar a la fundació de noves cases als anys 50 i 60. En menys d'una dècada se'n van fundar tres, que van ser suficients pel barri:

Les Esclaves del Diví Cor, amb un Col·legi (1953).

L'Apostolat de Jesús, amb un Col·legi (1957-73).

Les Dames Apostòliques, amb un Col·legi (1961-92).

De manera més aïllada van arribar les Serventes de la Passió, amb una Guarderia (1973).

A partir dels anys 60 va començar la davallada. Les Missioneres del Cor de Maria es van retirar de l'Escola Parroquial (1967), que va seguir funcionant sense elles. I d'una manera més espaiada van desaparèixer els Col·legis de l'Apostolat de Jesús (1973), i de les Dames Apostòliques (1992). Però la xarxa pública d'ensenyament ja estava prou estesa per absorbir les possibles mancances generades.

HORTA

- **Col·legi Santa Caterina de Siena (1875).** Campoamor, 49 (abans 63) (abans Cortada). Dominiques de l'Anunciata.

Col·legi de pagament per noies, combinat amb l'assistència sanitària. Convent amb Església (1903). Incendiat en 1909, no es tornà a obrir fins Decembre de 1913. Religioses: 40 (1927).

- **Asil i Col·legi Casa de la Santa Creu (1939-2000).** Passeig de Valldaura, s/n (abans Carretera Gomis). Hospitalàries de la Santa Creu.

Casa fundada en 1916, establerta en l'antiga Granja de Sant Genís. Inicialment amb tares exclusivament assistencials de malalts vinguts del Manicomi de Sant andreu, molt proper i també assistit per les mateixes religioses. Amb la Guerra es va acabar aquesta tarea, i l'edifici fou aprofitat per obrir un Orfanat de noies i el Noviciat. Posteriorment, en 1942 es va obrir una Escola gratuïta externa, donada la manca de places que hi havia al barri. També va obrir-se un Parvulari. Cap a 1945 es van construir noves dependències aprofitant els espaiosos jardins de la finca, mentre l'antiga Granja continuava servint d'Orfanat. Posteriorment es van fer successives ampliacions, en proporció a l'augment d'alumnes. A la vegada, l'Orfanat es va tancar en 1956. La casa va funcionar com a centre assistencial del barri, afegint la Clínica Infantil Stauros. Als darrers anys, degut al descens continuat d'alumnat, es va decidir tancar el Col·legi en el 2000. Òrfenes: 30-40 (1940). Alumnes: 30 (1942); 418 (1973).

- **Col·legi Immaculada Concepció (1951).** Granollers, 28 (abans 7). Monges Blaves.

- **Col·legi Providència del Sagrat Cor de Jesús (1960).** Scala Dei, 5. Verge dels Dolors.

Inicialment funcionava només com a residència de les religioses des de 1955, arribades a la ciutat poc abans. En 1960 és habilitada com a Col·legi.

- **Col·legi Santa Rosa de Lima (1962-1986).** Chapí, 71 (abans 91). Dominiques de l'Anunciata.

- **Col·legi Regina Carmeli (1963).** Eduard Toda, 37. Carmelites de Sant Josep.

- **Guarderia (1971).** Santuari, 94. Mercedàries de la Caritat.

- **Juana María (1978).** Rectoria, 34. Esclaves de Maria Immaculada. Guarderia.

Horta va ser municipi independent fins 1904, en què fou agregat a Barcelona, resistint un pocs anys més a l'agregació a la que foren subjectes la resta de municipis del Pla (excepte Sarrià). Englobava el que actualment són els barris d'Horta, Vall d'Hebron, i Vallcarca.

Al contrari d'altres nuclis de població dels voltants de Barcelona, Horta va tenir molt poca importància per les comunitats femenines durant molt de temps. La primera casa

fundada a la població va ser un Col·legi de pagament de les Dominiques de l'Anunciata (1875), que així va ser la principal casa d'ensenyament de la població durant dècades i fins l'actualitat. No està comprovat que tingués classes gratuïtes.

Aquesta situació es va mantenir sense canvis fins la Guerra Civil, i des de llavors la situació va començar a canviar amb les Hospitalàries de la Santa Creu, que van instal·lar un Orfanat (1939-56), i poc després una Escola (1942-2000).

A partir dels anys 50 i 60 va canviar totalment la situació, amb un desmesurat ritme de fundacions a tot el barri:

Les Monges Blaves, amb un Col·legi (1951).

Les Filles de la Verge dels Dolors, amb un Col·legi (1960).

Les Dominiques de l'Anunciata, amb un Col·legi (1962-86).

Les Carmelites de Sant Josep, amb un Col·legi (1963).

Totes les cases van ser col·legis i es van concentrar al Nord i Est de l'antic nucli del barri, principalment a l'Eixample d'Horta. Una excepció va ser una Guarderia de les Mercedàries de la Caritat (1971), oberta al suburbi del Carmel. Posteriorment, una Guarderia de les Esclaves de Maria (1978), novament al nucli d'Horta, va acabar de configurar un panorama educatiu molt més optimista en termes generals. La desaparició de dues cases (1986, 2000), fou molt espaiada, i no impedeix veure la situació com a positiva.

La situació d'Horta va ser durant gairebé cent anys molt anòmala, amb un únic Col·legi durant gairebé un Segle, i que tan sols va remontar des dels anys 50. Com a contrapartida, la tendència generalitzada de tancament de cases d'ensenyament a tota la ciutat es va donar a Horta d'una manera més lleu i molt tardana.

HOSTAFRANCS

- **Col·legi-Obrador de la Sagrada Família (1869-70).** Vista Alegre, 1 (ara Viladecans). Filles de la Caritat-Franceses.

Trasllat de la casa de Casp, 75 del Fort Pius. En aquest cas el local ja és una gran casa, situada als afores de la ciutat i amb extensos camps. Però els propietaris decideixen vendre-la, i l'Obrador s'ha de tornar a desplaçar a Urgell, 262 a l'Esquerra de l'Eixample en un emplaçament que ja seria definitiu.

- **Escola de la Sagrada Família (1876-1881).** Filles de la Caritat-Espanyoles. Escola gratuïta per a noies diürna. Inicialment oberta com una sucursal de l'escola de la Immaculada Concepció (1874), fundada per la *Congregación de Hijas de la Sagrada Familia* i igualment regida per les Filles de la Caritat. Situada en un local de Hostafrancs encara il·localitzat, es trasllada a l'adreça següent.

- **Escoles de l'asil de Nostra Senyora del Carme i Sant Vicenç de Paül (1881-1936; 1942).** Hostafrancs, 13 (abans Tetuán, 22-24 / Tetuán, 18 / Tetuán, 17) - Leiva, 31 (abans San José, 37 / Lamote, 37) - Àliga (abans Àguila). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa anterior. En 1879 es rep la donació d'un terreny per a construir un edifici propi als carrers Hostafrancs-Leiva-Àliga (llavors Tetuán-San José-Àguila). En 1881 l'edifici està acabat i l'Escola de la Sagrada Família es trasllada. Però ara la

casa amplia les seves dependències, convertint-se en tot un complexe educatiu i assistencial pel barri de Hostafrancs, amb diverses seccions:

- Sales d'Asil de Nostra Senyora del Carme i Sant Vicenç de Paül. Parvulari mixte que ja funciona en 1884. Encarat al carrer Tetuán.
- Orfanat de Nostra Senyora del Carme per noies. 300 internes (1910?)
- Orfanat de Jesús per nois. Funciona desde 1899 aproximadament.
- Escola de Jesús per a nois (1908). Ensenyança elemental i primària. Alumnes: 109 (1910); 325 (1914).
- Escoles de la Sagrada Família per noies. Encarat a Tetuán, 18. Amb diverses seccions. Diürnes de pàrvules amb 160 Alumnes (1914). diürnes de noies amb 209 Alumnes (1899); 100 (1909); 214 (1914). Nocturnes per noies joves, incorporades en 1891. Alumnes: 44 (1914). I dominicals (segurament catequesi). Alumnat total: 500 noies i joves (1899); 469 (1914).

Amés, la casa té altres seccions: Sopa de pobres, Asil de Sant Vicenç de Paül per ancians (Tetuán, 22), regularització de matrimonis, assistència sanitària...

Cap a 1920 la casa es denomina, genèricament, Asil de Nostra Senyora del Carme i Sant Vicenç de Paül. En 1936 fou saquejat, incendiat i totalment destruït. Religioses: 5 (1901 i 1914); 25 (1927).

- **Ídem (1939-1942).** Consell de Cent, 23. Filles de la Caritat-Espanyoles. Reapertura provisional de la casa anterior, totalment destruïda durant la Guerra Civil. Alumnes: 300.
- **Asil de San José de Nuestra Señora de las Mercedes (1909-1910).** Consell de Cent, 12 1º 1ª. Josefines Bonaerenses. Obert inicialment com a establiment d'assistència per a noies gitanes del barri. Posteriorment es va obrir l'Escola diürna, a la qual van anar concorrent més noies pobres del barri i menys gitanes.
- **Ídem (1910-1910).** Creu Coberta, 27. Josefines Bonaerenses. Trasllat de la casa anterior. Establertes en una finca de planta baixa, i amb això guanyen una mica d'espai per desenvolupar les seves activitats. Amés, obren també una Escola Nocturna per a obreres. Sembla que l'Escola diürna continuava funcionant en part a la casa anterior; en tot cas, aviat les dues escoles es van traslladar a l'emplaçament següent.
- **Escoles de la Institución Católico-Social para Obreras de Hostafranchs (1910-1915).** Vint-i-sis de Gener, 25 (abans Dos de Maig). Josefines Bonaerenses. Trasllat de la casa anterior. Escoles gratuïtes per noies i obreres. Institució fundada en 1910 en un ampli edifici, sembla que la seva secció escolar la porten les Religioses des del principi. Aquí centralitzaren totes les seves activitats abans dites. Alumnes: 80 (1909); 70 noies diürnes i 280-300 obreres nocturnes (1914). L'empresa no va acabar de funcionar, i en 1915 foren substituïdes per les Franciscanes Missioneres de Maria.
- **Escoles de la Institución Católico-Social para obreras de Hostafranchs (1915-1932).** Vint-i-sis de Gener, 25 (abans Dos de Maig). Franciscanes Missioneres de Maria.

Escoles gratuïtes per noies i obreres. Institució fundada en 1910, la seva secció escolar la porten les Religioses des de 1915 després de la marxa de les Josefines Bonaerenses. Religioses: 12 (1927).

- **Centre de Sants per Obrers (1943-1972?).** Plaça d'Espanya, 5. Dames Catequistes.

Trasllat de la casa de Canalejas, 107 (Sants), establint-se al Grup Escolar España (ara Francesc Macià). Des de 1953 també és per obrers. En 1955 va celebrar les noces d'or del centre. Posteriorment fou traslladat a un altre local a la mateixa zona, que al ser enderrocat obligà a tancar el centre. A la vegada, per substituir-lo es va traslladar el centre de l'Hospitalet a Sants (actual OSCUS). Obreres: 175 (1943); 350 (1950); 550 (1955).

- **Escola Parroquial (1971?-1973).** Leiva, 41-43 (abans Leyva). Sant Àngel Custodi.

Anomenada com "Escuela Graduada de niñas de la Parroquia". Casa molt breu que no va reeixir, segurament degut a que les Religioses es dediquen principalment a activitats sanitàries.

Hostafrancs va nèixer a principis del Segle XIX com un petit suburbi del municipi de Sants, de caràcter inicialment comercial al trobar-se tocant a la Carretera de Sants, però gradualment va anar adoptant un caràcter creixentment obrer degut als establiments industrials que s'hi allotjaven. Des de 1839 va pertànyer a Barcelona.

La primera casa oberta al barri va ser molt puntual: un Col·legi-Obrador de les Filles de la Caritat provinent del Fort Pius (1869-70), i que al poc temps es va traslladar definitivament a l'Esquerra de l'Eixample.

La següent casa va tenir molta més importància: van ser de nou les Filles de la Caritat (1876), amb tot un complex assistencial que es va convertir en el centre neuràlgic del barri amb una Guarderia, Escola Gratuïta i Orfanat. També va tenir altres aplicacions de tipus sanitari i caritatiu. Amb diverses adaptacions al llarg del temps, aquesta casa ha anat funcionant fins l'actualitat com el principal centre docent del barri.

Les cases següents no es van obrir fins 30 anys més tard, i a cavall de la Setmana Tràgica:

Una Escola per gitanes de les Josefines Bonaerenses (1909-10), molt breu.

I un Centre catòlic per obreres fundat en 1910, que va cedir la seva Escola gratuïta per noies i obreres a les mateixes Josefines Bonaerenses (1910-15), i després a les Franciscanes Missioneres de Maria (1915-32).

Després de la Guerra Civil es va fundar una Escola per obrers i obreres a càrrec de les Dames Catequistes (1943-72?), traslladada des de Sants. La seva desaparició es va veure compensada per un centre similar a Sants, a tocar del barri.

Puntualment, les Religioses del Sant Àngel Custodi van obrir una Escola Parroquial (1971?-73), que no va tenir futur.

Pot dir-se que Hostafrancs ha estat fonamentalment atés pel centre de les Filles de la Caritat, mentre la resta de cases han tingut una duració molt més breu i menys

repercusió. Només el centre de les Dames Catequistes va tenir certa durada, però amb mitjans molt limitats. El caràcter fonamentalment obrer i modest que sempre ha tingut el barri ha impedit l'establiment d'altre tipus de fundacions. També la proximitat a Sants ho ha fet innecessari en bona part.

LES CORTS

- **Col·legi de Nostra Senyora de Loreto (1863-1936).** Carretera de Sarrià, 5 (ara Avinguda de Sarrià, 63). Sagrada Família de Bordeus-Loreto.

Col·legi i Internat de pagament. Es va adquirir una propietat pertanyent als Agustins, constant de Torre i terrenys. Era una enorme finca compresa entre la Plaça Doctor Ignasi Barraquer, Avinguda de Sarrià, Avinguda Josep Tarradellas, Gelabert, Bordeus i la Travessera de Les Corts. Seguidament es va construir un monumental edifici de nova planta, convertit expressament en un selecte *Colegio de señoritas*. Tampoc té escola ni places gratuïtes, però igualment les seves alumnes i ex-alumnes duen a terme la caritat com a part de la seva formació al exterior. Incendiat en 1909, fou reobert en 1911. Construït a les afores de Les Corts, progressivament fou absorbit per la seva trama urbana i inclús engolit per la ciutat, fent-li perdre part del seu atractiu inicial... i veié apropar-se l'hostilitat de les creixents barriades obreres del voltant. I així va ser: fou incendiat i destruït en 1936. No es reconstruí, i es va vendre la finca en 1940.

Religioses: 39 (1927).

- **Asil - Col·legi de Nostra Senyora del Bon Consell (1864-1870).** Plaça de Comas - Molins, 1-11 - Les Corts (abans Mayor) - Avinguda Diagonal - Joan Güell. Adoratrius.

Casa situada a la Masia dita Can Duran o Can Feló on s'obre l'Asil en règim de lloguer, portat per les religioses i gestionat per una Junta de Senyores. En 1870 les religioses el deixen, passant la seva gestió a les Dominiques de la Presentació.

- **Asil - Col·legi de Nostra Senyora del Bon Consell (1870-1936).** Plaça de Comas - Molins, 1-11 - Les Corts (abans Mayor) - Avinguda Diagonal - Joan Güell. Dominiques de la Presentació.

Casa situada a la Masia dita Can Duran o Can Feló, on des de 1864 ja existia l'Asil en règim de lloguer, portat per les Adoratrius i gestionat per una Junta de Senyores. En 1870 les religioses se'n fan càrrec, i inclús la casa fou comprada definitivament en 1886.

Estava distribuïda en tres departaments:

-Col·legi de pagament per noies. Alumnes: 100 (1901); 140 (1908); 190 (1910).

-Orfanat de noies. 9-21 anys. Internes: 60 (1901).

-Asil de joves. 14-25 anys. Internes: 40 (1901).

Les tres parts estaven totalment diferenciades. No fou incendiat en 1909 perquè van poder-se defensar. No fou destruït en 1936, però fou requisat i utilitzat com a Presó de Dones durant la Guerra i amb la Dictadura fins 1955. Per fi, en 1963 les religioses van poder disposar novament de l'edifici i l'enderrocaren per construir un nou Col·legi. Però fruit de l'especulació immobiliària va ser venut i la Masia enderrocada

en 1965. Actualment, al seu lloc hi ha el Corte Inglés de Diagonal, aixecat en 1974. Religioses: 29 (1927).

En algunes fonts entre 1877 i 1888, l'Asil apareix portat per les "Germanes de la Sagrada Família i Sagrat Cor de Jesús". No es tracta més que d'una errata, originada en una Guia de Barcelona de 1877 i copiada reiteradament per Guies posteriors. Mai va existir aquest Institut, ni pot tractar-se d'algun altre amb un nom semblant.

- **Casa Provincial de Maternitat i Asil d'Expòsits (1884-1994).** Travessera de les Corts, 131 (abans 19-21). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa de Ramelleres, 7-17 del Raval. En 1878 la Junta gestora de l'Asil d'Expòsits compra els terrenys del Mas caballé, al terme municipal de Les Corts. En principi la Torre i els terrenys es van utilitzar només per excursions i esbarjos diversos dels asilats; però poc després van començar a construir-se la nova Maternitat i Asil d'Orfes. Amb els diversos pabellons construïts es van poder traslladar tots els orfes asilats: els nens (1884), i les nenes (1885). La criança dels orfes acollits incloïa la seva educació a càrrec de les mateixes germanes, però separats físicament. Més tard van arribar els nadons lactants (1892), i la Maternitat (1920). També es van construir posteriorment altres pabellons per diverses dependències assistencials, que no són objectiu d'aquest treball. Els orfes, al complir els 7 anys passaven a la Casa de la Caritat i des de 1957 a les Llars Mundet, igualment portades per les Religioses.

Fins 1969 el funcionament intern depen únicament de les religioses. A partir de llavors, el personal laic va penetrant paulatinament i les instal·lacions van reestructurant-se paulatinament fins a la marxa de la comunitat en 1994.

Religioses: 23 (1927).

- **Hospital-Asil de Sant Rafael (1889-1963).** Cabestany, 1 (abans San Benito) - Vallespir, 191. Hospitalàries Sagrat Cor.

Hospital per noies "escrofulosas i dementes", fins que curen. De 3 a 12 anys. Al local es proporciona instrucció i ocupacions adequades al seu estat. En 1963 fou traslladat a la Vall d'Hebron. Internes: 88 (1900); 102 (1914). Religioses: 20 (1900); 24 (1927). Traslladat al Vall d'Hebron en 1963.

- **Col·legi del Patronat Parroquial de Collblanc (después Col·legi Sant Ramon Nonat) (1928).** Carretera de Collblanc, 86 (abans General Primo de Rivera, s/n). Serventes Sagrat Cor.

Escoles del Patronat a càrrec de les Religioses.

- **Col·legi Santa Teresita (abans Sagrada Família) (1941).** Deu i Mata, 67. Sagrada Família de Bordeus-Loreto.

Per suplir la presència de l'Internat, es va obrir una petita Escola en diverses dependències llogades a un Convent de Carmelites descalces situat al mateix barri. Al contrari del caràcter selecte i aïllat de l'antic Internat, aquesta escola es va obrir per un alumnat modest, del mateix barri, i amb un caràcter més social. Així va sobreviure, fins que la reurbanització de tota la zona (L'Illa Diagonal) obligà al seu enderrocament total en 1990. En 1992 s'inaguraren les noves dependències, situades al mateix lloc que ocupava l'antiga casa.

- **Secció Filial nº 2 de l'Institut Femení "Maragall" (1961).** Sagrada Família de Bordeus-Loreto.

Incorporació de la 2ª ensenyança a la casa anterior.

- **Escola Mare de Déu de la Mercè (1942-1942).** Numància, 149-151 (abans Mas Pujol, 35). Filles de la Caritat-Espanyoles.

És possible que es tracti d'una Escola oberta al Sanatori-Clínica del mateix nom. Més tard les religioses se'n feren càrrec del seu funcionament general (1947-1975), però és possible que arribessin en aquest breu període anterior per ocupar-se de l'ensenyament i assistència dels infants ingressats.

- **Col·legi Parroquial (1944-1965).** Nostra Senyora dels Desamparats, 65. Carmelites de la Caritat.

Col·legi de noies.

Les Corts va sorgir com a suburbi llunyà del municipi de Sarrià, aconseguint la seva independència definitiva en 1836. Va ser un municipi bàsicament agrari durant força temps, fins que a finals del Segle XIX va començar a predominar el caràcter obrer, però a la perifèria del seu terme. Malgrat això, la densitat de població no va créixer realment fins la dècada dels anys 20 del Segle XX, mantenint així el seu caràcter eminentment rural.

Donada la petitesa del seu nucli urbà durant molts anys, les Corts fou objectiu de fundacions que buscaven un lloc enretirat de la ciutat, en les afores del municipi, aprofitant les grans extensions de terreny buit, la seva relativa proximitat a la ciutat, i la bona accessibilitat; però sense interacció amb el municipi.

La primera casa en obrir-se fou l'Internat construït per les Religioses de Loreto (1863-1936), de caràcter molt selecte i per noies de Barcelona. Va viure totalment aïllat de la població, a una zona llavors totalment inhòspita i posteriorment absorvida per l'urbanització del pla. El seu caràcter selecte, creixentment envoltat per trama urbana de caràcter obrer, va fer que fos incendiat amb la Setmana Tràgica, i també en 1936, això va suposar la seva desaparició.

Posteriorment es va obrir un Correccional de noies, portat per les Adoratius (1864-70), i posteriorment per les Dominiques de la Presentació (1870-1936), que van afegir-li un Externat i un Orfanat.

Després es va traslladar la Casa Provincial de Maternitat i Expòsits des del Raval de Barcelona, regida per les Filles de la Caritat (1884-1994), i amb atenció per nadons i orfes.

Finalment, les Hospitalàries del Sagrat Cor van obrir un Hospital-Escola infantil (1888-1963), posteriorment traslladat a la Vall d'Hebron.

De totes aquestes cases, només les Dominiques van tenir un vincle amb la població de Les Corts gràcies al Externat que van obrir annexe al Correccional; però al ser un Col·legi de pagament, tindria un abast limitat. La resta de cases (un Internat, la Maternitat, i un Hospital-Escola) van tenir un funcionament molt tancat i més enfocat a les necessitats del casc urbà barceloní. Les Corts pràcticament no se'n va beneficiar.

Durant quatre dècades no va haver cap més moviment, malgrat la progressiva urbanització de la zona, i el conseqüent creixement demogràfic. No fou fins 1928, que les Serventes del Sagrat Cor van fundar una Escola Parroquial. I no fou pròpiament a

les Corts, sinó al llavors naixent petit nucli de Collblanc, nascut i ràpidament crescut arran dels preparatius de l'Exposició Universal, i més pròxim a l'Hospitalet.

La Guerra Civil va acabar amb la destrucció de l'Internat de Loreto i amb l'Externat de les Dominiques, amb l'agreujant de què aquesta darrera era l'única casa que mantenia certa interacció amb la població. Només van sobreviure la Maternitat i l'Hospital-Escola, fet que suposava que les Corts quedava absolutament mancat de cases d'ensenyament pel barri (excepte Collblanc, nucli molt més apartat).

Quan pitjor estava la situació, les Religioses de Loreto van retornar al barri amb una casa absolutament diferent a l'Internat: una Escola destinada al alumnat del barri (1941). I poc després, les Carmelites de la Caritat s'encarregaren d'una Escola Parroquial (1944-65). Amb aquestes dues cases, el barri va gaudir de certa suficiència. L'Escola de les Filles de la Caritat (1942-42), fou brevíssima.

Després, la gran massificació urbana del barri posterior no s'ha vist acompanyada per noves fundacions, i inclús les Carmelites van marxar (1965). Actualment el barri té com a principal centre educatiu el Col·legi de les Religioses de Loreto, mentres Collblanc manté la seva Escola Parroquial.

MONTJUÏC

- **Guarderia. Barriada del Polvorí (1959-1976).** Mare de Déu del Port, s/n. Mercedàries.
- **Ídem (1976-1978).** Segura, s/n. Mercedàries.
Trasllat de la casa anterior.
- **Centre del Nen Jesús de Praga. Barriada de les Banderes (1959-1962).** Carmelites Tereses de San Josep.
- **Col·legi Nen Jesús. Barriada de les Banderes (1961-1970).** Teresianes.
Obra d'atenció social en aquest barri de barraques.

Montjuïc és una petita muntanya propera a l'antic casc urbà medieval de la ciutat. Durant segles els assentaments a la muntanya han sigut molt petits, adquirint importància des de 1870, amb barris de barraques dels treballadors de les pedreres que havien a la muntanya per la construcció de la ciutat.

La població augmentà molt més des dels anys 20 als anys 50, amb multitud de zones de barraques: Jesús i Maria, Can Valero, Las Banderas, Tres Pins, Sobre la Fossa, i inclús dins l'Estadi Municipal (després Olímpic). Des de llavors es van construir grups de cases barates per allotjarlos a la part Nord-Oest de la mateixa Muntanya: El Polvorí, Can Clos, la Vinya, i al barri del Port (aquests dos darrers dins el barri de Zona Franca). Així es van fer desaparèixer les barraques a mitjans dels anys 70.

La presència de comunitats femenines als barris marginals de Montjuïc va ser molt tardana, ja que fins els anys 50 no va haver cap casa oberta. En canvi, en un interval de dos anys (1959-61), van arribar tres comunitats:

Guarderia de les Mercedàries, a Grup de vivendes del Polvorí (1959-78). Tocant al barri del Port-Zona Franca, però dedicada al Polvorí.

Carmelites Tereses de Sant Josep, al barri de barraques de les Banderes (1959-62). Va durar molt poc temps, van ser substituïdes per les Teresianes.

Col·legi de les Teresianes, al barri de barraques de les Banderes (1961-70). Va desaparèixer quan les barraques es van suprimir.

Realment, la intervenció als barris de barraques va ser molt puntual perquè només es va donar a un: al barri de les Banderes, primer amb les Carmelites Tereses (1959-62), i després amb les Teresianes (1961-70), que van marxar quan aquest barri de barraques va desaparèixer. La resta de suburbis de barraques no van tenir cap presència.

Pel que fa als grups residencials construïts a la mateixa muntanya pels barraquistes, es va fundar una Guarderia al barri del Polvorí al poc temps de ser construït, i que va durar uns 20 anys. Can Clos no va rebre a ningú.

PEDRALBES

- **Hospital-Escola Natzaret (1923-1943).** Carretera d'Esplugues, 42 (abans Carretera de Cornellà, s/n). Pedralbes. Filles de la Caritat-Franceses.

Orfanat mixte, fundat per unes particulars i més tard portat amb col·laboració de les Filles de la Caritat. En 1943 és cedit a les Hospitalàries de la Santa Creu.

- **Orfanat de Natzaret (1943-1966).** Carretera d'Esplugues, 42. Hospitalàries de la Santa Creu.

Deixat per les Filles de la Caritat, les Hospitalàries prenen el relleu en aquest Orfanat.

- **Asilo Municipal de niñas (1943-1948).** Cardenal Vives i Tutó, 19. Esclaves de Maria Immaculada.

Nova fundació, sucursal de la casa de Mare Déu del Port, 179-183 a la Zona Franca. Com la casa del Port no donava a l'abast, a l'any següent s'obrí un nou establiment d'acolliment de nenes. Amb 200 asilades. Posteriorment, s'acaba integrant en la casa del Port i passen a formar una casa única.

- **Col·legi Assumpció de Nostra Senyora - Torre Girona (1946-1975).** Dulcet, 12 (abans 7). Assumpcionistes.

Trasllat de la casa de Escoles Pies, 105 de Sarrià. Adquisició de la Torre Girona en 1945 amb els seus amplis terrenys col·lindants per instal·lar-ne el Col·legi. Gran part de l'alumnat continua sent intern, però s'acceptaven algunes externes. Alumnes: 260 (1947). Des de llavors es van afegir noves construccions per l'Internat, Capella, i altres dependències.

Des de 1973 es pensà en tancar el Col·legi, davant les exigències de la nova legislació educativa. Es van llogar part de les dependències per l'Escola Universitària d'Enginyeria i en 1975 es ven tota la finca a la nascuda Universitat Politècnica de Catalunya, tancant-se el Col·legi. Les religioses romangueren en unes dependències properes fins 1977 amb diverses activitats.

- **Escola-Llar Professional Santíssima Trinitat (1963).** Carretera d'Esplugues, 62-70. Trinitàries.

Trasllat definitiu de la casa de Via Augusta, 130 en Sant Gervasi. Escola Professional i Residència de noies.

- **Orfanat de Natzaret. Casa de Família (1966).** Carretera d'Esplugues, 42. Jesús-Maria.

Orfanat de noies. Portat des de 1943 per les Hospitalàries de la Santa Creu, a partir d'ara passa a estar sota la seva gestió fins l'actualitat.

- **Col·legi de Nostra Senyora de Loreto (1969-1981).** Avinguda Pearson, 22-26. Sagrada Família de Bordeus-Loreto.

Trasllat definitiu del col·legi provisional d'Anglí, 58 en Sarrià, ja acabat el nou edifici. En 1981 el Col·legi no desapareix, sinó que és traspassat a la Fundació Abat Oliba.

Pedralbes ha sigut durant segles una ampli espai vinculat a Sarrià amb finalitats fonamentalment agràries, gairebé totalment despoblada, i amb una població reduïda a un Monestir de Clarisses (1321), al costat del qual es va formar un petit nucli a mitjans del Segle XIX que es va mantenir gairebé inamovible durant gairebé un Segle com un petit nucli vinculat a Sarrià. Així va romandre fins molt tard, fins que des dels anys 50 fou ràpidament urbanitzat com una zona exclusiva per classe social alta i molt alta.

Durant molt de temps Pedralbes no va acollir cap altre fundació, ja que la petitesa del seu nucli urbà ho va impedir. Tampoc la seva accessibilitat, absolutament mancada durant molt de temps de vies de comunicació adequades, va afavorir l'establiment de cases de cap tipus. A principis del Segle XX es van començar a traçar les seves vies de comunicació fonamentals, sense que això comportés cap creixement demogràfic; però sí va afavorir l'establiment d'algunes cases de caràcter tancat, pròpies de paratges poc poblats però ben comunicats.

La primera casa fundada a la zona fou l'Orfanat de Natzaret (1923), obert en mans d'unes particulars. Va tenir fins a tres comunitats diferents: les Filles de la Caritat (1923-43), les Hospitalàries de la Santa Creu (1943-66), i les Religioses de Jesús-Maria des de 1966 fins l'actualitat. No va repercutir directament en el barri, que com a tal encara no existia.

La següent casa va ser una Sucursal de l'Asil Municipal del barri del Port-Zona Franca per noies, a càrrec de les Esclaves de Maria Immaculada (1943-48). S'obrí de manera circumstancial a causa de les destrosses sofertes amb la Guerra Civil, i per la manca d'espai. Als pocs anys es va tancar, tornant al barri del Port.

La següent casa de Pedralbes va ser un Internat, a càrrec de les Assumpcionistes (1946-75), traslladat des de Sarrià. Inicialment fou un Internat, aprofitant la buidor de la zona; progressivament es va anar transformant en Externat, a mesura que el barri anava poblant-se.

Fins ara, al barri només s'havien fundat cases de funcionament tancat: dos Asils i un Internat, adequats per una zona tranquil·la i retirada. Progressivament, acabada la urbanització d'altres zones de la ciutat, Pedralbes comença també a urbanitzar-se a partir dels anys 50 i 60, adoptant aviat un caràcter residencial de classes altes.

Simultàniament, algunes cases d'ensenyança ja existents a la ciutat es van traslladar al naixent barri, buscant un emplaçament més espaiós i durader. Van arribar dues comunitats:

Les Trinitàries, que estableixen la seva antiga Escola-Taller transformada en Escola Professional (1963), procedent de Sant Gervasi. També amb Residència per noies.

Les Religioses de Loreto, amb el seu antic Col·legi Externat (1969-81), ubicat al Barri Gòtic, Dreta de l'Eixample, i breument per Sarrià.

Des dels anys 70 Pedralbes no va rebre cap més casa d'ensenyança, malgrat que el seu creixement continuava sent imparable. Això es va deure a diversos motius: primer, la seva definitiva caracterització com zona residencial de categoria social molt alta, la més selecta de tota la ciutat, frenant l'establiment de noves cases degut als altíssims costos que això suposava. Amés, la proximitat del barri de Sarrià, ben assortit de centres educatius, també va fer innecessaries noves cases. I Pedralbes es va poblar aviat per molts altres centres educatius (fonamentalment col·legis privats laics d'èlit), ajustats a les necessitats d'un veïnat selecte.

Inclús llavors es va entrar en una etapa de contracció, ja que les Assumpcionistes van tancar el seu Col·legi en 1977, i les Religioses de Loreto van traspasar el seu a una entitat privada en 1981. Des de llavors no han hagut més desaparicions.

Actualment només queden l'Orfanat de les Religioses de Jesús-Maria, i l'Escola Professional de les Trinitàries. No es pot descartar la desaparició de la primera d'aquestes cases a mans de la voracitat urbanitzadora encara existent a la zona.

POBLENOU

- **Col·legi Assumpció de Nostra Senyora (1876-1889).** Rambla Poblenou, 107 (abans Passeig del Triomf). Franciscanes Missioneres.

Col·legi de pagament i escoles gratuïtes per noies. Instal·lades en una casa de lloguer, més tard es comença a construir un nou edifici en propietat.

- **Ídem (1889).** Rambla Poblenou, 94-96 (abans Passeig del Triomf, 74-76). Franciscanes Missioneres.

Trasllat de la casa anterior. En el Col·legi, alumnes: 190 (1890); 93 pàrvules i 143 d'elemental (1902); 130 elem. (1908); 150 elem. (1910). A les escoles gratuïtes, alumnes: 35 diürnes (des de 3 anys), 306 nocturnes (des de 10) i 95 dominicals (des de 8) (1914). Incendiat en 1909, fou reobert en Octubre del mateix any. Religioses: 9 (1890); 12 (1914); 18 (1927).

- **Escola de la Milagrosa (1908-1919).** Badajoz, 34-38 baixos (abans Independència). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Escola gratuïta de noies. 1ª ensenyança i diürna. Sostinguda per una Junta de Senyores. L'escola apareix documentada des de 1902 fins 1922, però la participació de les Religioses només apareix ressenyada amb seguretat entre 1908 i 1915, i possiblement continuarien fins 1919. Funcionava amb religioses vingudes de la comunitat resident a Sant Pere més Baix, 7 (Barri Gòtic). En 1917 figura com a Escoles Parroquials del Poble Nou per noies. Alumnes: 80 (1908); 100 (1909 i 1910); 120 (1914).

- **Centre Catòlic Obrer (1909-1909).** Passatge Venero, 4. Dames Catequistes. Possible trasllat de l'Escola d'Obrers del Passeig de Pujades, 4 al Barri Gòtic. Presents en el Centre Obrer des de 1909, fou incendiat durant la Setmana Tràgica i reobert a finals del mateix any. Com no tornen a aparèixer esmentades és molt possible que després de la Setmana Tràgica anul·lessin la seva col·laboració.
- **Asilo de Protección a la Infancia - Protección de Menores (1916-1928; 1939-1970).** Wad-Ras, 89. Sagrada Família d'Urgell. En 1898 les religioses es van fer càrrec del funcionament del *Asilo Municipal del Parque* (actual Torre de les Aigües - Wellington, 48), establiment municipal destinat a l'acolliment de pobres i indigents adults. Posteriorment, l'Ajuntament va decidir obrir un organisme paral·lel només per infants, tant per nois com noies, i que també va ser ofert a les religioses. L'abandonaren en 1928, després que les noies foren traslladades; però van tornar després de la Guerra. Posteriorment va rebre també el nom de *Institución Ramon Albó*. Asilats: 1000 (1939). Religioses: 20 (1927).
- **Escoles Parroquials (1925-1936).** Ramon Turró, 128 (abans Enna). Companyia de Maria. Escoles Parroquials del Poble Nou per noies que són adoptades per les religioses. Naturalment, pel caràcter gratuït de l'Institut i les característiques del barri, no hi ha dubte de que es tracta d'una Escola gratuïta. Segurament van quedar desmantellades en 1936 amb l'esclat de la Guerra Civil.
- **Secció Filial nº 1 de l'Institut Femení "Maragall" (1957-1964).** Pere IV, 398. Missioneres Seculars. Posteriorment es van traslladar a Cristòfol de Moura, 223, al barri del Besòs.

El Poblenou va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització. De tots ells, el Poblenou va ser el que major expansió va tenir. Des dels seus orígens va ser un barri essencialment obrer i de ràpid creixement, a la vegada que es desenvolupava un pensament poc procliu a acceptar el món clerical.

Malgrat el seu constant creixement demogràfic, el Poblenou no va ser gairebé atès per les comunitats femenines. L'activisme obrer, prou anticlerical, i l'intensa vida associativa i cultural existent al barri van fer gairebé impossible l'inserció de l'ensenyament de l'Església.

La primera comunitat establerta al barri van ser les Franciscanes Missioneres (1876), amb un Col·legi de pagament, quan el barri era encara un suburbi molt petit. Aquesta casa es va obrir per la reduïda élit social del barri, i des de la seva fundació va ser el centre educatiu fonamental del Poblenou: sempre ha funcionat, sobrevisquent a la Setmana Tràgica (malgrat ser incendiat). Més tard va incorporar l'ensenyança gratuïta, amb la corresponent segregació respecte a les alumnes de pagament, i ha funcionat fins l'actualitat.

La resta d'iniciatives al barri han sigut molt breus, i molt menys importants. A principis del Segle XX, el creixement del barri semblava que venia acompanyat per noves fundacions, de caràcter benèfic i d'acord amb el caràcter obrer del barri:

Primer van ser les Filles de la Caritat, amb una Escola gratuïta (1908-19). I a l'any següent van ser les Dames Catequistes, que es van fer càrrec de l'Escola d'un Centre Obrer (1909-09). Però la Setmana Tràgica, que fou especialment virulenta en el Poblenou, va destruir la casa de les Dames Catequistes, i a la vegada va tallar de socarrel possibles noves vingudes.

Més tard van arribar les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell, que es van fer càrrec de la secció infantil del *Asilo Municipal del Parque* (1916-28), i per tant no van tenir incidència real dins el barri.

La desaparició de la casa de les Filles de la Caritat (1919) va deixar el barri sense cap més Escola gratuïta. Però aquesta mancança va ser coberta novament gràcies a la Companyia de Maria, amb una Escola Parroquial per noies en el centre del barri (1925-36), i per tant inserta de ple en la realitat social del Poblenou.

Amb la Guerra Civil va desaparèixer l'Escola de la Companyia de Maria. El retorn de les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell al *Asilo Municipal del Parque* (1939-70) va ser com la primera etapa: funcionava d'esquenes al barri. En aquesta etapa només ha hagut la breu novetat de les Missioneres Seculars, que van obrir una filial d'Institut de segona ensenyança (1957-64), després traslladada al proper barri del Besòs. No ha hagut res més.

En tot moment, el Col·legi inicial de les Franciscanes ha sigut el principal centre d'ensenyament de l'Església al barri. Queda patent que aquesta única casa fou insuficient per la població; i encara més sabent la diferència respecte al Poblenou de fa 125 anys, quan es va fundar. De totes maneres, el barri del Poblenou és d'un pensament força anticlerical, desenvolupant altres fòrmules per aconseguir la instrucció de la seva població, a través d'altres camins.

POBLE SEC

- ***Casa de Dominiques de l'Anunciata (1887-1890)***. Blasco de Garay. *Dominiques de l'Anunciata*.

Podria ser una errata, ja que apareix en una únic font. Si no, seria una casa fundada por aquestes religioses i que als pocs anys passaria a les Franciscanes Missioneres fins l'actualitat.

- **Col·legi Nostra Senyora de la Consolació (1890)**. Blasco de Garay, 52-58 / Plaça Blasco de Garay, 9. Franciscanes Missioneres.

Col·legi de pagament per noies, amb places gratuïtes. Casa fundada en 1887 per les Dominiques de l'Anunciata, que al poc temps les va ser traspassada. 1ª ensenyança, i des de 1920 també surt la 2ª ensenyança. Fou incendiat en 1909, i posteriorment reconstruït. Alumnes: 58, i 25 gratuïtes (1908); 100 (1910); 98 (1914). Amés, escoles nocturnes: 160 (1899); 140 (1914). I dominicals: 250 (1899); 278 (1914). Religioses: 10 (1899); 9 (1914); 13 (1927).

- **Secció Filial nº 3 de l'Institut Femení "Verdaguer" (1963-82)**. Blasco de Garay, 52. Franciscanes Missioneres.
- **Col·legi Sagrada Família (1893-1894)**. Salvà, 32. Sagrada Família d'Urgell.

Col·legi de pagament per noies. 1ª ensenyança. Establert de lloguer a tres casetes, propietat de la vídua d'un antic amic de la fundadora de l'Institut. Poc després es veuen obligades a evacuar la finca i es traslladaren a Escudillers, 19 al Barri Gòtic. Alumnes: 7 (1893).

- **Casa d'ensenyança (1908-1909).** Grases - Remei, 51. Esclaves Sagrat Cor. Una de les dues fundacions simultànies de l'Institut, dedicat al culte i possiblement a l'ensenyança. Incendiada durant la Setmana Tràgica, les Religioses abandonen el barri i s'uneixen a las de Gran Via, 533 a l'Esquerra de l'Eixample.

- **Centre de Nostra Senyora de Montserrat i Sant Pere Claver (1920).** Tamarit, 80. Jesús-Maria.

Centre portat per la Congregació Mariana de Jesús-Maria, amb ex-alumnes de l'Institut casades. Guarderia i 1° ensenyança. Les Religioses estaven vinculades des del principi segons es reflexa en la documentació d'apertura. Fins 1946 no fou totalment dependent de l'Institut.

El Poble Sec va nèixer a mitjans del Segle XIX com a barri proper a l'antic Raval de la ciutat i en certa manera era la seva perllongació com a barri obrer i d'immigració. Al igual que altres barriades proletàries, va mantenir un esperit força indomable i beligerant enfront les comunitats religioses.

La primera fundació a càrrec de les Dominiques de l'Anunciata (1887-90), està pendent de confirmació. Tampoc està clar si realment es dedicaren a l'ensenyament. En tot cas, la primera casa oberta al barri amb seguretat va ser un Col·legi de pagament, a càrrec de les Franciscanes Missioneres (1890), ubicat al centre del barri, i que des de la seva fundació s'ha convertit en el principal centre d'ensenyament de tot el Poble Sec. Es va fundar per la petita èlit de barri, i apart també va tenir ensenyament gratuït.

Posteriorment, van haver vàries fundacions molt transitòries:

Les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell van fundar un Col·legi de pagament (1893-94), que al poc temps es va traslladar al Barri Gòtic, zona més adient per una casa d'aquesta mena.

I les Esclaves del Sagrat Cor, amb una casa possiblement dedicada a l'ensenyament (1908-09), i que va desaparèixer amb la Setmana Tràgica.

Amb el Col·legi de les Franciscanes Missioneres i l'Escola de les Esclaves del Sagrat Cor, semblava que es formava una estructura bàsica d'ensenyament al barri. Però amb la Setmana Tràgica es van incendiar totes dues cases, i es produí un fre total.

Des de llavors només es va fundar una Escola a càrrec d'una Congregació d'ex-alumnes de les Religioses de Jesús-Maria (1920), posteriorment agregada a la comunitat, i que sí va aconseguir subsistir fins l'actualitat; però es va situar a un extrem del barri, més enfocada cap al barri de Sant Antoni, i força allunyada del nucli del barri. Des de llavors no ha hagut absolutament res més.

L'obrerisme del barri, marcat per cert anticlericalisme fet palés amb la Setmana Tràgica, va frenar la presència de més comunitats a un barri molt necessitat. Apart, l'ambient associatiu i cultural del barri, menys vigorós comparat amb altres barris de

similar idiosincràsia, va fer que aquesta mancança fos encara més greu. Només els sectors millor situats del barri van tenir l'atenció debuda, amb el Col·legi de pagament.

SAGRADA FAMÍLIA

- **Alberg de Sant Antoni (1883-1969).** Roger de Flor, 153 (abans 259). Filles de la Caritat-Franceses.

Orfanat de noies. Entre 5-20 anys. Places gratuïtes i de pagament. 1ª Ensenyança i Labors. Internes: 60 (1895); 70 (1899); 65 (1914). Amés, classes nocturnes i dominicals per obreres. Alumnes: 60 (1914). I altres usos: sopa de pobres i visita de malalts. Religioses: 10 (1927)

- **Sales d'Asil de Sant Rafael (1888).** Roger de Flor, 98 (abans 170-172). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Tercera i darrera Guarderia fundada per la *Junta de Señoras*, després de les del Sagrat Cor (1861), i Sant Joan Baptista (1872). Com les altres, és mixta i de 3 a 7 anys. També hi ha elemental gratuïta per noies; els nois passen a escoles de La Salle. Acollits: 300 (1899). Religioses: 9 (1899).

- **Orfelinat de Sant Josep (1897-1960).** Provença, 388 - Roger de Flor, 224 (abans 288-290). Sagrada Família de Bordeus-Sant Josep.

Trasllat de la casa d'Aragó, 345. Noies de 5 a 21 anys. Dedicades tant a la cura com l'ensenyament de labors. Incendiat en 1909, va ser reobert el mateix any. Asilades: 50 (1901); 30 (1908); 56 (1910); 75 (1914). Religioses: 10 (1901); 19 (1927).

- **Escoles del Patronato Social Escolar de Obreras de Poblet (1907-1910).** València, 379. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Entitat fundada en 1906 per un sacerdot com a escola dominical per noies del barri, establerta de lloguer al local d'una antiga fàbrica. A l'any següent afegí classes diürnes de les que se'n encarregaren les religioses, vingudes a diari de les Escoles Catòliques.

- **Ídem (1910).** Provença, 389. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa anterior. En 1909 es va comprar el terreny per aixecar un nou edifici, que fou inagurat parcialment en 1910 i acabat en 1919. Les religioses ja resideixen a la casa com nova fundació. El Patronat fou fundat per obreres de totes les edats i per diverses activitats, inclosa l'escola gratuïta de noies. En 1936 fou saquejat i devastat, però fou reconstruït i periòdicament ampliat amb noves construccions. Alumnes: 300 diürnes, 350 nocturnes, i 200 dominicals (h. 1910); 65 pàrvuls, 520 noies, 387 adultes, 350 dominicals (1956).

- **Patronato de la Inmaculada Concepción i San Ignacio de Loyola (després Col·legi de la Immaculada) (1928).** Dos de Maig, 247-251 - Mallorca, 516. Carmelites de la Caritat.

Escoles del Patronat del mateix nom, que a la llarga van ser totalment dirigides per les Carmelites fins l'actualitat.

El barri de la Sagrada Família pren el nom del mateix temple, en construcció des de 1882. Inicialment la zona es va denominar barri de Poblet, fins que va generalitzar-se la denominació actual. Quan es va planificar l'Eixample de Cerdà (1860) la zona pertanyia al antic municipi de Sant Martí de Provençals i estava pràcticament buida, sense cap nucli de població concret. Durant dècades ha tingut una urbanització molt discontinua i la seva evolució ha estat supeditada al creixement de la Dreta de l'Eixample per un costat, i el suburbi obrer del Camp de l'Arpa per un altre. En general, el seu caràcter ha sigut obrer fins èpoques recents.

La presència de comunitats religioses al barri es va donar quan aquest estava encara molt despoblat, i no existia cap nucli de població com a tal:

La comunitat més activa a la zona van ser les Filles de la Caritat. Van ser les primeres en arribar, amb un Orfanat (1883-1969), que també tenia Escola gratuïta i altres serveis de tipus caritatiu per pobres. Posteriorment van obrir una Guarderia (1888). I finalment, es van fer càrrec de l'Escola d'un Patronat obrer (1907).

Les Religioses de Loreto-Esperança van traslladar el seu Orfanat des de la Dreta de l'Eixample (1897-1960). En realitat el desplaçament va ser molt curt, però canviant de barri.

Totes aquestes cases es trobaven al límit Oest del barri, tocant a la Dreta de l'Eixample, i per tant realitzaven una tarea assistencial molt supeditada a aquest barri.

Llavors es va frenar el procés de fundacions, que no va ser paral·lel al creixement demogràfic del barri. La Setmana Tràgica podria tenir alguna cosa que veure. Tan sols en una etapa molt posterior, van arribar les Carmelites de la Caritat amb una Escola de Patronat (1928), que posteriorment va passar a ser pròpia de la comunitat. Aquesta casa es va fundar en l'extrem oposat del barri, tocant al Camp de l'Arpa, i per atendre a aquest barri.

En total, al barri es van obrir una Guarderia, dues Escoles de patronat, i dos Orfanats: cases de caràcter caritatiu. Cap d'elles es va obrir en funció de cap nucli poblacional, ja que com a tal no existia, sinó en funció dels barris col·lindants. Els Orfanats tenien un caràcter tancat, i la resta de cases es van fundar per la població modesta ubicada a la Dreta de l'Eixample, i l'obrer dispersa pel barri i del Camp de l'Arpa.

Fins ben entrat el Segle XX, no es pot dir que la zona sigui pròpiament un barri, sinó una zona de transició entre l'Eixample i Sant Martí. Curiosament, quan major ha sigut el seu creixement i estructuració, fou aleshores quan es va deturar el procés de fundacions. Tampoc en una etapa posterior, en què el barri ha sofert una gran transformació convertint-se en zona residencial mitja-baixa, han hagut cases noves. Sí que s'ha notat el canvi en les cases existents, al desaparèixer els dos orfanats (1960 i 1969), mentre la resta de cases s'han reconvertit encertadament en Col·legis i mantenint-se oberts fins l'actualitat.

SAGRERA

- **Escoles gratuïtes del *Apostolado de Señoras para la Preservación de la Fe - Col·legi i Escola de Nostra Senyora dels Àngels (1898)***. Sagrera, 68-72 (abans 10-12). Sagrada Família de Natzaret.

Escola gratuïta de noies. 1ª ensenyança. Aquesta és una de les múltiples escoles que el *Apostolado* obrí a la ciutat, i que en aquest cas concret foren dirigides per les Religioses. Cap a 1917 l'escola ja pren el nom de "Nostra Senyora dels Àngels", i segurament ja serien propietat de l'Institut. Alumnes: 145 (1908). Religioses: 10 (1927).

- **Secció Filial nº 3 de l'Institut Femení "Infanta Isabel de Aragón" (1969?).** Sagrera, 68-72. Sagrada Família de Natzaret.
- **Filial Nostra Senyora dels Àngels (després Col·legi Natzaret) (1971-1981).** Martí i Molins, 68. Sagrada Família de Natzaret.
Trasllat de la casa de Torà, 6 en la Verneda, després convertida en casa autònoma.

La Sagrera va nèixer a mitjans del Segle XIX com una de les diferents barriades de població obrera nascuda a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, amb motiu de la seva creixent industrialització. De tots ells, la Sagrera va ser el nucli poblacional més petit. Amb el temps ha quedat pràcticament vinculat a Sant Andreu, al nèixer molt a prop d'aquest i posteriorment units per continuïtat urbana.

L'ensenyament de la Sagrera ha estat sempre concentrat en un únic centre de les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret (1898), inicialment obert com una Escola gratuïta d'una associació catòlica. Amb el temps l'Escola va passar a ser propietat de la comunitat, i s'ha mantingut fins l'actualitat. Aquest ha sigut sempre el principal centre docent del barri, i gairebé sempre l'únic: només transitòriament va funcionar una Secció Filial d'Institut públic a càrrec de les mateixes religioses (1971-81).

Barriada sempre molt limitada geogràficament entre Sant Andreu i el Clot per una altra, a la Sagrera no s'han obert més cases d'ensenyament, donada la proximitat de les cases dels barris dits i la petitesa del mateix barri.

SANT ANDREU

- **Casa d'Ensenyança (1850-1857).** Gran de Sant Andreu, 358. Jesús-Maria.
Establiment original a una casa anomenada Casal del Salí.
- **Col·legi i Pensionat (1857-1894).** Vallès - Les Monges, 27 - Torrent Parellada.
Jesús-Maria.
Col·legi Internat de pagament per noies. Trasllat de la casa anterior a un edifici propi, construint la nova Església en 1881. Mai van ser molestades durant el Sexenni Democràtic, demostrant la bona fama i apreciació de la que gaudien. Amb tota seguretat existien classes gratuïtes externes per les obreres del barri, perquè al traslladar l'Internat se'ls demanà que mantinguessin alguna casa oberta, como així van fer.
En 1894 l'Internat es traslladà a Sant Gervasi, a causa del creixement que s'havia produït al municipi, i amb una creixent agitació obrera. L'edifici fou venut als Germans Maristes.

- **Escoles de Sant Josep (1894-1898).** Plaça de les Palmeres (abans Plaça Parellada) - Sant Jaume. Jesús-Maria.
Escola gratuïta per noies i obreres. Traslladades després de tancar l'Internat.
- **Escoles Obreres de Jesús-Maria (1898-1907).** Santa Eugènia, 67. Jesús-Maria.
Trasllat de la casa anterior. Alumnes: 400 (1901).
- **Ídem - Jesús-Maria Sant Andreu (1907).** Avinguda Meridiana, 392-400 - Passeig de Fabra i Puig, 126 (abans Rambla de Santa Eulàlia, 120-122). Jesús-Maria.
Trasllat definitiu de les Escoles per a obreres a un edifici propi i més espaiós. Alumnes: 60 (1908); 160 (1910), segurament diürnes; 100-150 noies diürnes, 500-600 obreres nocturnes, i dominicals (1914). Incendiat en 1909, fou reobert en Juny de 1910. Religioses: 26 (1914); 25 (1927). També es va organitzar una congregació, activa en diverses activitats en el barri.
- **Secció Filial nº 1, “Concepción Arenal” de l’Institut Femení “Verdaguer” (1958).** Passeig de Fabra i Puig, 108-112. Jesús-Maria.
Batxillerat diürn.
- **Secció Filial nº 2 de l’Institut Femení “Verdaguer” (1963-67).** Passeig de Fabra i Puig, s/n. Jesús-Maria.
Batxillerat nocturn. Cap a 1967 es trasllada a Badalona.
- **Col·legi Nostra Senyora de les Mercès (després Mare de Déu de la Mercè) (1863).** Ramon Batlle, 39-41 (abans San Pablo / Aristóteles). Dominiques de l’Anunciata.
Col·legi de pagament per noies. Establertes primer a una casa de lloguer d’imprecisa localització, es traslladaren a un edifici propi. L’ ensenyança s’anomena des de 1895. Religioses: 25 (1927).
- **Col·legi -Asil Sagrada Família (1879).** Arquímedes, 60-68 (abans 56-62). Sagrada Família d’Urgell.
Incorporació de l’ensenyament al Asil d’ancians, aixecant-se a un edifici annexe però enfocat a un carrer diferent. Per una banda, el Col·legi de pagament per noies externes; per altra banda, un Asil infantil des de 3 anys que fou molt poc concorregut (només 3 nens i 3 nenes en 1914), amb el seu ensenyament corresponent. Durant la Guerra fou dedicat a Escoles Graduades, i per tant poc danyat. Fins 1972 l’adreça es correspon amb la de l’Asil d’ancians, diferenciant-se des de llavors. Alumnes: 100 (1908 i 1910). Religioses: 9 (1914); 12 (1927).
- **Secció Filial nº 8 de l’Institut “Maragall” (1969?-72).** Agustí Milà, 78. Sagrada Família d’Urgell.
- **Col·legi (1879-1880).** Gran de Sant Andreu (abans Casas Novas) - Pare Manyanet (abans Riera d’Horta) - Sant Sebastià. Sagrada Família d’Urgell.
Trasllat d’una casa anterior al mateix municipi (Tramuntana, 18) a una nova anomenada *Can Querido*. Fins llavors només Residència de senyores i Noviciat, al ser de majors dimensions va afegir l’ensenyança per internes i externes. A diferència de les anteriors, aquesta casa fou de propietat. Situada enfront del Col·legi dels Fills

de la Sagrada Família, que les volien convertir en la seva branca femenina. Molt breu, fou clausurada per inviabilitat i a causa d'una crisi interna de l'Institut.

- **Patronat de Nostra Senyora de la Soledat (1924-1936).** Segre, 35 (abans Torroja, 1). Dominiques de l'Anunciata.

Escola diürna i nocturna de noies i adultes. Patronat promogut per un Sacerdot, consistent en una *Escuela Popular Católica* gratuïta per a nois i noies. Ja existent cap a 1910, les Dominiques se'n encarreguen de l'ensenyança de les noies des de 1924. La casa continuà patrocinada i financada pel Patronat, i les Religioses només hi participaven com a mestres. Sucursal del Col·legi de Sant Andreu, també la van deixar amb la Guerra. Molt més tard (1950), van ser substituïdes per les Salesianes. Alumnes: 160 (1910).

- **Col·legi Mare de Déu de la Soledat (abans Patronat de Nostra Senyora de la Soledat) (1950).** Segre, 35 (abans Torroja, 1). Salesianes.

1ª ensenyança de nois. Escola Popular Catòlica sostinguda per un Patronat ja existent des de 1910 aproximadament i on ja van estar les Dominiques de l'Anunciata (1924-36). Alumnes: 160 (1909).

- **Llar Claudina. Casa de Família (1982).** *Concepción Arenal, 219 entresol. Jesús-Maria.*

Casa d'acollida de noies òrfenes o amb diversos problemes familiars. Establerta en dos pisos, tampoc té moltes acollides. Ensenyament elemental i professional, però l'objectiu principal és l'acolliment.

Sant Andreu del Palomar té el seu origen en un petit nucli de població ja esmentat el Segle X, que es va convertir amb el temps en un dels diversos municipis existents al pla de Barcelona. Fins el primer terç del Segle XIX era un poble bàsicament agrari, augmentant des de llavors el seu caràcter obrer, i amb un gran creixement demogràfic. Fou agregat a Barcelona en 1897, al igual que altres municipis.

El municipi va rebre atenció docent molt aviat, només després de Sarrià (1846) i Gràcia (1847). Les primeres cases del barri van ser només cases de pagament: Les primeres van ser les Religioses de Jesús-Maria, amb un Internat (1850-94). Posteriorment van traslladar l'Internat a Sant Andreu, però es van mantenir al barri amb altres cases.

Les Dominiques de l'Anunciata, amb un Externat (1863).

Les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell van obrir un Externat i un Asil de noies (1879). També van obrir una segona casa simultània (1879-80), que va tancar aviat.

Amb aquests cases, l'ensenyança de pagament a Sant Andreu va quedar prou cobert. Per altra banda, l'ensenyament gratuït no va aparèixer fins 1894 amb les Religioses de Jesús-Maria, quan van substituir el seu Internat per una Escola gratuïta. Malgrat ser incendiat durant la Setmana Tràgica, va tornar a obrir-se.

Des de llavors, Sant Andreu no ha sofert gaires modificacions. Tan sols s'ha de destacar una Escola de Patronat, primer regida per les Dominiques de l'Anunciata (1924-36), i que la van convertir en sucursal gratuïta del seu Col·legi. La van abandonar per culpa de la Guerra Civil, i posteriorment les Salesianes se'n van fer càrrec (1950), convertint-lo en Col·legi propi.

Sant Andreu ha tingut, en total, només quatre cases en funcionament; però totes molt duraderes, ja que s'han mantingut fins els nostres dies amb diverses formes i transformacions. S'ha de destacar la més que sobrada ensenyança de pagament, mentre la gratuïta quedava molt més endarrerida cronològicament i en oferta total. S'ha de destacar que els Col·legis es van establir quan la proletarització encara era molt minsa; després, quan el caràcter obrer de Sant Andreu va ser majoritari, només les Religioses de Jesús-Maria es van adaptar a aquesta faceta (i que paradòjicament van ser les úniques afectades per la Setmana Tràgica), mentre la resta continuava amb els seus Col·legis i ni tan sols hi ha notícies d'ensenyament gratuït apart en aquestes cases. En tot cas, l'intens associacionisme popular de Sant Andreu taparia aquestes necessitats educatives.

SANT ANTONI

- **Sales d'Asil per pàrvuls del Sagrat Cor - Escola Sagrat Cor (1873).** Aldana, 1-3. Filles de la Caritat-Espanyoles.

Trasllat de la casa de la Lluna, al Raval, per manca d'espai a un edifici de planta i 2 pisos construït ex profeso per la *Junta de Señoras*. Es manté el servei de pàrvuls mixt i s'afegeix ensenyança elemental i de labors per a noies. Per altra banda, quan compleixen l'edat els nois passen a les escoles de La Salle. Incendiat en 1909, fou reobert en Setembre de 1910. Incendiat de nou en 1936. Acollits: 650 (1895, 1899 i 1909). Germanes: 15 (1901); 10 (1927).

- **Col·legi de Maria Auxiliadora (abans Escoles) (1896-1909; 1927).** Sepúlveda, 65 (abans 85). Salesianes.

Escoles gratuïtes per noies pobres. Van nèixer com a complement de l'Escola oberta pels Salesians al mateix barri, i així atendre tant a nois com a les noies de la zona. 1ª ensenyança, amb classes diürnes, nocturnes, i dominicals. Va ser incendiat en 1909, quedant pràcticament destruït, i per culpa d'això no es va poder obrir fins 1927 malgrat que algunes fonts el mencionen durant aquest període. Fou saquejat en 1936, però no pas incendiat per trobar-se adosat a altres blocs de vivendes. Des de 1939 ha vingut funcionant normalment. Alumnes: 239 diürnes, 70 nocturnes i 425 dominicals; de totes elles, 392 gratuïtes (1899); 200+100+100 (1909); 156+84+123 (1914). Religioses: 4 (1896); 7 (1900); 9 (1927).

- **Ensenyança i atenció de malalts (1929-1975).** Calàbria, 12. Dames Apostòliques.

Escola gratuïta, de caràcter benèfic.

Sant Antoni va nèixer com a fruit del desplegament de l'Eixample Cerdà, entre l'antic Raval i el naixent nucli del Poble Sec. Va començant a urbanitzar-se a la segona meitat del Segle XIX, i al tractar-se d'una zona intermitja entre dos nuclis de població obrera i menestral, va adoptar ràpidament aquesta mateixa identitat. Fins l'actualitat ha mantingut una identitat social fonamentalment mitja-baixa.

La primera casa oberta al barri va ser una Escola de les Filles de la Caritat (1873), que en realitat es va obrir per la població modesta del Raval, ja que aleshores Sant Antoni

pràcticament no existia com a nucli de població. Posteriorment, l'urbanització de Sant Antoni també la va fer útil pel barri.

Va ser la següent comunitat, quan la zona ja tenia una mínima població dispersa per tota la quadrícula, la que va fundar la casa més important del barri. Foren les Salesianes, amb un Col·legi de pagament (1896), obert a la part nord del barri. Malgrat ser de pagament, era apte per les classes socials modestes, i acondicionat a les circumstàncies del barri. Va ser destruïda amb la Setmana Tràgica i no es va poder reobrir fins 1927, però es manté en l'actualitat.

La Setmana Tràgica va deixar el barri sense cap casa oberta durant gairebé 20 anys. Després de la reapertura del col·legi de les Salesianes (1927), poc després es va fundar una Escola a càrrec de les Dames Apostòliques (1929-75), que per la seva ubicació al extrem Sud del barri devia tenir un enfocament dual, tant per Sant Antoni com pel Poble Sec.

Des de aleshores, no ha hagut cap més fundació. Les cases anteriors es van mantenir fins la desaparició de l'Escola de les Dames Apostòliques (1975). Les Salesianes cobreixen principalment la meitat central i Nord del barri, mentres les Filles de la Caritat ho fan amb la meitat Sud, però també i a cavall del Raval i Poble Sec.

Degut a la manca d'un nucli de població definit, Sant Antoni ha vist com la majoria de cases obertes a la seva zona ho feien als extrems del barri, en funció d'altres zones de la ciutat. Només les Salesianes han tingut un enfocament centrat plenament en el barri.

SANT GERVASI

- **Col·legi Mare de Déu de la Mercè (1860).** Sant Gervasi de Cassoles, 66. Mercedàries.

A mitjans de 1859 Nolasca Tenas adquireix una Casa-Torre amb jardí en el municipi de Sant Gervasi. Seguidament s'arreglà i condicionà per convertir-se en el primer convent del futur Institut de les Mercedàries, encara en formació. A mitjans de 1860 és ocupada, i poc després es va fer la fundació oficial de l'Institut. La casa es plantejà com a Col·legi d'externes i internes, Escola gratuïta per noies obreres, i classes dominicals. 1ª ensenyança. També funcionà com a Noviciat i Seu Provincial, des d'on partien les religioses de totes les fundacions posteriors. En un terreny afegit es construï l'Església actual (1886-1890). Principalment es va dedicar a l'ensenyança de noies de la població. Durant la Guerra la casa va servir d'Hospital de sang, sent retornada de nou en 1939. En 1974 es va tancar el Col·legi, però les activitats docents es van mantenir amb el Parvulari. Alumnes: 70 (1908); 55 (1910). Religioses: 43 (1927).

- **Col·legi de l'Infant Jesús (1865-67).** Dames Negres.

Col·legi Internat de pagament per noies. 1ª ensenyança. Poc després de tornar de Gràcia i establir-se de nou al Barri Gòtic, es va pensar de nou en establir-se fora de la ciutat però creant un Internat que evités problemes de transport. D'aquesta manera, es traslladen a una caseta de Sant Gervasi i fundaren l'Internat.

- **Ídem (1867-1933?; 1939).** Avenir, 19 (abans 27) - Travessera de Gràcia, 55-65 (abans Travesera Solar, 78). Dames Negres.

Al poc temps d'establir-se a Gràcia, les Religioses pensen de fer una fundació més estable i viable. Aviat compraren uns terrenys, en els que van començar a bastir un nou edifici (1866-67). En 1867 es va inaugurar el nou Col·legi, amb grans jardins al seu voltant que progressivament van ser considerablement reduïts a causa de l'urbanització dels voltants, llavors totalment despoblats. Posteriorment s'accepten externes de pagament, i s'obrí una escola gratuïta apart per externes pobres. A la vegada, s'obrí un Externat de pagament al Passeig de Gràcia, 33 en la Dreta de l'Eixample (1867).

Incendiat en 1909, fou reobert en Octubre del mateix any. Des de llavors, el creixement poblacional i els plans urbanístics van dificultar l'expansió del centre: la perllongació d'Aribau i Santa Peronella, i l'eixamplament de la Travessera van reduir ostensiblement la superfície original. En 1914-16, 1931 i 1940 es construeixen nous edificis, mentre l'antic fou enderrocat després de la perllongació d'Aribau durant la Guerra. Però les tensions sorgides per aquests problemes van forçar a la comunitat a marxar cap a 1933.

En 1936 l'edifici fou utilitzat com a "Escuela García Lorca", depenent de l'Ajuntament, i Farmàcia Militar (Capella). Des de 1939 es retornà a la dinàmica habitual, i cap a 1960 l'alumnat gratuït deixa d'estar apart integrant-se dins el Col·legi.

Alumnes: 54 internes, 18 externes i 35 gratuïtes (1885); 150 (1908); 70 (1910); 80 gratuïtes (1914). Aproximadament devien ser 70 de pagament i 80 gratuïtes. Religioses: 14 (1885); 68 (1927).

- **Ídem (1933?-1936).** Via Augusta, 202 (abans Carril, 134). Dames Negres.

Trasllat temporal de la casa anterior. Degut a les tensions sorgides amb el nou règim republicà i els creixents problemes dels plans urbanístics, les religioses abandonen el seu Col·legi i lloguen una Torre anomenada "Los Pinos", propietat dels Comtes de Fígols. Allà van estar fins a la Guerra sota una imatge secularitzada, aconsellable i obligada degut a la legislació vigent. El Col·legi es va posar a nom d'una Societat Anònima, "Educació Femenina SA", per evitar la seva expropiació.

- **Col·legi-Obrador Santa Eulàlia (1873-1981).** Passeig de la Bonanova, 7 - Sant Delfí, 2 (abans 1). Filles de la Caritat-Espanyoles.

Col·legi-Obrador femení gratuït i de pagament. En 1873 les religioses obtenen una finca anomenada Mas Mandri, comprenent la casa dita i terrenys adjacents. Eren propietat dels Caputxins, que la cediren gratuïtament, i a la vegada afegiren l'edifici del que havia sigut fins llavors Col·legi dels Jesuïtes (1870-73).

El centre tenia tres parts. En primer lloc l'Església (antic Col·legi dels Jesuïtes), que donava al Passeig de la Bonanova. annexe a aquest edifici havia l'Obrador de noies joves, amb ensenyança tècnica per unes 70 alumnes internes i algunes externes. I apart havia el Mas Mandri com a Escola gratuïta elemental per noies pobres, amb unes 250 alumnes. Posteriorment, al obrir-se el carrer Bigai van enderrocar-se el Mas Mandri. Amés, en 1928-29 s'eixamplà el Passeig de la Bonanova retallant 4 metres de la façana principal de l'Església. Amb aquestes reduccions, l'edifici es reorganitzà i l'Obrador es transformà en Col·legi de 1ª ensenyança per externes. No s'esmenta la gratuïtat.

Durant la Guerra passa continua com a establiment d'ensenyament, dint-se "Grup Escolar Aristòtil". Les religioses reprenen l'activitat en 1940, retornant l'Internat i afegint l'ensenyament de Comerç. En 1968-69 es construí una ampliació fins el carrer Bigai per poder incloure la 2ª ensenyança, quedant el conjunt tal com és en

l'actualitat. En 1981 el Col·legi tanca i es transforma en la “Escola Horitzó”, que malgrat el seu nom no ha tingut tasques d'ensenyament sinó d'investigació.
Alumnes: 50 (1908); 35 (1910). Religioses: 7 (1872); 8 (1940).

- **Secció Filial nº 1 de l'Institut Femení “Montserrat.” (1966-76).** Passeig de la Bonanova, 7. Filles de la Caritat-Espanyoles.
Incorporació de la 2ª ensenyança a la casa abans citada.

- **Col·legi de Nostra Senyora de Lourdes (1879).** Via Augusta, 73-75 (abans España / Lincoln, 10). Filipenses.

Col·legi Internat de pagament. També va fer de Seu Provincial i Noviciat fins 1915, i residència de senyores. 1ª ensenyança. Es compraren en 1879 uns amplis terrenys amb casa dita Can Regàs, edifici ruïnós de planta i pis, el qual fou restaurat i se li afegí un segon pis. Es va fer amb el clar convenciment d'establir una Casa Mare pròpia a la ciutat i el seu Col·legi principal, des d'on es planificarien les posteriors fundacions a la ciutat, i per substituir les dues petites cases de Pont de la Parra al Barri Gòtic. En 1880 ja devia estar en funcionament. S'especifica que és un Col·legi-Internat “*para señoritas*”, però apart també va existir l'Escola Gratuïta “Santa Teresita”, sita al mateix edifici i que va funcionar fins els anys 50. També tenia Església pública, fins el naixement de la nova Església Parroquial, quan es va convertir en privada. Sembla que en 1909 no va ser atacat, i al 1936 segurament fou saquejat. Després de la Guerra s'afegí el Parvulari (mixte), i la 2ª ensenyança. Des de 1972 és un centre mixte. Alumnes: 20 (1908); 25 (1910). Amés, 60 noies gratuïtes (1914). Religioses: 12 (1927).

- **Asil de Nostra Senyora de la Caritat del Bon Pastor (1880-1892).** Guillem Tell (abans Sant Josep). RR. Bon Pastor.

Res més arribar a la ciutat, s'encarreguen de la secció femenina de la Casa de Correcció Municipal, que es separa de l'antic edifici i s'estableix en una casa del Passeig de Gràcia, 28 amb unes 30 internes. Però al cap d'un mes es traslladen de nou a Sant Gervasi, a una adreça encara desconeguda. Més tard es traslladen a un edifici construït per tal ús.

- **Ídem (1892-1947).** Aribau, 203 - Travessera de Gràcia costat mar (abans 95) - Bon Pastor (abans Buenos Aires, 2). RR. Bon Pastor.

Trasllat definitiu a un edifici construït ex profeso per tal finalitat. Ensenyança elemental i d'oficis. Acolliment de noies joves portades pel Ajuntament, o per desig propi. Havien tres seccions: Per preservar (sense “viciar”), desamparades (recuperables), i extraviades (ja “perdudes”). No fou incendiat en 1909. En 1947 es trasllada a l'antic Manicomí de Nova Belén.

Internes: 54 (1883); 200 (1895); 272 (1899); 112+67+64 (1901); ?+203+250 (1910). 100 places pagades pel Ajuntament; la resta gratuïtes. Religioses: 16 (1895); 27 (1927).

- **Ídem. Asil per “Doncellas” i nenes (1947-1975).** Císter, 36 (abans Nova Belén, 30). RR. Bon Pastor.

Trasllat de la casa anterior. Posteriorment l'Asil desapareix, transformat en un Col·legi i una Escola Professional per acollides.

- **Col·legi Maria Reina - Preservació (1975-1992).** Císter, 58-62. RR. Bon Pastor.

Reforma de la casa anterior, que no va prosperar i acabà per tancar.

- **Escoles Professionals Pelletier - Reeducació (1975-1988).** Císter, 36. RR. Bon Pastor.

Reforma de la casa anterior, que tampoc va aconseguir sortir-se'n.

- **Col·legi i Casa d'Estudis (1886-1890).** Sant Elies, 4. Teresianes.

Col·legi Internat de pagament. A la vegada, funcionava com a Casa de Formació de les noves Religioses i Seu Provincial. En règim de lloguer, cap a 1888 es veié l'insuficiència dels locals i es començà a planificar l'emplaçament posterior. Alumnes: 100 (1886).

- **Col·legi Teresianes de Ganduxer (1890).** Ganduxer, 85-105 (abans 41). Teresianes.

Col·legi Internat, Seu Provincial i Noviciat. En 1888 es comprà uns extensos terrenys, defàcil accés per trobar-se aprop del Ferrocarril de Sarrià a Barcelona. A finals d'any es començà a bastir el nou edifici, acabant-se totalment a mitjans de 1890. En tot moment no es disposava de pressupost, però es van aconseguir els diners de manera gairebé inverosímil. L'edifici va ser encomanat a un arquitecte actualment desconegut; però poc després de començar-lo es va posar sota la direcció d'Antoni Gaudí que li va donar el seu esplendor arquitectònic actual. Posteriorment se li va afegir l'ala esquerra, de menor qualitat. Alumnes: 50 (1908); 38 (1910). Religioses: 60 (1927).

- **Asil de Sant Josep (1887-1888?).** Mares dels Desamparats.

Trasllat de la residència d'Ataülf, 12 en el Barri Gòtic que encara no tenia cap funció més. Establertes de lloguer a una Torre anomenada "el Putxet", ja gaudeixen de mitjans i espai per obrir l'Orfanat de noies. En principi amb 20 òrfenes, aviat no poden atendre les demandes i es pensà en traslladar-se de nou a un altre lloc més funcional a Sant Salvador, 72 en Gràcia.

- **Jesús-Maria Sant Gervasi (1894).** Passeig de Sant Gervasi, 15 (abans 23). Jesús-Maria.

Col·legi-Internat de noies. 1ª ensenyança, i a la vegada ha anat fent funcions de Noviciat (1895-1972) i Seu Provincial (1896). Les religioses adquireixen la finca Moragas i s'instal·len a l'antic Hotel Tibidabo, però sense traslladar encara l'Internat. El mateix any comencen les obres, però s'han de paralitzar en 1894 per manca de fons a la vegada que s'inagurava el nou Internat. Només van quedar per fer el Saló d'Actes (1904), i la Capella (1918-20), fins conformar l'edifici actual. En 1907 s'havien obert dues escoles gratuïtes: la de Sant Josep, i la de la Sagrada Família per serventes(dominical). Cap a 1920 s'accepten alumnes externes, i des de 1922 funciona la 2ª ensenyança. Tenien congregacions de acció caritativa extramurs: escoles dominicals, cosir, assistència en l'Hospital de la Santa Creu.

La República no canvia la situació més que exteriorment, per ajustar-se al nou marc jurídic (1933). Però va obligar a traslladar el 2ª ensenyament a una Torre apart de l'edifici. En 1936 el Col·legi va servir com a Sanatori i Clínica Psiquiàtrica Municipal, i des de 1938 també fou Hospital de Guerra. No va patir desperfectes molt greus, i des de 1939 va tornar a funcionar. Les escoles gratuïtes no es reobren fins 1948, fonent-se posteriorment amb la resta del Col·legi. Des de 1965 l'Internat comença a desaparèixer. En 1983 comença l'ensenyament mixte.

Alumnes: 70 (1894); 80 (1908); 110 (1910); 238 (1934); 500 (1940); 1000 (1970); 1614 (1985). Religioses: 96 (1927).

- **Acadèmia Tibidabo (1933-36).** Avinguda Tibidabo (abans Avinguda Doctor Andreu). Jesús-Maria.

Apèndix de la casa anterior. Degut a les exigències legals imposades per la República, la 2ª ensenyança es traslladà a aquesta casa. L'alumnat i professorat era el mateix que abans del trasllat, però amb l'aparença secularitzada que era de rigor. Tancà amb la Guerra.

- **Asil de Desamparades de Sant Alfons de Ligori (1895-1992).** Bellesguard, 30 (abans Camí del Cementiri, 15 / Arrabal, 50 / Sant Joan de La Salle, 50). Oblates.

Trasllat de la casa de Basea, 31 en el Barri Gòtic. Les religioses compraren una propietat consistent en amplis terrenys i una casa. Als terrenys hi va estar l'antic palau de Bellesguard, antiga residència d'estiu dels reis de la Corona d'Aragó, reduït llavors a runes. Precisament els seus fonaments van servir per construir el nou edifici, amb una monumental Església (l'únic que sobreviu actualment de l'edifici original) i àmplies dependències per les acollides que va ser acabat en 1926 en un estil modernista-goticista.

La casa era un Correccional de noies joves, vingudes generalment del món marginal. L'Ingrés era voluntari i el temps que es desitjava. Rebudes des de 18 anys, després de 1939 s'acceptaven també des de 10 anys. Tot gratuït. Des de 1984 s'anomenava "Residència de noies", però el seu caràcter no va canviar. Només va afegir l'acolliment de noies de famílies problemàtiques. En 1992 es va vendre, i actualment és la Seu de diverses facultats de la Fundació Abat Oliba. Internes: 48 (1901); 70 (1914).

- **Col·legi Immaculada Concepció (1900-1992).** Passeig de la Bonanova, 35 (abans 47). Concepcionistes.

Col·legi Internat de pagament per noies, i Noviciat. Instal·lat a la finca senyorial de Can Altimira, que l'Institut va comprar en subhasta. Alumnes: 35 (1909). Religioses: 20 (1927), i 26 novícies.

- **Monestir de Santa Maria de Jerusalem (1884-1936; 1945-1970).** Sant Elies, 21. Clarisses.

Convent de clausura, fundat al Raval (1494) i traslladat a aquest nou edifici. Fou incendiat en 1909, i en Octubre del mateix any va tornar a obrir-se. Amb la Guerra Civil l'edifici va quedar molt malmés, i la comunitat s'instal·là en diversos llocs fins tornar en 1945. Finalment es va traslladar a Sarrià (1970), on continua actualment.

- **Escola del Monestir de Santa Maria de Jerusalem (-1901?-).** Sant Elies, 21. Clarisses.

Escola gratuïta per noies, portada per les mateixes religioses. Escola i catequesi. S'esmenta puntualment en 1901, i ja no torna a parlar-se d'ensenyament des de llavors. Alumnes: 30 (1901).

- **Reial Monestir de Sant Joan de Jerusalem (1880-1936; 1941-1976).** Santjoanistes, 6-8 (abans Victòria / Farró) - Saragossa, 60 (abans Sant Felip). Santjoanistes.

Convent de clausura. Trasllat del Convent existent al Barri Gòtic des de 1699, i que degut a les exclaustacions de 1835 i 1869 havia quedat en molt mal estat. En 1880 les Religioses van comprar una casa i terrenys a Sant Gervasi, i es van establir a la vegada que construïen un edifici inaugurat en 1882. Durant la Guerra Civil fou convertit en Txeca, i des de 1939 en seu de la Direcció General de Propaganda. Després fou retornat a les religioses (1941), que van reprendre la seva activitat habitual. Posteriorment el Convent fou traslladat a Valldoreix (Sant Cugat) en 1976, on continua ubicat actualment. Alumnes: 30 (1901). Religioses: 28 (1927).

- **Escola del Reial Monestir de Sant Joan de Jerusalem (-1901?;-; 1959-1969).** Santjoanistes, 6-8 (abans Victòria / Farró) - Saragossa, 60 (abans Sant Felip). Santjoanistes.

En 1901 apareix una Escola gratuïta de noies, però no torna a esmentar-se a posteriori. Amb escola i catequesi. Molt més endavant es va obrir una nova casa d'ensenyament (1959-69): un Parvulari i un Col·legi d'ensenyança elemental per nois i noies de 3 a 8 anys, però per separat. Era de pagament, però amb preus gairebé testimonials, i fou oberta a una caseta annexa al mateix convent. Tot fou portat per les mateixes religioses. Alumnes: poc més de 100.

- **Asilo Amparo de Santa Lucía per cegues (1909-1968).** Avinguda del Tibidabo, 8 (abans Avinguda del Doctor Andreu, s/n). Carmelites Missioneres.

Trasllat de l'Asil de Buena Suerte, en el barri del Guinardó. En 1905 les religioses van rebre el donatiu d'un terreny a l'Avinguda Tibidabo, on van construir un gran edifici. Des de 1920 van rebre el patrocini de la Caixa de Pensions per sostenir l'obra. Internes: 44 (1910). Religioses: 11 (1914); 10 (1927).

- **Ídem (1968-1977).** Teodor Roviralta, 55. Carmelites Missioneres.

Trasllat de la casa anterior.

- **Asil-Tallers de la Santíssima Trinitat (1911-1963).** Vía Augusta, 130 (abans Carril, 2). Trinitàries.

Trasllat de la casa de Casp, 80 del Fort Pius. Igualment, Alumnes internes i externes. Religioses: 16 (1914); 20 (1927).

- **Casa d'Ensenyança (1912-1913).** Saragossa (abans Sant Felip). GG. de la Consolació.

Casa de lloguer amb Pàrvuls i 1ª ensenyança de noies.

- **Casa d'Ensenyança (1913-1916).** Puig-reig, 9 (abans Santa Teresa). GG. de la Consolació.

Trasllat de la casa anterior. Posteriorment es traslladen al Pge. Concepció, 4 a la Dreta de l'Eixample. La casa va seguir allotjant a comunitats religioses, com la inicial presència a la ciutat de les Serventes de Jesús Sagramentat (1919-27), i les Adoratrius Perpètuas del Santíssim Sagrament (1927-36).

- **Asil del Salvador dels Pàrvuls (1913-1936).** Modolell, 43. GG. de la Consolació.

Orfanat per nois i noies de 3-15 anys. Originat en el *Institut del Salvador dels Pàrvuls*, entitat existent des de 1894 i a càrrec d'una Junta de Senyores, es va construir un nou edifici inaugurat aproximadament quan les religioses se'n van fer

càrrec de la Institució. Els nois al sortir anaven als Salesians i les noies a les Filles de la Caritat-Espanyoles. Va desaparèixer amb la Guerra Civil. Asilats: 31 nois i 40 noies (1900); 62+14 (1907).

- **Col·legi Mare Anna Maria Ravell (1920-1991).** Santaló, 33-35 - Marià Cubí, 171. Franciscanes Missioneres.

Col·legi Internat de pagament per noies. Només apareix des de 1929, però s'obrí en 1920. Des de 1977 també fa funcions de Col·legi Major, i aquesta serà la seva única activitat des de 1991.

- **Col·legi dels Sants Àngels Custodis (1929-1936).** Descartes, 3. Sants Àngels Custodis.

Internat de noies i joves, instal·lat en règim de lloguer en un antic Hotel. A diferència d'altres Internats en aquest cas ho era de caràcter benèfic, per noies de condició modesta i problemàtica. 1ª ensenyança. Quan projectaven llogar una casa més gran esclatà la Guerra Civil. Al acabarse el conflicte en 1939 van intentar refer-se'n, però fou impossible i abandonaren la ciutat.

- **Col·legi Núria (1930-1932?).** Ferran Puig, 34. Sagrada Família de Natzaret.

Al poc temps és traslladat a Av. República Argentina, 19 en Vallcarca. Però molt aprop del lloc originari.

- **Hogar de Santa Teresita (1930-1936).** Laforja, 86. Nostra Senyora - Alemanyes. Casa de caràcter benèfic, dedicada a l'educació i preservació de noies d'origen alemany. Establerta a una antiga casa de vetlla de malalts de les Serventes de la Passió. També va servir com a Residència de dones alemanyes que treballaven a Barcelona. Religioses: 3 (1930); 5 (1934).

- **Col·legi de la Companyia de Maria (1939-1955).** Muntaner, 408. Companyia de Maria.

- **Ídem (1955-1976).** Avinguda Tibidabo, 37-39. Companyia de Maria.

Trasllat de la casa anterior. Establert a una gran casa en propietat, va tenir que tancar-se a causa de les obres del II Cinturó. Finalment no va quedar afectada, però el tancament del Col·legi ja fou irreparable. Va quedar com a residència de religioses, fins tancar-se pocs anys després.

- **Col·legi Santa Elisabeth (1939-1947).** Laforja, 23 (abans 41) Alemanyes.

Primer emplaçament de les Alemanyes a la ciutat, on directament van obrir el Col·legi.

- **Ídem - Col·legi Benaventurada Verge Maria (abans Col·legi Santa Elisabeth) (1947).** Copèrnic, 55-59 (abans 10-12 / 52-58). Alemanyes.

Trasllat de la casa anterior, ocupant el lloc de l'antic Convent de Sant Antón i Santa Clara de les Benedictines. La finca era propietat d'una família alemanya, que ajudà a les religioses cedint-les part de la seva possessió. Inicialment es va establir tant la comunitat com el Col·legi a la finca que ocupava els números 57-59 del carrer; però poc després es va construir un edifici annexe pel Col·legi (1949), i que ha funcionat fins l'actualitat al número 55 del mateix carrer.

- **Col·legi i Noviciat (1940-1944).** Arrabal, 44. Claretianes.
Malgrat aparèixer com a tal en algunes fonts, no va ser col·legi: només fou Noviciat. En 1944 es trasllada a Sarrià, però continua limitant-se a feines de Noviciat.

- **Col·legi Pensionat de Crist-Rei (1940-1941).** Via Augusta, 202 (abans Carril, 134). Missioneres de Crist-Rei.
Col·legi de pagament per noies. Trasllat del Col·legi d'Iradier, 15 de Sarrià. Instal·lat a una monumental finca anomenada *Los Pinos*, llogada als Comtes de Fígols. Poc després torna a Sarrià, en Anglís 82-84.

- **Escola de Puericultura de Barcelona (1945-1960).** Muntaner, 544. Monges Blaves.

- **Col·legi Cardenal Spinola (1947-1970).** Avinguda Tibidabo, 16. Esclaves Diví Cor.

- **Col·legi Nostra Senyora de la Salut (abans Colegio-Patronato) (1951-1987).** Elisa, 14-22 (abans 16). Hospitalàries de la Santa Creu.
Col·legi obert per gent del barri amb pocs mitjans econòmics, donat que els centres existents a la zona eren de força categoria social i bastant cars. Inicialment obert per una particular, les religioses se'n feren càrrec poc després. Compost primer d'una sola aula, cresqué ràpidament i es va poder construir posteriorment un nou edifici molt més ampli. Amb el pas del temps el Col·legi va anar perdent alumnat i es resolgué tancar-lo, quedant l'edifici com a residència de religioses. Alumnes: 25 (1951); 273 (1975).

- **Culte a Jesús Sagramentat - Escola Nocturna (1953-1984).** Aribau, 290 - Madrazo, 99. Zeladores.
Trasllat del convent anterior en 1929, conservant els mateixos fins. Des de 1953 incorporen a la seves activitats una escola d'ensenyança elemental, i també de tall i confecció per a noies joves i senyores als vespres. També hi ha catequesi. La docència anava a càrrec de les religioses juntament amb senyores laiques, i tot era gratuït. Tancades en 1984, les religioses han mantingut les seves activitats originals fins l'actualitat.

- **Hogar "el Pinar". Delegación Prov. de Auxilio Social (1958-1961).** Avinguda Tibidabo, s/n. RR. Sagrats Cors.
Després es trasllada a Mare de Déu del Coll, 41 en Vallcarca.

- **Col·legi Puresa de Maria (1960-1974).** Ballester, 59-61. RR. de la Puresa.
En 1960 s'iniciaren les tasques docents amb un Parvulari a la cantonada de Ferran puig, 2. Més tard, en 1963 s'adquirí una casa contígua per obrir la 1ª ensenyança, construint-se un nou pabelló i iniciant-se les classes en 1965. Posteriorment s'afegí la 2ª ensenyança.
En 1972 es va començar a planificar el trasllat del Col·legi a Sant Cugat, i es va traslladar allà al acabar el nou edifici en 1974, on continua funcionant actualment. A l'any següent també es va traslladar la comunitat.

- **Col·legi de Mares Concepcionistes de l'Ensenyança (1962).** La Torre, 19. Concepcionistes Missioneres.

Trasllat de la casa de Travessera de Dalt, 50 de Gràcia.

- **Parvulari Estela (1965).** Saragossa, 101. Institució Filipense.

Trasllat de la casa de Nostra Senyora del Port, 207 del barri de la Zona Franca, des d'on la Institució es va traslladar en 1965 per establir la seva residència. Amés, la van reformar i ampliar per convertir-la en un Parvulari privat. Actualment el centre continua funcionant. Alumnes: 75-80 (1968).

- **Ensenyança de monges (1909-1912?).** Santaló, 55 baixos.

Escola de noies, portada per monges. 1ª Ensenyança. Alumnes: 60 (1909).

Sant Gervasi de Cassoles va nèixer cap al Segle X, sent durant segles una població molt petita en relació a la resta de municipis del Pla, i fins mitjans del Segle XIX encara era una població molt reduïda. Va ser municipi independent fins 1897, en què fou annexionat a Barcelona.

La primera comunitat establerta a la població van ser les Mercedàries, amb un Internat i Externat (1860), específicament obert per noies de la població. També tenien una Escola gratuïta apart, ja en funcionament a finals del Segle XIX. Ubicada al centre de la població i cobrint totes les modalitats d'ensenyament (Internat, Externat, escola), aquesta casa fou suficient per atendre a un nucli poblacional que fou molt petit durant dècades.

Amb aquesta demanda bàsica coberta, la prioritat va ser la fundació d'Internats per tot el terme municipal, acollint bàsicament un alumnat d'afora del municipi, i de caràcter més o menys selecte segons cada cas. També van haver alguns externats. L'arribada de comunitats va ser constant i ininterrompuda:

Les Dames Negres, amb un Internat (1866) en un edifici construït per Elles.

Les Filipenses, amb un Internat (1879) en una casa ja existent i ampliada.

Les Teresianes, amb un Internat (1886). Des de 1890 es van allotjar en un edifici nou de grandíssim tamany, construït ex profeso per les religioses, i de gran valor artístic.

Les Religioses de Jesús-Maria, amb un Internat (1894), traslladat de Sant Andreu. Van construir un edifici de enormes dimensions, igualment de força valor artístic.

Les Concepcionistes, amb un Internat (1900-92). No van construir cap edifici nou, tal com van fer la resta, sinó que van comprar una monumental finca senyorial.

Les Germanes de la Consolació, amb un Externat (1912-16) poc després traslladat a la Dreta de l'Eixample.

Les Franciscanes Missioneres, amb un Internat (1920-91) en un edifici nou. Després es va reconvertir en Col·legi Major.

Les Germanes dels Sants Àngels Custodis, amb un Internat (1929-36). En aquest cas puntual, fundat principalment per noies de classe modesta. La Guerra Civil el va fer desaparèixer.

Les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret, amb un Externat (1930-32?). Al poc temps es va traslladar a un emplaçament proper, però dintre del barri de Vallcarca.

No hi ha cap dubte de què a Sant Gervasi han tingut un gran pes els Internats, no només pel seu nombre, sinó en relació a qualsevol altra tipus de fundació. Tots ells es van establir en les afores del casc urbà de la població, buscant un ambient retirat i tranquil, però a la vegada aprop de les principals vies de comunicació amb el centre

de Barcelona, d'on es nodrien les seves aules. Una excepció fou l'Internat de les Mercedàries (el primer creat), que es dedicava principalment a noies de la població quan aquesta encara no havia rebut massivament població de classe mitja i alta. I el de les Germanes dels Sants Àngels Custodis, dedicat expressament a noies modestes, i desaparegut al poc temps (curiosament, fou l'únic en desaparèixer amb la Guerra Civil). La majoria van bastir edificis nous per ubicar-se, i alguns d'ells van ser d'enormes dimensions.

Per altra banda, els externats van ser sorprenentment pocs, comparats amb els Internats. Pel seu caràcter obert van fundar-se per consum del mateix barri. Tan sols van haver tres: el de les Mercedàries, combinat amb l'Internat; i els altres dos van durar molt poc a Sant Gervasi, sent traslladats a altres barris al poc temps. Per tant, no es pot parlar de cap Externat mínimament representatiu.

En total es van fundar set Internats, dos externats, i una casa mixta Internat-Externat.

Un tema també sorprenent és el de les escoles gratuïtes, que tenen una presència a Sant Gervasi pràcticament nul·la. Només van nèixer dues, i van aparèixer a convents de clausura d'antigues Ordes monàstiques, com a activitat secundària, i amb un caràcter molt breu: les Santjoanistes, traslladades des del Barri Gòtic en 1880. I les Clarisses, traslladades des del Raval en 1884. Totes dues escoles apareixen esmentades únicament a principis del Segle XX (cap a 1901), sense que després hagi cap més rastre, i amés es trobaven molt apartades del nucli urbà on teòricament es trobaria la seva demanda. No van tenir cap incidència a la població.

En aquest punt també podria tenir molt de pes la concienciació de la població de barri, que es considerava bàsicament menestral, de botiguers i petitburgesos, i necessitaven diferenciar-se de capes socials inferiors, provocant això que totes aquelles cases d'ensenyament basades en termes benèfics i caritatius no obtinguin la demanda esperada, i no prosperin. Així, les escoles gratuïtes serien propietats d'obres i serventes. És més, aquelles comunitats dedicades a activitats més caritatives i assistencials que van aconseguir mantenir-se al barri van canviar la seva fórmula habitual, dissimulant el seu caràcter exclusivament piatós i caritatiu:

Les Filles de la Caritat van obrir un Col·legi-Obrador Internat i Externat (1873-1981), amb ensenyament professional i tècnic, i tant gratuït com de pagament. Aquest és un cas gairebé excepcional dintre de les Filles de la Caritat, que sempre obrien cases gratuïtes a la ciutat.

Les Trinitàries van establir el seu Taller-Escola Internat i Externat (1911-63), traslladat des del barri del Fort Pius. Es trobava molt allunyada del casc urbà de la població.

Aquestes cases combinaven la gratuïtat i el pagament, aconseguint una imatge més acceptable dins el context social de la població, i salvant-se d'una ràpida desaparició. Això també evitava dependre únicament de la població del barri, amb un Internat que allotgés alumnes d'altres zones. En tot cas, van ser molt escasses comparades amb les cases de pagament.

En total, dues escoles gratuïtes (anecdòtiques), un Obrador, i una Escola-Taller.

Els establiments de caràcter totalment caritatiu i assistencial sí van tenir un paper més actiu al barri, encara que desigual en cada cas:

Les Mares dels Desamparats, amb un Orfanat de noies (1887-88) que als pocs mesos es va traslladar a Gràcia.

Les Carmelites Missioneres, amb un Asil de cegues (1909-78), provinent del Guinardó. Curiosament, malgrat la seva finalitat, es trobava ubicat en una àrea d'alt nivell residencial com era l'Avinguda del Tibidabo.

Les Religioses del Bon Pastor, amb un Correccional de noies joves (1880-1975), bàsicament en dos emplaçaments diferents, però sempre en edificis de grans dimensions.

Les Oblates, amb un Correccional (1895-1992) traslladades des del Barri Gòtic a un edifici de dimensions enormes i cert valor artístic. Es dedicaven primordialment a joves caigudes dintre de la prostitució.

Les Germanes de la Consolació amb un Orfanat de nens i nenes (1913-36), que fou destruït amb la Guerra Civil.

Les Germanes de Nostra Senyora-Alemanyes (1930-1936), amb una Escola-Correccional dedicada específicament a noies d'origen alemany. Degut a la seva especificitat, tan restringidora del seu camp d'acció, va desaparèixer amb la Guerra Civil.

En aquest apartat caritatiu destaquen els dos Correccionals de noies, que van ser les cases més duraderes i de més grans dimensions. L'Escola-Correccional per noies alemanyes va tenir poca vida. Dels dos orfanats només un d'ells va tenir certa vigència i va desaparèixer amb la Guerra. Un cas apart és el Col·legi-Asil de cegues, una de les poques cases dedicades a l'ensenyament per disminuïts físics a tota la ciutat. En general, aquestes cases es situaven a les afores del nucli urbà, en llocs molt retirats i ben comunicats.

En total, tres correccionals, dos orfanats, i un Asil-Escola de cegues.

Fins la Guerra Civil, l'ensenyança de pagament predomina i amés imprimeix un segell inconfusible al barri com a zona de gran categoria, malgrat que la majoria de cases eren Internats que no tenien massa vincles amb la població autòctona de Sant Gervasi. El seu gran creixement demogràfic, accentuat des de finals del Segle XIX, va imprimir a Sant Gervasi un caràcter de zona social mitjana i burgesa encara més accentuat, a la vegada va fer que els Internats no tinguessin una demanda gairebé exclusivament externa a la població. Aquest cert aburgesament va provocar que l'ensenyament gratuït quedi totalment bandejat, provocant a les comptades comunitats que duen a terme aquestes activitats al barri adoptar una fórmula intermitja que els aproximés al caràcter del barri.

Els correccionals són les úniques cases de caràcter assistencial que es mantenen, però al igual que els Internats vivien apart del barri i geogràficament allunyats. Els orfanats no van sobreviure.

La Guerra Civil va suposar la desaparició de tres cases: l'Internat de les Germanes dels Sants Àngels Custodis, l'Orfanat de les Religioses de la Consolació, i l'Escola-Correccional de les Religioses de Nostra Senyora-Alemanyes. Totes eren cases de caràcter benèfic, ja que l'Internat desaparegut era precisament l'únic dedicat a noies de classe modesta. Malgrat això, a Sant Gervasi encara quedaven 15 cases d'ensenyament.

Després de la Guerra no només va haver cap estancament o disminució, sinó que es va encetar una nova etapa de creixement i redoblant el ritme de fundacions, que en aquesta època es va concentrar gairebé íntegrament en la fundació d'externats. Van arribar moltes comunitats:

La Companyia de Maria, amb un Col·legi (1939-76).

Les Alemanyas, amb un Col·legi (1939).

Les Missioneres de Crist-Rei, amb un Col·legi (1940-41), vingut de Sarrià i retornat poc després. Va ser molt breu.

Les Monges Blaves, fent-se càrrec de l'Escola Municipal de Puericultura (1945-60).

Les Esclaves del Diví Cor, amb un Col·legi (1947-70).

Les Hospitalàries de la Santa Creu, amb un Col·legi per alumnat socialment modest (1951-87).

Les Zeladores, amb una Escola elemental i de confecció (1953-84).

Les Religioses dels Sagrats Cors, amb un Asil de nenes (1958-61), al poc temps traslladat a Vallcarca.

Les Santjoanistes, amb un Parvulari i Col·legi (1959-69), obert al seu Convent de clausura.

Les Religioses de la Puresa, amb un Col·legi (1960-74), posteriorment traslladat a Sant Cugat del Vallès.

Les Concepcionistes Missioneres, amb un Col·legi (1962) provinent de Gràcia.

L'Institució Filipense, amb un Parvulari (1965) traslladat des del barri del Port-Zona Franca.

En aquesta època la fundació d'Internats decreix totalment, donada la gran profusió habuda anteriorment, i a que pràcticament tots els existents havien sobreviscut a la Guerra. També desapareix la fundació de cases de tipus caritatiu, tant orfanats com correccionals. Sí destaca l'aparició d'algunes Escoles o Col·legis dirigits específicament als estaments modestos de la població, fet inèdit fins aleshores, i on la seva qualitat de gratuïtat o pagament ja es troba més difusa. Però aquesta època ve protagonitzada per la gran profusió d'externats, que són la majoria de cases fundades en aquesta època.

Totes les cases fundades tenien unes dimensions en conjunt més petites, comparades les de varis dels antics Internats i correccionals, i en general van tenir una posició secundària respecte a les cases fundades abans de 1936. Això va fer que, a llarg termini, la majoria desapareguessin mentre les cases més antigues es mantenien: de la dotzena de cases obertes des de 1939, actualment només es mantenen tres d'elles.

Cap a 1960 es va arribar a un moment culminant, amb 21 cases funcionant al barri. Des de llavors es va iniciar un paulatí descens als anys 60 i 70 que, no obstant, va ser bastant moderat. Salvant la prematura desaparició de les Missioneres de Crist-Rei (1941), van desaparèixer les Monges Blaves (1960), Religioses dels Sagrats Cors (1961), Trinitàries (1963), Santjoanistes (1969), Esclaves del Diví Cor (1970), Religioses de la Puresa (1974), Religioses del Bon Pastor (1975), la Companyia de Maria (1976), Carmelites Missioneres (1977), Filles de la Caritat (1981), Zeladores (1984), Hospitalàries de la Santa Creu (1987), Franciscanes Missioneres (1991), i Oblates (1992). Totes les cases s'havien fundat després de 1939, o eren de caràcter semigratuït i assistencial. No hi ha cap dels antics Internats. La majoria van desaparèixer, mentre algunes es van traslladar a altres barris (Sagrats Cors, Trinitàries), fora de la ciutat (RR. de la Puresa), o van canviar d'usos (Franciscanes Missioneres).

Aquest descens s'ha perllongat fins a dates molt recents, quedant tan sols 8 cases en l'actualitat: és a dir, només un terç de les cases existents en 1960. La majoria són hereves dels antics Internats fundats al Segle XIX, i la resta són externats fundats després de la Guerra. Totes funcionen actualment com Col·legis.

Sant Gervasi va tenir un creixement lent, però inexorable i desacostumadament continu fins la Guerra. A principis dels anys 30 es va convertir en el barri amb més cases (18), superant a la Dreta de l'Eixample en aquesta fita, i degut a que altres barris ja havien detingut el seu creixement. Un factor decisiu havia sigut la Setmana Tràgica, que a Sant Gervasi va tenir una repercussió pràcticament nul·la. També tingué molta incidència la seva composició social, gens proletaritzada, i amb una consciència de classe molt acusada que va provocar l'acceptació de l'ensenyament de pagament sense oposició (i malgrat que això suposés rebre un tractament diferent entre alumnes de pagament i gratuïtes als Col·legis), fent fracassar qualsevol iniciativa d'ensenyament gratuït. Després de la Guerra el barri va seguir en creixement, tenint després un descens tan pronunciat com havia sigut el seu ascens immediatament anterior.

Malgrat el descens patit recentment, Sant Gervasi segueix sent un dels barris amb més cases d'ensenyament de tota la ciutat després de la Dreta de l'Eixample. Ha sigut el barri dels Internats femenins per excel·lència, i l'ambient de barri propi de col·legis encara es manté avui en dia. Però sempre ha estat per sota de Sarrià, sempre amb menys cases que Sant Gervasi, però més duraderes i de major tamany, i on no es donava l'enorme desequilibri numèric entre cases masculines i femenines que sempre ha tingut Sant Gervasi.

SANTS

- **Col·legi Sagrada Família (1880-1881).** Jocs Florals, 47 (abans Sant Josep). Sants. Sagrada Família d'Urgell.

Fundació inicial, que per manca d'espai es va traslladar al establiment següent.

- **Ídem (1881-1929).** Carretera de Sans, 71 (ara Carrer de Sants) - Sant Crist, 70. Sagrada Família d'Urgell.

Trasllat de la casa anterior. Instal·lades a una casa dita Torre Cros, amb doble sortida tant a Santo Cristo com a la Carretera de Sants. 1ª ensenyança de noies. Establertes de lloguer, funcionen per una banda l'escola gratuïta (Carretera de Sants) i per l'altra el col·legi de pagament (Sant Crist). Des de 1920 aproximadament s'incorpora la 2ª ensenyança en Sant Crist i des de 1922 desapareixen les referències de l'adreça de Carretera de Sants. A causa de l'estat ruïnós de l'edifici i la voluntat del propietari de vendre-la, les religioses busquen un nou lloc. Alumnes: 200 i 25 (1908); 180 i 15 (1910). Religioses: 16 (1927).

- **Ídem (1929).** Guadiana, 13-15. Sagrada Família d'Urgell.

Trasllat de la casa anterior a una casa adquirida en propietat i que ha continuat funcionant fins l'actualitat.

- **Col·legi Josep Tous (abans Divina Pastora) (1892).** Begur, 12-20 (abans Doncellas). Caputxines Divina Pastora.

Col·legi de pagament per noies. El seu origen es situa en una casa comprada per una particular per fundar un Convent de Carmelites Descalces (Begur, 12). Però van anar marxant totes, i la senyora decidí obrir un Col·legi de noies i posteriorment ingressa a la Congregació de Caputxines incloent la casa com a dot. El Col·legi es manté, afegint-se el Noviciat (1893-1907), que després va passar a Sarrià. No van patir destrosses en 1909. Amb 1ª ensenyança, cap a 1920 ja havia incorporat la 2^a

ensenyança. Les classes eren diürnes per nenes de bona posició del barri, i les nocturnes per les noies treballadores. Per aquestes darreres es va fundar un Patronat de senyores que ajudaven a les classes. En 1936 no fou incendiat, però sí saquejat i va servir com a Escola durant la Guerra. Molt malmés, fou reobert en 1939 amb certa precarietat, funcionant ja a l'any següent amb tota normalitat. Des de 1946 s'incorporà la secció de pàrvuls. Als anys 60 desapareix la separació de classes de pagament i de patronat (1961), es va renovar totalment el centre (1965), i s'afegiren noves construccions (Begur, 14-20, 1968) que perfilaren el centre tal com és ara. L'incorporació d'estudis professionals (1971) completaren l'oferta educativa, i en 1976 el centre adoptà la seva denominació actual. Alumnes: 20+100 (1908); 130 (1910). 1ª ensenyança. Religioses: 17 (1927).

- **Secció Filial nº 6 de l'Institut Femení “Infanta Isabel de Aragón” (1970-76).** Begur, 12-20. Caputxines Divina Pastora.

- **Col·legi Divina Pastora (1913?-1929).** Jocs Florals, 33 (abans Sant Josep). Caputxines Divina Pastora.

Possible ampliació de la casa anterior. Escola dominical per serventes. Ja funcionava abans com escola de nois, apareixent així fins 1915, i sense adscripció a cap institut religiós (possiblement estiguessin vinculades al *Centro Católico de Sants*). En 1913 apareix vinculada a les Caputxines, i en 1920 ja surt com a “Col·legi Divina Pastora” per noies. Segurament funcionés com ampliació de les escoles nocturnes del Patronat de la casa de Begur, que per manca d'espai es reforçarien amb aquest local ja existent abans.

- **Escoles del Patronat Obrer de Sants (1905-1936?).** Retir, 10. Dames Catequistes.

Escola gratuïta de noies i obreres, secció escolar femenina del Patronat. Pàrvuls i elemental. De caràcter mixte, tenia 50 nois i 200 noies en 1909. Les Catequistes donen classe des de 1905, i segurament portaven les noies. Des de 1922 ja no tornen a aparèixer esmentades però és molt probable que la seva activitat continués fins la Guerra Civil, ja que immediatament després reprenen les activitats al barri. Alumnes: 200-300 (1914).

- ***Patronato del Obrero de Sants (1898-1909?).*** Rosés, 54. Carmelites Missioneres. *El Patronat fou creat gràcies al Marquès de Comillas, tenint la seva secció sanitària a càrrec de les religioses. La part d'ensenyament es va incorporar posteriorment, però sembla que no va trigar gaire i es va fer després del trasllat.*

- **Ídem (després Col·legi de Santa Teresa de Jesús) (1909?-1958).** Puiggarí, 2 (abans Jesús) - Vallespir, 50. Carmelites Missioneres.

Trasllat de la casa anterior. Es va adquirir un local nou, on es va establir l'escola i que va afavorir la supervivència de la casa, fins llavors molt precària i a punt de desaparèixer. Ensenyança gratuïta de noies i assistència de malalts. L'escola apareix esmentada des de 1909. Alumnes: 40 (1909); 200-250 (1930). Religioses: 5 (1901); 7 (1927).

- **Ídem (1958-1992).** Puiggarí, 1-7 - Vallespir, 74. Carmelites Missioneres. Trasllat de la casa anterior.

- **Centre de Sants per Obreres (1939-1943).** Canalejas, 107. Dames Catequistes. Establert al Grup Escolar Luis Vives. Possible continuació de la casa de Retiro, 10. Posteriorment es va traslladar al Grup Escolar España (ara Francesc Macià), a la Plaça d'Espanya, 5 dintre del barri d'Hostafrancs.

- **Escola Professional OSCUS (1972).** Violant d'Hongria, 45-47 (abans 123). Dames Catequistes. Trasllat de l'Escola que funcionava a l'Hospitalet, on ja portava funcionant força anys. Es començà a construir en 1969 a uns terrenys de la Parròquia de Santa Tecla, sent inaugurat en 1972. Va servir per substituir el centre de Plaça d'Espanya, 5 (Hostafrancs) que funcionava fins llavors, però a locals prestats i més reduïts. 1ª ensenyança i professional per noies, i posteriorment mixte.

Dedicat a activitats agrícoles durant segles, Sants va desenvolupar el seu caràcter industrial molt aviat, sent ja a mitjans del Segle XIX un barri amb pes industrial, i generant una gran quantitat de població obrera, principalment immigrada. Va ser municipi independent fins 1897, en què va ser agregat a Barcelona.

L'atenció que Sants va rebre fou relativament tardana, en relació a altres municipis del voltant, i la població santsenca. Les primeres cases obertes al barri van ser Col·legis de pagament, destinats a les classes socials més afavorides de la població: La primera comunitat va ser les Religioses de la Sagrada Família de Urgell, amb un Col·legi (1880), que després va obrir una Escola gratuïta annexa al mateix Col·legi. Posteriorment van ser les Caputxines de la Divina Pastora, amb un altre Col·legi (1892), que després va obrir una sucursal gratuïta (1913?-29). Totes dues cases es situaren dintre del nucli poblacional, cadascuna ubicada en un extrem de la població, i que al cap d'un temps es desdoblaren en respectives escoles gratuïtes posteriors.

Amb l'ensenyament de pagament consolidat, en una etapa posterior van aparèixer diverses escoles gratuïtes destinades als estaments més baixos del barri:

Les primeres van ser les Dames Catequistes, amb l'Escola d'un Patronat Obrer (1905-36?), amb classes per noies i obreres.

Posteriorment van ser les Carmelites Missioneres, amb una Escola gratuïta (1909?-92), oberta en una casa que ja funcionava amb tares sanitàries a càrrec de les mateixes religioses.

I després es va obrir una sucursal del Col·legi de les Caputxines de la Divina Pastora com a Escola (1913?-29).

Aquestes cases es van situar allunyades del centre del municipi, a les afores del barri.

En total, 2 col·legis de pagament i 3 escoles gratuïtes que semblen ser suficients pel barri, encara que com era habitual en l'època van ser els dos col·legis les primeres cases en aparèixer. Amb el temps, les cases gratuïtes van anar desapareixent d'acord amb la seva precarietat comparades amb les cases de pagament. Totes les cases es van poder mantenir fins la Guerra Civil, excepte l'Escola-sucursal de les les Caputxines, desapareguda en 1929.

Després de la Guerra Civil va ser destruïda l'Escola de les Dames Catequistes, i malgrat que va aconseguir renèixer en una ubicació diferent (1939-43), va acabar

traslladant-se al barri d'Hostafrancs. Dintre de les antigues escoles, només les Carmelites Missioneres van poder mantenir-se en peu, fins el seu tancament en 1992. L'única incorporació al barri després de la Guerra va ser justament amb el retorn de les Dames Catequistes a Sants amb una Escola professional (1972), traslladada des de l'Hospitalet per substituir el centre desaparegut del barri veí d'Hostafrancs; però ara ja ho van fer amb un edifici propi i més recursos per mantenir-se. Mentrestant, els Col·legis s'han anat adaptant als nous temps, i s'han mantingut fins l'actualitat sense problemes.

SARRIÀ

- **Col·legi del Sagrat Cor (1846).** Sagrat Cor, 25 (abans Santa Madrona, 13). Sagrat Cor.

Col·legi Internat de pagament. Arribades a Sarrià en 1845, obren a l'any següent el col·legi a uns locals provisionals a la Maison Sans, casa i terrenys propietat d'una particular que havia entrat com a religiosa dins l'Institut. Ella cedeix la possessió a l'Institut (1871), i des de llavors en van ser propietàries definitivament. En 1856 es construeix el primer edifici definitiu de nova planta, i des de llavors es veuran constants ampliacions culminar-ho amb la monumental Església actual (1867-69). Els afegits posteriors no foren massa importants ni modificaren l'estructura vigent fins ara.

Des del principi el centre es caracteritzà per allotjar noies de bona família de Barcelona en règim d'Internat. Des de 1888 ja s'inclou alumnat extern, i poc després s'obre una Escola nocturna gratuïta. Fou absorbit per la trama urbana de Sarrià, però el tranquil caràcter de la Vila sarrianenca, apartat del casc urbà barceloní, li evità qualsevol dany o violència en 1909.

En 1933 es transforma en "Acadèmia Sagrat Cor", d'acord amb la nova legislació vigent. Amb l'esclat de la Guerra Civil en 1936 l'edifici fou el "Cuartel Vorochilof", sense que pateixi destrosses de consideració. En 1939 torna a obrir sense problemes. En 1955 s'incorporen els estudis professionals, i en 1965 el Col·legi de pagament i l'Escola gratuïta es fonen en una sola casa. En 1967 desapareixé l'Internat. Des de 1978 el centre és mixte. Alumnes: 30 (1846); 307 (1861); 360 gratuïtes (4-16 anys) (1901 i 1904); 460 (1946); 1807 (1996). Religioses: 8 (1901 i 1914).

- **Parvulari, Escola Professional i 2ª Ensenyança (1961-1978).** Hort de la Vila, 46 (abans Pi i Margall) - Demestre, 1. Sagrat Cor.

Continuació del Pensionat de Normalistes que funcionava des de 1925, però amb altres fins. A partir d'ara serveix d'apèndix del Col·legi de Sarrià. El Pensionat es va transformar en Col·legi Major (1965). També hi va haver una Guarderia (1961-69), l'Escola Professional (1965-76), i 2ª ensenyança (1966-78), tot traslladat des de la casa de Sagrat Cor, 25 i allà hi va tornar tot al cap d'uns anys. Actualment, tan sols queda el Col·legi Major.

- **Col·legi de Santa Dorotea (1886).** Passeig de Sant Joan Bosco, 24 (abans Carretera de Barcelona a Sarrià, 8 / Passeig del Venerable Don Bosco, 5-6). Salesianes.

Col·legi Internat de pagament i Externat gratuït de noies pobres. Des de 6 anys. Alumnes: 55 internes (36 gratuïtes), 40 externes i 200 dominicals (1900); 60 (30 gratuïtes), 150, ? (1913). Religioses: 32 (1900 i 1914); 28 (1927).

- **Col·legi Divina Pastora (1898-1936).** Passeig de la Bonanova, 96 (abans Bisbe Morgades, 2) - Carrasco i Formiguera, 2 (abans Capmany, 1). Caputxines Divina Pastora.

Col·legi Internat de pagament. Amés, Seu Provincial i Noviciat. Hi han dades que afirmen que les seves dependències eren cedides per donar apart classes gratuïtes a noies de la Vila de Sarrià, a càrrec d'altres organitzacions. No sofrí danys en 1909, però fou incendiat i destruït en 1936. En 1939 el solar va ser venut i ja no tornaren. Religioses: 36 (1927), i 19 novícies.

- **Escoles del Patronat de la Divina Pastora - Patronat d'obreres de Sarrià i Taller de Puntaires (1912-1917).** Mayor, 47. Salesianes.

Escoles gratuïtes per a noies i obreres. Escola diürna, nocturna i dominical. Parvulari, elemental i tècnica. Alumnes: 250. Adreça esmentada en 1916. Patrocinat per un particular, també té algú contacte amb les Caputxines de la Divina Pastora, però la casa apareix vinculada a les Salesianes.

- **Ídem (1917-1936).** Mañé i Flaquer, 24 (abans 16). Salesianes.

Trasllat de la casa anterior. La col·laboració de les Salesianes s'acaba amb la Guerra Civil, però el Patronat continua funcionant sota diverses formes docents fins a 1993. També acollí les Escoles Parroquials de Sarrià.

- **Col·legi Montserrat (1926-1965).** Avinguda de Vallvidrera, 37 (abans s/n). Sagrada Família de Natzaret.

Col·legi Internat de pagament per noies. 1ª ensenyança.

- **Ídem (1965).** Avinguda de Vallvidrera, 68. Sagrada Família de Natzaret.

Trasllat de la casa anterior a un nou edifici, a l'altra banda del carrer però una mica més amunt, pujant a la muntanya del Tibidabo.

- **Col·legi Sagrada Família - Ideal Pavillon (1929-1936).** Avinguda de Vallvidrera. Sagrada Família d'Urgell.

Col·legi-Internat de noies, establert en un gran edifici anomenat *Hotel Ideal Pavillon*, situat a la falda del Tibidabo i fins llavors dedicat a Hotel. Durant la Guerra fou convertit en Sanatori per tuberculosos i tot el mobiliari escolar va desaparèixer. Per això i altres inconvenients van fer que, malgrat recuperar l'edifici en 1939, s'abandonés l'empresa.

- **Asilo Municipal - Hogar de Nuestra Señora del Port (1939-1942).** Passeig de Sant Joan Bosco, 86. Esclaves de Maria Immaculada.

Establiment provisional de l'Asil de Mare de Déu del Port, 179-183 a la Zona Franca, mentres es reconstruïa i acondicionava a causa de les destrosses de la guerra. Continuava amb les mateixes funcions, però sembla que ja va començar a tenir alguns nens asilats. En concret, es trobaven en instal·lacions prestades per les Salesianes.

- **Casa Sant Ignasi - Col·legi i Asil de noies (1939-1941).** Iradier, 17. Missioneres de Crist-Rei.

Col·legi i Asil de nenes. En 1940 el Col·legi es traslladà a Via Augusta, 202 en el barri de Sant Gervasi. En 1941 l'Asil de noies va anar a Avinguda de Vallvidrera, 4.

- **Casa Sant Ignasi - Asil de nois (1940-1941).** Pomaret, 15. Missioneres de Crist-Rei.
Ampliació de la casa anterior amb un Asil de nens, que a l'any següent es trasllada a Avinguda de Vallvidrera, 27 al mateix temps que les nenes i a la mateixa zona.
- **Col·legi Pensionat de Crist-Rei (1941-1942).** Anglí, 82-84. Missioneres de Crist-Rei.
Trasllat de la casa de Via Augusta, 202 de Sant Gervasi. Acaba desapareixent sense deixar rastre.
- **Comunitat (1941-44).** *Vidal i Quadras, 2. Missioneres de Crist-Rei.*
Residència de les Religioses que se'n encarregaven dels dos Asils de l'Avinguda de Vallvidrera.
- **Asil de noies (1941-1944).** Avinguda de Vallvidrera, 4. Missioneres de Crist-Rei.
Asil de nenes, filles de presos. Instal·lat a una casa anomenada "Villa Sofía." Tancat en condicions molt polèmiques. Internes: 30-40 (1941).
- **Asil de nois (1941-1944).** Avinguda de Vallvidrera, 27. Missioneres de Crist-Rei.
Asil de nens, fills de presos. Instal·lat a una casa anomenada "Villa Angélica." Tancat en condicions molt polèmiques. Interns: 27 (1941); 250 (1942).
- **Parvulari - Formació de l'infància (1941-1960).** Sagrat Cor, 3. Missioneres del Sagrat Cor.
- **Ídem - Parvulari Missioneres del Sagrat Cor (1960-1991).** Passeig de Santa Eulàlia, 2-4-6. Missioneres del Sagrat Cor.
Trasllat de la casa anterior.
- **Col·legi Assumpció de Nostra Senyora - Torre Vilana (1942-1946).** Escoles Pies, 105. Assumpcionistes.
Lloguer de la Torre del mateix nom, instal·lant-hi un Internat. Alumnes: 60 (1942). Més tard es va traslladar a la "Torre Girona", a Dulcet 12 (Pedralbes).
- **Reial Monestir de Santa Isabel (1878-1990).** *Rocabertí, 12 (abans Montserrat, 7). Clarisses.*
Trasllat del Convent d'Elisabets-Xuclà, en el Raval. Després d'un allotjament provisional al mateix municipi (1878-80), s'establiren en el nou Monestir. En 1946 es fundà el Col·legi del Reial Monestir de Santa Isabel, de caire diocesà, per donar viabilitat econòmica a l'edifici. Les monges romangueren totalment apart del funcionament del centre, i l'abandonaren definitivament en 1990. El centre docent ha continuat vigent com entitat diocesana, fins que en 1996 va vincular-se als Legionaris de Crist. Religioses: 30 (1927).
- **Marymount Internacional School - Col·legi per estrangeres i espanyoles d'edat postescolar (1953-1968).** Sant Pere Claver, 17-21. Religioses de Marymount.
Instal·lades a la Torre Santa Margarida. Col·legi femení amb alumnat anglosaxó i espanyol, de caire molt selecte. Les religioses no van adaptar-se, i tancaren el centre. Actualment la casa serveix com a Residència de les Filles de la Caritat.

- **Residència i Noviciat (1915-1936; 1954).** Nena Casas, 37-47 (abans 42-46). Filipenses.

Trasllat de la Seu Provincial a una monumental Torre del barri residencial de Tres Torres, provinent de la casa de Via Augusta, 75 a Sant Gervasi. Utilitzada com a Hospital de Sang durant la Guerra i posteriorment per a malalts de tuberculosi, no fou retornada a les religioses fins 1954. Llavors serví de nou com a Seu i Noviciat, però malgrat les seves enormes dimensions i grans possibilitats mai es va utilitzar com a Col·legi.

- **Escola Gertrudis Castanyer (1954-1961).** Nena Casas, 49. Filipenses.

Escola gratuïta per noies del barri. Fou oberta a un petit edifici contigu a la Residència-Noviciat de les religioses, molt poc després que aquestes haguessin retornat, i com a activitat formativa afegida per a les alumnes del Noviciat. Després de tancar-se l'edifici fou venut per construir-hi vivendes, i les alumnes distribuïdes pels Col·legis de la zona. Alumnes: 15.

- **Col·legi de l'Adoració Perpètua (1954-1979).** Passeig Reina Elisenda, 18 bis (abans 14). RR. Sagrats Cors

Col·legi Externat. Va estar a càrrec de les Religioses, fins que en 1979 va ser agregat al Col·legi dels Pares dels Sagrats Cors (Picpus) de l'Avinguda de Vallvidrera, 8-10 al mateix barri de Sarrià. En 1985 la unió es va consumir, quan tota la 1ª ensenyança es destinà a l'Avinguda de Vallvidrera i igualment tota la 2ª ensenyança es va concentrar en aquest edifici. Des de llavors la casa va passar a estar jurídicament en mans dels Religiosos, encara que algunes religioses encara continuaren amb tasques docents durant algun temps.

- **Escola del Patronat de la Parròquia de Sant Joan de la Creu (1958-1971).** Carroç, 5. Magdalena Aulina.

Escola per nois i noies modestos del barri. De caràcter molt modest i precari, sostingut amb ajuda de la Parròquia. Alumnes: uns 50. Malgrat les ampliacions i restauracions, a causa d'unes inundacions fou arrasat i va tenir que traslladar-se.

- **Ídem (1971-1972).** Sant Pere Claver, 2. Magdalena Aulina.

Trasllat de la casa anterior. L'Escola es va traslladar a la seu de l'Institut de manera provisional. Però no van retornar al seu lloc d'origen, sinó que a causa de la demanda de nou alumnat van decidir construir un nou edifici.

- **Col·legi Casa Nostra (1972).** Passatge Torras i Bages, 1 - Martorell i Peña, 1-3. Magdalena Aulina.

Trasllat de la casa anterior al nou edifici, ja transformat formalment en Col·legi.

- **Llar Cor de Maria (1962-1972).** Terré, 2-16. Filles Cor de Maria.

Servei d'acolliment de noies joves i dones. Al contrari del que indiquen algunes fonts, mai va haver ensenyament; ni tan sols Guarderia. Donat de baixa com a centre d'acolliment en 1972, les religioses es traslladaren en 1974.

- **Villa Paz. Formació i Residència benèfica de joves obreres (1963-1981).** Avinguda de Vallvidrera, 32. Esclaves de Maria Immaculada.

- **Col·legi de Nostra Senyora de Loreto (1964-69).** Anglí, 58. Sagrada Família de Bordeus-Loreto.

Trasllat provisional del col·legi de Mallorca, 274 en la Dreta de l'Eixample. En 1964 es vengué el Col·legi per traslladar-ho a un nou edifici a Pedralbes, en plena construcció; però les obres de l'edifici s'aturaren per motius tècnics, obligant a habilitar uns locals en aquesta casa que fins llavors funcionava com a Residència de les religioses de l'Institut. Per fi, en 1969 es traslladen al nou edifici d'Avinguda Pearson, 22-26 a Pedralbes.

- **Col·legi Femení Padre Poveda (1968-1971).** Via Augusta, 300. Institució Teresiana.

En aquesta adreça es va traslladar la 2ª ensenyança del Col·legi de Mercader, 13-15. Es va tancar gairebé simultàniament que la seva casa d'origen.

- **Parvulari Cor de Jesús (1968).** Immaculada, 19. Filles Diví Zel.

- **Llar-Escola (1971-1972).** Sant Pere Claver, 2. Magdalena Aulina.

Casa d'acollida de noies i joves, fundada coincidint amb el trasllat de l'Escola.

- **Ídem (1972-1976).** Passatge Torras i Bages, 1 - Martorell i Peña, 1-3. Magdalena Aulina.

Trasllat de la casa anterior, al mateix edifici que el Col·legi. Va desaparèixer pocs anys després.

Sarrià va nèixer cap al Segle X, sent sempre un municipi molt petit respecte als altres (Sants, Gràcia, Sant Andreu). Va tenir un creixement demogràfic molt lent, composant-se socialment de pagesos, botiguers i menestrals. Al Segle XIX va augmentar lleugerament gràcies a una immigració bàsicament burgesa de la ciutat, que s'hi va instal·lar. La classe obrera era pràcticament inexistent. Tot això va mantenir Sarrià com un municipi tranquil, força conservador, i sense cap conflicte social. Va ser el darrer terme municipal en ser annexionat a Barcelona, ja que va resistir independent fins 1921.

La primera casa de religiosos fou el Convent dels Caputxins (1578-1835), desaparegut amb la Desamortització de 1835. No va tenir cap tipus de tasca educativa. Tampoc va haver cap casa femenina, fins tres segles més tard.

La primera comunitat femenina arribada al poble van ser les Religioses del Sagrat Cor, amb un Internat de pagament (1846), dedicat a noies de classe alta de la llavors llunyana ciutat de Barcelona. Durant molt de temps fou d'un caràcter molt selecte, vivint molt apartat de la població. Posteriorment va incorporar una Escola gratuïta, amb funcionament totalment separat de l'Internat, que va possibilitar certa interacció amb la Vila sarrianenca. La fundació es va fer buscant un lloc retirat i tranquil de la ciutat, ben comunicat, i sense conflictivitat. Sarrià complia amb totes aquestes condicions. Aquest fou el primer Internat de tota la ciutat, i a la vegada la primera casa d'ensenyament femenina existent fora de l'antic casc urbà barceloní.

No fou fins 40 anys més tard que va arribar una segona comunitat: les Salesianes, amb un Internat de pagament i un Externat gratuït (1886). El seu concepte era ben diferent (i únic al municipi), ja que el seu Internat era d'un preu desacostumadament

asequible, i l'Externat pel fet de ser gratuït l'obria a tot tipus d'estrats socials. D'aquesta manera, va ser freqüentat per població dels immediats voltants i de tota la Vila de Sarrià.

Posteriorment van arribar les Caputxines de la Divina Pastora, que obriren un Internat de pagament (1898), de classe alta i per noies de tota la ciutat. També va acollir en els seus locals dues Escoles gratuïtes, tant per nois com per noies, i que van ser les més freqüentades pels nois i noies del municipi de classe modesta. En aquestes escoles, les religioses hi participaven en part. Les Caputxines oferien un ensenyament de pagament i gratuït, però en locals i sistemes totalment diferenciats. La casa fou destruïda amb l'esclat de la Guerra Civil, i no es va refer.

Després, les Salesianes van afegir una segona casa dins el barri. Es van fer càrrec de l'Escola gratuïta del Patronat Obrer (1912), en ple centre de la Vila i destinat a les obreres del municipi. Van romandre fins 1936, però el Patronat va continuar funcionant.

A finals dels anys 20 es van fundar dos Internats més, tots dos en una zona de transició cap a Vallvidrera, a càrrec de les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret (1926), i de les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell (1929-36). Tots dos són de similars característiques als Internats anteriors: per classe social alta i en una zona tranquil·la. No són d'unes dimensions comparables als Internats anteriors, però igualment eren força grans per l'època. Tots dos responien a una necessitat dels sectors socials privilegiats que valoraven Sarrià com un entorn ideal que Sarrià havia perdut en part per culpa de la seva creixent urbanització.

D'aquesta manera, Sarrià tenia 6 cases obertes en 1930. Deixant apart les dues cases de les Salesianes, de plantejament molt diferent, la resta eren Internats de pagament molt selectes ubicats a les afores immediates del nucli urbà de Sarrià. L'aparició de totes aquestes cases fou molt lent i espaiat, però sense cap desaparició. L'evolució de la Vila de Sarrià, que continuava mantenint en 1930 les mateixes virtuts de 1845 (tranquil·litat, accessibilitat i pau social), el va convertir en la zona preferida per les classes selectes de la ciutat com a lloc d'estiu, i més tard com a residència fixa. Tot això feia que s'anés valoritzant progressivament com barri ideal per cases d'ensenyament (i no només Internats), a la vegada que altres barris de la ciutat perdien punts. Per altre banda, tots els Internats (excepte els oberts als anys 20) van tenir Escoles gratuïtes obertes. Les de les Caputxines de la Divina Pastora van ser les més incisives dins la població sarrianenca; les Religioses del Sagrat Cor van tenir menys importància. I les Salesianes van donar més èmfasi a l'atenció d'obreres amb el Patronat.

Amb la Guerra Civil van desaparèixer la meitat de cases del barri: els Internats de les Caputxines de la Divina Pastora i de les Religioses de la Sagrada Família d'Urgell, i l'Escola de Patronat de les Salesianes. Només quedaren els Internats de les Religioses del Sagrat Cor, Salesianes, i Sagrada Família de Natzaret: tres cases al barri. Però el caràcter de Sarrià com a barri propi de centres d'ensenyament no es va reduir, sinó que es va anar accentuant amb un procés de fundacions molt més constant.

En aquesta etapa, varen arribar les següents comunitats:

Les Missioneres de Crist-Rei, amb un Col·legi (1939-40 i 1941-42), temporalment traslladat a Sant Gervasi. I amb un Asil de noies (1939-44), i un altre de nois (1940-44). Totes molt breus.

Les Missioneres del Sagrat Cor, amb un Parvulari (1941-91).

Les Assumpcionistes, amb un Col·legi (1942-45), poc després traslladat a Pedralbes.

Les Religioses de Marymount, amb un Col·legi bilingüe castellà-anglès (1953-68).

Les Filipenses, amb una Escola gratuïta (1954-61).

Les Religioses dels Sagrats Cors, amb un Col·legi (1954-79). No va desaparèixer, sinó que va ser traspassat als Religiosos dels Sagrats Cors-Picpus.

L'Institut Magdalena Aulina, amb una Escola (1958) ubicada a un petit suburbi muntanyós de camí a Vallvidrera. Posteriorment ubicada a Sarrià.

Les Religioses del Sagrat Cor, amb un Parvulari (1961-69). No va desaparèixer, sinó que fou traslladat a l'edifici del Col·legi fundat en 1846 al mateix barri.

Les Religioses de Loreto, amb un Col·legi (1964-69), provinent de la Dreta de l'Eixample, i poc després traslladat novament a Pedralbes.

La Institució Teresiana, amb un Col·legi (1968-71). En realitat es tracta d'una sucursal del Col·legi ja existent a la Dreta de l'Eixample.

Les Filles del Diví Zel, amb un Parvulari (1968).

En total cinc col·legis, dues escoles, i tres parvularis. En línies generals van ser cases de menors dimensions i menys consistents, que al poc temps acabaven per traslladar-se, o desaparèixer. La gran majoria de cases continuaven sent col·legis dirigits a un alumnat de caire mitjà i alt, igualment amb un enfocament cap a l'alumnat de tota la ciutat; però en aquesta etapa gairebé desapareixen els Internats, faceta prou coberta amb les cases supervivents de la Guerra. Per altra banda, només les Escoles de les Filipenses i Magdalena Aulina van atendre a un alumnat prioritàriament modest, dedicant-se a la població de la seva zona immediata.

Pel que fa a fundacions de caràcter més benèfic i caritatiu, el panorame és molt més reduït:

Les Esclaves de Maria Immaculada, amb una sucursal de l'Asil Municipal del barri del Port-Zona Franca (1939-42), de caire provisional, i que aviat va tornar al Port.

Les Filles del Cor de Maria, amb una Llar de joves (1962-72).

Novament les Esclaves de Maria Immaculada, amb una casa de formació d'obreres (1963-81).

Aquestes cases van tenir una vida generalment curta, i en realitat no sintonitzaven amb un barri creixentment identificat amb els principals Col·legis de pagament de tota la ciutat.

El creixement de fundacions al barri va ser lent però progressiu, fins arribar a un màxim de 11 cases entre 1965 i 1975. Ja a partir dels anys 60 va haver tot un seguit de desaparicions o trasllats a altres barris, inagurant una època d'inestabilitat durant tots els anys 70. Des de llavors va haver un ràpid descens en pocs anys, fins quedar-se en 6 cases (1981): gairebé la meitat havien desaparegut, però ho van fer els centres més dèbils i petits. Des de llavors, el barri porta uns 20 anys absolutament estabilitzat, sense que cap dels centres actuals perilli. En tot cas, aquest descens fou de breu duració i repercussió molt menor comparat amb barris com la Dreta de l'Eixample, Gràcia, o el Barri Gòtic, que aleshores tenien més cases obertes, i als quals Sarrià supera actualment en nombre.

Sarrià ha sigut el barri educatiu per excel·lència, adquirint aquest rang fa més d'un Segle, i el seu caràcter de barri pels grans col·legis de la ciutat no ha perillat en cap moment. Les seves característiques ideals el van convertir primer en el millor lloc per establir-hi Internats, i després per tot tipus de col·legis en general, no només per haver mantingut les seves privilegiades condicions favorables, sinó també per la pèrdua de qualitat que han patit altres barris.

VALL D'HEBRON

- **Orfanat Ribas (1928-1971).** Passeig Vall d'Hebron, 93-95 (abans 35). Vall d'Hebron. Filles de la Caritat-Franceses.

Orfanat de nois. El Patronat Ribas fou fundat pels germans Ribas i Regordosa en 1917, amb unes escoles obertes a les afores de Rubí. Posteriorment l'obra es va ampliar amb un monumental edifici construït de nova planta a tal efecte, davant de la que llavors era la Carretera de Cornellà a Fogas de Tordera en uns terrenys absolutament inhòspits i apartats del nucli urbà. Fou un dels edificis més grans i ben equipat de l'època. Incloïa terrenys i horta pel consum propi. La Junta del Patronat se'n encarregava de la seva continuïtat, mentre les Filles de la Caritat es feien càrrec del seu funcionament.

La casa admitia nois orfes, parcials o totals, i tenia capacitat per a 200 interns. No havien externs. Entraven de 5 a 7 anys fins als 14 anys. 1^a ensenyança. Els sortints que demostraven aptituds ingressaven en una Residència d'aprenentatge vinculada també al Patronat, per continuar estudis de diversos oficis fins els 18 anys.

Les grans dimensions i eficàcia funcionalitat de l'edifici va fer que després del seu tancament en 1971 fos comprat per l'Ajuntament i s'habilités com a equipament educatiu públic, amb dos Instituts de 2ª ensenyança que ocupen respectivament les dues meitats de l'edifici.

- **Hogares Ana G. de Mundet (1957-1994).** Passeig Vall d'Hebron, 171 (abans s/n) - Camí de Sant Ciprià. Vall d'Hebron. Filles de la Caritat-Franceses.

Trasllat de la Casa de Caritat de Montalegre, 5 del Raval a la Vall d'Hebron. Les Filles de la Caritat donaven classe a les noies, mentre els Salesians donaven classe als nois.

- **Guarderia Casa Solaz Infantil (1961).** Natxaret, 66-76 (abans San Genís dels Agudells, s/n). Vall d'Hebron. Filles de la Caritat-Espanyoles.

- **Parvulari Serradell-Trabal (1963-1982).** Camí de Sant Cebrià, s/n. Vall d'Hebron. Filles de la Caritat.

- **Col·legi del Hospital de Sant Rafael (1963-1986).** Passeig de la Vall d'Hebron, 107. Hospitalàries del Sagrat Cor.

Trasllat de la casa de Cabestany, 1 situada a Les Corts. Actualment l'Hospital existeix, però sense cap tipus d'ensenyament. Internes: 150 (1963).

- **Escoles Professionals Maria Auxiliadora (1967).** Saldes, 2-30. Salesianes.

- **Guarderia Infantil i Noviciat - Casa del Niño (1968-1977).** Carretera de Sant Cugat, Km. 7 (abans Carretera de l'Arrabassada). Missioneres Benedictines.

Establertes a una casa anomenada *Vista Rica*, adquirint part d'una propietat dels Germans de la Caritat i la Santa Creu. Guarderia establerta en una zona molt retirada, de difícil accés i tampoc massa poblada. Per això la fundació no va prosperar, malgrat la manca d'establiments educatius similars a la zona.

La Vall d'Hebron fou durant molt de temps una zona pertanyent al terme municipal d'Horta, fins la seva agregació a la ciutat. A la seva zona va existir el Monestir dels Jerònims (1393-1835), desaparegut amb l'Exclaustració, i que va ser l'única casa religiosa existent a la zona durant segles. No va tenir cap tasca educativa. Fins el Segle XX estava pràcticament despoblat, existint només el petit nucli de Sant Genís dels Agudells, ja existent al segle X i de molt escàs creixement fins els anys 50, que va construir-se massivament per albergar població immigrada i de barraques. També llavors va nèixer el barri de Montbau, construït als anys 50 per les mateixes raons. Des de llavors s'ha anat urbanitzant massivament, de manera tan ràpida com caòtica, i creant-se multitud de barris ja sense cap vinculació amb Horta, però units pel Passeig que porta el seu nom.

Durant molts anys, tota la zona de la Vall d'Hebron estava pràcticament despoblada i molt allunyada dels nuclis urbans més propers, únicament atravesat per una Carretera (Futures Ronda de Dalt i Passeig de Valldaura) que l'unia amb Gràcia, Horta i Sant Andreu. Aquesta situació es va aprofitar per instal·lar o traslladar institucions assistencials o sanitàries que buscaven amplis espais, o es preferien instal·lar fora del nucli urbà. No fou fins ben entrat el Segle XX que la Vall d'Hebron va jugar aquest paper, quan altres àrees similars van ser progressivament absorvides per la trama urbana.

La primera casa oberta a la zona fou un Orfanat a càrrec de les Filles de la Caritat (1928-71). Aquesta fundació fou molt anterior a la resta, quan la zona encara es veia com molt llunyana i poc accessible; però demostrava que altres zones ja havien perdut les condicions que la Vall d'Hebron oferia.

No fou fins els anys 50 que aquesta tendència es va confirmar plenament: de nou van ser les Filles de la Caritat, quan es va traslladar la Casa de Caritat (1957-94), des del Raval. Posteriorment les Filles de la Caritat van fundar més cases; però en aquests casos de petites dimensions, i pels petits nuclis naixents de la zona: es va fundar una Guarderia (1961), al petit suburbi marginal de Sant Genís dels Agudells. I un Parvulari (1963-82), al costat del nou barri residencial de Montbau.

Poc després, les Hospitalàries del Sagrat Cor van traslladar el seu Hospital-Col·legi (1963-86), des del barri de les Corts.

Després de diverses cases de tipus assistencial, finalment es va obrir diverses cases sense cap finalitat caritativa ni assistencial: un Col·legi a càrrec de les Salesianes (1967), i poc després una Guarderia de les Missioneres Benedictines (1968-77). Totes dues es van allotjar pel nucli de Sant Genís dels Agudells, la primera en ple centre del barri, i la segona en plena Serra de Collserola.

A partir dels anys 70, van començar a desaparèixer totes les cases de tipus assistencial: l'Orfanat (1971) i el Parvulari (1982) de les Filles de la Caritat; el Parvulari de les Missioneres Benedictines (1977); l'Escola de les Hospitalàries del Sagrat Cor (1986), però mantenint obert l'Hospital; i la Casa de Caritat de les Filles de la Caritat (1994). Només es manté actualment el Col·legi de les Salesianes.

La Vall d'Hebron ha rebut gran establiments assistencials: un Orfanat, un Hospital-Escola, i la Casa de Caritat, tots tocant al Passeig central que creua tota la zona. I com a contrapartida, petites cases als barris: dues guarderies i un Parvulari, també de caire assistencial. Actualment, totes desaparegudes. A posteriori, la fundació de cases pròpiament d'ensenyament es va reduir al nucli de Sant Genís dels Agudells, que ha sigut el nucli de població més atès amb diferència de tota la zona. Montbau només ha rebut un Parvulari, ja desaparegut, i la resta de la Vall d'Hebron ha quedat sense cobrir.

VALLCARCA

- **Reial Santuari de Sant Josep de la Muntanya (1895).** Sant Josep de la Muntanya, 25 (abans de les Mines). Mares dels Desamparats.
Trasllat de la casa de Sant Salvador, 72 de Gràcia. Una devota va regalar a les religioses un extens terreny amb una petita torre, suficient per traslladar-se però amb poc espai. Aviat es van començar les obres d'un nou edifici que fes d'Asil, Escola, Convent, amb Església i Capella: un complex de grans dimensions i amb una marcada qualitat arquitectònica. Començat en 1895, s'acabà d'edificar en 1902 però des de 1896 ja s'anaven habilitant les dependències que eren acabades. S'impariren educació i ensenyança com a propis "de la dona treballadora". De 4 a 12 anys. Asilades: 70 (1900); 80 (1914). Religioses: 14 (1900 i 1914).
Cap a 1970 va crear apart un Col·legi, però va desaparèixer en 1976. Actualment l'Asil es manté, acollint tant a nois com noies.
- **Col·legi Cor de Maria (1904).** Avinguda Mare de Déu de la Salut, 17-29 (abans Salut, 5-25). Esclaves Cor de Maria.
Col·legi de pagament per noies. Alumnes: 40 (1910). Religioses: 10 (1927).
- **Col·legi de Nostra Senyora del Coll (1930-1936).** Santuari, 18. Franciscanes Filles de la Misericòrdia.
Casa d'ensenyança i sanitat.
- **Col·legi Núria (1932?-1936).** Avinguda República Argentina, 19. Sagrada Família de Natzaret.
Trasllat de la casa de Ferran Puig, 34 en Sant Gervasi.
- **Col·legi de la Divina Providència. Vida contemplativa i Ensenyança (1939-1966).** Nostra Senyora del Coll, 21. Clarisses Divina Providència.
Trasllat de la casa de Verdi, 95-97 situada a Gràcia, conservant els mateixos fins educatius gratuïts.
- **Vida contemplativa (1966-1976).** Albigesos, 6 - Mare de Déu del Coll, 40. Clarisses Divina Providència.

Trasllat de la casa anterior, però l'ensenyança ha desaparegut.

- **Obra Maternal Infantil. Col·legi i senyores retirades (1941-1949).** República Argentina, 250. Carmelites MM. Teresianes.
Casa dedicada bàsicament a Residència d'ancianes, que esporàdicament acollí l'ensenyança.
- **Col·legi Serventes de Sant Josep (1943-1955).** Avinguda República Argentina, 25 (abans 19). Serventes de sant Josep.
Primer emplaçament del Col·legi actual, que després ha sigut ocupat pel Col·legi de Veterinaris.
- **Ídem (1955).** Avinguda República Argentina, 85-89 (abans 19). Serventes de sant Josep.
Trasllat de la casa anterior.
- **Col·legi Sant Francesc d'Assís (1944-1993).** Plaça de Flandes, 1. Franciscanes Filles de la Misericòrdia.
Fins a cert punt, continuació de la casa anterior. Almnys es troba al mateix barri, intentant fer el mateix servei que d'antuvi només amb l'ensenyament.
- **Secció Filial nº 5 de l'Institut "Maragall" (1966-1976).** Plaça de Flandes, 1. Franciscanes Filles de la Misericòrdia.
- **Col·legi Nostra Senyora del Sagrat Cor (1950-1982).** Ticià, 40 (abans 30) - Passeig de la Vall d'Hebron (abans Violeta). Filles Pobres de Jesús.
Col·legi i Noviciat. Establertes a una Torre dita "Els Penitents", que van adquirir en Propietat juntament amb els seus amplis terrenys (números 26-40). Amb 1ª ensenyança i Parvulari, i alumnes gratuïtes. Alumnes: 205 (1975); 400 (1979); 320 (1982). Religioses: 3 (1975).
- **Col·legi (1951).** Avinguda Coll del Portell, 69-71 - Sostres, 6-8. Crist-Rei.
- **Hogar Escolar Nuestra Señora de Montserrat. Delegación Provincial de Auxilio Social (1961-1968).** Mare de Déu del Coll, 41. RR. Sagrats Cors.
Trasllat de la casa d'Avinguda Tibidabo s/n de Sant Gervasi.
- **Acadèmia-Col·legi ORAC (1962?-1978).** Verdi, 301. Creuada Pro Pau.
Casa d'ensenyament oberta en data poc clara, a la mateixa residència de la comunitat. La finca fou enderrocada en 1978, fent desaparèixer l'Acadèmia.
- **Col·legi Sant Àngel (1963-1978).** Avinguda República Argentina, 240. Sant Àngel.
Col·legi de 1^a i 2ª ensenyança i Residència de "señoritas". En 1978 és traslladat a Pablo Iglesias, 112-114 al barri de la Prosperitat.
- **Llar Escolar Verge de Montserrat (1970-1981).** Nostra Senyora del Coll, 51. Esclaves Diví Cor.

Asil d'acollida de noies, enviades per la Diputació. Anaven a altres escoles de la zona. Possible continuació de la casa de Avinguda Tibidabo, 16 de Sant Gervasi, tancada en 1970.

- **Solc Nou - Escola Professional (1980).** Avinguda Hospital Militar, 165. Filles de la Caritat.

Centre obert en 1958 com Escola femenina d'ATS. Amb la nova Llei d'Educació de 1969, el centre va encetar un procés de reconversió fins establir-se com Escola de Formació Professional en les branques sanitària (1980), i jardí d'infància (1981).

Vallcarca va nèixer com un petit nucli inclòs al terme municipal d'Horta, però geogràficament molt més proper a Gràcia, amb el qual ha acabat tenint molta més vinculació. Bàsicament va créixer com un barri d'estiueig i segona residència de mestres i de la classe mitja-baixa de la ciutat. Paral·lelament va nèixer el petit barri del Coll, de caràcter més suburbial i pobre.

La primera casa nascuda al barri va ser un Orfanat a càrrec de les Mares dels Desamparats (1896), traslladat des de Gràcia. Poc més tard, les Esclaves del Cor de Maria van obrir el primer Col·legi de pagament (1904), tocant al barri de Gràcia, ja que el barri anava creixent a la seva ombra com a segona residència de les classes mitjanes-baixes de la ciutat. Durant dues dècades no van haver cap més fundació, fins que va aparèixer una Escola de les Franciscanes Filles de la Misericòrdia (1930-36), situada al petit suburbi del Coll al extrem Nord del barri. I un Col·legi de les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret (1932?-36), al cor del barri. Tots dos van desaparèixer amb la Guerra Civil.

Després de la Guerra Civil, el creixement de fundacions es va disparar espectacularment en només una dècada, paral·lelament al creixement urbanístic del barri. Apareixen un gran nombre de col·legis que van absorbir sobradament les necessitats del barri:

El Col·legi de les Clarisses de la Divina Providència (1939-66), traslladat des de Gràcia.

El Col·legi de les Carmelites Missioneres Teresianes (1941-49), breu i de reduïdes dimensions. El Col·legi de les Serventes de Sant Josep (1943), vigent fins l'actualitat. Van tornar les Franciscanes Filles de la Misericòrdia amb una Escola, de nou al petit suburbi del Coll (1944-93).

El Col·legi de les Filles pobres de Jesús (1950-82), insert al petit suburbi dels Penitents.

I el Col·legi de Crist-Rei (1951), al centre del barri.

Des de llavors el creixement es detura, apareixent altres tipus de cases de manera més espaiada. Van aparèixer dues llars de nens, a càrrec de les Religioses dels Sagrats Cors (1961-68), i de les Esclaves del Diví Cor (1970-81), que van desaparèixer als pocs anys. I una Acadèmia-Col·legi de la Creuada Pro Pau (1962?-78), que tampoc es va sostenir gaires anys. Ja en plena etapa de contracció general, apareix una Escola Professional de les Filles de la Caritat (1980), que en realitat es tracta de la reconversió d'un centre existent des de 1958.

En total un Orfanat, 8 col·legis o escoles, i dues llars de nens. De les dues cases existents en 1939 es va arribar a les 9 de 1961 en poc més de dues dècades, encara que després va haver un descens fins les 5 cases de 1993 en què s'ha estabilitzat el barri; de totes maneres, fou un fenomen paral·lel a tots els barris de la ciutat.

En conjunt, Vallcarca ha pogut tenir una presència de centres educatius proporcional al creixement del barri, fet gens usual en barris de caire mitjà-baix o baix. El descens iniciat en 1965 també ha deixat un total de centres suficient per tot el barri.

VALLVIDRERA

Vallvidrera va ser un terme municipal independent fins 1892, en què fou absorbit per Sarrià. A la seva vegada, es va integrar a Barcelona en 1921, quan Sarrià va ser agregat a la ciutat. Localitzat a la Serra de Collserola, és de caràcter muntanyós i sempre molt poc poblat. Ni tan sols al Segle XX, quan va adquirir protagonisme com a lloc d'estiueig, va tenir un gran creixement demogràfic, però sí va millorar la seva comunicació amb la ciutat

Mai cap comunitat femenina ha fundat cap casa en aquest barri.

VERNEDA

- **Asilo Amparo de Santa Lucía per cegues (1901-1902).** Carmelites Missioneres. Asil Internat de dones i noies cegues pobres, sense límit d'edat. Instal·lat a un xalet totalment retirat de qualsevol nucli urbà, a mig camí del Clot i la Sagrera, i a escassa distància de l'Església parroquial de Sant Martí. A l'any següent es va traslladar a un edifici del desaparegut carrer Buena Suerte, al Guinardó.

- **Col·legi Adela de Trenquellon (1957).** Guipúscoa, 24 (abans 58). Marianistes.

- **Guarderia (1966-1973).** Via Trajana, s/n. Vita et Pax.

Poc després d'establir-se al barri de La Pau, s'encarreguen d'un Parvulari dependent d'Auxili social. Les religioses l'abandonen en 1973, però encara existeix en l'actualitat.

- **Guarderia la Pau (1973).** Empordà, 1. Vita et Pax.

Trasllat de la casa anterior. Situada al cor del Polígon de vivendes del mateix nom, al costat de la parròquia de Sant Ambrós i ja dintre de la ciutat.

- **Filial Nostra Senyora dels Àngels (1968-1971).** Torà, 6 (abans Menorca, 45-47). Sagrada Família de Natzaret.

Després es traslladà a Martí i Molins, 68 en la Sagrera i ja convertit en Col·legi independent.

- **Adoració. Guarderia (1970).** Pont del Treball, 13 entresol 4^a. Reparadores. Casa fundada en 1970, des de 1977 hi ha una Guarderia.

- **Obra Assistencial. Residència (1977-1988).** Pont del Treball - Ronda de Sant Martí, 160-170. Filles de la Caritat.

La Verneda forma part de l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, i en aquest cas abarca una zona en què no va haver cap nucli urbà nascut a causa de la creixent industrialització del municipi. En realitat es tracta de l'antic nucli urbà de Sant Martí i els seus voltants, demogràficament molt reduït comparat amb els nuclis obrers nascuts posteriorment (Clot, Camp de l'Arpa, Poblenou). Fins els anys 40 la Verneda fou una zona eminentment agrària; llavors aparegueren les barraques de la Perona (1947), i des dels anys 50 es construïren diversos grups residencials. Primer s'allotjaren barraquistes expulsats de Pedralbes amb motiu del Congrés Eucarístic (1953), i després molts altres grups de blocs de vivendes per obrers i immigrants, fins configurar el barri actual. Entre tots destaca per les seves dimensions el Polígon de la Pau, construït en 1963-64 a un extrem del barri tocant a Sant Adrià del Besòs.

La primera casa present al barri fou l'Asil per noies cegues de les Carmelites Missioneres (1901-02), fundat a la Verneda i traslladat a l'any següent. No té cap rellevància.

Molt més endavant es va fundar el Col·legi de les Marianistes (1957), arribat quan el barri estava naixent, i que ha sigut el principal centre d'ensenyament de tot el barri fins l'actualitat. Posteriorment va nèixer una Guarderia, a càrrec de les Reparadores (1977), i que per la seva situació sembla que mira més a la Pau que a la resta de la Verneda. Totes dues cases funcionen en l'actualitat.

Dintre del cas específic del Polígon de la Pau, es va fundar la Guarderia de Vita et Pax (1966), específica per aquest barri. Poc després també es va establir una Filial del Col·legi de les Religioses de la Sagrada Família de Natzaret del barri de la Sagrera (1968-71), però que va ser molt breu.

Al barri de barraques de la Perona va existir, molt tardanament, l'obra assistencial de les Filles de la Caritat (1977-88), amb múltiples usos, entre altres l'atenció als petits. Va funcionar fins la desaparició del barri.

El centre més important de tota la Verneda és el Col·legi de les Marianistes, quedant les demés cases com secundàries, d'àmbit més local, o de breu existència.

VILAPICINA

- **Col·legi Mare de Déu del Roser (1876).** Amílcar, 10 (abans San Cristóbal / Nacional). Dominiques de l'Anunciata.

Casa d'ensenyança, ressenyada des de 1887. Escola diürna de noies, i gratuïta per treballadores. Alumnes: 50 (1909); 80 diürnes (1914).

Les escoles parroquials també es troben en l'edifici, però no està clara la participació de les Monges. Religioses: 6 (1927).

- **Secció Filial nº 4 de l'Institut Femení "Verdaguer" (1966-1982).** Amílcar, 10. Dominiques de l'Anunciata.
- **Col·legi Immaculat Cor de Maria (1954).** Sabastida, 12 - Escultor Llimona, 32-34. MM. Cor de Maria.

Vilapicina va nèixer durant el Segle XIX com un petit nucli urbà a cavall de les llavors poblacions independents d'Horta i Sant Andreu del Palomar, i integrat dintre aquest darrer municipi. Mai va ser de gran tamany ni extensió, i el seu creixement es va donar des dels anys 40 i 50 amb la desproporcionada construcció a la zona limítrofa de Nou Barris.

Donada la petitesa del nucli, amb només una casa es va tenir suficient per satisfer les necessitats educatives de la zona durant dècades, i inclús es va fundar quan el nucli era encara molt petit. Van ser les Dominiques de l'Anunciata, amb una casa (1876), quan Vilapicina encara no era més que unes poques cases aïllades. Exercia de Col·legi diürn, i Escola gratuïta nocturna. Fou el veritable eix vertebrador de Vilapicina en l'aspecte educatiu.

Molt més tard, les Missioneres del Cor de Maria van obrir un altre Col·legi (1954), d'acord amb el gran creixement que havia sofert el barri.

Tots dos col·legis continuen en funcionament, inserts en ple centre del barri.

ZONA FRANCA

- **Escola Cantina de Can Tunis (1920-1972).** Fèlix Macià, 27. Jesús-Maria.
Centre organitzat en torn de l'Església de Jesús-Maria, ja existent en 1908. Centre portat per la Congregació Mariana de Jesús-Maria, amb ex-alumnes solteres. L'entitat fou creada en 1904 per donar el Catecisme, i fou en 1920 quan es va construir el nou edifici. Des de llavors ja es van donar classes, amb Guarderia i 1ª ensenyança. En 1972 passà a ser portada per les Filles de la Caritat.
- **Asilo Municipal - Hogar de Nuestra Señora del Port (1929-1936; 1942-1977).**
Mare de Déu del Port, 179-183 (abans s/n). Esclaves de Maria.
En 1929 l'Ajuntament va contractar a les Religioses perquè s'encarreguessin d'aquesta institució municipal, destinada llavors a l'acolliment de vagabunds, pobres i alcohòlics, i la reforma de dones. Amb les destrosses causades per la Guerra fou traslladada a Sarrià (1939-42), i al tornar al aquest emplaçament es va incloure oficialment un nou departament: l'acolliment de noies. Principalment n'hi havien de repatriades al acabar la Guerra i que havien perdut les seves famílies, o patien seriosos problemes familiars. En principi havien unes 50, però amb l'integració de la sucursal de Pedralbes va augmentar molt més. Posteriorment l'Asil van incorporar nens, però van ser assignats als Germans de La Salle a un edifici proper (1963-77). Així va continuar, fins que en 1977 es va tancar l'institució i les religioses es van dedicar a altres activitats. L'edifici ha funcionat com a equipament escolar públic fins l'actualitat.
- **Centre de Can Tunis per Obreres (1939-1940).** Mare de Déu del Port, 209.
Dames Catequistes.
Establert al Grup Escolar de Nostra Senyora del Port, per atendre als habitants del barri de Can Tunis. Aviat es va traslladar a un lloc més proper i adient.
- **Ídem (1940-1950).** Tortosa, s/n. Dames Catequistes.

Trasllat de la casa anterior al Grup Escolar Sant Raimon de Penyaforç, per atendre a la població del Grup de vivendes Eduard Aunós. En 1943 es va obrir una secció per homes al mateix lloc, que tancà en 1946. Obreres: 400 (1940). Obrers: 450 (1945).

- **Ídem (1950-1963).** Dames Catequistes.
Trasllat de la casa anterior al Grup Escolar Aunós.
- **Col·legi de Nostra Senyora de Loreto. Vivendes SEAT (1957-1977).** Passeig de la Zona Franca, s/n. Assumpcionistes.
Obert pels fills dels treballadors de la Fàbrica SEAT. Al transformar-se l'empresa, el Col·legi perd assistència i les religioses acaben per deixar-ho, però el centre va continuar com a Escola pública fins l'actualitat.
- **Guarderia de la Parròquia de Nostra Senyora del Port (1959-65).** Avinguda Mare de Déu del Port, 207 - Foc (abans Camí Antic de València). Institució Filipense.
Guarderia. La Parròquia va projectar en 1958 una ampliació dels seus serveis, amb un Dispensari nou i l'afegiment d'una Guarderia. Es van construir les noves dependències encarades al Carrer del Foc (1958-60), depenents de la Parròquia, i per encarregar-se de la Guarderia es va fundar la Institució Filipense. En 1965 es traslladaren a Saragossa, 101 al barri de Sant Gervasi; però la Guarderia va continuar funcionant. Actualment s'ha reconvertit en un centre educatiu públic, al número 209 de l'Avinguda i col·lindant a la Parròquia.
- **Guarderia de Can Tunis (1969-1972).** Emplaçament desconegut. Filles de la Caritat.
Casa d'assistència general, que incorpora dintre dels seus serveis una Guarderia pels nens del barri. Creada en el barri de Can Tunis en una zona d'ètnia gitana, totalment desassistida i abandonada.
- **Ídem (1972-1976).** Felix Macià, 27. Filles de la Caritat.
Trasllat de la casa anterior. Ocupen uns locals fins llavors utilitzats per les religioses de Jesús-Maria també amb una Guarderia.
- **Ídem - Guarderia los Chavorrillos (1976-1982).** Plaça Davant del Cementiri (abans Antecementerio). Filles de la Caritat.
Trasllat de la casa anterior. Adopta una denominació pròpia del poble gitano.
- **Guarderia los Chavorrillos (1982-1993).** Mare de Déu del Port, 46. Filles de la Caritat.
Trasllat de la casa anterior. Des de molt aviat va rebre ajut municipal, i des de 1990 va passar a dir-se Obra Social Montjuïc. Des de 1993 la Guarderia continua existint a diferents emplaçaments, però les religioses ja no hi participaven.
- **Formació i Promoció de la Joventut Femenina Treballadora (1969-1988).** Mare de Déu del Port, 279. Xaverianes.

Fins el primer terç del Segle XX, a l'actual barri de la Zona Franca només havien dues petites barriades. Per una banda el barri del Port, nascut al voltant de la Carretera

del mateix nom que vorejava la Muntanya de Monjuïc per Ponent, a mig camí entre l'actual Gran via i el mar. I per altra banda Can Tunis, un petit barri de pescadors nascut a principis del Segle XIX tocant a la costa de Barcelona, en la falda de Montjuïc, i estretament vinculat al Port. Tots dos eren nuclis molt petits, fins que als anys 20 a causa de l'immigració massiva van començar a créixer a gran escala fins convertir-se en suburbis marginals.

La Zona Franca té el seu origen en una gran porció de terreny pertanyent a l'Hospitalet de Llobregat, que a principis dels anys 30 fou annexionada a Barcelona per establir allà una gran zona industrial. Projectada durant la República, el projecte fou abandonat a causa de la Guerra Civil, i no es va dur a terme (substancialment modificat) fins els anys 50 i 60. Com a conseqüència, van néixer nous polígons de vivendes adjacents per allotjar als seus treballadors, com van els polígons de vivendes SEAT i Eduard Aunós construïts als anys 50.

Al barri de Can Tunis es va fundar la primera casa de tota l'actual Zona Franca. Fou una Escola-Cantina (1920-72), a càrrec d'una Congregació Mariana de les Religioses de Jesús-Maria, i que va ser l'única en atendre tot el barri durant dècades. També s'obrí una Guarderia de les Filles de la Caritat (1969-82), després traslladada al Port.

Al barri del Port s'instal·laren les Esclaves de Maria (1929-77); però no teniren cap incidència en el barri, ja que es van fer càrrec del funcionament de l'Asil Municipal de noies i dones, de caire tancat i sense contacte amb la població del barri. Després de la Guerra Civil van arribar les Dames Catequistes, amb una Escola per obreres (1939-50), per atendre a aquest barri i Can Tunis, després traslladada al nou Grup de Vivendes Eduard Aunós (1950-63). Posteriorment es va obrir una Guarderia de l'Institució Filipense (1959-65), annexa a la parròquia, que fou molt breu; una Escola per treballadores de les Xaverianes (1969-88); i una Guarderia de les Filles de la Caritat (1982-93), vinguda de Can Tunis.

Després de la Guerra Civil es van donar un gran creixement demogràfic, tant als antics barris (sovint amb barraquisme), i amb la construcció de nous grups residencials. Dintre de les noves àrees residencials va existir l'Escola per obrers i obreres al grup Eduard Aunós (1950-63), vinguda del Port; i el Col·legi de les Assumpcionistes al nou grup de vivendes SEAT (1957-77).

Totes les cases han desaparegut en l'actualitat, però van ser adequadament substituïdes per organismes públics que han fet una tasca similar. No es pot dir que alguns barris fossin més ben atesos que altres, ja que sovint les cases obertes atenien a més d'un nucli de població a la vegada. La seva ubicació no va ser cap condicionant, i alguna vegada més d'una casa va canviar de barri sense que això suposés cap merma pel barri que deixaven enrera.

NOU BARRIS

Tota aquesta zona pertanyia a l'antic terme municipal de Sant Andreu, de la qual van sorgir des dels anys 50 multitud de barris destinats a barraquistes i població immigrada de la resta d'Espanya. En general, tots aquests barris són de vida molt recent (entre 30 i 60 anys), van ser construïts molt ràpidament i amb grans deficiències i mancances, per una classe social baixa immigrada, i amb endèmics problemes estructurals resoltos amb molta posterioritat.

Canyelles

El barri és dels més joves de la zona, construït des de 1971 per real·lotjar expropiats del barri veí de la Guineueta (l'antiga Guineueta Vella) per la construcció del Cinturó de Ronda, i també d'altres zones de la ciutat per idèntics motius.

Cap comunitat s'ha establert en aquest barri, que en gran part ha estat supeditada al funcionament dels Col·legis de la Guineueta i Verdum.

Ciutat Meridiana

- **Col·legi Maria Alfonsa Cavín (1970).** Rasos de Peguera, 108. Concepcionistes.

El barri és de vida molt recent, sent un dels últims barris de nova planta en construir-se a Nou Barris. Fou construït en 1973 i de manera molt ràpida, creat per albergar immigrants, en aquest cas de la darrera onada de principis dels 70. Com era habitual, la qualitat de les vivendes era molt reduïda i l'orografia del terreny, molt abrupta, no fou obstacle per urbanitzar la zona massivament.

En aquest barri es va fundar una única casa d'ensenyament, un Col·legi de les Concepcionistes (1970). Va ser construït amb molta anticipació, quan el barri encara estava en projecte, i també per cobrir al pròxim barri ja existent de Torre Baró.

Guineueta

- **Col·legi Claudina Thevenet (abans Jesús-Maria) (1967).** Rambla del Caçador, 6-12. Jesús-Maria.
- **Secció Filial nº 5 de l'Institut Femení "Infanta Isabel de Aragón" (1971?-75).** Rambla Caçador, 6-12. Jesús-Maria.

La zona va estar totalment buida fins l'establiment del Manicomi de la Santa Creu a principis del Segle XX. Als anys 40 es va poblar lleugerament amb algunes cases disperses (Guineueta Vella), fins que als anys 60 ràpidament va néixer el nou barri amb grans blocs de vivendes d'acolliment pels immigrants. No queda res de l'antic nucli, arrasat per construir el Cinturó de Ronda.

Per atendre a l'alumnat potencial del barri va ser bastit un col·legi a càrrec de les Religioses de Jesús-Maria (1967), que ha funcionat al barri fins l'actualitat. Va ser fundat quan el barri ja estava prou avançat en la seva edificació.

Prosperitat

- **Centre Escolar Valldaura (1968-1988).** Santa Engràcia, 110. Filles Cor de Maria.

Fundat per les Religioses, en 1988 és cedit a les Franciscanes Pastores.

- **Centre Escolar Valldaura (1988).** Santa Engràcia, 110. Franciscanes Pastores.
- **Escola de barri (1978-1980)** Pablo Iglesias, 112-114 Sobreàtic 2^a (abans Valldaura). Sant Àngel.

Trasllat de la casa de República Argentina, 240 del barri de Valcarca. L'escola sembla que fou inviable i no surt esmentada després de 1980, mentres la comunitat continuà oberta fins l'actualitat amb altres finalitats.

Fins principis del Segle XX la zona estava pràcticament buida, amb algunes masies. A partir dels anys 20 es va començar a urbanitzar la seva part oriental, principalment segones residències de menestrals de Sant Andreu. Posteriorment va començar a aflorar el barraquisme, i des de finals dels anys 50 la construcció desmesurada, sempre destinada a un tipus de població immigrant.

El barri ha tingut fonamentalment una única casa: un Col·legi fundat en 1968, fundat per les Filles del Cor de Maria, i que des de 1988 ha estat regit per les Franciscanes Pastores. El Col·legi va nèixer força tard, amb un barri ja pràcticament edificat, i ha continuat funcionant fins l'actualitat. Apart va haver una Escola de pis de les Germanes del Sant Àngel de la Guarda, molt breu (1978-80), i merament anecdòtica.

Roquetes

- **Escola Parroquial (1975-1980).** Vidal i Guasch, 1-3. Sagrat Cor. Col·laboració en l'Escola Parroquial i activitats de pastoral.
- **Escola de Suburbi (1975?-1978).** Viladrosa, 129. Pis. Franciscanes de Seillon. Escola molt breu. La seva tasca va anar orientant-se cap a l'assistència social fins acabar tancant l'escola.

Fins els anys 50 la zona estava pràcticament buida, estant només lleugerament urbanitzada a la seva part oriental amb algunes casetes d'estiueig de santandreuencs. Des de llavors l'immigració rebuda ha estat massiva, construïnt-se d'una manera anàrquica i desproporcionada degut a la seva orografia molt irregular i difícil accessibilitat.

Roquetes ha tingut dues presències força tardanes, simultànies, i molt breus. En primer lloc, les Religioses del Sagrat Cor a l'Escola Parroquial (1975-80), que no va tenir massa continuïtat, i al poc temps l'abandonaren. També les Franciscanes de Seillon, amb una Escola de pis (1975?-78), que aviat s'encaminaren a tasques de reinserció i abandonaren el format d'Escola. Des de llavors no ha hagut res més, i el barri ha depés de les cases fundades als barris veïns: Verdum, Prosperitat, i la Guineueta.

Torre Baró

Juntament amb Vallbona, Torre Baró ha sigut l'únic barri de la zona que ha nascut sense cap planificació ni actuació urbanística. Des dels anys 40 s'ha desenvolupat com un suburbi vorejant el barraquisme, sense cap planificació ni control, tocant a Montcada i molt apartat de la ciutat. A partir dels anys 70 ha viscut lligat al nou barri de Ciutat Meridiana, construït posteriorment al costat, a la vegada que quedava aïllat de Vallbona per l'Autopista de la Meridiana.

Cap comunitat s'ha establert en aquest barri. La casa més propera és el Col·legi de les Concepcionistes (1970), al contigu barri de Ciutat Meridiana, que de fet atén a tots dos barris.

Trinitat Nova

El barri va nèixer en 1953 amb petites construccions, però poc després va començar la construcció de grans blocs de vivendes sense cap control, fins acabar tenint una densitat de població desproporcionada.

Cap comunitat s'ha establert en aquest barri. De fet, el barri depèn de les cases fundades als barris veïns de Prosperitat, Verdum, i Trinitat Vella.

Trinitat Vella

- **Tots petits - Guarderia (1976-1992).** Mare de Déu de Llorda, 2. Jesuïtines. Patrocinada i propietat de la Caixa de la Sagrada Família.

Fins a mitjans del Segle XX, la zona restava totalment buida. El primer edifici construït fou la Presó de Dones (1954), entorn de la qual van nèixer el barri posterior amb tot tipus de blocs de pisos per immigrants.

El barri no ha tingut presència de religioses fins molt tard, amb una Guarderia de les Jesuïtines (1976-92), entitat que ja funcionava abans i després de la presència de les religioses.

Turó de la Peira

- **Col·legi Parroquial de San Francisco Javier. Cases Barates (1954-1968).** Amor de Déu.
Col·legi ubicat al Grup de cases barates Ramon Albó.
- **Pensionado San Francisco Javier. Cases Barates (1959-1977).** Turó de la Peira, s/n. Escolàpies.
Col·legi ubicat al Grup de cases Ramon Albó. Primer pensionat i després Externat.
- **Col·legi Amor de Déu (1963).** Teide, s/n. Amor de Déu.

- **Secció Filial nº 7 de l'Institut Femení "Infanta Isabel de Aragón" (1971?-83).** Teide, s/n. Amor de Déu.

A principis del Segle XX la zona estava pràcticament buida, sent un petit Turó limítrof amb les barriades de Vilapicina i Horta. El barri va nèixer a finals dels anys 20 al bastir-se un primer barri: el grup de Cases Barates Ramón Albó, entre el Turó i el Manicomi de la Santa Creu, i al tocar d'Horta. Dintre de Nou Barris, aquesta fou la primera zona en allotjar un grup de vivendes. A partir dels anys 40 va continuar l'urbanització amb varios grups de vivendes, i inclús als anys 50 es va urbanitzar tot el Turó, excepte la cima. Va ser el primer barri en urbanitzar-se massivament, i com en tots els casos de manera ràpida, excessiva, de mala qualitat, i per immigrants.

El Turó de la Peira ha tingut tres cases, i en zones diferents. Les dues primeres es van fundar al barri de Cases Barates Ramon Albó: primer l'Escola Parroquial, a càrrec de les Religioses de l'Amor de Déu (1954-68); i un Pensionat a càrrec de les Escolàpies (1959-77). La última va nèixer als blocs de vivendes construïts a la falda del Turó, amb un Col·legi de les Escolàpies (1963), que ha funcionat fins l'actualitat. Totes les cases van nèixer quan els barris respectius ja feia molt de temps que existien, sobretot en el primer cas. Actualment només sobreviu la darrera fundació.

Vallbona

Juntament amb Torre Baró, Vallbona ha sigut l'únic barri de la zona que ha nascut sense cap planificació ni actuació urbanística. Des dels anys 40 s'ha desenvolupat com un suburbi vorejant el barraquisme, sense cap planificació ni control, tocant a Montcada i molt apartat de la ciutat. A partir dels anys 70 Vallbona ha viscut aïllat de Torre Baró i la resta de barris, a causa de la construcció de l'Autopista de la Meridiana.

Cap comunitat s'ha establert en aquest barri. La casa més propera és el Col·legi de les Concepcionistes (1970), al contigu barri de Ciutat Meridiana, que de fet atén a tots dos barris malgrat la barrera que suposa l'Autopista de la Meridiana.

Verdum

- **Col·legi Luz Casanova (1973).** Almansa, 52-54. Dames Apostòliques.

A principis del Segle XX la zona encara estava pràcticament buida, i als anys 20 es va començar a urbanitzar lleugerament, sobretot la zona limítrofa amb Prosperitat, amb petites segones residències de santandreuenes. Però l'urbanització massiva es va donar a principis dels anys 50, amb vivendes per barraquistes de Montjuïc i la Diagonal traslladats amb ocasió del Congrés Eucarístic. Posteriorment també ha rebut una gran allau d'immigrants, habitual en aquests barris.

Verdum ha rebut un Col·legi, a càrrec de les Dames Apostòliques (1973), i que continua vigent en l'actualitat. Va arribar amb el barri totalment format, i força temps mancat d'aquest servei

6-CONCLUSIONS

L'ensenyament a la ciutat a càrrec de comunitats religioses es va començar a gestar a la primera meitat del Segle XVI, tant en el cas masculí com en el femení. Però l'arrel d'ambdues activitats fou desigual i oposada segons el sexe. En el cas masculí la primera casa d'ensenyament va nèixer amb els Jesuïtes, primera Orde religiosa que donava a l'ensenyament un paper fonamental per la seva tasca de propagació de la Fe arreu del món, i que posava molta cura en la qualitat de l'ensenyament impartit; però socialment fou molt estricte, ja que fou plantejat per les classes benestants de la ciutat. Per altra banda, en el cas femení l'ensenyança va nèixer amb un Beateri dedicat a l'ensenyament de tot tipus de noies, però amb unes matèries molt més bàsiques. Aquests punts de partida reflexaven un pensament desigual, culturalment i socialment, i que marcaren la progressió posterior.

En el cas masculí, no hi ha dubte de que Barcelona era considerada com un centre cultural-religiós de primer ordre: tots els Ordes masculins importants a Espanya estaven presents a la ciutat, i la majoria obriren Col·legis-Convent per formar als seus futurs membres. L'activitat educativa dels Ordes masculins va ser molt activa i d'un nivell força elevat. Però a la vegada va ser molt restrictiva, ja que sembla que la presència d'estudiants laics en aquests convents era minoritària o nul·la, segons cada Orde i època. Sembla que la seva influència i benefici en la ciutat foren molt reduïts. Mentres, en el cas femení va haver una activitat oposada, però amb molts matisos. Les característiques de la vida religiosa femenina de l'època (vida en clausura) feia inviable qualsevol iniciativa que suposés un contacte amb la societat. No van ser els Ordes, sinó la fórmula dels Beateris, quins primer van dur a terme una tasca d'ensenyament. i ho van fer amb un plantejament obert a les noies de tota classe i condició de la ciutat. Però inversament la qualitat de l'ensenyament impartit fou molt reduïda, limitada a les tasques pròpies de la llar, i als rudiments bàsics per llegir, escriure i contar.

Per tant, en una primera època podem veure que les tasques docents continuaven sent hereves de la tradició iniciada a l'Edat Mitjana. Tancades i closes als convents, reduint l'aprenentatge de la cultura als eclesiàstics, i supeditant-se a la vida religiosa. Així era en el cas masculí, mentres en el femení aquesta "universalització" de l'ensenyament era permesa al tractar-se de matèries molt limitades i considerades pròpies de la dona.

En realitat, la cultura i l'ensenyament continuaven sent fets absolutament deslligats de la societat malgrat la presència de totes aquestes cases d'ensenyament, i fou un panorama vigent entre els Segles XVI i XIX. Com a més avantatjats sobresortien els Jesuïtes i les Religioses de la Companyia de Maria pel seu aire renovador, en el sentit que totes dues comunitats varen fundar Convents amb finalitats expressament docents, i van donar-li un paper clau en el seu modus vivendi. Totes dues excel·lien en aquest aspecte, però no van aconseguir fomentar cap aperturisme: l'acció dels Jesuïtes fou limitada als estrats socials més alts, i la Companyia de Maria també fou molt reduïda en la qualitat de l'ensenyament impartit. Amb l'expulsió dels Jesuïtes (1767) la situació encara es va mantenir igual, i durant segles no va canviar.

Durant el Segle XVIII l'activitat del Bisbe Josep Climent, fundant diverses escoles gratuïtes a cadascuna de les parròquies barcelonines, va ser el primer intent de crear una xarxa docent generalitzada a la ciutat. Però aquest intent va ser molt breu, redint-

se al mandat del Bisbe (1766-1775). Després del seu trasllat, aquest entramat aviat va desaparèixer. Aquesta iniciativa mostrava que les comunitats religioses a Barcelona encara es trobaven al marge de l'educació del poble, sense cap incidència sobre ell. A principis del Segle XIX la situació encara és la mateixa, i no havien símptomes de canvi en cap de les comunitats.

L'ocupació napoleònica (1808-1814) va ser un parèntesi, després de la qual semblava que s'iniciava una època de continuïsmes. Però aleshores va haver un fet crucial: el requeriment de Ferran VII fet en 1815 demanant l'apertura d'escoles gratuïtes als convents masculins, que fou un fet d'una transcendència descomunal. Tractant-se Barcelona d'una ciutat amb cap tradició educativa amb la població per part de les comunitats religioses, pot dir-se que el resultat va ser un èxit: la meitat d'Ordes masculins de la ciutat en van fer cas, i d'aquesta manera el període 1815-1820 va ser una primera època de activitat docent generalitzada i d'acció directa cap a la població infantil, partint-se d'una situació oposada en què els religiosos s'havien limitat a tasques docents exclusivament de règim intern dins de cada Orde. Cal dir que pel que fa a la població femenina res va canviar respecte a la situació anterior, i el Decret de 1815 no va suposar cap empenta. Les comunitats femenines continuaven amb la seva vida de clausura, i només el Convent de l'Ensenyança i els Beateris oferien classes, però sense cap interrupció.

El Trienni Liberal va escapar del tot l'activitat educativa dels convents masculins, ja que totes les escoles van anar desapareixent durant aquest període. Les causes són diverses: l'instabilitat política i social viscuda a la ciutat, l'actitud generalment poc amistosa del govern municipal amb les comunitats religioses, i la recurrent mala fama de la qual el clergat era mereixedor en èpoques de fam, guerres o epidèmies, i que amb tota seguretat retrauria l'assistència a les seves escoles. També els antics Col·legis-Convent van ser clausurats, principalment des de 1822.

La Dècada Ominosa (1823-33) va restablir la situació anterior; però en aquest cas, la nova Ordre de Ferran VII demanant escoles als Convents (1824) no va tenir cap efecte. Pot dir-se que els incidents del Trienni van produir un canvi d'actitud dels religiosos cap a la població, que van renunciar a qualsevol activitat exterior. Si durant el període napoleònic el francès era l'enemic comú a tots, durant aquest període és el mateix poble barceloní qui apareix com a adversari enfront els religiosos, i d'aquesta manera la incipient tasca educativa encetada cap a 1815 es va esfumar totalment.

Amb una visió de l'estament eclesial creixentment negativa no és d'estranyar que, amb l'instauració del Règim Liberal (1833), les comunitats religioses sortissin molt malparades. La crema de convents i l'Exclaustració, ambdues de 1835, mostraven a uns religiosos que vivien d'esquenes a la societat, extranys, antiquats, i poc útils pel col·lectiu social.

L'Exclaustració de 1835 no va ser traumàtica pel conjunt de la ciutat, ja que des del punt de vista pràctic l'incidència de les comunitats religioses a la població era pràcticament nul·la. Dins la vessant masculina, la desaparició d'uns convents sense escoles i d'uns Col·legis-Convent limitats a la formació de nous religiosos no comportaven cap perjudici per la població potencialment escolaritzable. Dins el cas femení també van desaparèixer gairebé tots els convents de la ciutat, tots aquells íntegrament dedicats a clausura, i igualment sense cap activitat externa.

Malgrat els recels generalitzats que poguessin haver cap als religiosos, l'Exclaustració fou portada a terme des d'un punt de vista més pragmàtic que no pas anticlerical, ja que tant en el cas masculí com en el femení van haver excepcions: els Escolapis, el Convent de l'Ensenyança, la Casa de Misericòrdia, i els dos Beateris ensenyants. El seu denominador comú era tenir tasques actives i útils per la societat, i per això el poder públic les va salvar. Excepte la Casa de Misericòrdia, aquestes cases es dedicaven pròpiament a l'ensenyament de nois i noies.

Després d'aquesta eliminació de presència religiosa a la ciutat, l'Estat hauria tingut que desenvolupar i articular un sistema educatiu públic i eficaç, però per manca de recursos mai es va poder dur a terme. Sí van haver diverses iniciatives privades laïques (on en general predominava el sistema lancasterià), però van ser molt escasses i dirigides als sectors socials més privilegiats. La majoria foren escoles de pis i petites, d'escassa envergadura. En total, des de 1835 l'ensenyament masculí existent a la ciutat continuava sent molt escàs, no va rebre cap impuls, i continuava subjecte a (escassos) establiments de pagament. Per altra banda, el femení es mantenia primordialment en les escoles gratuïtes de religioses, i amb una qualitat i diversitat de matèries molt minsa.

L'Exclaustració en sí no fou un fracàs des del punt de vista cultural i docent, sinó per la manca d'una resposta eficaç per crear un sistema d'ensenyament públic mínimament accessible i igualitari. En realitat, l'Exclaustració era necessària únicament des del punt de vista econòmic, ja que hauria tingut que servir per generar els recursos econòmics necessaris; però només fou útil per concentració dels antics convents en poques mans, degut a la seva mala gestió.

Després d'uns primers anys convulsos, la vida política i social de la ciutat es va tranquil·litzar des de 1845, dominada en línies generals pel moderantisme a tot l'Estat. Aquesta època va coincidir amb la represa de relacions amb el Vaticà, les quals havien quedat interrompudes a causa de la Desamortització, i que va culminar amb el Concordat amb la Santa Seu de 1851. Un tercer factor decisiu, també a nivell d'Estat, va ser la Llei Moyano d'Instrucció Pública (1857), que va suposar moltes i àmplies facilitats per l'ensenyament a càrrec de religiosos (per exemple, l'exempció de titulació oficial per poder exercir, fet que sí fou obligada amb els laics), i la seva esència es va mantenir legislativament durant més d'un Segle.

Gràcies a aquestes noves circumstàncies, la vida religiosa a la ciutat es va poder anar normalitzant, malgrat que en un primer moment tan sols amb les comunitats femenines.

En la vessant femenina, des de 1845 començaren a retornar les antigues Ordes; però també van arribar noves comunitats de dones, específicament dedicades a l'ensenyament, i en un ordre molt definit: primer van ser religioses franceses, vingudes per ensenyar als sectors més privilegiats (1845-50); després, de comunitats d'origen català pels sectors mitjans o inferiors (1850-60); i finalment, de comunitats també d'arrel catalana pels sectors més pobres, amb una activitat més assistencial que no pas docent (1860-74). Així, entre 1845 i 1865 es va consolidar l'estructura d'internats femenins a la ciutat i als voltants: Sagrat Cor (Sarrià), Loreto (Barcelona i Les Corts), Jesus Maria (Sant Andreu), Dames Negres (Gràcia i Sant Gervasi).

És molt destacable, per la seva brevetat, l'aparició de diverses escoles gratuïtes de noies allotjades en diversos convents d'antics Ordes femenins cap a 1863. Sembla que l'empresa tan sols va durar uns mesos, i és difícil mesurar fins a quin punt van tenir

participació les mateixes religioses, el poder públic, o altres organismes. La seva aparició simultània fa pensar en algun tipus de conciliació, més enllà de els Ordes monàstics que van participar.

En canvi, pel que fa a comunitats masculines la situació no va ser la mateixa: els antics Ordes no van poder tornar fins molt després. De comunitats noves no en van arribar fins 1860, i de fet no van poder dur a terme activitats docents fins 1870.

Aquesta diferència de 30 anys entre l'activitat femenina i masculina es deu a les dificultats que els antics Ordes masculins trobaven per poder refer-se, principalment per manca d'efectius humans, materials, i econòmics: fins 1860, el personal profés masculí havia anat descendint imparablement. En el cas femení era similar; en canvi, l'importació de personal femení de l'estranger (principalment de França) va afavorir la seva ràpida recuperació, amés d'aportar nous conceptes de vida religiosa femenina més enllà de la vida de clausura. En aquest període (1845-1868), a la ciutat les comunitats femenines havien passat de ser 6 a 22, i de 7 cases a 35. Mentres, en el cas dels homes, havien passat d'una a dues comunitats amb altres tantes cases. Una diferència abismal.

El Sexenni Democràtic (1868-1874) va suposar un fre generalitzat, una època d'inestabilitat que va frenar tant les arribades com les fundacions. L'inicial recuperació de les comunitats masculines, que des de 1870 començaven a fundar cases d'ensenyament a la ciutat, es va veure temporalment tallat en sec. Pel que fa al cas femení l'arribada de noves comunitats es va reduir, al igual que la fundació general de moltes cases; però no va haver un deturament total.

Amb la Restauració (1874) es va donar una estabilització de la situació, amb resultats pràcticament instantanis: des del mateix 1874 es va donar una gran salt, amb una arribada en massa tant de noves comunitats com un creixement general molt sostingut en termes absoluts. En el cas masculí es va donar una primera onada d'arribades a la ciutat, que pel cas femení va ser la segona.

Es trasllueixen tendències dispars: en el cas masculí comencen a arribar comunitats franceses, tal com havia succeït amb les dones en èpoques precedents; en canvi, les religioses d'aquest país pràcticament deixen d'arribar. Amés, en el cas masculí no es dona un contrapés de fundacions de comunitats religioses fundades a Catalunya o Espanya, fet que sí es donà amb les femenines i amb força. En total, França serà el país que més personal religiós haurà portat a la ciutat des de 1845 enfront de l'espanyol i inclús del català, tant per la proximitat geogràfica al país com per la situació creixentment incòmoda per ensenyar que vivia el clergat d'aquest país. Espanya, al contrari, des de 1845 fou un lloc particularment favorable salvant el període del Sexenni.

Des de 1874 fins 1909 es pot apreciar un llarg període de creixement sostingut sense figures ni trasbalsos. En total, de 24 comunitats en 1874 es va arribar a 56 en 1909, que es tradueix en un creixement total de 36 a 149 cases; es a dir, van quadruplicar la seva presència a la ciutat. Cap a 1900 les noves fundacions a la ciutat són en la seva majoria directament protagonitzades per les comunitats ja establertes a la ciutat, mostrant la ciutat certs símptomes de saturació. Això no suposa el fre a nou personal, ja que la Llei de Combes a França (1903) provocaria l'arribada d'una nova fornada de

personal francès a la ciutat. Però es tracta de personal adscrit a comunitats ja presents a la ciutat, mentre a la resta d'Espanya. Curiosament, no va haver gairebé cap nova comunitat religiosa establerta a la ciutat arran d'aquell massiu exili provinent de França, només una femenina.

En tot cas, les escasses associacions religioses que arribaren fins 1936 a la ciutat es trobaven amb poc marge de maniobra, i ja creixien molt poc: en 1900 ja s'ha produït una certa jerarquització i presa de posicions a la ciutat que fonamentalment s'ha mantingut inamovible fins l'actualitat. En el cas masculí, ja està prou clara la predominància de 5 comunitats, tant numèricament com qualitativament: Jesuïtes, Escolapis, Salesians, Germans de la Salle, i Germans Maristes. En el cas femení la predominància és més quantitativa que qualitativa, si exceptuem l'excepcional cas numèric de les Filles de la Caritat. En tot cas, el domini femení va estar sempre molt repartit entre una dotzena de comunitats que seria difícil de jerarquitzar segons diferents criteris d'anàlisi.

Fins ara, totes les comunitats tenien un desig de cobrir i atendre a tots els sectors socials de la ciutat amb la seva activitat. La voluntat de servei existeix, amb el desig de millorar les condicions de vida de la població. Però per altra banda, per portar a terme els seus objectius calien suports i mitjans. En el fons, el concepte d'escola gratuïta no va nèixer com una finalitat per sí mateixa. L'ensenyament per pobres sorgeix generalment com a activitat subordinada a les seves creences i pràctiques catòliques, en funció d'un pensament religiós molt present, i que no podia ser discutit. En suma, l'ensenyament i religió anaven íntimament lligats. De resultes de tot això sorgia un ensenyament molt ideologitzat i de menys qualitat, amb una tendència a inculcar els valors d'ordre i l'estabilitat, fent-lo molt coincident amb els sectors dominants que, amés, eren els que afavoriren la seva expansió. Inconscientment, l'Església va consagrar una desigualtat social existent, i es converteix en un ens més de separació.

Els religiosos arribats es veieren amb el problema de actuar amb gran precarietat, i davant la necessitat tenien dues vies de supervivència. Una via era rebre aportacions i ajudes, amb el risc de subsidiarietat i obligada reciprocitat amb aquells que ofereixen la seva ajuda. Acceptar les ajudes suposava assumir una càrrega ideològica afegida que es transmetia a tota una concepció de la vida i la societat a través de la seva tasca. El pensament rebut corresponia al de les classes benestants de la ciutat basat en el conservadurisme, el manteniment de l'ordre i la pau social a ultrança en detriment de la justícia social, i la diferenciació classista en tots els aspectes de la vida.

Una altra via era implantar l'ensenyament de pagament per subsistir, fet que per molts religiosos era incompatible amb el seu ideari; però que no van tenir més remei que adoptar per subsistir. En part ho van fer per aquest fet, però també per haver assimilat implícitament el pensament social del país i considerar el pagament com a habitual en una ciutat amb una aguda diferenciació social. Aquesta mena de pacte o mitja renúncia va ajudar a portar a terme els objectius dels religiosos. Acceptant les regles del joc del país, els religiosos aconseguiren els mitjans i suports adequats per portar a terme la seva acció evangelitzadora (=educadora).

Fins aquí es comprén que el principi d'atenció a les persones de tota classe i condició suposava certes renúncies, però algunes comunitats anaren més enllà. Van aconseguir uns suports creixentment grans, amb la condició de dedicar més i millor atenció als sectors que oferien aquests recursos. Això suposava que no només podien subsistir,

ara també podien oferir un ensenyament més selecte a gust de qui els apoiava. Com a resultat, es va refermar un ensenyament de pagament amb gran vitalitat, mitjans i inclús luxe, comparat amb la pobresa de les escoles gratuïtes. Els recursos no només serviren per expandir-se, sinó també per grans construccions (a vegades molt luxoses) de costosa factura. La diferència amb l'ensenyament gratuït quedava marcada. Per un costat els religiosos aconseguien prosperar, però deformaren ostensiblement els seus objectius inicials.

El pagament va consagrar la diferència i es va trencar tot principi d'atenció igualitària. El camí estava ja traçat, i les comunitats novvingudes amb posterioritat no podran fer res per canviar aquestes estructures fermament establertes, sota risc de quedar molt reduït el seu abast d'acció. Amb aquest pensament desigualitari es va consolidar un teixit social basat en la discriminació social i gestat des d'un eficaç sistema dissuasori i d'adoctrinament combinat amb l'ensenyament.

A principis de Segle, aquest sistema desigualitari ja estava consolidat. De rebot, s'anava generant un creixent ressentiment i frustració que va acabar esclatant durant els avalots de la Setmana Tràgica, a finals de Juliol de 1909. Destaca que gairebé tots els edificis cremats durant aquests dies fossin de religiosos, incloent les seves cases d'ensenyament si les tenien. Per tant, havia un objectiu clar que s'havia anat gestant durant ls anys precedents, i que va esclatar tràgicament: com en altres ocasions, l'Església va ser presa com a culpable dels mals de la població, i fou la principal víctima. Però en aquesta ocasió també van rebre els seus establiments educatius, fossin o no esglésies o convents, reflexant que el sistema docent creat no era del grat de la majoria de la població. Numèricament, les seves conseqüències immediates va suposar una pèrdua d'efectius materials, ja que de 150 cases d'ensenyament en 1909 es va passar a 142 en 1910 (i això sense comptar els religiosos morts). En 1910 i 1911 la situació s'havia normalitzat del tot, i inicialment tot va tornar a ser com abans.

Però les conseqüències a llarg termini sí van ser importants. Primer, el ritme fundacional es va ressentir molt. Això queda palès en les xifres: en 1925 havien 145 cases a la ciutat, i fins a finals dels anys 20 no es van superar les 150 cases de 1909. Amés, l'estancament tenia arrels més profundes: cap a 1900 ja s'havia cobert la demanda existent pels sectors socials mitjans i alts; però en canvi, bona part de les fundacions posteriors als avalots seguien estant dirigides a aquests sectors. I aquest tímid creixement es va veure compensat per la desaparició d'altres cases més modestes: als barris pobres les comunitats religioses marxen, o ja no funden cases (Hostafrancs, Poblenou, Poble Sec, Fort Pius, Clot...). A les noves barriades tampoc apareixen malgrat la necessitat (Bon Pastor, Montjuïc, Can Tunis), especialment per pert dels homes.

Això indica un altre punt fonamental: va haver un canvi d'actitud de l'estament religiós respecte als sectors socials modestos. La situació límit viscuda va fer que les comunitats religioses prenguessin partit a favor dels sectors socials que fins llavors els havien ajudat i finançat, en detriment dels més modestos, dels quals es van distanciar, jutjant-los com a violents i desagradats. No els van abandonar totalment, ja que van continuar mantenint cases obertes a barris pobres i proletaris; però va haver un recel palès des de llavors en el sistema d'implantació de noves cases a la ciutat, que va variar sensiblement degut al recel ocasionat pels avalots. El trencament entre part de la societat barcelonina i l'Església ja era irreversible.

Finalment, tampoc no va haver cap tipus de modificació dels plantejaments educatius, que continuaren sent discriminatoris segons categoria social, incidint més en la formació catòlica que en la intel·lectual. En resum, els religiosos es van tancar en les seves posicions, sent incapaços de fer una lectura constructiva dels avalots, sense analitzar en profunditat les seves causes i els possibles remeis, reduïnt-se a fer una lectura d'enemics de la religió. El plantejament educatiu i social dels religiosos no va canviar, bàsicament, en res.

Aquesta situació es va mantenir inamovible durant uns 15 anys, fins que des de 1925 aproximadament hi ha una revitalització. Tant de homes com de dones, comencen a arribar noves comunitats. Inicialment aquest fenomen respon a raons demogràfiques, degut a un creixement de població especialment massificat a causa dels preparatius de l'Exposició Universal de la ciutat (1929). Com a resultat, uns barris creixen espectacularment, i també se'n creen de nous (Bon Pastor, Cases Barates del Turó de la Peira...). Però l'onada d'arribades també respon a l'actitud generalitzada des de 1909, en una ciutat on els desequilibris s'havien accentuat molt amb zones afines i molt ben cobertes, generalment de classes altes i mitges, i altres molt abandonades. La resposta d'aquests religiosos davant les noves exigències no va ser suficient (és difícil dir si havia o no voluntat, o era una qüestió de manca d'efectius humans o materials a nivell general). En qualsevol cas, va caldre afavorir l'arribada de noves comunitats amb noves energies i efectius, aconseguint-se una gran resultat, especialment en el cas femení.

La Segona República (1931) va suposar una paralització del procés anterior, encara que no va tenir incidència greu en les comunitats ja presents. Llevat de l'expulsió dels Jesuïtes i l'utilització de les seves cases com Escoles públiques, per la resta de comunitats de la ciutat la nova situació va ser ràpidament assimilada amb diversos canvis limitats a una modificació del seu estatus legal i d'imatge. Els fonaments del seu currículum docent pràcticament no van variar, sense canvis de fons. D'aquí que, apart dels Jesuïtes, no hagués gairebé cap desaparició en aquest període. En canvi, la situació vigent sí va provocar que no arribés cap comunitat nova durant els anys 30. Les úniques comunitats docents que arriben durant els anys 30 van ser dues comunitats femenines alemanyes, fugint del Nazisme.

En total, 26 comunitats masculines i 65 femenines van dur a terme la docència en algun moment fins 1936 en alguna de les seves modalitats. Durant aquest llarg període de cent anys (1835-1936), l'ensenyament de l'Església no va aconseguir formar un sistema educatiu igualitari, eficaç i universal. Apart dels matisos propis de cada comunitat i dels períodes fluctuants d'expansió i de crisi, genèricament els religiosos no van implantar un sistema educatiu conciliador i homogeni en el conjunt de la societat. El seu desenvolupament va estar sempre subjecte als desitjos del poder econòmic i social de la ciutat, i sempre van tenir que adaptar-se a les exigències subterfúgies d'aquests estaments per poder implantar-se i desenvolupar-se. D'aquesta manera aconseguiren les seves fites, però estructuralment molt mediatitzades per l'estructura social classista.

De totes maneres, l'interacció entre societat i Església en el món educatiu va ser tal, que és difícil poder dir que les comunitats religioses van "cedir" als plantejaments classistes. És a dir, els plantejaments basats en la caritat (deure dels rics) i submissió (deure dels pobres) van trobar perfecte encaix en el model social espanyol i barceloní, convertint-se en difussors i d'un model social desigual i discriminatori, que amés va

trobar en l'Església un continuador i legitimador idoni a través del seu poder dissuasori. L'ensenyament era el millor sistema d'inculcació possible, i un punt de complicitat perfecte: les comunitats aconseguïen expandir-se, i els sectors privilegiats mantenien el control social. D'aquesta manera totes dues parts difonien i mantenien el seu model de societat, estretament unit en els seus fonaments, a través de l'ensenyament.

Com a resultat, un sistema docent que girava entorn del factor econòmic tant per nèixer, desenvolupar-se, i participar-ne. Un sistema que es va mantenir petri, sense modificacions durant anys (paral·lelament a les estructures polítiques i socials de l'Estat Liberal i restauracionista), i que va anar quedant progressivament desfasat dins una societat creixentment secularitzada i moderna. La Segona República fou l'únic intent de reforma, però com s'ha pogut veure va ser més polèmic en els seus plantejaments teòrics, que no pas efectiu en la pràctica.

El trasbals que suposà la Guerra Civil (1936-39) s'aconsegueix superar molt aviat, malgrat les pèrdues materials i humanes ocasionades. Naturalment, totes les comunitats van estar inoperants durant el període bèl·lic, i pràcticament totes van retornar a la ciutat des de 1939. Malgrat les destrosses i dificultats viscudes als primers anys de la postguerra, no va desaparèixer cap comunitat masculina, fos docent o no. En el cas femení va haver un molt lleuger descens: va desaparèixer una dedicada a l'ensenyament, i dues amb altres finalitats. Amés, es reincorporaven els Jesuïtes recuperant totes les seves cases de 1932.

Les circumstàncies tornaren a ser extraordinàriament propícies per l'Església a partir de llavors, ja que el règim Franquista va depositar en les seves mans la responsabilitat de l'ensenyament, amb poders gairebé il·limitats. Amb un ampli marge de maniobra i unes lleis molt afavoridores, es va viure un nou procés de gran expansió, malgrat les precarietats viscudes i les dures condicions de vida. Fou la darrera onada fundacional viscuda a la ciutat.

Segons sexes, la recuperació va ser més o menys ràpida. En el cas masculí, els anys 40 encara van ser de lenta represa, i no va ser fins els anys 50 que van començar l'arribada de noves comunitats i la fundació de noves cases. La presència dels Jesuïtes (absents als anys 30) donen una imatge numèricament més positiva, que pot portar a engany. Mentres, en el cas femení, des del mateix any 1939 començaven a arribar comunitats a la ciutat, i en 1940 ja hi havien més que en 1936. Per tant, la represa de la vida religiosa a la ciutat va recuperar la normalitat gairebé immediatament.

En total, una quarantena de noves comunitats van arribar a la ciutat entre 1939 i 1975. En quant al nombre de cases totals d'ensenyament pot dir-se gairebé el mateix, encara que la recuperació va trigar una mica més. El trasbals de la Guerra va fer desaparèixer relativament poques cases (es va passar de 148 en 1936 a 145 en 1940), però als primers anys hi ha un cert estancament. No obstant, en 1945 ja es donen símptomes d'una gran recuperació amb 159, sobrepasant-se àmpliament el nivell de 1936.

En aquesta etapa també destaca la desaparició definitiva de les velles Ordes religioses com a docents, tant les monàstiques com les mendicants, donant pas a les modernes congregacions dedicades expressament a l'educació. Al contrari del que passava en altres ciutats espanyoles, on aquestes Ordes encara mantenien un paper educacional prou representatiu, a la ciutat van desaparèixer totalment gràcies a l'arribada periòdica de noves comunitats més adients per aquesta finalitat. En aquest sentit,

Barcelona sempre ha sigut una ciutat molt moderna gràcies al gran nombre de comunitats rebudes, i a la seva gran varietat.

Fixant-nos en la procedència geogràfica, el personal arribat a la ciutat és gairebé exclusivament peninsular, i especialment de la resta d'Espanya. Tant podien ser comunitats nascudes a Espanya de manera recent, com d'estrangeres ja implantades i amb personal autòcton. Es dona una intensa "espanyolització", fet que ja s'estava produint a finals dels anys 20, i que ara s'intensifica pel gran nombre de religiosos arribats i la llarga durada del període. Tant en el cas femení com en el masculí, el personal arribat d'arreu d'Espanya fou molt quantiós.

Apart del factor numèric, que en aquests anys va tenir una continuïtat molt regular, també pren rellevància durant aquesta època el progressiu canvi de mentalitat operat a l'Església. Als anys 40 i part dels 50, el pensament i l'acció havien sigut una simple perllongació de l'anterior a 1936. En general, aquest canvi d'actitud a gran escala se sol atribuir a l'àmplia corrent renovadora introduïda pel Concili Vaticà II. No obstant, el canvi a Barcelona començà a donar-se abans, segurament gràcies a l'influència del Congrés Eucarístic Internacional (1952). Observant les tendències en la distribució geogràfica de fundacions a la ciutat en aquesta lapse de temps, es pot observar clarament que als anys 50 les fundacions de cases d'ensenyament es van repartir per tot tipus de barris, tant en els obrers i proletaris ja existents (i que sovint havien tingut un grau d'anticlericalisme molt actiu abans de 1936), com en els nous barris de barraquistes i immigrants. És a dir, la tendència discriminatòria iniciada amb la Setmana Tràgica se supera i les comunitats d'ensenyament prenen la iniciativa d'oferir un servei a tots els estaments socials, independentment de la seva procedència, estatus social o pensament. I pel contrari, aquells barris tradicionalment ben atesos (com la Dreta de l'Eixample) deixen de créixer i inclús van perdent pes en el conjunt de la ciutat. La redistribució geogràfica de cases d'ensenyament al llarg de tota la ciutat és un fet des dels anys 50, aconseguint-se un progressiu reequilibri territorial molt més coherent.

També s'ha de tenir en compte que l'anticlericalisme, present fins 1936, havia sigut totalment desactivat i perseguit, eliminant qualsevol rastre d'oposició o bel·ligerància en tot tipus de barris. D'aquesta manera, l'Església es trobava un camp d'acció molt més propici per expandir-se. En poc temps, els progressos realitzats van ser molt més apreciables que els d'abans de 1936; però de totes maneres, malgrat la gran activitat desplegada en aquests anys, l'escolarització plena no es va produir perquè l'estament públic continuava totalment inhibit.

D'aquesta manera, el creixement va ser constant als anys 50 i 60. Tan sols remarcar que, en el cas masculí, en la segona meitat dels anys 60 es va produir un estancament en l'expansió inicialment poc explicable. La raó més factible serien les conclusions del Concili Vaticà II (1963), que van provocar la renúncia de molts membres del clergat a a seva vida religiosa, limitant les possibilitats de creixement de aquestes comunitats a la ciutat (en efecte, entre 1963 i 1966 no es va fundar cap casa a la ciutat, mentres abans i després l'activitat expansiva va ser constant).

El punt àlgid de creixement es va donar a principis dels anys 70, amb 216 cases d'ensenyament a tota la ciutat en funcionament (1970). Des de llavors va començar un lent decliu, fins les 124 cases del 2000. Aquesta etapa ve indubtablement marcada

per la nova Llei d'Educació (1969), que va marcar unes pautes molt més estrictes amb la tasca de l'Església, i que no podien ser complides amb la facilitat de fins ara. A la vegada, durant el període destaca que van desaparèixer més cases femenines que no pas masculines, ja que les femenines solien tenir més personal però gaudien en conjunt de menys recursos. Un fet molt habitual en totes les èpoques, en que les dones mostraven amb més claredat els períodes d'alça o crisi, amb tendències inversament proporcionals molt més accentuades que amb els homes. Novament, aquí fou on es van tornar a reflexar les febleses de les cases femenines: les seves deficiències van quedar paleses en aquests 30 anys, perdent-se més d'un 40 % de les cases obertes (164 en 1970, a 92 en 2000), fins a 25 comunitats femenines abandonen les tasques docents, o inclús marxen de la ciutat. Això posava al descobert la insuficiència dels equipaments escolars femenins, més quantiosos que els masculins, però en general més precaris. Mentrestant, les cases masculines van anar desapareixent d'una manera més lenta i sense arribar a límits preocupants (de 52 a 32).

No obstant, malgrat el període de crisi es va mantenir una actitud prou coherent, realitzant-se un replegament molt consensuat, i evitant nous desequilibris territorials. Al contrari del que podria semblar més fàcil de fer, són els barris de classe mitjana i alta, amb una demanda més estable i segura, els que van perdre part de les seves cases d'ensenyament; mentres, les zones més necessitades van mantenir o inclús veieren augmentar les presències als seus barris. No era una tasca fàcil, ja que tradicionalment les cases obertes en barris més modestos eren les que tenien les deficiències estructurals més patents, mentres als barris més acomodats era on existien els edificis més còmodes i ben equipats. Però això es va acabar als anys 50 i 60, incidint-se molt en crear establiments educatius de qualitat i, sobretot, que eliminessin les abismals diferències existents fonamentades en criteris socials i econòmics. Així, un barri com la Dreta de l'Eixample va passar de 21 cases (1965) a 11 (1985), tractant-se del barri estàndar de les classes mitjanes i altes de la ciutat, sempre ben atès per les comunitats docents.

La tendència descendent va continuar fins l'actualitat, passant-se de 216 cases (1970) a 124 (2000), amb gairebé la meitat de cases d'ensenyament desaparegudes en 30 anys: una mitjana de tres per any. Malgrat que els efectes de la nova Llei d'Educació s'havien fet notar només als anys 70, posteriorment van entrar altres factors com la manca de vocacions religioses, el reforçament del paper de l'ensenyament públic, i el descens general de la natalitat que ha fomentat que aquest procés de davallada s'hagi allargat i agreujat. Sambla que des de mitjans dels anys 90 el procés de davallada es redueix, i que definitivament els centres que queden tenen més possibilitats de mantenir-se que fins ara. Després de varis quinquennis que veieren la desaparició de fins una vintena de cases, entre 1995 i el 2000 la reducció ha sigut únicament de 128 a 124 unitats.

Però a diferència d'altres ciutats espanyoles, aquest descens de l'ensenyament privat religiós combinat amb el reforçament de l'ensenyament públic encara no ha suposat una inversió de papers. En 1970, l'ensenyament públic tenia un pes dominant a totes les províncies espanyoles, excepte Madrid, Biscaia i Barcelona. Però mentres a Madrid i Biscaia no predominava per molt poc, a Barcelona la seva presència no arribava al 30%. Als darrers decennis, malgrat els esforços realitzats, l'ensenyament de comunitats religioses segueix tenint un pes cabdal a la ciutat, un cas únic dintre de les grans ciutats de tota Espanya.

En conjunt, l'expansió dels anys 40, 50 i 60 combinada amb la crisi i selecció des dels 70 ha donat com a resultat un reequilibri territorial d'acord amb la nova configuració urbana i demogràfica de la ciutat, amés de molt més repartit i just. Malgrat que el nombre de cases existents en el 2000 està inclús per sota del nivell de 1900, les seves característiques qualitatives són molt diferents que les de fa cent anys. Tampoc el sistema docent és el d'abans, eliminant la separació per sexes i segons pagament o gratuïtat. En conjunt, l'ensenyament és més democràtic, igualitari i accessible. Amés, el desenvolupament de l'ensenyament públic i privat laic ha tret el protagonisme absolut al ensenyament de l'Església, convertint-lo en una oferta més per al sector escolar que ha deixat de ser exclusiva i excloent, però que encara continua sent clarament dominant a la ciutat.

Barcelona segueix reflexant actualment el paradigma de desenvolupament d'un model escolar íntimament lligat a l'estament eclesiàstic hereu dels estats liberal, restauracionista i franquista, i que s'ha anat adaptant i desenvolupant segons cada època històrica. La seva presència ha sigut constant després d'un segle i mig, transformant-se i renovant-se, i determinant la configuració urbana i cultural de l'urbs actual.

Totes les grans comunitats catòliques d'ensenyament d'abast mundial, presents a Espanya, han tingut Barcelona com a plaça primordial per la seva expansió. Hem d'exceptuar els Marianistes (presents molt tardanament, i amb poc pes), les Ursulines (semblants a la Companyia de Maria en molts aspectes) i les Monges Irlandeses (branca germana de les Alemanyas). De la resta totes estan a la ciutat, gairebé cap ha desaparegut, i mai han tingut un paper reduït o marginal.

A Barcelona sempre s'ha mantingut un gran nombre i una gran varietat de comunitats ensenyants, en relació a la resta de ciutats de l'Estat, i en totes les èpoques. La ciutat antiga i actual s'ha format tal com és gràcies al paper d'un total de gairebé 150 comunitats religioses dedicades com a educadores de vàries generacions de barcelonins. Deixant de banda visions favorables o crítiques del seu paper, sense dubte la seva presència ha sigut vital per arribar a formar la Barcelona que avui coneixem.

7-BIBLIOGRAFIA

FONTS D'ORGANISMES ECLESIASTICS

Bisbat de Barcelona

- “(Annualis) Ordo divini Officii recitandi et Missae celebrandae in civitate Dioecesiue Barcinonensi.” Impremta Subirana, Bisbat de Barcelona. Publicat des de 1791 anualment.
- Guia 1929: Estadística de las comunidades religiosas establecidas en la Diócesis (pàg. 76-82).
- Guia 1930: Órdenes religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 82-99).
- Guia 1931: Órdenes religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 84-102).
- Guia 1932: Órdenes religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 84-100).
- Guia 1943: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 77-94).
- Guia 1944: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 81-98).
- Guia 1945: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 85-103).
- Guia 1947: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 89-108).
- Guia 1948: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 89-111).
- Guia 1949: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 90-112).
- Guia 1950: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 89-111).
- Guia 1951: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 91-114).
- Guia 1952: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 113-136).
- Guia 1953: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 81-105).
- Guia 1954: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 81-106).
- Guia 1955: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 81-106).
- Guia 1956: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 81-108).
- Guia 1957: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 83-110).
- Guia 1958: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 85-115).
- Guia 1959: Comunidades religiosas establecidas en la Diócesis de Barcelona (pàg. 83-113).

- Guia 1960: Comunitades religioses establides en la Diócesis de Barcelona (pàg. 83-113).
 - Guia 1961: Comunitades religioses establides en la Diócesis de Barcelona (pàg. 83-115).
 - Guia 1962: Comunitades religioses establides en la Diócesis de Barcelona (pàg. 85-117).
 - Guia 1963: Comunitades religioses establides en la Diócesis de Barcelona (pàg. 84-118).
 - Guia 1964: Comunitades religioses establides en la Diócesis de Barcelona (pàg. 77-110).
 - Guia 1965: Comunitades religioses establides en la Archidiócesis de Barcelona (pàg. 78-121).
 - Guia 1966: Comunitades religioses establides en la Archidiócesis de Barcelona (pàg. 79-122).
 - Guia 1967: Comunitades religioses establides en la Archidiócesis de Barcelona (pàg. 83-127).
 - Guia 1968: Comunitades religioses establides en la Archidiócesis de Barcelona (pàg. 53-98).
- “Guía de la Iglesia en la Archidiócesis de Barcelona.” Continuació de la publicació anterior.
 - Guia 1969: Comunitades de varones y mujeres (pàg. 125-51).
 - Guia 1970: Comunitades de varones y mujeres (pàg. 199-227).
 - Guia 1972: Comunitades de varones y mujeres (pàg. 185-214).
 - Guia 1973: Familias religioses de varones y mujeres (pàg. 60-74).
 - Guia 1974: Familias religioses de varones y mujeres (pàg. 60-74).
 - Guia 1975: Familias religioses de varones y mujeres (pàg. 60-75).
 - Guia 1976: Familias religioses de varones y mujeres (pàg. 61-77).
 - Guia 1977: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 62-81).
 - Guia 1978: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 62-81).
 - Guia 1979: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 61-80).
 - Guia 1980: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 65-84).
 - Guia 1981: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 89-110).
 - Guia 1982: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 89-110).
 - Guia 1983: Famílies religioses masculines i femenines (pàg. 91-112).
 - “Butlletí Oficial de l’Arquebisbat de Barcelona.” Continuació de la publicació anterior.
 - Guia 1984: Instituts de Vida consagrada masculins i femenins (pàg. 93-114).
 - Guia 1985: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 93-114).
 - Guia 1986: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 95-116).
 - Guia 1987: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 95-116).
 - Guia 1988: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 95-116).
 - Guia 1989: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 95-116).

- Guia 1990: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 95-121).
- Guia 1991: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 95-121).
- Guia 1992: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 101-127).
- “Guia de l’Església a l’Arxidiòcesi de Barcelona. Butlletí de l’Arquebisbat.”
Continuació de la publicació anterior.
- Guia 1993: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 156-196).
- Guia 1994: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 195-248).
- Guia 1995: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 209-262).
- Guia 1997: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 75-138; 149-50).
- Guia 1998: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 319-359).
- Guia 1999: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 323-363).
- Guia 2000: Instituts de Vida consagrada i Societats de Vida Apostòlica masculins i femenins (pàg. 335-377).
- “Comunidades Religiosas.” Secretaría de Cámara y Gobierno del Obispado de Barcelona. Manuscrit inèdit. Barcelona, 1902.
- “Comunidades Religiosas.” Secretaría de Cámara y Gobierno del Obispado de Barcelona. Manuscrit inèdit. Barcelona, cap a 1910.

Conferencia Española de Religiosos (CONFER)

- “Guía de las Comunidades Religiosas Masculinas de España.” Conferencia Española de Religiosos (CONFER). Madrid.
- Guia 1963: Comunitats masculines a la província de Barcelona (pàg. 192-95).
- Guia 1972: Comunitats masculines a Barcelona ciutat (pàg. 186-89).
- Guia 1976: Comunitats masculines a Barcelona ciutat (pàg. 197-201).
- Guia 1980: Comunitats masculines a Barcelona ciutat (pàg. 204-07).
- Guia 1984: Comunitats masculines a Barcelona ciutat (pàg. 224-27).
- Guia 1987: Comunitats masculines a Barcelona ciutat (pàg. 242-46).
- Guia 1993: Comunitats masculines a Barcelona ciutat (pàg. 19-25).
- “Guía de las Comunidades Religiosas Femeninas de España.” Conferencia Española de Religiosos (CONFER). Madrid.
- Guia 1963: Comunitats femenines a Barcelona ciutat (pàg. 251-58).
- Guia 1975: Comunitats femenines a Barcelona ciutat (pàg. 323-30).
- Guia 1980: Comunitats femenines a Barcelona ciutat (pàg. 371-80).
- Guia 1985: Comunitats femenines a Barcelona ciutat (pàg. 385-95).
- Guia 1988: Comunitats femenines a Barcelona ciutat (pàg. 367-78).

-Guia 1993: Comunitats femenines a Barcelona ciutat (pàg. 333-43).

- “Guía de las Comunidades Religiosas de España.” Conferencia Española de Religiosos (CONFER). Madrid, 1999. Unificació de les dues publicacions anteriors.

Federación Española de Religiosos de la Enseñanza (FERE)

- “Centros Educativos de la Iglesia-Anuario de la Enseñanza Primaria.” Secretariado de la Comisión Episcopal de Enseñanza. Madrid.

Anuari 1951: Centros del Distrito Universitario de Barcelona (pàg. 38-45).

Anuari 1959: Escuelas primarias de la Iglesia de niños (pàg. 127-28).

- “Centros Educativos de la Iglesia- Anuario de la Enseñanza Media.” Secretariado de la Comisión Episcopal de Enseñanza. Madrid.

Anuari 1954: Colegios masculinos y femeninos (pàg. 175-80).

Anuari 1957: Colegios masculinos y femeninos (pàg. 145-53).

- “Guía de Centros de Enseñanza Media de la Iglesia.” Federación Española de Religiosos de Enseñanza (FERE). Madrid.

Guia 1961: Distrito Universitario de Barcelona-Colegios masculinos y femeninos (pàg. 7-15).

Guia 1964: Distrito Universitario de Barcelona-Colegios masculinos y femeninos (pàg. 9-20), Secciones filiales (218-21).

Guia-Suplement 1965: Distrito Universitario de Barcelona-Colegios masculinos y femeninos (pàg. 11-13).

Guia-Suplement 1966: Distrito Universitario de Barcelona-Colegios masculinos y femeninos (pàg. 7), Secciones filiales (31-32).

-Guia 1967: Distrito Universitario de Barcelona-Colegios masculinos y femeninos (pàg. 11-22), Secciones filiales (228-31), Centros de Bachillerato Técnico Administrativo Femenino de la Iglesia (251).

-Guia 1968: Colegios de enseñanza media masculinos y femeninos (pàg. 15-21).

-Guia 1969: Colegios de enseñanza media masculinos y femeninos (pàg. 15-21), Secciones filiales (102-05), Bachilleratos Técnicos (117-18), Escuelas de Formación Profesional de la Iglesia (127-28).

-Guia 1970: Colegios de enseñanza media masculinos y femeninos (pàg. 16-21).

-Guia 1971: Colegios de enseñanza media masculinos y femeninos (pàg. 14-19), Secciones filiales (102-03), Bachilleratos Técnicos (119-20), Escuelas de Formación Profesional de la Iglesia (129-30).

-Guia-Suplement 1972: Colegios de enseñanza media-bajas (pàg. 7).

- “Guía de Centros de Enseñanza Primaria de la Iglesia.” Servicio Estadístico de Centros Docentes de la Iglesia. Federación Española de Religiosos de Enseñanza (FERE). Madrid, 1970 (Edició provisional, inèdita). Pàg. 25-30.

- “Guía-Anuario de Centros de Educación Preescolar, EGB y Educación Primaria de la Iglesia.” Federación Española de Religiosos de Enseñanza (FERE). Madrid, 1972. (Col·legis d'EGB donats de baixa). Pàg. 8-9.

- “Guía de Centros Docentes de la Iglesia.” Servicio Estadístico de Centros Docentes de la Iglesia. Federación Española de Religiosos de Enseñanza (FERE). Continuació de la “Guía de Centros de Enseñanza Media de la Iglesia”, però ara abarçant tots els cicles formatius.
 - Guia 1973: Centros masculinos y femeninos (pàg. 37-49).
 - Guia 1974: Centros masculinos y femeninos (pàg. 38-49).
 - Guia 1975: Centros masculinos y femeninos (pàg. 41-53).
 - Guia 1976: Centros masculinos y femeninos (pàg. 41-53).
 - Guia 1977: Centros masculinos y femeninos (pàg. 40-51).
 - Guia 1978: Centros masculinos y femeninos (pàg. 38-49).
 - Guia 1979: Centros masculinos y femeninos (pàg. 39-50).

- “Guía de Centros Educativos Católicos.” Consejo General de la Educación Católica. Federación Española de Religiosos de Enseñanza (FERE). Continuació de la publicació anterior.
 - Guia 1980: Centros masculinos y femeninos (pàg. 39-50).
 - Guia 1981: Centros masculinos y femeninos (pàg. 39-51).
 - Guia 1982: Centros masculinos y femeninos (pàg. 39-51).
 - Guia 1983: Centros masculinos y femeninos (pàg. 111-123).
 - Guia 1984: Centros masculinos y femeninos (pàg. 111-122).
 - Guia 1985: Centros masculinos y femeninos (pàg. 111-122).
 - Guia 1986: Centros masculinos y femeninos (pàg. 107-118).
 - Guia 1987: Centros masculinos y femeninos (pàg. 112-122).
 - Guia 1988: Centros masculinos y femeninos (pàg. 131-142).
 - Guia 1989: Centros masculinos y femeninos (pàg. 109-120).
 - Guia 1990: Centros masculinos y femeninos (pàg. 141-156).
 - Guia 1993: Centros masculinos y femeninos (pàg. 135-149).
 - Guia 1996: Centros masculinos y femeninos (pàg. 115-126).
 - Guia 1999: Centros masculinos y femeninos (pàg. 131-144).

Unió de Religiosos de Catalunya (URC)

- “Guía de la Unió de Religiosos de Catalunya. Volum I: Qui som, on som.” Unió de Religiosos de Catalunya (URC). Editorial Claret. Barcelona, 1988, 1992 i 1996.
- “Guía de la Unió de Religiosos de Catalunya. Volum II: Obres i institucions. Què fem.” Unió de Religiosos de Catalunya (URC). Editorial Claret. Barcelona, 1988 i 1994.
- “Guia de la Vida religiosa a Catalunya. Qui som, on som, què fem” Unió de Religiosos de Catalunya (URC). Editorial Claret. Barcelona, 1998 i 2001. (unió de les dues guies anteriors).

FONTS ESTADÍSTIQUES

- Anuario Pontificio (des de 1943). Tipografia Vaticana. Ciutat del Vaticà.
- Anuario de la Enseñanza Elemental, Técnica i Superior (1920).
- “Anuario Eclesiástico de España.” Impremta Subirana. Barcelona, 1915-1936.

- Anuari 1916: Estadística de Órdenes, Institutos y Congregaciones religiosas de varones (pàg. 367-74), de mujeres (374-394).
 - Anuari 1917: Estadística de Órdenes, Institutos y Congregaciones religiosas de varones (pàg. 363-370), de mujeres (371-393).
 - Anuari 1918: Órdenes, Institutos y Congregaciones religiosas de varones (ressenya històrica i general) (pàg. 3*-183*), estadística de mujeres (189*-214*).
 - Anuari 1919: Estadística de Órdenes, Institutos y Congregaciones religiosas de varones (pàg. 365-87), de mujeres (389-416).
 - Anuari 1926: Diócesis de Barcelona-Organización y Estadística (pàg. 92-96)
 - Anuari 1927: Diócesis de Barcelona-Organización y Estadística (pàg. 99-111)
 - Anuari 1928: Diócesis de Barcelona-Organización y Estadística (pàg. 105-111)
- “Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona.” Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1902-1920.
 - Anuari 1902: Escuelas subvencionadas (pàg. 276), Escuelas privadas de primera enseñanza de Barcelona, por calles y distritos (277-81), Gastos generales de Beneficencia municipal (337-38), Asilos (pàg. 339-53).
 - Anuari 1904: Establecimientos de beneficencia subvencionados (pàg. 369-70), Asilos (389-401).
 - Anuari 1905: Establecimientos de enseñanza subvencionados (pàg. 236-37), Escuelas privadas de primera enseñanza de la ciudad, por calles y distritos (238-42), Establecimientos de beneficencia subvencionados (443), Asilos (452-62).
 - Anuari 1906: Establecimientos de enseñanza subvencionados (pàg. 312-13), Escuelas privadas de primera enseñanza de la ciudad, por calles y distritos (314-18), Establecimientos de beneficencia subvencionados (417), Asilos (424-27).
 - Anuari 1907: Escuelas privadas de primera enseñanza de la ciudad, por calles y distritos (pàg. 257-61), algunas Escuelas i Colegios importantes a cargo de Institutos Religiosos (263-67), Establecimientos de beneficencia subvencionados (394-95), Beneficencia Provincial: Casas de Misericordia-Periodo de Lactancia-Segunda Infancia, pubertad y adolescencia (399-412).
 - Anuari 1908: Colegios y Escuelas particulares de primera enseñanza (pàg. 182-193).
 - Anuari 1909: Colegios y Escuelas particulares de primera enseñanza (pàg. 194-203), Beneficencia: Asilos-Cunas, Asilo de huérfanos o desamparados, Instituciones de preservación, reforma y rehabilitación (255-271).
 - Anuari 1910: Colegios y Escuelas particulares de primera enseñanza (pàg. 258-269), Asociaciones dedicadas a la primera enseñanza gratuita (271), Colegios agregados al Instituto General y Técnico (289).
 - Anuari 1911: Colegios y Escuelas particulares de primera enseñanza (pàg. 214-225), Asociaciones dedicadas a la primera enseñanza gratuita (227), Establecimientos de enseñanza subvencionados por el Ayuntamiento (229-31), Beneficencia: Asilos-Cunas, Asilos de huérfanos o desamparados, Instituciones de preservación, reforma y rehabilitación (289-307).
 - Anuari 1912: Colegios y Escuelas particulares de primera enseñanza (pàg. 182-94), Instituciones religiosas, Ateneos obreros, Patronatos y otras Asociaciones dedicadas a la primera enseñanza gratuita (195-98), Escuelas gratuitas católicas agrupadas por parroquias (198-203), Subvenciones de Beneficencia (304-05), Asilos-Cunas, Asilos de huérfanos o desamparados, Instituciones de preservación, reforma y rehabilitación (322-30), Instituciones de socorro y auxilio a los anormales (331-333), Síntesis de las Instituciones de Beneficencia de Barcelona (342-46).

-Anuari 1913: Instituciones religiosas, Ateneos obreros, Patronatos y otras Asociaciones dedicadas a la primera enseñanza gratuita (pàg. 239-42), Escuelas gratuitas católicas agrupadas por parroquias (242-47), Colegios agregados al Instituto General y Técnico (255-57), Síntesis de las Instituciones de Beneficencia de Barcelona (329-33).

-Anuari 1914: Relación de los establecimientos de enseñanza subvencionados por el Ayuntamiento (pàg. 287-89), Colegios agregados al Instituto General y Técnico (317-19), Síntesis de las Instituciones de Beneficencia de Barcelona (395-99).

-Anuari 1915: Colegios y Escuelas particulares de primera enseñanza (pàg. 209-18), Colegios agregados al Instituto General y Técnico (233-35), Subvenciones de Beneficencia (327-28), Síntesis de las Instituciones de Beneficencia de Barcelona (343-47).

-Anuari 1916: Colegios agregados al Instituto General y Técnico (233-35).

-Anuari 1917: Colegios agregados al Instituto General y Técnico (217-19).

-Anuari 1918-19-20: Relació de les Escoles particulars que hi han actualment a Barcelona (306-14), Escoles gratuïtes catòliques agrupades per Parroquies (315-17), Colegios agregados al Instituto en el curso de 1919 a 1920 (323).

- “Anuario Católico Español”. 6 Volumes: 1953, 1955, 1958, 1962, 1965 i 1968). Madrid.

Anuari 1953: Diócesis de Barcelona (pàg. 151-160).

- “Catàleg de la sèrie d’obres particulars dels fons documentals dels antics pobles agregats de Sarrià i Vallvidrera (1845-1922).” Volum I. Col·lecció Inventaris i Catàlegs de l’Arxiu Municipal. Ajuntament de Barcelona, 1992.

- “Catàleg de la sèrie de llicències d’obres particulars dels fons documentals de l’antic Ajuntament de Sant Gervasi de Cassoles (1850-97).” Volum II. Col·lecció Inventaris i Catàlegs de l’Arxiu Municipal. Ajuntament de Barcelona, 1993.

- “Catàleg del patrimoni arquitectònic històric-artístic de la ciutat de Barcelona.” Àrea d’Urbanisme i Obres Públiques. Ajuntament de Barcelona.

- Gaceta Municipal de Barcelona: “Relación de las entidades a quien subvenciona el Ayuntamiento...” Any IV, nº 26. Barcelona, 1917.

- “Guia dels instituts i centres privats de Batxillerat de Catalunya.” Generalitat de Catalunya. Departament d’Ensenyament. Barcelona, 1982 (Pàgs. 19-25).

- “Guía de la Iglesia en España.” 19 Volumes (1954, 1955, 1956, 1957, 1959, 1960, 1961, 1963, 1965, 1966, 1967, 1970, 1973?, 1976, 1979, 1985, 1987, 1991 i 1993). Oficina General de Información i Estadística de la Iglesia en España (des de 1973 Oficina de Sociología i Estadística de la Iglesia.). Madrid.

-Guia 1954: Diócesis de Barcelona-Relación de Religiosos (pàg. 303-04), la acción de la Iglesia en la Enseñanza primaria de España (773-776).

-Guia 1955: Colegios de segunda enseñanza, de la Iglesia en España (pàg. 196-99), Colegios diocesanos y de Institutos religiosos (255-57), Colegios mayores y Residencias universitarias de los Institutos religiosos en España-Barcelona (258), Obras de formación Profesional para Obreros (163-72).

-Guia 1960: Obispado de Barcelona-Comunidades religiosas (pàg. 112-23).

-Guia 1965: Centros de enseñanza media de la Iglesia en España (pàg. 34-57), centros de Formación profesional de la Iglesia (58-61).

-Guia 1967: Centros de enseñanza media de la Iglesia en España (pàg. 46-49), centros de Formación profesional de la Iglesia creados o ampliados (50).

-Guia 1970: Colegios masculinos de enseñanza media-Barcelona (pàg. 38), femeninos (47). Secciones filiales de Institutos masculinos-Barcelona (60), femeninos (62).

- “Institutos seculares en España.” Conferencia Española de Institutos Seculares. PPC. Madrid, 1981. 64 Pàg.
- “Les construccions escolars de Barcelona. Recull dels estudis...” 2º Ed. Heinrich i Cía. Ajuntament de Barcelona. Assessoria tècnica de la Comissió de Cultura. Barcelona, 1922. 413 Pàg.
- “Memoria explicativa de la distribución de los edificios escolares.” Arts Gràfiques. Ajuntament de Barcelona. Assessoria tècnica de la Comissió de Cultura. Barcelona, 1917. 247 Pàg.
- Registro de asociaciones Religiosas (1902).

OBRES GENERALS

- Albó i Martí, Ramón: “La caridad. Su acción i organización en Barcelona.” Impr. Subirana. Barcelona, 1901. 590 Pàg.
 - Ídem: “Barcelona caritativa, benéfica i social.” 2 Volums. La Hormiga de Oro. Barcelona, 1914. 304 i 362 Pàg.
 - Aldea Vaquero, Quintín - Marín Martínez, Tomás - Vives Gatell, J.: “Diccionario de Historia Eclesiástica de España.” 4 Volums. CSIC. Madrid, 1972.
 - Bada, Joan - Samper, Genís, et altri: “Catalònia Religiosa. Atles Històric: dels orígens als nostres dies.” Claret. Barcelona, 1991. 568 Pàg.
 - Barraquer i Roviralta, Cayetano: “Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del s. XIX.” 2 Volums. Imprenta Altés i Alabart. Barcelona, 1906. 572 i 624 Pàg.
 - Ídem: “Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del s. XIX.” 4 Volums. Impr. Altés i Alabart. Barcelona, 1915-1917. 1290, 866, 720 i 796 Pàg.
 - Bastida i Canal, Xavier: “La Parròquia de Sant Joan de Gràcia i el seu entorn.” Arxiu Diocesà de Barcelona. Barcelona, 1992. 500 pàg.
 - Carreras i Candi, Francesc (Dir.): “Geografia General de Catalunya.” Editorial Albert Martí. Barcelona, 1913-18. 8 Vol.
- Volum II: Ciutat de Barcelona (1915). 1126 Pàg.: Moviment Eclesiàstich (pàg. 883-954). Llocs urbans en los temps moderns (955-1065).
- Delgado Criado, Buenaventura: “Historia de la Educación en España y América.” 3 Vol. SM-Morata. Madrid, 1992-1994.
 - Florensa i Parés, Joan: “L’ensenyament a Catalunya durant el Trienni Liberal (1820-1823): el mètode dels Escolapis.” Publ. Abadia de Montserrat. Barcelona, 1996.
 - Fuente, Vicente de la: “Historia de las universidades, colegios i demás estructuras de enseñanza en España.” Madrid, 1884-89.
 - Herrera Oria, Enrique: “Historia de la educación española desde el Renacimiento.” Madrid, 1941.
 - Jutglar, Antoni: “La enseñanza en Barcelona en el Siglo XX. Esquemas para su Historia.” Revista “Anales de Sociología.”, nº 3. Barcelona, 1967.

- Madoz, Pascual: “Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España i sus posesiones de ultramar.” 16 Vol. Madrid, 1845-50.
- Martínez, Bernabé Bartolomé (Dir.): “Historia de la Acción Educativa de la Iglesia en España.” Vol. I: Edad Antigua, Mitjana i Moderna. Madrid, 1995. Vol. II: Edad Contemporània. Biblioteca de Autores Cristianos. Madrid, 1997. 1036 Pàg.
- Navarro i Molleví, Inma: “Masies de Les Corts.” Arxiu Municipal del Districte de Les Corts. Barcelona, 1994.
- Queraltó i Tolosa, Pere, et altri: “Álbum Histórico y Gráfico de Gracia. 1850-1950” Impremta Arolas. Barcelona, 1950. 300 Pàg.
- Santolaria, Félix: “Marginación i educación.” Ariel. Barcelona, 1997. 354 Pàg.
- Yetano, Ana: “La enseñanza religiosa en la España de la Restauración. (1900-1920).” Anthropos. Barcelona, 1988. 416 Pàg.
- “Dizionario degli Istituti di Perfezione.” 9 Volums. Ediciones Paulinas. Roma, 1974-. En curs.
- “Relación comprensiva de las Entidades a quienes subvenciona el Ayuntamiento, aprobada en Consistorio el día 21 de Junio de 1917.” Gaceta Municipal de Barcelona. Any IV, nº 26.
- “Gran Geografía Comarcal de Catalunya.” Vol. VIII: el Barcelonès. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1982. Pàg. 217-287.
- “La Rambla. Els seus Convents. La seva Història.” Catàleg Monumental de l'Arquebisbat de Barcelona.” 2 Vol.

OBRES ESPECÍFIQUES

Ordes i Congregacions masculines

-Benedictins

- Vigué, Jordi: “El Monestir romànic de Sant Pau del Camp.” Artestudi Edicions. Barcelona, 1974. 246 Pàg.

-Dominics

- “Regla de la Tercera Orden de Penitencia de Santo Domingo de Guzmán.” Vergara. Barcelona, 1902.

-Franciscans Conventuals

- Gómez Mateo, Gabriel: “Ensayo de la Memoria de la Restauración de los Religiosos Franciscanos Menores Conventuales en España.” Granollers, 1975. 60 Pàg.
- Redondo, Valentín: “Apuntes para la Restauración de los Franciscanos Menores Conventuales en España.” Zaragoza, 1982. 140 Pàg.
- “Antena Conventual.” Revista de la Província Espanyola Franciscana. Madrid. Nºs 34-41 (1995-1996).

-Jesuïtes

- Bangert, William: “Historia de la Compañía de Jesús.” Santander, 1981.

- Benítez, J. M.: “Jesuïtes i Catalunya: Fets i figures.”
- Calvet, Agustí (Gaziel): “Tots els camins duen a Roma. Història d’un destí (1893-1914).” 2 Volums. Aedos. Barcelona, 1960/ Ed. 62. Barcelona, 1981.
- Carmona, F. J.: “La Compañía de Jesús i el liderazgo católico en la España de los cuarenta.” Univ. de Granada, 1994.
- Feliu, Ignasi: “Síntesi Històrica del Col·legi Sant Ignasi des del seu origen a Manresa fins al seu trasllat a Sarrià.” Pal·las. Barcelona, 1979. 32 Pàg.
- Revuelta, Manuel: “Los colegios de la Compañía de Jesús: tres momentos de su evolución histórica.” Razón i Fe, nº 207. 1983. Pàg. 363-375.
- Ídem: “La Compañía de Jesús en la España contemporánea.” Volum II, 1884-1906. Santander, 1984 / Madrid, 1991.
- Ídem: “Fundación de colegios de Jesuitas en la España contemporánea.” Miscelánea Comillas, nº 44. Madrid, 1986. Pàg. 175-199.
- Monreal, Rosa; Prats, Joan; Cortés, Lluís: “Del Catecisme de la Sagrada Família a les actuals comunitats de vida cristiana.” Claret. Barcelona, 1997. 128 Pàg.
- Núñez Gregorio, Mª Pilar: “San Pedro Claver. Historia de un Barrio. Barcelona, 1945-1995.” Quadern fotocopiado. Barcelona, 1996. 33 Pàg.
- Quera, Manuel (SJ): “La estela de una institución centenaria.” Inèdit. Barcelona, 1942.
- Vila Despujol, Ignasi: “Sant Ignasi (Sarrià). Història d’un Col·legi centenari.” Novoprint. Barcelona, 1995. 400 Pàg.
- Villoslada, R. G.: “Manual de Historia de la Compañía de Jesús.” Madrid, 1940.
- “Centro de Nuestra Señora del Carmen i San Pedro Claver. Reseña Histórica.” Tipografía Católica. Barcelona, 1898. 56 Pàg.
- Història de l’Escola Sant Estanislau de Kostka. Full intern. Barcelona, 1989. 1 Pàg.
- “Historia del Colegio Sagrado Corazón de Jesús en Gracia-Barcelona.” Fulletó. Barcelona, 1972. 8 Pàg.
- “ICI. Recull Històric. 1927-1997.” Associació Antics Alumnes. Barcelona, 1998. 208 Pàg.
- “Noces de Platí del Centre Educatiu català Montserrat Xavier. Diari Avui (20-III-1979, Pàgina 7). Barcelona.
- “Reunión convocada (...) que garantiza la continuidad de la escuela de Can Baró-Molist.” Barcelona, 1976. 2 Pàg.

-Caputxins

- Ordal, Juan de: “El Santuario de Pompeya de Barcelona.” Ed. Franciscana. Barcelona, 1966. 136 Pàg.

-Escolapis

- Bau, P. Calasanz: “Historia de las Escuelas Pías en Cataluña.” Barcelona, 1951.
- Caballero, V.: “Aportaciones pedagógicas de las Escuelas Pías.” CSIC. Madrid, 1950.
- Giner, Salvador/ Faubell, Vicente, et altri: “Escuelas Pías. Ser e historia.” Ediciones Calasancias. Salamanca, 1978.
- Pedemonte i Feu, Bonaventura: “Tres-cents anys d’Escola Pia a Catalunya.” Col. El Gra de Blat, nº 48. Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Barcelona, 1984.
- Puig i Reixach, Miquel: “L’Escola Pia de Sarrià (1894-1995). Història i crònica d’una escola religiosa a la Catalunya contemporània.” Game-se. Barcelona, 1998. 592 Pàg.

- “Diccionario Enciclopédico Escolapio.”
- Picanyol, Ll.: “Los escolapios en la Archidiócesis de Barcelona.” Barcelona, 1965.

-Claretians

- Izquierdo Gallo, M: “Historia sucinta de la Congregación de los MM. Hijos del Inmaculado Corazón de María (1849-1973).” Madrid, 1975.
- Quibus, Jesús: “Historia de la Provincia Claretiana de Cataluña.” Barcelona, 1971.
- Ídem: “Misioneros mártires Claretianos sacrificados en la persecución marxista. 1936-1939.”
- “Claret-Gràcia (1860-1998). Breus anotacions cronològiques.” Fulletó intern. Barcelona, 1998. 2 Pàg.
- “La Congregación de Misioneros Hijos del Inmaculado Corazón de María en el 75 aniversario de su fundación.” El Iris de Paz. Madrid, 1924. 240 Pàg.

-Hospitalaris de Sant Joan de Déu

- “Memoria Histórica. Bodas de diamante de la restauración de la Orden Hospitalaria de San Juan de Dios en España, Portugal i América. 1867-1942.”

-Fills de la Sagrada Família

- Blanquet, Josep Maria; Piquer, Jordi: “José Manyanet. Profeta de la familia.” BAC. Madrid, 1984. 448 Pàg.
- “Los Hijos de la Sagrada Familia, Jesús, María i José. 1864-1901.” Full mecanografiat de circulació interna de la Congreació. Barcelona, 1972. 2 Pàg.

-La Salle

- Félix, C.: “Memoria personal del Colegio La Salle Bonanova (1889-1945).”
- Frère Alban: “Histoire de l’Institut des Frères des Ecoles Chretiennes. Expansion hors France. 1770-1966.” Roma, 1968. 850 Pàg.
- Gabriel, C.: “La obra lasalliana en España.” Madrid, 1954. 661 Pàg.
- Gallego, Saturnino: “Sembraron con amor. La Salle, Centenario en España. (1878-1978).” San Sebastián, 1978. 980 Pàg.
- Malagarriga, R.: “Apuntes históricos sobre La Salle Bonanova.” 1985.
- Pablo, A.: “ Memoria del cincuenta aniversario de la venida de los HH. de las Escuelas Cristianas a España. Su labor educativa durante medio siglo. 1878-1928.” Madrid, 1928. 392 Pàg.
- Rigault, G: “Histoire generale des Frères des Écoles Chretiennes.” 9 Volumes. Volum 8. Ed. Plon. París, 1951. Pàg. 296-378.
- Segú, J. M. - Santaaulària, J.: “Cent anys de La Salle Bonanova.” Romargraf. Barcelona, 1989. 400 Pàg.
- Segú Royo, Josep M^a: “La Salle, 1892-1992. Centenario de la Provincia de Cataluña.” Romargraf. Barcelona, 1992. 362 Pàg.
- “Medio siglo de labor educadora. La Salle en Barcelona. (1878-1928).”
- “Memoria del cincuentenario de la venida de los HH. de las Escuelas Cristianas a España. 1878-1928.” 391 Pàg.
- “Reseña histórica de las bodas de plata de La Salle Bonanova (1889-1914).”

-Missioners del Sagrat Cor

- Mejido Díaz: “Presencia de los Misioneros del Sagrado Corazón en el mundo.” Buenos Aires, 1960.
- “Sant Miquel. Memòria Escolar 1996-97.” Revista interna. Barcelona, 1997.
- “Centenari Col·legi Sant Miquel. 1898-1998. Memòria Escolar 1997-98.” Revista interna. Barcelona, 1998.

-Salesians

- Alberdi, Ramón et altri: “Cent anys de presència salesiana a Barcelona-Sarrià.” Edebé. Barcelona, 1984. 100 Pàg.
- Ídem: “Una ciudad para un santo. Los orígenes de la obra salesiana en Barcelona.” Barcelona, 1966.
- Ídem: “La Formación Profesional en Barcelona. Política, pensamiento, instituciones.” Edebé. Barcelona, 1980.
- Ídem: “Las Escuelas Profesionales Salesianas de Barcelona-Sarrià. Una obra centenaria (1884-1984).” Volum IV. RSS, 1984.
- Ídem: “Els Salesians al barri de Sant Antoni. Barcelona, 1890-1990.” Casa Salesiana de Sant Josep. Barcelona, 1994. 368 Pàg.
- AA.VV.: “Don Bosco, cien años en España.” CCS. Madrid, 1980.

-Sant Pere ad Víncula

- Roux, Ernesto: “Au service de l'enfance malheureuse. Le Père Émile Aillaud (1868-1938).” Publiroc. Marsella, 1939. 242 Pàg.
- Ídem: “Un prêtre marseillais au service de l'enfance malheureuse: Charles Fissiaux (1806-1867).” Marsella, 1941. 234 Pàg.
- Ídem: “Un amigo de los jóvenes. Biografía del Canónigo Carlos Fissiaux.” Imp. David. Barcelona, 1959. 246 Pàg.
- “Asilo Toribio Durán. Gracia-Barcelona. Escuela de Reforma para jóvenes rebeldes, depravados i delincuentes. Breve noticia de su fundación, organización i resultados.” Impr. Asilo Durán. Barcelona, 1915. 32 Pàg.
- “El Asilo Toribio Durán. Gracia-Barcelona. Escuela de Reforma para jóvenes rebeldes, depravados i delincuentes.” Impr. Asilo Durán. Barcelona, 1907. 70 Pàg.
- “La Societé de Saint Pierre-es-liens.” Saint-Tronc (Marsella), 1941.

-Germans Maristes

- Corredera Gutiérrez, Eduardo: “Páginas de historia Marista. España. 1936-1939.” Gráf. Casulleras. Barcelona, 1977. 960 Pàg.
- Ídem: “Páginas de Historia Marista. España. La Semana Trágica.” Luis Vives. Zaragoza, 1980. 224 Pàg.
- Coun, M.: “Histoire de l' Institut des petits frères de Marie.” Saint-Genís, 1947.
- Moral Barrio, Juan Jesús: “Bodas de Oro Maristas la Inmaculada. 50 años construyendo comunidad educativa. 1943-1993.” Jorvic. Barcelona, 1993.
- Parayuelo, F: “Los Maristas.” Madrid, 1958.

-Religiosos dels Sagrats Cors

- Roue, P.: “Picpusiani.” Torí, 1953.
- “La Congregation des Religieuses des Sacrés-Coeurs et de l'adoration perpetuelle (Picpus).” Paris, 1928.
- Carta mecanografiada sobre les fundacions de l'Institut a Barcelona. Barcelona, 1997. 3 Pàg.

-Missioners dels Sagrats Cors

- Zubitegui, Juan: “Los Misioneros de los Sagrados Corazones en el Santuari de la Mare de Déu del Coll, Barcelona, 1928-1990.” Barcelona, 1990.

-Germans de la Sagrada Família

- Pascual, Hno. Laureano: “Colegio Sagrada Familia de Barcelona. Datos para la Historia. (1950-2000)”. Sagrada Familia. Barcelona, 2000. 288 Pàg.

-Marianistes

- Dorado Soto, M. A.: “El pensamiento educativo de la institución marista.” Nau Llibres. Valencia, 1984.
- Gadiou, L. - Martínez, A.: “Breve reseña histórica de la Compañía de María.” Burgos, 1945.
- Madueño, Manuel: “Fuertes en la Fe. Marianistas.” SM. Madrid, 1984. 176 Pàg.
- “Cincuenta años de labor Marianista en España (1895-1945).” Burgos, 1946.
- Verrier, J.: “Jalons d’Histoire sur les traces du P. Chaminade.” Roma, 1977-83.

-Companyia Missionera de Crist-Rei

- “El Fundador de Crist-Rei.” Folletó informatiu del fundador i el Col·legi Crist-Rei. Barcelona, 1991.

-Coristes

- “Les frères du Sacre Coeur. Histoire de l’Institut. 1921-1956.” Roma, 1956.
- Memòries escolars del Col·legi Sagrat Cor. 1974 i 1988.
- “Memoria Conmemorativa de los 25 años de los Corazonistas en Barcelona. 1963-1988.” Carto-Tec. Barcelona, 1989. 40 Pàg.
- “1821-1921: Un siècle de vie religieuse et d’éducation chretienne.” Tolosa de Llenguadoc, 1921.

-Opus Dei

- Müller, B.: “Dades Informatives sobre l’Opus Dei.” Prelatura de l’Opus Dei a Catalunya. Barcelona, 2000. 50 Pàg.

Ordes i Instituts femenins**-Clarisses**

- Paulí Meléndez, Antonio: “El Real Monasterio de Santa Isabel de Barcelona (1564-1964).” Barcelona, 1968. 96 Pàg.
- Ídem: “El Reial Monestir de Santa Maria de Jerusalem de Barcelona (1454-1970).” Barcelona, 1970. 100 Pàg.
- “L’Impacte pedagògic del Dr. Francesc Ros Vendrell, Fundador del Col·legi Reial Monestir de Santa Isabel.” AIG-Lito4. Barcelona, 1992. 136 Pàg.

-Agustines

- Paulí Meléndez, Antonio: “El Monasterio de María Magdalena de las Agustinas o Arrepentidas.” Altés i Alabart. Barcelona, 1942. 112 Pàg.

-Companyia de Maria-Lestonnac

- Azcárate Rístori, Isabel de: "El origen de las órdenes femeninas de enseñanza i la Compañía de María." Edic. Lestonnac. San Sebastián, 1963. 260 Pàg.
- Ídem: "El Monasterio de la Enseñanza en Barcelona. 1645-1876." PPU. Barcelona, 1993. 208 Pàg.
- Bouzonnier, P.: "Historia de la orden de la Compañía de María Nuestra Señora." San Sebastián, 1964.

-Agustines Missioneres-Beates de Sant Agustí

- Alonso Vañes, Carlos: "Las Agustinas Misioneras. Historia de una Familia Religiosa (1883-1971)." Estudios Agustonianos. Valladolid, 1985.

-Orde Hospitàlaria de Sant Joan de Jerusalem

- Arolas Joval, Antonio: "El Real Monasterio de Religiosas de la Soberana Orden de San Juan de Jerusalén (o de Malta), de Barcelona." Barcelona, 1942. 28 Pàg.
- Paulí Meléndez, Antonio: "El Real Monasterio de San Juan de Jerusalén de Barcelona." Bartres. Barcelona, 1951. 84 Pàg.

-Filles de la Caritat

- Florido, Isabel: "Acción educativa de las Hijas de la Caridad en España (1783-1893)." SM. Madrid, 1988. 168 Pàg.
- Mas, Nicolás: "Fundación de las Hijas de la Caridad en España." Jomagar. Móstoles (Madrid), 1976. 282 Pàg.
- Ídem: "Notas para la Historia de las Hijas de la Caridad en España." Volum II: 1800-1850. Ceme. Salamanca, 1988.
- Nieto i Asensio, P. Ponciano: "Historia de las Hijas de la Caridad desde sus orígenes hasta el Siglo XX." 2 Volums. Imprenta Regina. Madrid, 1932.
- Vargas, Pedro: "Historia de las Hijas de la Caridad en España." 12 Volums. h.1936.
- Ressenyes sobre les fundacions de les Filles de la Caritat a Barcelona. Fulls mecanografiats. Escrites entre 1970 i 1980 aproximadament.

-Carmelites de la Caritat

- Alonso Fernández, Ana María: "Historia Documental de las Hermanas Carmelitas de la Caridad." 2 Vol.
- Pamplona, Ignacio: "Vida i obra de la insigne educadora Santa Joaquina de Vedruna." Madrid, 1959.
- "Cien años al servicio de la educación. Las Carmelitas de Vedruna en el Colegio i en la Casa d'Infants Orfes." Grafesa. Barcelona, 1976. 48 Pàg.
- "El Instituto de las Carmelitas de la Caridad: Datos históricos i estadísticos. Resumen de la Historia en cinco periodos." Impr. San José. Manresa, 1926.

-Sagrada Família de Bordeus-Loreto

- AA.VV.: "Viviendo de la misma savia." Sens, 1987.
- Fiol, Mª Antònia: "Breve Reseña del Colegio de Nuestra Señora de Loreto de Barcelona." Full mecanografiat de l'Institut. Barcelona, 1999. 1 Pàg.
- "Historia del Colegio" de la Revista "Punto i Seguido." (interna del Centre). N° 1, Març 1991. Barcelona. 3 Pàg.

-Societat del Sagrat Cor

- Alcover, Catalina: “El Sagrado Corazón. Su espíritu i su obra.” Ed. Sagrado Corazón de Jesús. Barcelona, 1943.
- Ídem: “Cien años de educación cristiana. (1846-1946). Las religiosas del Sagrado Corazón en España.” Zaragoza, 1946.
- Bescansa, M. J.: “La Sociedad del Sagrado Corazón.” Ed. SCJ. Madrid, 1989.
- Charmot, F.: “La Sociedad del Sagrado Corazón de Jesús.” París-Lyon, 1953.
- “Educativo para hacer crecer la vida. Colegio Sagrado Corazón-Sarrià. 1846-1996.” Litocian. Utebo (Zaragoza), 1995. 254 Pàg.

-Clarisses de la Divina Providència

- Paulí Meléndez, Antonio: “Primer centenario de las Clarisas de la Divina Providencia (1849-1949).” Bartres. Barcelona, 1949. 46 Pàg.

-RR. de Jesús-Maria

- Baranera, Jaime: “Memoria de los sucesos ocurridos en San Andrés del Palomar relacionados con el incendio de las Escuelas Obreras de Jesús María.” Impr. Pedro Ortega. Barcelona, 1909. 28 Pàg.
- Fourier Bonnard: “La vida de la MM. María de San Ignacio Thévenet (1774-1837).” Revista “Jesús-María.” Barcelona, 1947.
- Viatte, A.: “Histoire de la Congregation de Jesus-Marie.” Quebec, 1952.
- “Cent anys sembrant. Centenari del Col·legi Jesús-Maria de Sant Gervasi. 1894-1994.” Astri. Barcelona, 1994. 160 Pàg.
- “Centenario de Jesús-María en España. 1850-1950.” Palas. Barcelona, 1950. 68 Pàg.
- Sanz Larrocha, Mª Antonia: “Jesús-María en España (1850-1950).” Jesús-María. Barcelona, 1999. 406 Pàg.
- “Las Escuelas Obreras de Jesús María. Bodas de Plata (1897-1922). Subirana. Barcelona, 1922. 40 Pàg.
- “Memoria del Incendio de las Escuelas de Jesús-María de San Andrés.” Barcelona, 1909. 30 Pàg.

-Concepcionistes

- “Primer centenario del Instituto de RR. Misioneras de la Inmaculada Concepción.” Madrid, 1956.

-Filles de Maria-Escolapies

- “Reseña Histórica del Pío Instituto de RR. Hijas de María (Escolapias).” 159 Pàg.
- Carta mecanografiada sobre les fundacions de l’Institut a Barcelona. Barcelona, 1997.
- Efemérides Históricas (título por confirmar).

-Dames Negres

- “Historia de la casa de Barcelona. L’Avenir.” Text mecanografiat de l’Institut. Barcelona, 1985. 8 Pàg.
- “Història de l’Escola.” Text mecanografiat de l’Institut. Barcelona, 1994. 3 Pàg.

-Mercedàries

- Cuchi Balada, María Teresa: “Cien años de servicio, 1860-1960. Reseña histórica de la Congregación de RR. Mercedarias de Barcelona (Calle de San Gervasio).” Barcelona, 1964. 180 Pàg.
- Vilaclara i Bladó, M.: “Herederas del espíritu del cuarto voto. Reseña histórica...” Lima, 1969.
- HH. Montserrat: “Historia de las fundaciones del Instituto.” Edició interna. Barcelona, 1994.

-Adoratrius

- Centenario de la llegada de las Religiosas a España. Efemérides Históricas (título por comprobar).

-Caputxines Divina Pastora

- Pijoan i Picas, Maria Isabel: “Sants i el Col·legi Josep Tous: Història d’una esperança.” Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Barcelona, 1992.
- Ros Leconte, Ernesto: “Vida i obra del P. José Tous i Soler, fundador de la Congregación de las HH. Terciarias Capuchinas de la Madre del Divino Pastor.” Escuela Gráfica Salesiana. Barcelona, 1985 (1ª Ed., 1952). 408 Pàg.

-Carmelites Missioneres

- Pacho, Eulogio: “Carmelitas Misioneras. Historia.” 3 Vol. Ed. Monte Carmelo. Burgos, 1991 (Vol I, II) i 1999 (Vol. III).

-Dominiques de l’Anunciata

- Lesmes Alcalde, Fray - Hna. Cronista: “Crónicas de la Congregación de Hermanas Dominicas Terciarias de la anunciata.” 5 Vol, Tomo I. Edita la Congregación. Salamanca, 1944.

-Sagrada Família d’Urgell

- Azorín Mateu, Manuela: “El Instituto de la Sagrada Familia en el septuagésimo quinto aniversario de su fundación. 1859-1934”. Ed. Balmes. Barcelona, 1935.
- “Cien años en la viña del Señor. Album conmemorativo del centenario del Instituto de la Sagrada Familia de Urgel. 1859-1959.” Barcelona, 1963. 416 Pàg.
- “El Instituto de Hermanas de la Sagrada Familia de Urgel en el 125 aniversario de su fundación. Reseña Histórica del periodo 1959-1984.” Barcelona, 1994. 460 Pàg.

-Filipenses

- Lozano, Juan Manuel: “Las Religiosas de San Felipe Neri. Origen, misión i espíritu.” Claret. Barcelona, 1970. 258 Pàg.
- Martín, Julia: Carta mecanografiada de les fundacions de l’Institut a Barcelona. Madrid, 2000. 2 Pàg.

-Franciscanes Missioneres

- Bada i Elias, Joan; Vázquez Longares, Matilde: Ana Ravell i Barrera (1819-1893). Una vida al servicio de todos.” Barcelona, 1987. 176 Pàg.

-Carmelites Tereses de Sant Josep

- Barrios Moneo, Alberto: “A merced de Cristo.” Anzos. Madrid, 1985. 536 Pàg.

-RR. Caritat del Bon Pastor

- “Fundación de la Congregación de Nuestra Señora de la Caridad del Buen Pastor en Barcelona.” Fulls mecanografiats de l’Institut. Barcelona, 1997. 3 Pàg.

-Teresianes

- Altés Alabart, J. B.: “Bodas de oro de la Compañía de Santa Teresa de Jesús.” Barcelona, 1926.
- Ídem: “Plan de estudios i normas para nuestras educadoras.” Barcelona, 1947.
- Ídem: “Bodas de diamante de la Compañía de Santa Teresa.” Barcelona, 1951.
- González, M.: “D. Enrique de Ossó o la fuerza del sacerdocio.” Barcelona, 1953.
- Laveaga, M. C. - Rodríguez Britz, P. - Volpe, G.: “Cien años de la Compañía de Santa Teresa de Jesús.” Barcelona, 1983.
- “La Compañía de Santa Teresa de Jesús. 1876-1932.” Eds. STJ. Barcelona, 1969.
- “Àlbum del centenari del Col·legi de les Teresianes de Ganduxer. 1890-1990.” Altés. Barcelona, 1991. 64 Pàg.

-Sagrada Família de Natzaret

- Cros, Mª Soledad: “En el cincuenta aniversario de la MM. Colomina.” Barcelona, 1966.
- Mas i Casterad, Mª Pilar: “Apuntes históricos del Instituto de RR. Hijas de la Santa Casa de Nazaret.” Barcelona, 1947.

-Salesianes

- Capetti, G.: “El camino del Instituto a lo largo de un siglo.” 3 Volums. Barcelona, 1972-77.
- Capetti, G.: “Cronohistórica.” 5 Volums. Barcelona, 1979-80.
- Desramaut, F.: “Filles de Marie-Auxiliatrice et Salesiens.” Lyon, 1952.

-Hospitalaries del Sagrat Cor

- Cárcel Ortí, Vicente: “Historia de la Congregación de Hermanas Hospitalarias del Sagrado Corazón de Jesús.” Ciutat del Vaticà, 1988.

-Franciscanes dels Sagrats Cors

- Maeso Escudero, M^a de los Ángeles: “Guardería Cuna del Niño Jesús. 100 anys a Barcelona.” Caixa de Catalunya. Barcelona, 1889. 28 Pàg.

-Oblates

- Felipe, Dionisio de: “La venerable M. Antonia de la misericordia o la pedagogía del amor.” Madrid, 1962.
- Fuente, Dionisio de la: “Ayer i hoy de las Oblatas. 1864-1964.” Ed. el Perpetuo Socorro. Madrid, 1964. 224 Pàg.
- Pablos Villanueva, A: “Vida i obra del Ilustrísimo P. José Serra, fundador de las Oblatas del Santísimo redentor, Obispo de Daulia.” Madrid, 1922.
- “Ayer i hoy de las Oblatas del Santísimo Redentor.” Madrid, 1968.
- “Las Oblatas del Santísimo Redentor.” Madrid, 1910. 32 Pàg.

-Trinitàries

- Barrios Moneo, Alberto: “¿Quién es mi prójimo? D. Francisco de Asís Méndez Casariego, canónigo de Madrid, fundador de las HH. Trinitarias.” Madrid, 1981. 1106 Pàg.

- Rojo, T.: “El buscador de perlas.” Madrid, 1935.
- Pereda, Vicente: “Sor Mariana, fundadora de la Congregación de HH. Trinitarias.” Madrid, 1958.

-Misioneres Cor de Maria

- “Historia de las Hijas del Santísimo e Inmaculado Corazón de María.” 2 Vol.

-Josefines de la Caritat

- “Breve Crónica del Instituto de Hermanas Josefinas de la Caridad.” Vic, 1935.

-Sant Josep de Cluny

- “Resumen de las comunidades de Cataluña i Navarra.” Elaboración manual. Madrid, 1997. 176 Pàg.

-Germanes Bonaerenses de Sant Josep

- Història de la fundació de Barcelona. Carta mecanografiada. Buenos Aires, 1999. 1 Pàg.

-Germanes de la Consolació

- Casaus Cascán, Maria Esperanza: “Historia de las Hermanas de Nuestra Señora de la Consolación.” 10 Vol. Volum V: “La Consolación en España: 1876-1930.” HH. de Nuestra Señora de la Consolación. Madrid, 1991. 642 Pàg.
- “Instituto del Salvador de los Párvulos. Estatutos y Reglamento Interior.” José Vilamala. Barcelona, 1916.

-Carmelites Misioneres Teresianes

- “Fundación de la Casa Provincial de Barcelona.” Full mecanografiat. Data imprevisible.

-Franciscanes Filles de la Misericòrdia

- Carta mecanografiada i a mà sobre la fundació de l’Institut a Barcelona. Palma de Mallorca, 1997. 3 Pàg.

-Assumpcionistes

- Carta mecanografiada sobre la fundació de l’Institut a Barcelona. Barcelona, 1998. 2 Pàg.

-Xaverianes

- “La Institución Javeriana.” 16 Pàg.

GUIES DE BARCELONA

- Algava Marqués, J.: “Barcelona a la mano.” Centené. Barcelona, 1778.
- “Diversión de Ciudadanos...” Teresa Nadal. Barcelona, 1789. 73 Pàg.
- “Diversión de Ciudadanos...” Garriga i Aguasvivas. Barcelona, 1802. 75 Pàg.
- Ídem. 1803. 82 Pàg.

- “Manual de Forasteros que les guiará...” Garriga i Aguasvivas. Barcelona, 1819. 88 Pàg.
- “Guía de Forasteros en Barcelona.” Dorca. Barcelona, 1821. 280 Pàg.
- “Manual de Forasteros que les guiará...” Garriga i Aguasvivas. 5ª Edició. Barcelona, 1831. 86 Pàg.
- Roca i Lavedra, F.: “El Amigo del Forastero en Barcelona.” Rubió. Barcelona, 1831. 64 Pàg.
- Ídem. 2ª Edició, 1831. 85 Pàg.
- Solá, José: “El amigo del Forastero en Barcelona.” Espona. Barcelona, 1833. 87 Pàg.
- “Guía estadística de Barcelona. Manual de forasteros para el año 1836.” Verdaguer. Barcelona, 1836. 251 Pàg.
- Patxot, F.: “Manual de viajero en Barcelona.” Oliva. Barcelona, 1840. 227 Pàg.
- Solá, José: “Guía de forasteros en Barcelona.” Solá. Barcelona, 1840. 90 Pàg.
- “Guía de forasteros de Barcelona.” Saurí. Barcelona, 1841. 207 Pàg.
- “Guía de forasteros de Barcelona.” Saurí. Barcelona, 1842. 144-122 Pàg.
- “Guía de Barcelona para 1847.” Fraternidad de J. Pons i Campins. Barcelona, 1847. 122 Pàg.
- Matas, J.; Saurí, M.: “Manual histórico-topográfico, estadístico i administrativo. Guía General de Barcelona.” Saurí. Barcelona, 1849. 437 Pàg.
- Ídem. 1854. 437 Pàg. (*Igual que la Guia de 1849*)
- Pi i Arimon, Andrés Avelino: “Barcelona antigua i moderna.” 2 Volums. Impr. Tomàs Gorchs. Barcelona, 1854.
- “Guía-almanaque de Barcelona.” Ramírez. Barcelona, 1856. 104 Pàg.
- “El Consultor.” La Publicidad. Barcelona, 1857. 576 Pàg. (*Igual que la Guia de Pi i Arimon*)
- Matas, J.; Saurí, M.: “Guía General de Barcelona.” Saurí. Barcelona, 1860. 190 Pàg.
- Ídem. 1863. 190 Pàg. (*Igual que 1860*)
- J.A.S.; M.LI.: “El Consultor. Nueva Guía de Barcelona.” Ramírez. Barcelona, 1863.
- Cornet i Mas, Gaietà: “Guía completa del viajero en Barcelona.” I. López. Barcelona, 1864. 391 Pàg.
- Ídem. 1866. 397 Pàg. (*Igual que la Guia de 1864*)
- Doménech, Enrique: “Biblioteca del viajero.” Ramírez. Barcelona, 1866. 248 Pàg.
- Cornet i Mas, Gaietà: “Guía de Barcelona.” Barcelona, 1877. 456 Pàg.
- Roca i Roca, J.: “Barcelona en la mano.” E. López. Barcelona, 1884. 375 Pàg.
- Coroleu, J.: “Guía del Forastero en Barcelona i sus Alrededores.” Seix. Barcelona, 1887.
- Valverde, Emilio: “Plano i Guía del viajero en Barcelona.” Cao, Del Val. Madrid, 1887. 199 Pàg.
- Fiter Inglés, J.: “Guía Cicerone.” Casa de Caridad. Barcelona, 1888. 144 Pàg.
- Gelee-Bertal, A.: “Guide á Barcelone.” Piaget. Barcelona, 1888. 276 Pàg.
- Martí de Sola, M.: “Barcelona i su provincia.” La Académica. Barcelona, 1888. 471 Pàg.
- “Nuevo Plano i Guía de Barcelona. Edición económica.” Casa de Caridad. Barcelona, 1892. 102 Pàg.
- Tasso, Luis: “Guía del viajero en Barcelona.” Tasso. Barcelona, 1893. 136 Pàg.
- Travaglia i Mani: “Guía de la Villa de Gracia.” Miguel. Gracia, 1894. 224 Pàg.
- Roca i Roca, J.: “Barcelona en la mano.” E. López. Barcelona, 1895. 1506 Pàg.

- García del Real, L.: “Barcelona-Guía Diamante.” F. Puig. Barcelona, 1896. 400 Pàg.
- Gelee-Bertal, A.: “Guide á Barcelone.” Piaget. Barcelona, 1896. 276 Pàg. (*Igual que la Guia de 1888*)
- Ídem. 1897. (*Igual que les Guies de 1888 i 1896*)
- “Guía Enciclopédica de Barcelona. Anuario Comercial.” Casa de Caridad. Barcelona, 1896. 569 Pàg.
- “Lux. Guía Mensual de Bolsillo.” Ortega. Barcelona, 1896. 255 Pàg.
- Ídem. 1897. (*Igual que la Guia de 1896*)
- Artigas i Feiner, J.: “Guía Itineraria i Descriptiva de Barcelona.” Tip. Católica. Barcelona, 1898. 248 Pàg. (*Igual que la Guia de 1888*)
- García del Real, L.: “Barcelona-Guía Diamante.” Puig. Barcelona, 1904. 424 Pàg. (*Igual que la Guia de 1896*)
- “Guía de Barcelona. Enciclopedia artística.” Oliva. Vilanova i la Geltrú, 1908. 464 Pàg.
- “Barcelona Selecta.” Giró. Barcelona, 1908. 2 Volums. 464 Pàg + 20 Plànols.
- García del Real, L.: “Barcelona-Guía Diamante.” Puig. Barcelona, 1909. 448 Pàg. (*Igual que 1896 i 1904*)
- “Barcino mecum. Guía práctica del guardia.” Heinrich i Cía. Barcelona, 1909. 217 Pàg.
- Ídem. 2ª Edició, 1912. 279 Pàg.
- Ídem. 3ª Edició, 1914. 295 Pàg.
- Ídem. 4ª Edició, 1917. 279 Pàg.
- Ídem. 5ª Edició, 1920. 271 Pàg.
- Merino, José Mª: “Barcelona. Guía General de la Ciudad (i de Sarriá).” Heinrich i Cía. Barcelona, 1910? 359 Pàg.
- “Directorio de Barcelona.” López Robert. Barcelona, 1914-15. 367 Pàg.
- “Guía oficial de Sarriá. 1916-1917.” Altés i Alabart. Sarrià, 1917. 87 Pàg.
- “Guía del peregrino en Barcelona.” Henrich i Cía. Barcelona, 1918. 127 Pàg.
- “En Barcelona. Guía Práctica de la Ciudad.” Barcelona, 1921.
- Merino, José Mª (Dir.): “Barcelona. Guía General de la Ciudad. Guía de Sarriá.” Henrich i Cía. Barcelona, 1922. 354 Pàg.
- “Guía del turista en Barcelona.” Hostench. Barcelona, 1922. 56 Pàg.
- “Guía Oficial de Sant Vicens de Sarriá. 1920-1922.” Centre d’Adm. Municipal. Barcelona, 1922. 76 Pàg.
- “Les construccions escolars de Barcelona.” 2º Ed. Heinrich i Cía. Barcelona, 1922. 413 Pàg., 54 Lámines, 58 Plànols.
- “Barcelona. Guía del Turista.” Fontana. Barcelona, 1923. 79 Pàg.
- Merino, José Mª (Dir.): “Barcelona. Guía General de la ciudad.” Artes Gráficas. Barcelona, 1925. 376 Pàg.
- Prats Vázquez, J.: “Guía de Barcelona. Guías Rápido.” Rápido. Barcelona, 1924. 300 Pàg.
- Ídem. 1925. 288 Pàg.
- “Barcelona. España Artística i Monumental.” Seguí. Barcelona, 1925-28? 128 Pàg.
- “Bellezas de España. Barcelona. La perla del Mediterráneo.” David. Barcelona, 1925-28? 52 Pàg.
- Fernández de Cuevas i Vives, F.: “Novísima Guía de Barcelona.” Costa. Barcelona, 1928. 303 Pàg.

- “Guía de la Guardia Urbana. Ayto. Constitucional de Barcelona.” Rápido. Barcelona, 1928. 183 Pàg.
- Feliu, Elies: “Barcelona. Guías Pícs.” Libreria Catalonia. Barcelona, 1929. 205 Pàg.
- “Guía de la ciudad.” Patronato Nacional de Turismo. Sociedad de atracción de forasteros. Barcelona, 1929.
- Merino, José M^a (Dir.): “Guía Merino. Barcelona.” F. Sintés. Barcelona, 1939. 322 Pàg.
- Ídem. 1943. 315 Pàg. (*Igual que la Guia de 1939*)
- Merino, José M^a (Dir.): “Guía Práctica del Guardia Urbano.” Typus. Barcelona, 1945. 494 Pàg. (*Igual que la Guia de 1943*)
- Merino, José M^a (Dir.): “Guía Práctica del Guardia Urbano.” Ustrell. Barcelona, 1947. 503 Pàg. (*Igual que la Guia de 1945*)
- “Guía de Barcelona. Guías Rápido” Barcelona, 1950. 264 Pàg.
- “Guía de Barcelona. Nomenclátor de las vías públicas.” Ayuntamiento de Barcelona. Servicio del plano de la ciudad. Barcelona, 1960. 78 Pàg.